SAMVELIS PETITI
OBSERVATIONVM
LIBRI III.

In quibus varia veterum ſcriptorum loca, quæ ad Philologiam, Iuriſprudentiam, & vtriuſque Eccleſiæ Iudaïcæ atque Chriſtianæ hiſtoriam pertinent, illuſtrantur, aut emendantur.

PARISIIS,

Apud SIMEONEM PIGET, viâ Iacobæâ, ad inſigne Fontis.

M. DC. XLII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMIS
AC POTENTISSIMIS
ORDINIBVS FRISIÆ.

SAMVEL PETITVS.

INSCRIPTVRVS vestro nomini, ILLVSTRISSIMI PROCERES, hunc meum libellum, caussas ex alto non repetam, quæque non magis ad me attinent, quam ad alium quemuis è studiosorum hominum cœtu: singularem dico vestrum in literas affectum, & in literatos omnes benignitatem: ab ijs, quæ me spectant animum duxi, vt nullus dubitarem vestros titulos, ILLVSTRISSIMI DOMINI, præscribere huic opusculo, ad eius patrocinium, atque tutelam: Memini enim, & semper meminisse iuuabit, honoris illius, quem studijs meis habuistis, cum me ad Professorium munus in Academia vestra obeundum humanissime vocaretis: Per me quidem non stetit, quin me vobis sisterem dictis vestris au-

dientem, ſed vobis meliora ὁ Κρείττων, qui interceßit, mihi nihil acerbius: mecum tamen non tam male agi putabo, ſi eumdem ſine me ad vos, ILLVSTRISSIMI PROCERES, meum libellum benigne excipitis: Ad vos certe properat, vt me nihil operæ in vobis colendis parciturum publice profiteatur. Deum veneror ſupplex, vt vos, ILLVSTRISSIMI DOMINI, incolumes, & florentes in omne æuum præſtet, ſic ſpero, ſic voueo. Valete, & feliciter rem gerite. Nemauſi, Votorum die, III. Non. Ianuar. anni Dionyſiani CIↃ IↃCXLI.

LECTORI SAM. PETITVS. S.

OTII non minus quam negotij rationem reddi volebat olim Cato, ego hodie plura hic præsto, MI LECTOR, nam & quibus curis tempus, quod betizans, vt Augusti verbo vtar, inter viuos valentesque exegi, impenderim, bona fide tibi repræsento: Grassante enim Nemausi lue, cum rus secessissem intra primum à ciuitate lapidem, & libros mecum apportassem, vt telam, quam orsus sum, ornando Iosepho pertexerem, diu non licuit huic textrinæ operam dare, in languorem quippe incidi, qui me pœne macie confecit; cum tamen vitam sine literis viuere nec possem, nec vellem, remota illa tela, quæ manus meas languidas lassabat, paucula hæc inter legendum adnotaui, quæ cum studiosa iuuentute communicare volui, adiuuandis, si forte, eius studiis; verum nimis metuo, ne aliquid vitij è morbo, in quo nata sunt, contraxerint, itaque te etiam atque etiam rogo, MI LECTOR, vt quicquid illud erit, condones affectui in Rempublicam literariam, me labentem erigas, subleuesque, & meliora doceas: Vale.

INDEX AVCTORVM EXPLICATORVM, ILLVSTRATORVM, EMENDatorum.

SVMMA PRIVILEGII.

CAVTVM est auctoritate Regis, ne quis in Regno Franciæ, aliisue locis Regis ditioni subditis, *Samuelis Petiti Obseruationes*, absque Ægydij Morelli Consensu, intra decennium imprimat, aut diuendat, sub pœnâ confiscationis exemplarium, & mille Librarum multâ, Si quis secus fecerit, indicta; prout amplius in ipso diplomate continetur. Parisiis Pridie Non. Quintit. anni 1641.

Sic signatum,

De Mandato Regis.
Le Iuge.

SAMVELIS PETITI OBSERVATIONVM.

LIBER I.

Seneca Tragœdias scripsit in exilio, & post reditum: Post reditum, in aula Troadas *scripsit, ea fabula emendatur: In exilio vero* Medeam *vt &* Hippolytum *edidit, anno Insula. Seneca, itemque Plinius emaculati.*

CAPVT I.

OPTIME obseruatum est à viris summis, Senecam in exilio Tragœdias scripsisse, eóque trahunt verba eius è Consolatione ad Heluiam matrem, cap. 4 *Qualem me cogites, accipe: lætum & alacrem, velut optimis rebus. Sunt autem optimæ, cum animus omnis cogitationis expers, vacat operibus suis, & modò se leuioribus studiis oblectat, modò ad considerandum sui vniuersique naturam, veri auidus, insurgit.* Appellat *leuiora* hæc *studia*, quibus se in exilio oblectabat, *Poëtica* sua. Scripsit quoque senior, & in Neronis aula, quod inuidi calumniantur apud Neronem, vt refert

Tacitus Annali XIV. *Obijciebant etiam carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset.* In aula *Troadas* scripsit, & quidem, vt nostra est suspicio, cum Nero à Poppæa ad Octauiæ necem impelleretur, P. Mario Celso, L. Asinio Gallo Coss. quem castigat Seneca sub Agamemnonis persona: huc refero ista:

Stamus hoc Danaï loco,
Vnde illa cecidit.

Nempe Claudij filia erat Octauia, cuius frater cum ipsa paterno exciderunt imperio, quod erat penes Neronem: Eódem spectant ista:

Exactum satis
Pœnarum, & vltra est. Regia vt virgo occidat,
Tumuloque donum detur, & cineres riget,
Et facinus atrox cædis vt thalamos vocem,
Non patiar.

Nam dicit satis pœnarum & vltra exactum fuisse ab Octauia, quæ Pandataria clausa est: neque audiendam esse Popæam, quæ sibi firmum & stabile cum Nerone coniugium non credebat fore, quamdiu viueret Octauia: itaque Popæa Octauiæ cædem, suum coniugium vocabat: Sed vt hoc obiter moneam, rescribendum videtur cum interrogationis nota, quæ addit orationi vehementiam.

Regia vt virgo occidat.?
Tumulóque donum detur? & cineres riget?
Et facinus atrox cædis vt thalamum vocem?
Non patiar.

At vero in exilio *Medeam* ſcripſerat, quo tempore Claudius Britanniam ſubegit, anno ſcilicet Chriſti Dionyſiano quadrageſimotertio, Claudij ipſius tertio. Verſus quippe iſti è Chori perſona ad Claudium referuntur:

Parcite, ô Diui, veniam precamur,
Viuat vt tutus mare qui ſubegit.

Iterumque;

Iam ſatis, Diui, mare vindicaſtis,
Parcite, Diui.

Scriptam quoque fuiſſe à Seneca fabulam *Hippolytum* in exilio, argumento ſint verſus hi de Lunæ Eclipſi.

Et nuper rubuit, nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit.
At nos ſolliciti lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus, tu fueras labor,
Et tu cauſa moræ. te Dea noctium
Dum ſpectat, celeres ſuſtinuit vias.

Ex iſtis quippe verſibus facile inueſtigari poteſt tempus ſcripti à Seneca dramatis: Duæ contigerunt Lunæ Eclipſes anno Chriſti Dionyſiano quadrageſimoſexto, C. Valerio Aſiatico iterum. M. Valerio Meſſalla Coſſ. Primo quidem Luna defecit Ianuarij vndecimo die, hora fere integra poſt Solis occaſum: deinde vltimo Decembris eiuſdem anni, ſiue nocte illa, quæ inter vltimum Decembris diem & Kalendas Ianuarias interceſſit. Si poſt duas has Eclipſes Lunæ ſcripta fuiſſet à

Seneca hæc Tragœdia, & de duabus obſeruaſſet proculdubio: Sed vnius tantum meminit: itaque mihi certum eſt ſcriptam fuiſſe hanc Tragœdiam vertente anno hoc Chriſti Dionyſiano, cum paulo ante, vndecimo ſcilicet Ianuarij die, Luna defeciſſet: Accedit & alterum argumentum ex iis, quibus deſcribit Seneca mare monſtrum fundens verſibus:

Cum ſubito vaſtum tumuit ex alto mare,
Creuitque in aſtra: nullus inſpirat ſalo
Ventus, quieti nulla pars cœli ſtrepit,
Placidumque pelagus propria tempeſtas agit.
Conſurgit ingens pontus in vaſtum aggerem,
Tumidumque monſtro pelagus in terram ruit:
Nec iſta ratibus tanta conſtruitur lues:
Terris minatur. fluctus haud curſu leui
Prouoluitur, neſcio quid onerato ſinu
Grauis vnda portat, quæ nouum tellus caput,
Oſtendit aſtris. Cyclas exoritur noua.

Alludit Seneca ad enatam inſulam hoc ipſo anno, quo ſcribebat hanc fabulam, nempe Chriſti Dionyſiano XLVI, M. Valerio Aſiatico II, M. Valerio Meſſala Coſſ. De qua inſula, quæ inter *Cycladas* cenſita eſt, idem Seneca Nat Quæſt. l. II. cap. 26. *Maiorum noſtrorum memoria, vt Poſſidonius tradit, cum Inſula in Ægeo mari ſurgeret, ſpumabat interdiu mare, & fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem, non continuum, ſed ex interuallis emicantem, fulminum more, quoties ardor inferius iacens ſuperum pondus euicerat. Deinde ſaxa reuoluta, rupeſque*

partim illæſæ, quas ſpiritus antequam verteretur, expulerat, partim exeſæ, & in leuitatem pumicis verſæ, nouiſſimè cacumen exuſti montis emicuit. Poſtea altitudinis, adiectum, & ſaxum illud in magnitudinem inſulæ creuit. Idem noſtra memoria Valerio Aſiatico Conſule iterum, accidit. Rurſum eiuſdem operis l 7. cap. 21. *Aquæ, ſi ventum detrahas, inertes ſunt. Tunc demum impetum ſumunt, cum illas agit flatus: qui poteſt diſſipare magna ſpatia terrarum, & nouos montes ſubrectos extollere, & inſulas non ante viſas in medio mari ponere. Theraſiam noſtræ ætatis inſulam, ſpectantibus nautis, in Ægeo mari enatam, quis dubitat quin in lucem ſpiritus vexerit?* Inſulam hanc enatam eſſe anno ſexto Claudij Cæſaris ſcribit Aurelius Victor. *Huius*, Claudij, *anno ſexto, cum quatuordecim regnarit, octingenteſimus vrbis mire celebratus, viſuſque apud Ægyptum Phœnix, quem volucrem ferunt anno quingenteſimo ex Arabia in memoratos lucos aduolare: atque in Ægeo mari repente inſula ingens emerſit, nocte qua defectus Lunæ acciderat.* Sed in his Aurelij Victoris verbis nonnulla obſeruanda ſunt παρέργως. Annus quippe *ſextus* Claudij non vertit cum anno octingenteſimo Vrbis Conditæ, ſed cum ſeptingenteſimo nonageſimo nono: deinde quod de Phœnice memorat falſum eſt, ſed Victori impoſuit, quod anno Vrbis ſeptingenteſimo octageſimo ſeptimo, Paulo Fabio, *L. Vitellio* Coſſ. auis Phœnix in Ægyptum venit, vt eſt apud Tacitum Annali VI.. anno verò Vrbis octingenreſimo, qui fuit Imperatoris Claudij ſeptimus, idem *L. Vitellius* cum Claudio *Conſul* fuit: Deceptus igitur eſt in *L. Vitellij*

Consulatu. Bene tamen est, quod de *Lunæ defectu* obseruat, quanquam non eadem nocte, qua *defectus Lunæ* accidit, emersit insula, sed die potius, qui hanc noctem secutus est: Seneca enim de die emersisse refert. *spectantibus* namque *nautis* enatam scribit: Duo autem acciderunt *Lunæ defectus* intra annum vertentem: Nam die vndecimo Ianuarij, vt diximus, anni Christi XLVI. eclipsim passa est Luna: rursum nocte illa, qua cepit, Romano more, primus anni Dionysiani XLVII. dies, Luna quoque defecit; sed cum idem Seneca testetur, *Valerio Asiatico Consule iterum*, enatam esse hanc insulam, omnino ad priorem Eclipsim referendum est, quod de emergente insula, postquam *Lunæ defectus* accidisset, habet Aurelius Victor: siquidem posterior Eclipsis ad Kalendas Ianuarias anni Christi Dionysiani XLVII. ac proinde Claudio Cæsare Augusto IV. L. Vitellio III. Coss. pertinet: Cum Aurelio Victore paria facit Dio Cassius L. LX. *ἀνεφάνη δὲ καὶ νησίδιόν τι ἐν τῷ ἔτει τούτῳ, ἐν τῷ ὅτε, Κλαύδιος τὸ τέταρτον, καὶ Βιτέλλιος Λούκιος τὸ τρίτον, ὀκτακοσιοστοῦ τῇ Ρώμῃ ὄντος, ὑπάτευον, παρὰ τῇ Θήρᾳ τῇ νήσῳ, οὐκ ὂν πρότερον.* At vero Cassiodorus in Chronico confert in annum Christi Dionysianum XLV. id est, in Consulatum Vinucij & Statilij: *His Coss. inter Theram & Therasiam exorta est insula habens stadia triginta.* Quæ verba ex Eusebiano B. Hieronymi Chronico accepit Cassiodorus, cum tamen Eusebius adscribat anno præcedenti, siue quarto Claudij num. MMLX. Sed Senecæ tutius credemus; cuius tamen exemplaria loco

illo libri VI. Natural. Quæſt. vitiosè repræſentant nomen huius inſulæ : nam ita editur. *Theraſiam noſtræ ætatis inſulam, ſpectantibus nautis, in Ægeo mari enatam, quis dubitat quin in lucem ſpiritus vexerit?* Non enim *Theraſia* appellata eſt hæc inſula : Quare Muretus legendum putabat ex Plinio, *Inter Theram & Theraſiam, hanc noſtræ ætatis inſulam &c.* Sed longe abit à ſcriptura Senecæ, qui, vt puto, nomen huius inſulæ non prodidit, neque hic, neque altero illo loco ex eiuſdem operis l. II. quare locum ita reſtituimus : *qui poteſt diſſipare magna ſpatia terrarum, & nouos montes ſubrectos extollere, & inſulas, non ante viſas in medio mari ponere terras : iam noſtræ ætatis inſulam, ſpectantibus nautis, in Ægeo mari enatam, quis dubitat quin in lucem ſpiritus vexerit?* Probat exemplo enatæ ſua ætate in Ægeo mari inſulæ, neminem eſſe, qui iam poſſit dubitare, quin ſpiritus in lucem has terras repente in aliquo mari emergentes vehat : Nominat autem Plinius in hanc Inſulam *Thiam* l. II. cap. LXXXVII. agens de his inſulis in mari enatis. *Inter Cycladas Olympiadis* CXXXV. *anno quarto* Thera & Theraſia. *Inter eaſdem poſt annos CXXX.* Hiera, *eademque Automate. Et ab duobus ſtadijs poſt annos CX. in noſtro æua, M. Iunio Sillano, L. Balbo Coſſ. ad VIII. Idus Iulias, Thia.* Rurſum l. 4. cap. 12. Thera, *cum primum emerſit*, Calliſte *dicta. Ex ea auulſa poſtea* Theraſia; *atque inter duas enata mox* Automate, *eadem* Hiera : *& in noſtro æuo* Thia *iuxta eandem* Hieram *nata.* Hunc Plinij locum priorem attigit

nuperus scriptor l. 11. de Doctr. Temp. cap. 9. decetque mendosam esse Plinij putationem; nam eam insulam emersisse significat Plinius *M. Iunio Sillano, L. Balbo Coss.* qui est annus Vrbis IↃCCLXXII, quo sextus Tiberij cepit: at vero anno quarto Olympiadis CXXXV. *Theram* & *Therasiam* emersisse scribit. Inter easdem post annos CXXX. *Hieram*, quæ & *Automate.* Et ab ea duobus stadiis post annos CX. *Thiam.* Annus quartus CXXXV. Olympiadis init anno Periodi Iulianæ CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCCCLXXVII. Adde annos ducentos quadraginta, confiet annus CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ IↃCCXVII. in quem cadit annus Vrbis IↃCCLVII. Præterea longe antiquior est *Thera* anno quarto Olimpiadis CXXXV. Eam enim (*Callisten* dictam Cadmus incolis frequentauit, vt ex Herodoti L. IV. constat. Ego vero nullos dubito mdosos esse Plinij codices: nam certum est *Theram* atque *Therasiam* eodem tempore non emersisse; docet ipse Plinius L. VI. Thera, *cum primum emersit*, Calliste *dicta: Ex ea auulsa postea* Therasia: En igitur enata *Thera* ante *Therasiam*, ac proinde non eodem anno quarto Olympiadis CXXXV.) & quidem ante tempus historicum, ac forte circa illud ipsum tempus, quo Cadmus eam incolis frequentauit: Postea ab ea auulsa est *Therasia*, sed longo post interuallo, plus enim mille annis intercedit. Præterea qnod *in suo æuo, M. Iunio Sillano, L. Balbo Coss. ad VIII. Idus Iulias Thiam natam* scribit Plinius, mendosum est; Neque enim in Plinij æuum incidit

Consulatus

Conſulatus M. Iunij Sillani & L. Balbi; Plinius namque deceſſit *anno* ætatis ſuæ *ſexto & quinquageſimo,* vt nepos Plinius auctor eſt, anno Chriſti Dionyſiano octageſimo: Ergo natus eſt Plinius anno Chriſti Dionyſiano viceſimo quarto, hoc eſt, *quinto* poſt *Conſulatum M. Iunij Sillani & L. Balbi anno.* Denique *Thia* non emerſit *ad* VIII. *Idus Iulias,* vt quæ nata ſit eo die, qui noctem qua Lunæ Eclipſis accidit, ſecutus eſt, nempe *pridie Idus Ianuarias.* Quare emendandi ſunt Pliniani codices, & locus ita conſtituendus. *Inter Cycladas* Thera, *& Olympiadis* CXXXV. *anno quarto* Theraſia: *Inter eaſdem poſt annos ſc.* XXXVIII. Hiera, *eademque* Automate: *Et ab ea duobus ſtadijs poſt annos* CCX. *in noſtro æuo,* Thia. Sed iam aperiendæ ſunt emendationis noſtrę rationes. Omnino conſtat ex altero Plinij loco quatuor inter Cycladas è mari variis temporibus emerſiſſe inſulas, quarum prima *Thera* eſt, quæ enata eſt ante tempus hiſtoricum, nam eius κτίστης ſiue conditor fuit *Cadmus* Agenoris Filius, teſte Herodoto. Sequitur proximo, ſed longo tamen interuallo, *Theraſia:* nam ita habet Plinius: *E* Thera *auulſa poſtea* Theraſia, & id quidem *anno quarto Olympiadis centeſimæ triceſimæ quintæ,* vt hîc habes. Paulo poſt emerſit *Hiera* ſiue *Automate.* Plinius. *Atque inter duas* Theram atque Theraſiam, *enata mox* Automate, *eadem* Hiera: Sed iſtud *mox* definiuit Plinius in his verbis *annorum triginta octo* interuallo: nam ita reſtituimus: *Inter eaſdem, poſt annos sc.* XXXVIII. Hiera, *eademque* Automate. Nam ab anno quarto

Olympiadis centesimæ tricesimæ quintæ; annus secundus Olympiadis centesimæ quadragesimæ quintæ numeratur *tricesimus octauus:* Atqui auctor est Euseb in Chronico, numero CIↃIↃCCCXVIII, ad *annum secundum Olympiadis centesimæ quadragesimæ quintæ, Hieram* hanc enatam esse. verba eius sunt: *Iuxta* Theram *apparuit insula, quæ vocatur* Hiera. Non ignoro Virum illustrem ista Eusebij referre ad *Hieram* vnam ex Vulcani insulis in Sicilia, cui accedit etiam alter Eusebij castigator, additque apud Plinium sibi videri rescribendum, *Inter Cycladas Olympiadis* CXLV. *anno quarto Thera & Therasia:* existimatque *Therasiæ* nomine intelligi hanc *Hieram* Vulcani insulam. quia olim sic dicta teste eodem Plinio: Sed facile mihi ignoscent viri summi, si forte cras credam, hodie nihil: Nam *Therasiam* facit hic Plinius *Cycladum* vnam, ergo in *Æolijs* non potest censeri Eusebius vero omnino intelligendus est de eadem inter Cycladas *Hiera*, vt qui *iuxta Theram* vnam Cycladum *apparuisse* scribat: At vero Insula illa *Hiera*, quæ in Siculo freto enata est, emersit *anno secundo Olympiadis centesimæ quadragesimæ nonæ M. Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Coss.* Orosius l.4 cap. 20. in rebus gestis huius anni: *In Sicilia tunc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente in mari edita cum miraculo omnium, vsque ad nunc manet.* Iulius Obsequens. *M. Claudio, Q. Fabio Labeone COSS. In Sicilia insula noua maritima:* Liuius L. XXXIX. anno sequenti adscribit. *Sub Coss. Cn. Bæbio Tamphilo, L. Æmilio Paullo, supplicatio extremo*

anno fuit prodigiorum cauſſa, quod ſanguinem per biduum pluiſſe in arca Concordiæ ſatis credebant, nuntiatum que erat, haud procul Sicilia inſulam, quæ nondum ante fuerat, nouam editam mari eſſe. Sed Euſebius in Chronico, numero clɔlɔcccxcii. ad *annum tertium Olympiadis centeſimæ ſexageſimæ tertiæ* emerſiſſe ſcribit. *Iuxta Æoli inſulas igne ex Flatu ſuſcitato, apparuit inſula, quæ nunc* Hiera *vocatur.* Huius meminit Plinius L. II. cap. LXXXVIII. *Ante nos & iuxta Italiam inter Æolias inſulas; item iuxta Cretam emerſit è mari MD. paſſuum, vna cum calidis fontibus, altera Olympiadis* CXLIII. *anno tertio in Thuſco ſinu, flagrans hæc cum violento flatu.* Inſula hæc enata in Thuſco ſinu omnino eſt *Hièra*, de quo idem l. 3. cap. 9. *Inter Liparam & Siciliam altera, antea* Theraſia *appellata, nunc* Hiera, *quia ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas euomente Flammas.* nam idem hîc habes, quod in ſuperiori loco dixit, *flagrans hæc cum violento flatu*: Vbi tamen emendandus eſt Olympiadis numerus ex Euſebio, & reſcribendum, *Olympiadis* CLXIII. *anno tertio.* nam etiam quidam MSS. codices habent, CLXII. vt referunt viri docti. Caue autem putes eandem eſſe cum *Hiera* illa eiuſdem tractus inſula, cuius Thucidides l. 3. Ariſtoteles μετεωρολογικῶν lib. II. cap. 8. Callias lib. 10. τῶν περὶ Ἀγαθοκλέα meminerunt: nam, vt mittam pluſquam ducentis annis ante hanc enatam illius meminiſſe Thucididem, etiam nomen, quanquam idem videatur, non bene conuenit; eam quippe Thucidides atque Ariſtoteles *Hieram* vocant; atqui hæc, cuius meminit Plinius,

& quam emersisse vult anno tertio Olympiadis CLXIII. paulo ante Plinij annum *Hiera* appellata fuisse videtur. Sed de his satis: Sequitur apud Plinium: *Et ab ea duobus stadiis post annos* CCX. *in nostro æuo, Thia.* Scilicet anno ducentesimo decimo post enatam *Hieram* siue *Automatem*, emersit *Thia*: Annus hic incidit in secundum Olympiadis ducentesimæ sextæ: *Valerio Asiatico iterum, M. Valerio Messala Coss.* Sed non defuerunt, qui in annum sequentem huius insulæ natalem coniicerent, quod & curiosorum aliquis olim ad libri sui oram obseruauerat; sed eius obseruatio, eaque corrupta, in contextum hoc modo, *M. Iunio Syllano, L. Balbo Coss. ad* VIII. *Idus Iulias Coss.* Non ignoro hunc annum in Fastis signari Consulatu Imperatoris Claudij A. IV. L. Vitellij III. sed male, si Suetonium in Claudio audiamus: non enim Consul ordinarius fuit Claudius, sed suffectus in locum demortui, cuius nomen ignoratur. Verba Suetonij sunt: *Consulatus super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim, sequentes per interuallum, quarto quemque anno; semestrem nouissimum, bimestres ceteros, tertium autem, nouo circa principem exemplo, in locum demortui suffectus.* Fuerunt igitur Consules ordinarij L. Vitellius, & nescio quis alter, in cuius demortui locum suffectus est Claudius A. in duos menses: inter suffectos etiam huius anni Consules nominatur *Ti. Plautius Siluanus Ælianus*, quem *mense Iunio* magistratum hunc adiisse suspicio nostra est, L. vero *Balbus mense Iulio* suffectus in locum *L. Vitellij*, ini-

uit; atque id ad marginem huius loci studiosus obseruauerat.

CAP. II.

Committuntur Euripides & Seneca dramate Hippolyto: *illius Scena Trœzene, huius Athenis: Seneca in multis incogitantia castigatur, eiusque codices non semel emendantur. Cretenses mare obtinent.*

NON male collocabunt operam studiosi, si diligenter conferant Græcas veterum Poëtarum Tragœdias cum Latinis, quibus illas expresserunt Latini, quod & nos olim maxima cum animi voluptate fecisse meminimus, & hoc capite probabimus. Fabulam edidit Euripides *Hippolytum*; scripsit quoque Seneca: Domum cedit à venatione Hippolytus initio huius dramatis apud Euripidem, ita quippe loquitur Venus:

> ἀλλ' εἰσορῶ γὰρ τόνδε παῖδα Θησέως
> στείχοντα, θήρας μόχθον ἐκλελοιπότα,
> Ἱππόλυτον, ἔξω τῶνδε βήσομαι δόμων.

Et quidem ita longe melius, quàm à Seneca factum est, qui primore dramate Hippolytum προλογίζοντα inducit, venatum abeuntem:

> *Vocor in siluas. hac hac pergam,*
> *Qua via longum compensat iter.*

Eumque reducem facit Actu II: Nam certè cùm eo reduce in vrbem omnino opus fuerit, præstabat eum redeuntem à venatione inducere, quam vena-

tum abeuntem facere, qui tam cito erat ἐξ ἀνάγκης rediturus. Non possumus quoque probare, quod idem Senecæ Hippolytus, tot, tamque dissita loca, vno eodemque tempore à suis venatoribus lustrari cingique imperat, *Parnetha*, *Marathona*, *Sunion Hymettum*, alia: Satius enim erat, vnum ex his locis lustrari, & vndique cingi, maxime cùm vno eodemque tempore tot loca ipsa adire non posset. Actu I. Sc. II. *profugus* abesse dicitur Theseus: & tamen in hoc Senecæ dramate, cuius scena est Athenis, non fingitur illinc exulare Theseus, eò quippe mox est rediturus, sed abesse Pirithoum secutus ad inferorum sedes, vt Proserpinam raperent: At vero apud Euripidem scena dramatis est Trœzene, ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ἐν Τροιζῆνι κεῖται. Athenis quippe exul eo profectus cum tota domo fuerat Theseus.

> ἐπεὶ δὲ Θησεὺς Κεκροπίαν λείπει χθόνα,
> μίασμα φεύγων αἵματος Παλλαντιδῶν,
> καὶ τήνδε σὺν δάμαρτι ναυστολεῖ χθόνα,
> ἐνιαυσίαν ἔκδημον αἰνέσας φυγὴν,

Primus Senecæ Chorus, quem opposuit illi Euripidis, cuius initium,

> Ἔρως Ἔρως, ὁ κατ' ὀμμάτων
> στάζεις πόθον,

longe inferior est Græco: Nam cùm vterque resciuerit amorem Phœdræ aduersus Hippolytum, Senecæ Chorus hoc tantum habet, nulla esse cœlo, terra, marique animantia, quæ amoris ignes non sentiant: Euripidis vero Chorus, cùm

tam infandum Phœdræ amorem detestaretur, ei præsenti occinit, atque adeo exemplis probat, Amorem

> πέρθοντα, καὶ διὰ πάσης
> ἰόντα συμφορᾶς
> θνατοῖς, ὅταν ἔλθῃ.

scilicet Phœdræ partes tuetur Chorus apud Senecam, & probat etiam alibi his versibus:

> *Res est forma fugax. quis sapiens bono*
> *Confidat fragili? dum licet vtere, vtere:*
> *Tempus sed tacitum subruit, horaque*
> *Semper præterita deterior subit.*
> *Quid deserta petis? tutior auiis*
> *Non est forma locis.*

quod tamen fit contra præclarum Horatij monitum, qui de Choro ista scribit, *Ille bonis faueatque & concilietur amicis.* Sed vnde Choro notus apud Senecam Phœdræ amor? Credi par non est, Phœdram iam antè, & extra scenam, illi notum fecisse, nam in vulgus dimanasset: Atqui certum est rescisse cùm primum in scenam prodit: id quippe manifestè indicant hi versus:

> *Vindicat omnes Natura sibi.*
> *Nihil immune est, odiumque perit,*
> *Cùm iussit Amor, veteres cedunt*
> *Ignibus iræ. quid plura canam?*
> *Vincit sæuas cura nouercas.*
> *Altrix profare, quid feras? quonam in loco est?*

Apud Euripidem Phœdræ in scena suum memorat amorem, cùm præ eo iam insaniret, & ad

incitas esset redacta, quæ œconomia longe est melior ea Latini Poëtæ: Præterea peccat apud Senecam Nutrix, cum aduocans famulos testes futuros ficti criminis, ita infit:

Facinoris tanti notas
Referte in vrbem.

Nam ista non extra vrbem, sed ad regiam intra vrbem accidisse finguntur: ibi quippe erat Phædra: Nutrix in superioribus:

Sed en patescunt Regiæ fastigia:
Recliuis ipsa sedis auratæ toro,
Solitos amictus mente non sana abnuit.

ex Euripide, apud quem Chorus:

ἀλλ' ἥδε τροφὸς γεραιὰ πρὸ θυρῶν
Τήνδε κομίζουσ' ἔξω μελάθρων.

Nutrix item ibidem:

τί σ' ἐγὼ δράσω; τί δὲ μὴ δράσω;
τόδε σοι φέγγος λαμπρόν, ὅδ' αἰθήρ.
ἔξω δὲ δόμων ἤδη νοσερᾶς δέμνια κοίτας.
δεῦρο γὰρ ἐλθεῖν, πᾶν ἔπος ἦν σοι,
τάχα δ' ἐς θαλάμους σπεύσεις τὸ πάλιν.

Quare male vult *referre in vrbem*, cum in ipsa essent vrbe. Verum omnem admirationem superat boni Senecę ἀπροσεξία in his, quæ à Nuncio dicuntur de deplorando Hyppolyti casu:

Est alta ad Argos collibus ruptis via,
Vicina tangens spatia suppositi maris;
Hic se illa moles acuit, atque iras parat.

Nempe occurrit Hippolyto monstrum illud è mari à Neptuno immissum, ad viam, qua Argos ibatur:

ibatur: Habet ex Euripide, apud quem Nuncius rem ita exequitur:

> προσπόλοι δ' ὑφ' ἅρματος
> πέλας χαλινῶν εἱπόμεσθα δεσπότῃ,
> τὴν εὐθὺς Ἄργους Κἀπιδαυρίας ὁδὸν,
> ἐπεὶ δ' ἔρημον χῶρον εἰσεβάλλομεν,
> ἀκτή τις ἔστι τοὐπέκεινα τῆσδε γῆς,
> πρὸς πόντον ἤδη κειμένη Σαρωνικὸν,

Sed iſta non male Euripides,apud quem ſcena dramatis eſt Trœzene, non longe ab Argo atque Epidauro: itaque cum Hippolytus agro Trœzenio exul excederet, viam optime iuit, quæ Argos aut Epidaurum ducebat, vicina tangens ſpatia Saronici ſinus; ſed apud Senecam ſcena dramatis eſt Athenis, qua vrbe profugit Hippolytus, & eodem die occidit, atque eius patri de caſu illius nunciatum eſt, relatumque Athenas cadauer: vnius quippe Solis ambitus, quicquid hoc dramate geſtum eſt, complectitur: Fieri itaque nequit, vt alta illa ad Argos via occiderit Hippolytus: antequam enim eo perueniſſet Athenis, plurium opus erat interuallo dierum: ſed non procul Athenis periiſſe debet apud Senecam, quemadmodum non longe Trœzene id accidiſſe docet Euripides, via illa ſcilicet, qua ibatur, non tantum Argos, ſed etiam Epidaurum, quod indicio eſt, non longe adhuc ab vrbe Trœzene abfuiſſe, cùm viam inſiſteret, qua non minus Argos, quàm Epidaurum, ibatur, quæ tamen duæ vrbes erant diſſitæ, & quidem Epidaurus ad ſinum Saronicum ſita, Argos

C

vero in media Argolide: Habet igitur Seneca de via ad Argos ex Euripide, ſed in eo eius iudicium requiro, cum non eadem in vrbe ſit apud vtrumque dramatis ſcena. Eiuſdem quoque incogitantia eſt quod paullo antè apud eundem Senecam præcedit:

Latuere nube, numen Epidauri Dei
Et ſcelere petræ nobiles Scironides,
Et quæ duobus terra comprimitur fretis.

Accepit ab Euripide, cuius hi ſunt verſus:

Εἰς δ' ἀψίῤῥοθους
ἀκτὰς ἀποβλέψαντες, ἱερὸν εἴδομεν
κῦμ' οὐρανῷ στηρίζον, ὡς ἀφῃρέθη
σκείρωνος ἀκτὰς ὄμμα τοὐμὸν εἰσορᾶν,
ἔκρυπτε δ' Ἰσθμὸν, καὶ πέτραν Ἀσκληπιοῦ.

Optime quidem Euripides, quia Trœzene profectus Hippolytus, & in via, qua ibatur & Argos, & Epidaurum, habebat à fronte oppoſita Scironia ſaxa, Iſthmum, & Epidaurum: at vero eſt παρόραμα Senecæ merito caſtigandum de Scironiis ſaxis & Iſthmo: Athenis enim erat profectus Hippolytus, atque in Peloponneſum peruenerat, ſiquidem iam viam inierat ad Argos ducentem: Quare pòſt ſe & à tergo reliquerat Iſthmum, atque Scironia ſaxa: Non igitur ea ab oculis Hippolyti & famulorum eius eripuit immiſſum à Neptuno è mari monſtrum: Atque hæc ſatis, ſuperſunt alia, quæ nos alias, ſi Deus vitam & otium dederit, diligentius excutiemus: duo tamen loca non poſſumus prætermittere ex hac fàbula, quibus aliqua

lux eſt præferenda : Act. I. Sc. II. ita loquitur Phædra :

> *O magna vaſti Creta dominatrix freti,*
> *Cuius per omne littus innumeræ rates*
> *Tenuere pontum, quicquid Aſſyria tenus*
> *Tellure Nereus peruium roſtris ſecat*

Viri ſummi non capiunt, quid ſecet Nereus, qui ſecatur ipſe, & roſtris, vt hic loquitur, eſt peruius; itaque reponere non dubitant :

> *quiſquis Aſſyria tenus*
> *Tellure Nereum peruium roſtris ſecat.*

Ait per omnia Cretenſium littora, naues eſſe plurimas, quæ Aſſyriam vſque, mare ſecent, & tranſmittant. Iam illud, *innumeræ rates*, & *quiſquis*, Atticum eſt ἀνακόλουθον, Græcorum Tragicorum, ac præſertim Sophoclis, deliciæ. Ego vero exiſtimo nihil hic eſſe mutandum : Nam iſta dicuntur à Phædra de maris imperio, quod obtinuit cum ſuis Cretenſibus Minos Phædræ pater, de quo Euſebius in Chronico numero ↄↄcclxv. *Minos mare obtinuit.* Diodorus Siculus L. IV. ἐπὶ *Minos* πρῶτος Ἑλλήνων ναυτικὴν δύναμιν ἀξιόλογον συστησάμενος ἐθαλασσοκράτησεν. Apollodorus Athenienſis Bibliothecæ L. III. de Minoë loquens : θαλασσοκρατήσας δὲ πρῶτος πασῶν τῶν νήσων σχεδὸν ὑπῆρξεν. Quibus è verbis exponendus eſt Seneca : nam dicebat Phædra ſuos Cretenſes tenuiſſe pontum per omnia littora, id eſt, θαλασσοκρατῆσαι, ſed addit per quæ littora, nempe Inſularum earum, quæ erant *Syriam* vſque quam *Aſſyriam* dixit, ſolenni veterum Scriptorum more ;

quicquid Assyria tenus
Tellure Nereus peruium rostris secat

Sensus est: quicquid ad Syriam vsque Nereus à continenti abscidit & diuisit, eóque nauibus accedi potest: Elegans est descriptio Insularum: nam quod de Sicilia olim dictum, eam agro Bruttio adhæsisse, à quo auulsa sit interfuso mari, idem de ceteris Insulis pronunciat Seneca, mare secasse & abscidisse eas vndique à continenti quomodo etiam Poëta, *toto diuisos orbe Britannos*, dixit. Alter locus, qui nostra eget interpretatione, hic est: Cum Hippolytum compellaret Nutrix, iuberetque cum ætate atque genio amorique indulgere, ita infit:

Potius annorum memor
Mentem relaxa, motibus festis facem
Attolle, curas Bacchus exoneret graues.

Ad quem locum hæc est viri maximi nota: Nihil est verius, quam scribendum esse, *noctibus festis*; Quod à nobis ita emendatum Lipsianus codex confirmauit. Cuius quidem viri præstantissimi animus alibi erat, cum hæc ad nescio quæ Triuiæ sacra ex Propertio traheret, quæ in nemore, ait, celebrabantur. Qui leuissime tinctus est his literis, videt *Eleusinia* esse, de quibus agitur. Phædra supra:

Nec inter aras Atthidum mixtam choris
Iactare taciti conscias sacri faces.

Faces iactare, item, *faces tollere*, δᾳδουχεῖν, δᾷδα ἱστάσθαι. Ego vero sententiæ viri maximi non possum

accedere: nam *ætate frui* non eſt δαδουχεῖν καὶ δᾷδα ἵστασθαι. Equidem non ignoro Phædram amorem in Hippolytum concepiſſe, cùm his Trœzene veniſſet Athenas viſurus ſacra Eleuſinia, vt apud Euripidem præfatur Venus:

> ἐλθόντα γάρ νιν Πιτθέως ποτ' ἐκ δόμων,
> σεμνῶν ἐς ὄψιν καὶ τέλη μυστηρίων,
> Πανδίονος γῆν, πατρὸς εὐγενὴς δάμαρ
> ἰδοῦσα Φαίδρα, καρδίαν κατέσχετο
> ἔρωτι δεινῷ, τοῖς ἐμοῖς βουλεύμασι,

Sed tamen non inde ſequitur, eum oportere, qui amori indulgeat, iactare faces Eleuſinias, neque iſta cohærent cum Eleuſiniis ſacris, *mentem relaxare*, itemque *curas Baccho exonerare graues*: nam *mentem puri* eſſe iubebantur: οὗτοι γὰρ τά τ' ἄλλα, inquit Libanius Declamat. XIX. καθαροῖς εἶναι τοῖς μύσταις ἐν κοινῷ προαγορεύουσιν, ὅτι τὰς χεῖρας, τὴν ψυχὴν, τὴν φωνὴν Ἕλληνας εἶναι. Præterea Baccho ſe non ingurgitabant, vt curas exonerarent, ſed ieiunabant, & cyceonem tantum ebibebant, vt è Clemente Alexandrino, Arnobio, aliis conſtat. Inuitat itaque ad comum Nutrix Hippolytum, cuius indices ſaltationes, faceſque, quas immitteret in amicæ ædes, ni admitteretur: qui enim ad comum ibant ſolennes agitabant choros καὶ ὀρχήσεις, & præterea faces geſtabant.

Cap. III.

Rurſum committitur Seneca Troadibus, *cum Euripide* Troadibus, *atque* Hecuba: *Seneca in nonnullis caſtigatur, vt & Euripides: in vtriuſque* Troadibus *quædam emaculantur, quo anno* Troadas *docuerit Euripides, quæſitum.*

TROADAS edidit L. Annæus Seneca, diuinam ſane fabulam, in qua partim cognominem Euripidis, partim etiam eiuſdem Hecubam expreſſit, ſed tamen in ea nonnunquam dormitaſſe Senecam fatendum eſt, idque facile demonſtrabunt quæ huic commiſimus chartæ: Neque enim probari poteſt, quod Andromachen inducit Act. IV. Sc. *Quicumque hymen*, in qua colloquuntur Helena, Andromache, & Hecuba: Andromachæ enim iam ereptus fuerat filius Aſtyanax præceps è turri dandus: itaque nihil aliud erat quod ageret Andromache, aut loqueretur, præter eiulatus & querelas de morte filij. Eadem Scena, vbi ſe Vlyſſi obtigiſſe ex Helena reſciuit Hecuba, ita fatur

Quis matrem Hectoris
Armis Achillis miſcet? ad Vlyſſem vocor?
Nunc victa, nunc captiua, nunc cunctis mihi
Obſeſſa videor cladibus; domini pudet,
Non ſeruitutis, Hectoris ſpolium feret,
Qui tulit Achillis?

Postrema ista verba desumta sunt è Troadibus Euripidis, quo in dramate penes Hecubam quidem est Hectoris clypeus, quem designat Senecæ Hecuba his verbis, *Hectoris spolium*: attamen Hectoris arma fuerunt in Andromachæ potestate, sed cum Pyrro discessura iubet clypeum ad socrum Hecubam deferri, vt in eo Astyanacta sepeliret: narrat Hecubæ Talthybius apud Euripidem:

καί σφ᾽ ᾐτήσατο
θάψαι νεκρὸν τόνδ᾽, ὃς πεσὼν ἐκ τειχέων,
ψυχὴν ἀφῆκεν, Ἕκτορος τοῦ σοῦ γόνος,
φόβον τ᾽ Ἀχαιῶν χαλκόνωτον ἀσπίδα
τήνδ᾽, ἣν πατὴρ τοῦδ᾽ ἀμφὶ πλεύρ᾽ ἐβάλλετο,
μή νιν πορεῦσαι Πηλέως ἐφ᾽ ἑστίαν
ἀλλ᾽ ἀντὶ κέδρου, περιβόλων τε λαΐνων
ἐν τῇδε θάψαι παῖδα. σὰς δ᾽ ἐς ὠλένας
δοῦναι, πέπλοισιν ὡς περιστείλῃς νεκρὸν,
στεφάνοις θ᾽ ὅση σοι δύναμις, ὡς ἔχει τὰ σά,

Atque id exequitur Hecuba: habes ibidem in his Hecubæ verbis,

σύ τ᾽ ὦ ποτ᾽ οὖσα καλλίνικε μυρίων
μῆτερ τροπαίων, Ἕκτορος φίλον σάκος
στεφανοῦ. θανῇ γὰρ, οὐ θανοῦσα, σὺν νεκρῷ
ἐπεί σε πολλῷ μᾶλλον, ἢ τὰ τοῦ σοφοῦ
κακοῦ τ᾽ Ὀδυσσέως ἄξιον τιμᾶν ὅπλα

Locum hunc non penetrarunt Interpretes, nam ista referunt ad Hecubam, quæ hæc sibi ipsa dicat: at nullus dubito, primo ita interpungendum esse:

σὺ τ' ὦ ποτ' οὖσα καλλίνικε μυρίων
μῆτερ τροπαίων, Ἕκτορος φίλον σάκος,
στεφανοῦ. θανῇ γὰρ, οὐ θανοῦσα σὺν νεκρῷ.

id eſt : *Tu vero, ô olim victoriis inclita, infinitorum*
Mater trophæorum, ô gratum Hectoris ſcutum,
Coronare: peribis enim, quanuis cum mortuo,

id eſt, Hectore, *non perieris.* Hectoris enim arma cum Hectoris cadauere à Priamo ſunt redemta, nec tamen cum ipſo Hectore, ſaltem eius clypeus, ſepulta, quia Aſtyanacti vtenda aſſeruabantur : locus cur non intelligeretur in cauſſa fuit conſtructio, quia videbatur illis non debere participia feminini generis cum nomine neutro, σάκος, conſtrui; ſed longe falſi ſunt; nam θανοῦσα refertur ad τὸ οὖσα καλλίνικε μυρίων μῆτερ τροπαίων : atque ita vere appellatur clypeus Hectoris, qui eo armatus multa de victis hoſtibus ſtatuerat tropæa : στεφανοῦ eſt in patiendi non agendi ſignificatione : Quare autem Hectoris clypeum vna cum Aſtyanacte tumulo condat Hecuba, cauſſam aperit duobus verſibus ſequentibus, quorum prior leuiter corruptus, ita emendandus eſt :

ἐκεῖ σε πολλῷ μᾶλλον, ἢ τὰ τοῦ σοφοῦ
κακοῦ τ' Ὀδυσσέως ἄξιον τιμᾶν ὅπλα

id eſt : *Illic te eſſe longe multo æquius eſt, quam doloſi*
Improbique Vlyſſis arma exornare.

Emendationis noſtræ fundus eſt Seneca, qui ad hæc alludit iſtis verbis.

Hectoris ſpolium feret

Qui

Qui tulit Achillis?

Appellat quippe *spolium Hectoris*, eius clypeum, qui apud Euripidem erat penes Hecubam, cui tradi curauerat Andromache; at cũ ista apud Senecam loquebatur Hecuba, clypeus erat in Andromachæ potestate: Quare non possum hîc non appellare iudicium Senecæ, qui ista Hecubæ tribuit, cum non esset penes eam Hectoris clypeus; erat autem apud Euripidem, ideoque tumulo condere, quam in Vlyssis ædes deferre mauult, ne Vlysses eo arma sua exornet. Hoc quoque aduertendum esse duximus, quod Hecuba cum luget suam suarumque siue nuruum siue filiarum sortem, quæ inter Græciæ Principes sortitò diuidebantur, nulla *Polyxenæ* meminerit.

> *Dominum ecce Priami nuribus & natis legens*
> *Sortitur vrna: præda quem vilis sequar?*
> *Hic Hectoris coniugia despondet sibi,*
> *Hic optat Heleni coniugem, hic Antenoris,*
> *Nec deest tuos, Cassandra, qui thalamos petat,*
> *Mea sors timetur, sola sum Danais metu.*

Nam Seneca hic non sequitur Euripidis œconomiam: Erat enim apud matrem *Polyxena* in hac Senecæ fabula; an futuri præsaga mens *Polyxenam* supremum diem obituram potius, quam in alicuius domini potestatem venturam suspicabatur? An etiam aliquid erat ad eam perlatum de Achillis imagine, quæ sibi desponsã *Polyxenam* Pyrrhi manibus mactari iusserat? minime gentium. Nam id primum ab Helena accepit Hecuba Act. IV.

Adhuc Achilles viuit in pœnas Phrygum?
Adhuc rebellat? ô manum Paridis leuem!
Cinis ipse nostrum sanguinem ac tumulus sitit.

Troadumque Chorus audiuit à Talthybio Act. II itemque ab Helena Andromache Act. IV. cum enim fingeret Helena *Polyxenam* dari in vxorem Pyrrho, ita infit Andromache.

Fare, quos Itachus dolos,
Quæ scelera nectat: vtrum ab Idæis iugis
Iactanda virgo est? num per has vastum in mare
Voluenda rupes?

Ergo Andromachæ nondum quisquam retulerat, mactandam esse *Polyxenam* ad Achillis tumulum: quanquam nemo erat Troianorum, qui ignorare posset Achillis vmbram ex inferis rediisse; ecquid enim erant omnis sensus expertes, vt terram mouere non sentirent? eius mugitum, Achillisque vocem omne implentem littus non audirent? diem tenebris mutari non animaduerterent? Neque id ignorabat Andromache Act. II. sc. *Quid mæsta Phrygiæ*: nam Achillis vmbram rediisse ex inferis testatur

Stygij profundi claustra, & obscuri specus
Laxantur, &, ne desit euersis metus,
Hostes ab imo conditi tumulo exeunt.
Solisne retro peruium est Danais iter?
Certe æqua mors est: turbat atque agitat Phrygas
Communis iste terror.

Quæ postrema verba videntur indicare, Andromachen nouisse id, quod scire se fatetur Hecuba, in cognomine Euripidis dramate,

καὶ τότε δεῖμά μοι
ἦλυθ' ὑπὲρ ἄκρας τύμβου κορυφᾶς
φαίτασμ' Ἀχιλλῆος.
ἤτει δ' γέρας, τὴν πολυμόχθων
ἴνα Τρωϊάδων.

Nam, quia Achilles ἤτει γέρας, τὴν πολυμόχθων τινὰ Τρωϊάδων, *turbat atque agitat Phrygas communis iste terror*: Sed tamen chorus, Scena, *Verum est, an timidos fabula decipit*; negat, quanquam id resciuerit, Achillis vmbram ab imo tumulo exiisse, & opinionem suam Seneca, quam hauserat ex Epicuri & Metrodori sui schola, nihil esse post mortem, ac ne animas quidem, confirmat: atque id excusant Viri Incomparabiles, quia etiamsi vulgarem sententiam, animas post obitum superesse, & idola esse, propter dramatis œconomiam, cui seruiebat, non prætermittat, parsque œconomiæ huius dramatis opinione ista nitatur, in Choro, vbi maxima est Poëtæ Tragico libertas, suam proposuit. Verum excusatione non est opus, nec defensione ista eget Seneca: Qui decorè admodum hæc à Choro, is autem Troadum erat, dici facit, postquam audiuerunt à Talthybio placandos esse Achillis manes Polyxenæ cæde: At vero Chorus hic falsò prætexi manes contendit huic sceleri, cum nulli sint, nihilque post mortem supersit. Act. II. sc. II. duo versus loco non suo leguntur,

Breui repensans quicquid adiecit mora
Scyros, fretumque Lesbos Ægeum secans.

Non ignoro Achillem latuisse in insula *Scyro*, sed

Lesbos nullam adiecit moram: Priorem itaque versum ita coniunge,

Falsasque vestes, fassus est armis virum,
Breui repensans, quicquid adiecit moræ?

Alterum vero emendatum repone,

Et caussa litis Regibus Chryse iacet,
Syros, fretumque Lesbos Ægeum secans.

Ouidius, vt ceteros mittam, Transformationum L. XIII.

Ergo opera illius mea sunt: ego Telephon hasta
Pugnantem domui, victum orantemque refeci.
Quod Thebæ cecidere meum est, me credite Lesbon
Me Tenedon, Chrysenque, & Cyllã, Apollinis vrbes,
Et Syron cepisse, mea concussa putate
Procubuisse solo Lyrnessia mœnia dextra.

Atque ista quidem de *Troadibus* Senecæ, addemus & nonnulla ad cognominem Euripidis fabulam: In eo Neptunus προλογίζει, quod vix ferri potest: Nouimus quidem vsitatum id esse, multumque habere dignitatis, sed sub hac Lege, ἢ ὅσα πρό που γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἀνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως ἢ ἀγγελίας· ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὀρθῶν. Sed neutrum horum hic occurrit: quæ enim præfatur Neptunus de Ilij excidio, quod deplorat, sunt infra Dei dignitatem: illa vero de Troianarum sortitione, & eo, quod illas manebat, fato, non satis plene, nihil quippe de Astyanacte: adde quod partes hæ commode dari poterant Cassandræ, quæ, vt vates, & Deo plena, argumentum fabulæ exposuisset, & de futuris, è

quibus eſt argumentum, pronunciaſſet non minus vere, quam Neptunus, magiſque adeo commode: nam non minus commouiſſet animos ſpectatorum περιπέτειαι illæ, Polyxenæ, exempli gratia, & Aſtyanactis cædes, vbi in dramate nunciarentur patratæ, quam ſi illas eſſe patrandas non reſciuiſſent à Caſſandra, quia quanquam vera prænunciaret, fides tamen illi non habebatur. Quæ vero Neptunus cum Minerua deinde præfatur de infauſto Græcorum in patriam reditu, ſpectatorum nihil intererat ſcire, non ſunt quippe de argumento fabulæ, nec ad Troianos dicebantur, qui docuiſſent aliquod ex illis Græcorum infortuniis ſolatium petere, quo conſilio, & bene id quidem, hoc ipſo dramate, Caſſandra Hecubæ ceteriſque Troadibus prædicit Agamemnonis cædem, & Vlyſſis errores. Primus autem verſus huius fabulæ leuiter corruptus, nec commode expoſitus videtur:

> ἥκω λιπὼν Αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος
> πόντου.

Non enim Ægeo mari excedebat Neptunus, ſed Troïa; conſtat è ſequentibus:

> ἐγὼ δὲ (νικῶμαι γὰρ Ἀργείας θεοῦ
> Ἥρας, Ἀθάνας θ᾽, αἳ ξυνεξεῖλον Φρύγας,)
> λείπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον, βωμούς τ᾽ ἐμούς,
> ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή,
> νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

Quare optime Macrobius L. IV. cap. XXII. comparat cum Virgilianis iſtis:

Excessere omnes, adytis, arisque relictis,
Di, quibus imperium hoc steterat.

Addit quoque Neptunus:

ἀλλ' ὦ ποτ' εὐτυχοῦσα χαῖρέ μοι πόλις,
ξεστόν τε πύργωμ'. εἴ σε μὴ διώλεσεν
Παλλὰς Διὸς παῖς, ἦσθ' ἂν ἐν βάθροις ἔτι.

Troia igitur, non pelago excedit Neptunus, Ægeum mare petiturus τῇ περιελάκτῳ insidens, cui abeunti occurrit Minerua in machina ad eum accedens: Nullus igitur dubitem rescribere primo versu;

ἥκω λυπῶν Αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος
πόντου.

Vado, inquit, per Ægeum mare incommodis affecturus, Græcos nempe, quod animo agitabat Neptunus, itaque cum ab eo peteret Minerua, vt tempestatem in Ægeo mari excitaret, respondet,

ἔσται τάδ'. ἡ χάρις γὰρ οὐ μακρῶν λόγων
δεῖται. ταράξω πέλαγος Αἰγαίας ἁλός.
ἀκταὶ δὲ Μυκόνου, Δήλιοί τε χοιράδες
Σκῦρός τε, Λῆμνός θ', αἱ Καφήρειοί τ' ἄκραι,
πολλῶν θανόντων σώμαθ' ἕξουσι νεκρῶν

Petit igitur Ægeum mare, vt illud percurrat & perlabatur, ac vbique in eo tempestatem aduersus Græcos excitet. Hecubam quoque matronam non decent ista apud Euripidem, cum se iuuenem non esse dicit, ac proinde nubere non posse Græcorum alicui:

νέα τοι μόχθοις ἔξω κρείσσους,
ἢ λέκτροις πλαθεῖσ' Ἑλλαίων.

Ἔῤῥει νὺξ αὐτά, καὶ δαίμων.

Itaque cum de Cassandra ei retulisset Talthybius.

Οὐκ ἀλλὰ λέκτρων σκότια νυμφευτήρια,

non reponit illud, ἰώ μοι μοι, aut istud, οἴ μοι ἐγώ, in quod erupit, quando accepit Polyxenam fore ministram tumuli Achillis, sed hoc tantum,

Ἢ τὴν Φοίβου παρθένον, ᾇ γέρας ὁ χρυσοκόμας
Δῶκεν, ἄλεκτρον ζωάν;

Atque etiam cum Andromache hæc matronali verecundia dignissima diceret,

Καίτοι λέγουσιν, ὡς μί' εὐφρόνη χαλᾷ
Τὸ δυσμενὲς γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος,
Ἀπέπτυσ' αὐτὴν, ἥτις ἄνδρα τὸν πάρος
Καινοῖσι λέκτροις ἀποβαλοῦσ', ἄλλον φιλεῖ.

Hecuba ei consulit vt Hectorem missum faciat, & nouo volens obsequatur marito,

Ἀλλ' ὦ φίλη παῖ, τὰς μὲν Ἕκτορος τύχας
Ἔασον. οὐ μὴ δάκρυά νιν σώσῃ τὰ σά,
Τίμα δὲ τὸν παρόντα δεσπότην σέθεν
Φίλον διδοῦσα δέλεαρ ἀνδρὶ σῶν τρόπων.

Age vero videamus, cum bono Deo, quo anno fabulam hanc docuerit Euripides: Suspicamur productam fuisse in scenam anno tertio vertente Olympiadis nonagesimæ primæ, Pisandro Archonte, postquam nouo vere Deceleam occuparunt Lacedæmonij: hinc toto hoc dramate inuehitur in Lacedæmonios, sed prætermittenda non sunt ista:

Ἔθνος ἐχθρόν, οὐ γῆς εἰ' ἀποστερούμενοι,

> Οὐδ' ὑψιπύργου πατρίδος, οὐ δ' ἄρης ἕλοι,
> Οὐ παῖδες εἶδον, οὐ δάμαρτος ἐν χεροῖν,
> Πέπλοις συνεστάλησαν, ἐν ξένῃ δὲ γῇ
> Κεῖνται.

Dixit Euripides, οὐ γῆς ὅρει ἀποστερούμενοι, οὐδ' ὑψιπύργου πατρίδος, quod optime interpretatur Thucydides L. VII. Obseruat enim à Lacedæmoniis ad arma ventum esse, non quia finibus suis pellerentur, sed quia οἱ Ἀθηναῖοι τριάκοντα ναυσὶν ὁρμώμενοι Ἐπιδαύρου τι καὶ Πρασιῶν καὶ ἄλλα ἐδῄωσαν, καὶ ἐκ Πύλου ἅμα ἐλῃστεύοντο· καὶ ὁσάκις περί του διαφορὰ γένοιτο τῶν κατὰ τὰς σπονδὰς ἀμφισβητουμένων, ἐς δίκας προκαλουμένων τῶν Λακεδαιμονίων, οὐκ ἤθελον ἐπιτρέπειν. De Atheniensibus vero addit sub Troianorum persona, nam Troiani sunt ὑποκείμενοι, Athenienses autem δῃούμενοι sunt.

> Τρῶες δὲ, πρῶτον μὲν τὸ κάλλιστον κλέος,
> Ὑπὲρ πάτρας ἔθνησκον. οὓς δ' ἕλοι δόρυ,
> Νεκροί γ' ἐς οἴκους φερόμενοι φίλων ὕπο,
> Ἐν γῇ πατρῴᾳ περιβολὰς εἶχον χθονός,
> Χερσὶν περισταλέντες, ὧν ἐχρῆν ὕπο,
> Ὅσοι δὲ μὴ θάνοιεν ἐν μάχῃ Φρυγῶν,
> Ἀεὶ κατ' ἦμαρ σὺν δάμαρτι καὶ τέκνοις
> Ὤκουν.

Quod est verissimum *Deceleiensi* hoc bello; nam ex Atheniensibus qui occubuerunt, ante ora patrum, patriæ sub mœnibus altis, ceciderunt. Euripides.

> Αἰσχρῶς τὰ κλεινὰ πεδί' ἀπολέσας Φρυγῶν
> Ἄγετε, φέρετε.

Lacedæ-

Lacedæmonij antequam Deceleam occuparent, ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐσέβαλον· καὶ πρότερον μὲν τῆς χώρας τὰ περὶ τὸ πεδίον ἐδῄουν, vbi vero eam occuparunt, μεγάλα οἱ Ἀθηναῖοι ἐβλάπτοντο. τῆς τε γὰρ χώρας ἁπάσης ἐστέρηντο, καὶ πρόβατα πάντα ἀπωλώλει, καὶ ὑποζύγια ἵπποι τε, ὁσημέραι ἐξελαυνόντων τῶν ἱππέων, πρός τε τὴν Δεκέλειαν καταδρομὰς ποιουμένων, καὶ κατὰ τὴν χώραν φυλασσόντων, οἱ μὲν ἀπεχωλεῦντο, ἐν γῇ ἀποκρότῳ τε καὶ ξυνεχῶς ταλαιπωρούμενοι, οἱ δ' ἐτιτρώσκοντο. Sed huc maxime facit, quod de Sicilia dixit Euripides; cum Hecuba apud ſuum diſceptaret animum, quas in terras mallet abduci.

> Καὶ τὰν Αἰτναίαν Ἡφαίστου
> Φοινίκας ἀντήρη χώραν,
> Σικελῶν ὀρέων ματέρ' ἀκούω
> Κηρύσσεσθαι, στεφάνοις τ' ἀρετᾶς.

Nam in Siciliam non poterat abduci, cum nullus Siculorum ad Troiam militarit. Verum iſta dicuntur, cùm, Piſandro Archonte, nouo vere Demoſthenes, aut vela eſſet daturus, aut iam cum claſſe in Siciliam ſoluiſſet.

CAP. IV.

De Talento *apud Plautum disputatum* : Rudentis *Scena Cyrenis* ; Mostellaria *Athenis* : *Talentum* Alexandrinum *duplum ad* Atticum. *Annuus Ægypti reditus. Diodorus Siculus correctus. Talentum* Ægineticum, *itèm* Achaïcum. *Talentum* argenti *dicitur* magnum *oppositè ad talentum* auri, *non autem ad ipsa inter se* argenti *talenta. Virgilius interpunctione illustratur.*

LOCA aliquot Plauti, in quibus de *talento* agitur; inter se contulit Vir Illustris Iosephus Scaliger Dissertatione de re Nũmaria, sed in illis hærere se ingenue fatetur. In Plauti fabula *Rudente* piscatori offeruntur à lenone *mille cẽtum nummi*, quibus ille spretis *magnum talentum* postulat sibi dari: *Mille centum nummi* Plautini sunt *vndecim millia drachmarum Atticarum*, *desuntque centum* alteri nummi, id est, drachmæ *mille* conficiendo *talento*. Versus hi sunt:

LA. *Mille dabo nummos.* GR. *Somnias.* LA. *Nihil addo, abi.* GR. *Igitur audi.*
Si hercle abiero hinc, hic non ero. LA. *Vin' centum & mille.* GR. *Dormis.*
LA. *Eloquere hercle quantum postules.* GR. *Quo nihil inuitus addas,*
Talentum magnum. non potest triobolum hinc abesse.

Postulat aliquid addi *vndecim millibus drachmarum* ad absoluendum *talentum magnum* : ecquid aliud præter *centum nummos*, vt proxime fecerat? Ergo *talentum magnum* hic est *duodecim millium drachmarum*, siue *centum viginti minarum*, scilicet duplum ad *talentum Atticum*, quod erat *drachmarum sex millium*, siue *minarum sexaginta*. Atqui idem Plautus in *Mostellaria* facit *talentum magnum* tantum *sexaginta minarum*: Nam de ædibus, quas filium præstinasse seruulus apud senem fingit, ita legimus;

Quid eas quanti destinat?

TR. *Talentis magnis totidem, quot ego & tu sumus.*

Sed arrhaboni has dedit, quadraginta minas.

Scena, *Perij hercle.*

TH. *Minas tibi octaginta argenti debeo.*

Et post aliquot versus:

Tu caue quadraginta accepisse hinc te neges.

Hic *duo magna talenta* æquantur *quadraginta* atque *octaginta minis* : Ergo *duo magna talenta* sunt *centum viginti minæ*, ac proinde vnum *magnum talentum* est *sexaginta minarum*, quod est *talentum* ordinarium, siue *Atticum*. Verum caussæ non erit, cur se quisquam hic cruciet, si attendat scenam dramatis, cui titulus *Rudenti* esse *Cyrenis*. Arcturus cum præfatur, id docet:

Primum dum huic esse nomen vrbi Diphilus
Cyrenas *voluit.*

& tota passim clamat fabula : At vero quod ad *Mostellariam* attinet, scena est *Athenis*, vt con-

ſtat, à Grumionis verbis de Philolachete heril filio :

> *Nam ego illum corruptum duco, quum his factis ſtudet,*
> *Quo nemo adaque iuuentuti ex omni Attica*
> *Antehac eſt habitus parcus, nec magis continens.*

Et Act. V. ſc.I. Tranio de Theuropide hero ex Ægypto domum reduce,

> O mortalem malum !
> *Alter hoc Athenis nemo doctior dici poteſt.*

Inter Athenienſes igitur *Atticum* numeratur Athenis *talentum*, quod eſt *minarum ſexaginta*; ac proinde *duo* huiuſmodi *talenta* faciunt *minas centum viginti*. At vero *Cyrenis* de *Cyrenenſi* intelligi voluit Poëta *talento*, quod erat, meo quidem iudicio, idem cum *Ægyptio* : Erat quippe *Cyrenaïca* pars *Ægypti*, & ditionis illius. Strabo L. XVII. τὸ μὲν οὖν παλαιὸν αὐτόνομος ἦν ἡ Κυρήνη. εἶτα οἱ τὴν Αἴγυπτον κατασχόντες Μακεδόνες αὐξηθέντες ἐπέθεντο αὐτοῖς ἀρξάντων τῶν περὶ Θίμβρωνα τῶν ἀνελόντων τὸν Ἅρπαλον. βασιλευθέντες δὲ χρόνους τινάς, εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν ἦλθον. Igitur populare, id eſt, *Ægyptium* intelligitur *talentum*, quod erat duplum ad *Atticum*, id eſt, *duodecim millium drachmarum*, vt conſtat è comparatione eorum, quæ à Strabone & Diodoro Siculo ſcribuntur de annuo Ægypti reditu: Refert enim Diodorus Siculus L. XVII. fuiſſe talentûm ſex mille paullo plus: καθ' ὃν γὰρ δὴ χρόνον ἡμεῖς παρεβάλομεν εἰς Αἴγυπτον, ἔφασαν οἱ τὰς ἀναγραφὰς ἔχοντες τῶν κατοικούντων, ἐκ τῶν προσόδων τῶν κατ' Αἴγυπτον λαμβάνειν τὸν

βασιλέα πλείω τῶν φίλων ἑξακισχιλίων ταλάντων. Duplo maiorem fuisse summam è Cicerone docet Strabo L. XVII. τῆς Αἰγύπτου δὲ τὰς προσόδους ἔν τινι λόγῳ Κικέρων φράζει, φήσας κατ᾽ ἐνιαυτὸν τῷ τῆς Κλεοπάτρας πατρὶ τῷ Αὐλητῇ προσφέρεσθαι φόρον ταλάντων μυρίων καὶ δισχιλίων πεντακοσίων. Sed rescribendum est apud Diodorum, ἔκ τε τῶν προσόδων τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον λαμβάνειν τὸν βασιλέα πλείω τῶν διφύλων ἑξακισχιλίων ταλάντων. Tributum hoc dicit paullo maius esse *talentis sex millibus popularibus*, id est, *Alexandrinis*, nempe erat *talentorum sex millium ducentorum quinquaginta Alexandrinorum*, quæ faciunt *talenta duodecim millia & quingenta Attica*, vt è M. Tullio memorat Strabo: & certe *talentum Alexandrinum* duplo maius fuisse Attico, vnice probat hic Festi locus: *Talentorum non vnum genus.* Atticum *erat* sex mille *denariûm*, Alexandrinum duodecim millium *denariûm*. Neque enim hæc scriptura sollicitanda est, nam *denarij* nomine *drachma* intelligitur. Heronis fragmentum. σίκλον ἀπὸ τῆς σεκελ Ἑβραΐδος, ὅ ἐστι ῥοπὴ, ἔχει δὲ δύο λεπτὰ καλούμενα, ἅ εἰσι δραχμαὶ δύο. Est idem τὸ λεπτὸν cum *drachma*, auctore Herone: atqui idem τὸ λεπτὸν, *denarium* esse dicit: δηνάρια δὲ ἦσαν ἐκεῖνα δύο λεπτὰ τὰ ἀπὸ τῆς χήρας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον βεβλημένα, ἃ καὶ δύο λεπτὰ ἐκαλεῖτο. τὰ γὰρ ἀσσάρια λεπτὰ ἐπίλεπτα ἦσαν. Est igitur idem *denarius*, atque *drachma*; Rursum idem *minam* habere *centum denarios* dicit. μέγα δὲ ἐστιν ἀργύρειον, ὃς ἐκλήθη ἀργυροῦς δηναρίων ἑκατόν· ἕκαστον δὲ δηνάριον ἀσσαρίων ἐστὶν ἑξήκοντα. ὁ δὲ ἀργυροῦς μνᾶ παρ᾽

Ἑβραῖοι καλεῖται: quod tamen platice eſt intelligendum: nam in vna tetradrachma Attica trium omnino denariorum non fuit pondus; idque manifeſtius patebit, ſi iam expendamus ea, quæ ab Illuſtri Scaligero de *talento Achaïco* diſputantur; nam putat duplum fuiſſe ad *Atticum*, motus auctoritate Heſychij, apud quem leges: παχεῖη δραχμῆ, τὸ δίδραχμον, Ἀχαιοί. Si namque *drachma Achæorum* dupla eſt ad *Atticam*, erit quoque & *talentum Achaïcum* duplum ad *Atticum*. At vero idem vir ſummus putat *obolum Corinthiacum* eundem fuiſſe cum *Æginetico*: Non erat autem *obolus Æginetic*us duplus ad *Atticum*: nam *Æginetica drachma* erat *obolorum decem Atticorum*, ac proinde *talentum Ægineticum* fuit *drachmarum Atticarum decem mille*, quot etiam fuiſſe vult *talentum Corinthiacum*: quod confirmat ex iis, quæ de Phocionis Peripatetici Libro, cui nomen fecit κέρας Ἀμαλθείας, deſcripſit Gellius L. I. cap. VIII. etenim μυρίας δραχμὰς Gellius *talentũ* vocauit. *Ad Laïdem ille Demoſthenes clanculũ adit, & vt ſibi ſui copiam faceret, petit. At Laïs* μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον popoſcit. Meminiſſe debemus hoc geſtum fuiſſe *Corinthi*: ergo *Corinthiacum talentum* fuit *drachmarum Atticarum decem mille*, quot etiam erat *Æginet icum talentum*. Sed iſta ἀσύστατα nobis videntur, neque certe inter ſe cohærent: Nam *Achaïcum talentum* idem fuit cum *Corinthiaco*; erat quippe *Corinthus* vrbium *Achaïæ* metropolis & princeps: *talentum* vero *Achaïcum*, ſi viro ſummo credimus, erat duplum ad *Atticum*, non

igitur idem cum *Æginetico*: & certum quidem est, *talentum Achaïcum* non fuisse duplum ad *Atticum*, neque *Corinthiacum* idem fuisse cum *Æginetico* quod iam à nobis probandum est. Refert Liuius L. XXXIV. è Polybio, quanti steterit Achæis redemptio captiuorum Romanorum, qui apud Achæos in seruitute erant. *Ingens numerus erat bello Punico captorum, quos Annibal, cum à suis non redimerentur, venumdederat. Multitudinis eorum argumentum est, quod Polybius scribit, centum talentis eam rem Achæis stetisse, cum quingentos denarios pretium in capita, quod redderetur dominis, statuissent*: Mille *enim* ducentos *ea ratione Achaïa habuit.* Pretium horum omnium dicit è Polybio fuisse *centum talenta*; nempe *Achæorum* intelliguntur *talenta*, cùm de *Achæis* agatur, neque *talenta Attica* possint hic vllo modo intelligi: Nam *centum* hæc *talenta* faciunt *sexcenta millia denariorum*; tot vero denariorum millibus non possunt æstimari *talenta Attica* in his Liuij verbis: *Talentum* enim *Atticum* è Liuij calculo non æstimatur *sex millibus denariorum*, sed multo minus: *Attica* siquidem *tetradrachma* paullo minor est *tribus denariis*: habes paullo post in descriptione triumphi T. Quintij Flaminij: nam transtulisse dicit secundo triumphi die aurum, *argentumque, factum, infectumque, & signatum. Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum*: tetradrachmam *vocant*: trium ferè denariorum *in singulis argenti est pondus. Non* igitur in singulis *tetradrachmis Atticis* erat *trium denariorum* argenti pondus, ac proinde *Atticum talentum*

in superioribus non intelligitur, quandoquidem paria facit *drachma* illius *talenti*, de quo è Polybio Liuius, cum *denario*: Ergo *Achaïcum talentum* intelligitur, quod est *sex millium denariorum*, ac proinde maius *Attico*, idemque tamen minus Æginetico; quod est demonstrandum. *Talentum* vbique est ἑξακισχίλιον, id est, *drachmarum sex millium*, scilicet τῶν ἐπιχωρείων. Omnium tamen idem non est pretium, quod docet Pollux L. IX. cap. VI: nam *Ægineticum talentum*, quod erat *drachmarum sex millium* eius loci, æstimatur *decem millibus Atticis drachmis*: τὸ μὲν Ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς Ἀττικάς. τὸ δὲ Αἰγιναῖον μυρίας πρὸς τὸν Ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. Itaque *drahma Æginetica*, quam παχεῖαν vocant, Athenienses, *decem obolis Atticis* æstimabatur. Pollux. ἀλλὰ μὴν τὴν μὲν Αἰγιναίαν δραχμὴν, μείζω τῆς Ἀττικῆς. δέκα γὰρ ὀβολοὺς Ἀττικοὺς ἴσχυεν, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι παχεῖαν δραχμὴν ἐκάλουν· μισοῦντες τὴν Αἰγινητῶν Αἰγιναίαν καλεῖν μὴ θέλοντες. Vnde exsurgit numerus *decem millium drachmarum Atticarum* in *Æginetico* talento. Iam vero *Libra Siculorum* eadem erat cum *obolo Æginetico*. Pollux ex Aristotele in Agrigentinorum Republica. καὶ μὴν ἐν Ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ φησὶν Ἀριστοτέλης ζημιοῦσθαί τινα τριάκοντα λίτρας· δύνασθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν Αἰγιναῖον. *Decem* autem huiusmodi *Libræ*, id est, *decem Æginetici oboli* faciunt vnum *staterem Corinthiacum*. Pollux ex eodem Aristotele. τὸ μέντοι δεκάλιτρον δύνασθαι μὲν δέκα ὀβολοὺς, εἶναι δὲ στατῆρα Κορίνθιον. Hi *oboli decem* sũt proculdubio *Æginetici*, vt è superioribus

clarum

clarum est, qui *vnum* faciunt *staterem Corinthiacum*. Posterioribus temporibus *stater* accipitur pro *tetradrachmo*; at vero prioribus seculis de *didrachmo* dicebatur: quo sensu hic vsurpari nemini potest esse dubium, alioqui *drachma Corinthiaca* minor esset *Attica*, quod omnino falsum est: *drachma* quippe *Corinthiaca* æstimaretur tantum *obolis Æginetici duobus & semis*; atqui *decem oboli Attici* faciunt *drachmam*, siue *sex obolos Ægineticos*: in *tetradrachma* autem *Attica* non sunt omnino *denarij*, siue, quæ illis respondent, *drachmæ Achaïcæ tres*. Est igitur hic *stater* idem cum *didrachmo*. Æstimatur igitur *didrachmum Corinthiacum*, siue Achaïcum dicere mauis, *obolis Ægineticis decem*. Quare *drachma Corinthiaca* est *obolorum Ægineticorum quinque*. Sunt autem *oboli Æginetici quinque* in Attica pecunia, *oboli octo, æreum vnū*, (quorum *æreorum octo* est *obolus vnus*.) & præterea *quinque sextæ duorum æreorum*: ac proinde *tres drachmæ Corinthiacæ* faciunt *quatuor Atticas tetradrachmas*, & paullo plus: vnde constat fides atque veritas iis quæ dixit Liuius, in singulis tetradrachmis Atticis paullo minus trium denariorum argenti esse pondus: nam *denarius* paria facit cum *drachma Achaïca*, siue *Corinthiaca*, vt iam à nobis in superioribus est obseruatum. Ad hanc de *statere* siue *didrachmo Corinthiaco* disputationem pertinet Hesychij locus, quo Illustris Heros probare nitebatur *drachmam Achaïcam* duplam esse ad *Atticam*: παχεῖη δραχμῇ. τὸ δίδραχμον. Αχαιοί. Vbi tamen obserua eruditissimi Grammatici παχ-

ἐγμα. Appellant Athenienſes *Æginetarum drachmam* παχεῖαν, quæ eſt *obolorum Atticorum decem*, cum ſit tantum *obolorum ſex Ægineticorum*, ſed imprudens atque aliud agens Heſychius confudit *drachmã Æginetіcam*, id eſt, *obolos decem Atticos* cum *decem obolis Ægineticis*, qui, vt antea dicebamus ex Ariſtotele, faciebãt apud Achæos *didrachmum Achaïcum*. Quod ad hiſtoriam ſuper Demoſthene Rhetore & Laïde meretrice Corinthia narratam Gellio è Phocionis Peripatetici Libro, tantum abeſt, vt poſſit ex ea colligi, *talentum Corinthiacum* fuiſſe, eiuſdem cum *Æginetico* pretij, hoc eſt, *decem millium drachmarum Atticarum*, vt contra inde liqueat, *talentum Corinthiacum* minus eſſe *decem millibus drachmarum Atticarum.* Corinthum iuerat Demoſthenes, ad Laïdem clanclanculum adierat, & vt ſibi ſui copiam faceret, petierat: *At Laïs* μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον *popoſcit: hoc facit nummi noſtratis* denariûm decem millia. *Tali petulantia mulieris, atque pecuniæ magnitudine ictus, expauiduſque Demoſthenes, auertit iter, & diſcedens,* οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. Video quidem hic comparari *denariûm decem millia* cum *drachmarum decem millibus*, quas nemo dubitat eſſe *Atticas*, & his *decem millibus drachmis* pœnitere à ſe non emi reſpondit Demoſthenes: At tamen Laïs cum popoſcit μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον, idem non videtur poſcere, ſed quanto minori pretio ſui copiam faciat, indicat: poſcit igitur *decem millia drachmarum Atticarum*, aut, vt minimum, *talentum*, quod *Corinthiacum* eſſe, *Corinthia* Laïs Co-

rinthi poſcens non ſinit nos dubitare : Eſt igitur *Corinthiacum talentum* minus *decem millibus drachmarum* Atticarum, de quibus tamen, vt qui ictus fuerit tantæ pecuniæ magnitudine, expauiduſque, reſpondit Demoſthenes. *Talentum* igitur *Corinthiacum* minus eſt *Æginetico*, (ſiquidem *quinque oboli Æginetici* vnam *drachmam Corinthiacam* faciunt) *drachmis Ægineticis mille*, quæ faciūt *drachmas Atticas mille ſexcentas ſexaginta ſex* & *obolos quatuor* : Ac proinde cum *talentum Ægineticum* faciat nummi Attici *drachmarum decem millia*, ſequitur *talentum Corinthiacum* facere eiuſdem nummi *drachmarum octo millia* cum *trecentis triginta tribus drachmis*, & *obolis duobus*. Obſeruandum autem hic eſt *talentum Atticum* non minus dici *magnum*, quam *talentum Ægyptiacum* ſiue *Alexandrinum*, quod eſt duplum ad *Atticum*: nam en tibi de talento *Attico* apud Plautum loco laudato è Moſtellaria:

Quid eas quanti deſtinat?

TR. *Talentis* magnis *totidem quot ego & tu ſumus.*

De talento vero *Ægyptiaco* apud eundem, Rudente

LA. *Eloquere quantum poſtules.* GR. *Quo nihil inuitus addàs*,

Talentum magnum*: non poteſt triobolum hinc abeſſe.*

Vt autem ſciamus, quare talentum aliquod *magnum* dicatur, aduertendum eſt, talentum aliud fuiſſe *auri*, aliud *argenti*: vt ceteros mittam, Virgi-

lius L. V. in ludis funebribus Anchisæ.

Argenti aurique talenta.

Æstimabatur autem talentum *auri*, vt est apud Pollucem, *aureis tribus*; at vero talentum *argenti* æstimabatur *minis sexaginta*. ἠδύνατο δὲ τὸ χρυσίου τὸ τάλαντον τρεῖς χρυσοῦς Ἀττικούς. τὸ δὲ ἀργυρείου ἑξήκοντα μνᾶς Ἀττικάς. Philemo Comicus apud Etymologici auctorem: καὶ ἄλλως. τὸ τάλαντον κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρυσοῦς εἶχε τρεῖς· διὸ καὶ Φιλήμων ὁ Κωμικός φησι,

Εἰ δύο λάβοι

Τάλαντα, χρυσοῦς ἓξ ἔχων ἀπέλθεται

Aureus hic æstimabatur *drachmis argenteis viginti*: itaque *mina* erat *quinque* horum *aureorum*. Hesychius. χρυσοῦς. Πολέμαρχος δύνασθαί φησι τὸν χρυσοῦν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς δραχμὰς δύο. τὴν δὲ τοῦ χρυσοῦ δραχμὴν νομίσματος ἀργυρείου δραχμὰς δέκα· μνᾶν δὲ λέγεσθαι τοὺς πέντε χρυσοῦς. Quare talentum *auri* erat *drachmarum argenti sexaginta*, id est, centesima pars talenti *argenti Attici*, quod æstimabatur *minis sexaginta*, hoc est, *drachmarum argenti sex millibus*. Atque hinc intelligendus est Homerus Iliad ι.

Ἑπτ᾽ ἀπύρους τρίποδας, δέκα δὲ χρυσοῖο τάλαντα.

Item Iliad. Ψ. in ludis ab Achille datis in Patrocli funere

Αὐτὰρ τῷ τετάρτῳ ἄπυρον κατέθηκε λέβητα,
Καλὸν, τέσσαρα μέτρα κεχανδότα, λευκὸν ἔτ᾽ αὔτως.

Τῷ δὲ τετάρτῳ θῆκε δύο χρυσοῖο τάλαντα.

Talenta hæc *auri* sunt, singula, *drachmæ argenti sexaginta*. Eustathius ad priorem locum: Καὶ ταῦτα γοῦν

τὰ τῷ Ἀχιλλεῖ διδοθησόμενα δύο τάλαντα, οὐ μέγα τι δοκοῦσι εἶναι, ὥσπερ τὰ δύο τὰ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τοῦ Πατρόκλου τῷ τετάρτῳ ἀθλητῇ κείμενα, βραχύ τι φαίνεται στάθμιον. Ad posteriorem vero locum hæc adnotat: τὰ δὲ δύο τάλαντα τοῦ χρυσοῦ, σμικρόν τι ποσὸν ὑποβάλλουσι νοεῖν τὸ τάλαντον. εἴ γε οὐ μόνον ἵππου τοῦ τῷ δευτέρῳ τεθέντος ὑποδεές ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τετραμέτρου λέβητος, ὃς τῷ τρίτῳ κεῖται. Veteres ad τὰς λέξεις Glossæ. τάλαντον τοὺς ἑξακισχιλίους νῦν παρ' Ἀθηναίοις στατῆρας. διαφόρως δὲ νοεῖται. ἦν γὰρ καὶ βραχύ τι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. καὶ ὁ ποιητὴς δὲ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ποιεῖ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τοῦ Πατρόκλου. εἰ γὰρ περὶ τοῦ ταλάντου τῶν Ἑλλήνων, βραχύ τι τὸ τάλαντόν ἐστι τοῦ χρυσίου παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ Δίφιλος, ἐν ἀργυρίῳ βραχύ τι τὸ τάλαντόν φησι. Hinc accepit Auctor Etymologici. Εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἰλιάδος,

Ἐπὶ ἀπύρους τρίποδας, δύο δὲ χρυσοῖο τάλαντα.

Τὰ νῦν ἑξακισχίλια λεγόμενα παρ' Ἀθηναίοις. διαφόρως δὲ νοεῖται. ἦν γὰρ καὶ βραχύ τι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. καὶ ὁ ποιητὴς δὲ δῆλον ἡμῖν τοῦτο ποιεῖ, ἐν τῷ ἐπιταφίῳ Πατρόκλου λέγων,

Τῷ δὲ τετάρτῳ θῆκε δύο χρυσοῖο τάλαντα.

Εἰ γὰρ περὶ τοῦ ταλάντου τῶν Ἑλλήνων ἐστὶ, βραχύ τι τὸ τάλαντον τοῦ χρυσοῦ ἦν παρ' αὐτοῖς, ὡς ὁ Δίφιλος, ἐν ἀργυρίῳ βραχύ τι τάλαντόν φησι. Seruius ad hoc Virgilij hemistichium

Argenti, aurique talenta.

Talenti secundum varias gentes varium pondus est. Legimus etiam talentum *esse* paululum quiddam. *Nam Homerus in Ludis funebribus Patrocli, vltima præmia*

dicit, duo talenta. *Quod nos cogit* aliquid minimum *intelligere. Nam si primus* [*victor bouem accipit*, *consequens non est*, *vt dicamus vltimum tam magnum accepisse præmium. Vnde apparet* talentum *etiam* minimum quiddam *significare*. Male igitur Græculi illi, ἐν ταῖς λέξεις, *talentum* interpretantur de *sex millibus drachmarum argenti*, τὸ νῦν ἑξακισχίλια λεγόμενα παρ' Ἀθηναίοις *sexaginta*. Addit Vir Ill. in posthuma Diatriba de re Nummaria, ridiculum esse interpretari apud Homerum talentum *auri* de *sex millibus drachmis*, quoniam decem talenta cum septem æneis tripodibus conferuntur, qui nullo modo possunt decem talentorum ἑξακισχιλίων æstimari. Virgilius tamen hunc locum Homeri in animo habens intellexit de vero talento.

Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.

Sed de Virgilio mox videbimus, Deo dante. Ex his igitur colligimus, talentum *auri*, vt quod esset *drachmarum argenti sexaginta* tantum, appellatum fuisse βραχύ τι τάλαντον, *talentum paululum quiddam*, vel *minimum quiddam*, vel *breue quiddam*: ita veteres Glossæ ad Homerum è Diphilo, in dramate, cui titulum Ἀργύρῳ fecit. Ἦν γὰρ περὶ τοῦ ταλάντου τῶν Ἑλλήνων, βραχύ τι δὲ τάλαντον τοῦ χρυσοῦ ἦν παρ' αὐτοῖς, ὡς ὁ Δίφιλος ἐν Ἀργύρῳ, βραχύ τι τάλαντόν φησι. Quanquam etiam possunt coniunctim legi, vt sint verba Comici ipsius, non autem dramatis titulus, ἐν ἀργυρῷ βραχύ τι τάλαντον, vt significet, *talentum auri repræsentandum esse in pecunia argentea*, id est, tot drachmas argenteas, sexaginta scilicet, quot

æſtimatur talentum *auri*, datum iri: *Talentum* igitur *breue quiddam*, βραχύ τι τάλαντον, idem eſt ac talentum *auri* : Dicitur etiam μικρόν τι τάλαντον apud Xenophontem L. VII. extremo ἀναβάσεως, & opponitur talento *argenti*. Verba Xenophontis hæc ſunt : ἐπειδὴν λέγῃ Σεύθης, ἀργύριον οὐκ ἔχω, ἀλλ' ἢ μικρόν τι, καὶ τοῦτό σοι δίδωμι, τάλαντον vbi tamen reſcribendum puto, ἀργυρίου οὐκ ἔχω ἀλλ' ἢ μικρόν τι, καὶ τοῦτό σοι δίδωμι, τάλαντον. Non enim negat vllam omnino ſe habere pecuniam, ſed negat ſe habere *argenti talentum*, habere tamen *breue quid talentum*, ſcilicet *talentum auri*, quod tanti non æſtimabatur, quanti *talentum argenti*: Emendationem noſtram probat Xenophontis reſponſio : γελάσας ὁ Ξενοφῶν εἶπεν, οὐκοῦν μὴ ἐξαρκῇ ταῦτα εἰς τὸν μισθὸν, τίνος τάλαντον φήσω ἔχειν; Iocum enim captat Xenophon in eo, quod gignendi caſu dixerat Scuthes, ἀργυρίου τάλαντον. Ergo talentum *auri* appellatur *talentum breue quiddam*, vel *talentum paululum*, vt loquitur Seruius : At vero *argenti* talentum appellatur *talentum magnum*, oppoſitè ad talentum *auri*, non autem ad ipſa inter ſe *argenti* talenta, cum tamen certum ſit, non eiuſdem pretij eſſe omnia, & vix vnum forte cum altero paria facere. Virgilius L. V.

> *Et* argenti magnum *dat ferre talentum.*

Plautus Rudente :

> *Talentum* argenti *commodum* magnum *inerat in crumena.*

Item Moſtellaria :

Si hercle nunc ferat
Sex talenta magna argenti *pro istis præsentaria*,
Nunquam accipiet.

Terentium in Phormione mitto, nam ἄλις δρυός. Etiam absolute *talentum magnum* dicitur, quod *argenti* esse intelligitur: Plautus Mostellaria de *Attico* talento minarum sexaginta:

Talentis magnis *totidem, quot ego & tu sumus.*

Idem Rudente de talento *Ægyptiaco* centum viginti minarum.

LA. *Eloquere hercle quantum postules.* GR. *Quo nihil inuitus addas,*
Talentum magnum *: non potest triobolum hinc abesse.*

Rursum in Curculione ista leges:

Alias me poscit pro illa triginta minas:
Alias talentum magnum.

Nimirum quia *triginta minæ* sunt dimidium talenti *magni*, hoc est, *argenti*, quod *sexaginta minis* æstimatur: Atque hinc patet distinctionem esse corruptam apud Virgilium loco laudato:

Et tripodas geminos, auri duo magna *talenta*

quia enim duo ista talenta *magna* appellantur, *auri* non sunt, sed *argenti*; itaque interpungendum est ad hunc modum post vocem auri:

Et tripodas geminos auri; duo magna *talenta.*

ita vt *aurum* ad *tripodas* referatur, qui ex *auro* esse dicuntur; nam intelliguntur tripodes ἀναθηματικοὶ, qui ornatus caussa appenduntur in ædibus, siue publicis,

publicis, ſiue priuatis, ſunt quippe τρίποδες ἄπυροι, de quibus Euſtathius ad Iliad. ι. ὅτι τῶν τριπόδων οἱ μὲν ἐμπυριβῆται, οἱ δὲ ἀναθηματικοὶ, πρὸς κάλλος ἀνατιθέμενοι ἐν οἴκοις ἢ ναοῖς, οὓς ἀπύρους φησὶν ὁ ποιητής. ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἀθηναίου φέρεται, ὅτι τε ἄπυροι τρίποδες, εἰς οὓς οἶνος ἐξεκεράννυτο, κρατῆρες καλούμενοι Veteres ad Homerum Gloſſæ: ἀπύρους. τοὺς μὴ εἰς πῦρ χρησίμους, ἀλλ' ἀναθηματικούς, καινουργεῖς· τοὺς κόσμου χάριν τιθεμένους ἐν τῷ οἴκῳ.

Erant autem hi tripodes etiam ex *auro*, qualis fuit ille, qui per orbem in ſeptem Sapientum Græciæ manus venit, de quo Diogenes Laërtius in Thalete, ex Apollinis reſponſo:

> Μὴ πρότερον λήξει νεῖκος Μερόπων καὶ Ἰώνων,
> Πρὶν τρίποδα χρύσειον, ὃν Ἥφαιστος βάλε πόντῳ,
> Ἐκ πόλιος πέμψητε, καὶ ἐς δόμον ἀνδρὸς ἵκηται,
> Ὃς σοφὸς ᾖ τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Quanquam autem in animo habuiſſe videatur Virgilius hunc Homeri verſum, quem expreſſerit,

> Ἑπτ' ἀπύρους τρίποδας, δέκα δὲ χρυσοῖο τάλαντα.

tamen numerum tripodum atque talentorum imminuit, ſed pretium immane quantum adauxit: nam è ſeptem tripodibus, vt videtur, æneis, duos fecit ex auro; & decem talenta *auri*, ſiue drachmas argenti ſexcentas mutauit duobus *magnis argenti* talentis, id eſt, Atticarum drachmarum duodecim millibus.

CAP. V.

De die Natali *Diui Augusti. Germanicus Cæsar, & Manilius illustrati. Capricornum in horoscopo inuentus Principes facit. Augustus natus videtur mense Decembri Romano. Apollinis Filius creditus, vt Alexander Magnus Iouis. Iosephus Iachiades emendatur.*

DE die Augusti *Natali* scribit Suetonius: *Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone & Antonio* COSS. IX. *Kal. Octobris, paullo ante Solis exortum.* Idemque dies notatur in veteri Kalendario siue Hemerologio Iuliano. IX. *Kal. Octobr.* H. D. AVGVSTI NATALIS. Eundem diem natali Augusti adsignat rursum Suetonius, cum numerat accurate tempora, id est, annos diesque vitæ eius: *Obiit in cubiculo eodem, quo pater Octauius, duobus Sextis, Pompeio & Apuleio* COSS. XIV. *Kal. Septembris, hora diei nona, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus.:* beneque subducta est ratio ad hunc Natalem: Sed Suetonij locum de eo excussit Illustris Heros magni operis L. V. Augustus, inquit, natus est IX. Kal Octobris, hoc est XXII. Septembris antiqui, M. Tullio Cicerone, C. Antonio Coss. Capricorno horoscopante, auctoribus Suetonio, nummis argenteis Augusti, Germanicóque Cæsare in Arateis, cuius hæc sunt de Capricornio verba:

Hic, Auguſte, tuum genitali corpore numen,
Attonitas inter gentes, patriamque pauentem,
In cœlum tulit, & maternis intulit aſtris.

Ex quibus non ſolum Capricorno horoſcopante, ſed & Catilinario tumultu natum perſpicue aperitur; Annus, quo M. Tullius Cicero, & C. Antonius Conſulatum iniuerunt, cœpit ab Octobri anni Periodi Iulianæ CIƆCIƆCIƆCIƆIƆCL. id eſt, aut à XIII. Octobris, ſi annus antecedens fuit communis, aut à XXIII. eiuſdem Octobris, ſi anno antecedente interkalatum fuit. Proinde priori modo totum Septembrem vindicat Iulius: poſteriore vltima Iulij fuerit XXI. Septembris Romani: iam ſub Leone, non ſub Cancro. Si igitur Auguſtus natus eſt horoſcopante Capricorno, duo neceſſario concedẽda, vt & anno communi, non interkalario, item, vt poſt Solem occaſum, non interdiu natus ſit. Nam vt menſe antiquo Septembri natus ſit ſub Capricorno, geniturạm nocturnam omnino eſſe oportet: & ſane id videtur è verbis Germanici colligi, qui dicit,

Maternis intulit aſtris.

Capricorni, quatenus eſt ſidus, mater nox eſt, ſicut & aliorum omnium aſtrorum. Euripides.

ὦ νὺξ μέλαινα χρυσέων ἄστρων τροφέ.

Tibullus:

Ludite: iam Nox iungit equos, currumque ſequuntur
Matris laſciuo ſidera fulua choro.

vt recte olim emendauit Muretus: Ergo *Capricornus*

maternis intulit astris, id est, nocturnis, vitam Augusti nascentem: ita etiam locutus est Claudianus de Laudibus Serenæ,

Cùm te Lucina beatis
Adderet astrorum radiis.

id est, cùm tu prodires in luminis oras: sed Germanicus, addendo, *maternis*, id est, nocturnis, ostendit genituram esse nocturnam: imo etiam si non addidisset, tamen necesse ita fuisse: Quare manifestum mendum est in Suetonio, non vtique librarij, sed ipsius Suetonij, qui scribit natum paullo ante exortum Solis. Si Augustus natus est ante exortum Solis, Capricorno horoscopante, ergo natus est Sole Capricornum obtinente, & proinde natus fuisset mense Decembri Iuliano, aut Ianuario, & consequenter non Septembri antiquo, sed Martio, quod est absurdum: Augustus ergo natus est circiter XXI. aut XXII. Iulij, post Solem occasum, Sole vltimas partes Cancri obtinente. Proinde vltimis partibus Capricorni orientibus natus est, Sole occaso; nisi quis dicat vno aut altero gradu minus, quod nihil refert. Hoc tantum constet, Augusti genesim cadere in Iulium mẽsem, siquidem natus est Septembri Romano: item nocturnam esse, siquidem Capricorno horoscopante, idque anno CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ IↃCLI. Periodi Iulianæ, Cyclo Lunæ XV. Solis tertio. Post Fastos à Cæsare correctos, omnes, qui nati erant sub anno Romano, putabant annos ætatum suarum in anno Iuliano ab iisdem mensibus, quibus nati erant sub anno

prisco Exemplum manifestum est in XXIII. Septembris Iuliani, cui attributus est dies Natalis Augusti in Fastis Iulianis, Sole posito in finibus Virginis, cùm tamen natus esset eodem quidem mense, sed Sole sito in finibus Cancri: ita pereunt totus Leo & Virgo de tempore ætatis Augusti in ratione annorum vitæ eius; & cùm eius anni incipiant à Iulio, imputentur tantum à Septembri. Mortuus autem est Augustus, cum iam illi septuagesimus septimus annus iniisset à diebus æstiuis. Sed quia in anno Iuliano eius Natalis putatur ab eodem eiusdem mensis die, à qua putaretur in anno Romano prisco, si C. Iulius Cæsar annũ nõ emendasset, nimirum à XXIII. Septembris; propterea illi deesse videntur ad annum septuagesimum sextum tot dies, quot intersunt ab eius excessu, ad vicesimam tertiam Septẽbris: Propterea Suetonius scribit eũ decessisse anno ætatis septuagesimo sexto, diebus quinque & triginta minus. Totidem enim intersunt à XIX. Augusti, in qua decessit, ad XXIII. Septembris, in qua eius Natalis celebrabatur. Idem argumentum tractauit idem Heros ad hos è Manilij L. II. versus,

Contra Capricornus in ipsum
Conuertit visus. quid enim mirabitur ille
Maius, in Augusti felix cum fulserit ortum?

Si Augustus natus est oriente Sole, aut circiter, & quidem horoscopante Capricorno; ergo Sol erat in Capricorno, & proinde September Romani anni prisci incidebat in Decembrem Iulianum, quem

fingimus ſemper fuiſſe, in quo Sol obtinebat Capricornum à XXV. Decembris Iuliani. Atqui plus quam ſexaginta annis ante Conſulatum Ciceronis September Romanus ex parte conueniebat in Iulium, ſiue Quintilem Iulianum. Quid quod anno reformationis Faſtorum adhuc pars Septembris Romani deprehendebatur in Quintili Iuliano? Sed pauculis annis ante Conſulatum Ciceronis, teſte ipſo Cicerone in Frumentaria, fruges demeſſæ in Sicilia iacèbant in area, Kalendis Sextilibus, Verre Prætore obtinente Siciliam: At meſſis in Sicilia fit in fine Geminorum, id eſt, in Iunio Iuliano: Ergo Sextilis antiquus cóueniebat in Iunium Iulianum; ac proinde antiquus Septéber in noſtrum Iulium. Si igitur Auguſtus natus eſt oriente Sole, vt vult Suetonius; ergo natus horoſcopante Cancro: Falſum igitur horoſcopante Capricorno editum. Si Capricorno horoſcopante editus, vt vult Germanicus; ergo falſum dixerit Suetonius, natum oriente Sole. Hactenus Vir Illuſtris, quem in his audiendum non putamus. Sciendum igitur eſt, natum fuiſſe Auguſtum *horoſcopante Capricorno*: nam id teſtantur nummi argentei Auguſti, teſtatur Theagenes Mathematicus apud Suetonium in Auguſto, cap. XCIV. *Qua tamen poſt multas adhortationes vix & cunctanter edita, Theagenes exiluit, adorauitque eum. Tantam mox fiduciam fati habuit Auguſtus, vt thema ſuum mox vulgauerit, nummumque argenteum nota ſideris Capricorni, quo natus eſt, percuſſerit.* Idem docet Manilius.

Contra Capricornus in ipsum
Conuertit visus. Quid enim mirabitur ille
Maius, in Augusti felix cum fulserit ortum?

Accedit & Germanicus, de *Capricorno* agens:

Hic, Auguste, tuum genitali corpore numen,
Attonitas inter gentes, patriamque pauentem,
In cœlum tulit, & maternis intulit astris.

Non ignoro viros præstantissimos versus istos ad excessum Diui Augusti referre, sed, pace illorum dixerim, neque Capricornus Augusti mentem cœlo intulit, siquidem excessit Augustus quartodecimo Kalendas Septembreis, Sole in vltimis *Leonis* partibus agente, neque Roma vllo pauebat metu belli, aut tyrannidis Tiberij, qui nondum se totum reuelarat. Optime igitur Illustris Heros ad Natalem Augusti retulit, cùm certum sit, *horoscopante Capricorno* natum esse Augustum, idque, *paullo ante Solis exortum*, inquit Suetonius, cui accedit Germanicus his verbis,

maternis intulit astris:

Intelligit natum esse, lucente Veneris stella, Lucifero, paullo ante Solis exortum, *maternum* autem *astrum* appellat, quia *à Venere Iulij* erant, *cuius gentis familia erat Cæsaris:* Ergo Augustus natus est *paullo ante Solis exortum, horoscopante Capricorno*, id est, Sole primas Capricorni partes obtinente, atque peragrante: Vnde Theagenes, audita hac eius genitura, exiluit, adorauitque eum, & Theagene prior affirmauit P. Nigidius, dominum terrarum orbi natum fuisse. Certe Firmicus pronunciat, tunc

editos rerum esse potituros. Prima pars Capricorni si in horoscopo *fuerit inuenta, Regem faciet ac Principem, & cui maxima deferantur insignia potestatis.* Habemus igitur attestatione veterum, qua anni tempestate natus sit Augustus: de mense (nam annum fuisse, cuius Fastos signarunt M. Tullius Cicero & C. Antonius Coss. nemo dubitat.) porro restat inquirendum: Suetonius quidem, mense Septembri in lucem editum fuisse, idque nono Kalendas Octobreis die, memoriæ prodidit: Accedit auctoritas Hemerologij Iuliani ab ipso Augusto publicati. Verumtamen hoc mense Romano natus non est Augustus, si propius rem putemus atque expendamus. Natus quippe est tumultu Catilinario: vnde Germanicus:

> *Hic, Auguste, tuum genitali corpore numen,*
> *Attonitas inter gentes, patriamque pauentem,*
> *In cælum tulit, & maternis intulit astris.*

Sed verbis expressis Suetonius in Augusto, cap. XCIV. *Quo natus est die, cum de Catilinæ coniuratione ageretur in curia, & Octauius ob vxoris puerperium serius adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium, comperta moræ caussa, vt horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum.* P. hic Nigidius, vir in omni disciplinarum genere summus, thema condidit, ex quo edoctus Augustus potuit tempus geniture suæ edere; & referre Theageni, vt id mirari, aut in dubium reuocare desinat vir summus. Natus igitur est Augustus eo die, *quo de Catilinæ cõiuratione agebatur in curia:* Ergo Nouembri vel

vel Decembri Romano natus eſt: nam ſeptimo Eidus Nouembreis M. Tullius Cicero Conſul ad Senatum de Catilinæ cõiuratione retulit primùm: quippe octauo Eidus Nouembreis noctu conuenerunt cum Catilina coniurati, & conſtitutum eſt, vt prima luce M. Tullium in lectulo ſuo trucidarent. Cicero pro Sulla: *Quid tandem de illa nocte dicit, cum inter falcarios ad M. Leccam nocte ea, quæ conſecuta eſt poſterum diem Nonarum Nouemb. me Conſule, Catilinæ denunciatione conuenit? quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit, atque acerbiſſima. Tum Catilinæ dies exeundi, tum ceteris manendi conditio, tum deſcriptio totam per vrbem cædis, atque incendiorum conſtituta eſt: tunc tuus pater, Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam ſibi officioſam prouinciam depopoſcit: vt cùm prima luce Conſulem ſalutatum veniret, intromiſſus meo more, & iure amicitiæ, me meo in lectulo trucidaret.* Die ſequenti, qui ſeptimus fuit Eidus Nouembreis, Cicero Senatum vocat, & coniurationem omnem retulit. M. Tullius Catillinaria II. quæ poſtridie ad populum habita eſt. *Heſterno die, cùm domi meæ pœne interfectus eſſem, Senatum in ædem Iouis Statoris vocaui: rem omnem ad Patres Conſcriptos detuli, quò cùm Catilina veniſſet, quis eum Senator appellauit? quis ſalutauit? quis denique ita adſpexit, vt perditum ciuem, ac non potius vt importuniſſimum hoſtem? Quin etiam principes eius ordinis partem illam ſubſelliorum, ad quam ille acceſſerat, nudam atque inanem reliquerunt. Hic ego vehemens ille Conſul, qui verbo ciueis in exilium eiicio, quæſiui à Catilina an nocturno conuentu apud M. Leccam fuiſſet, necne. Cùm ille*

homo audacissimus, conscientia conuictus, primò reticuisset, patefeci cetera, quid ea nocte egisset, vbi fuisset, quid in proxima constituisset, quemadmodum esset ei ratio totius belli descripta, edocui. Eo ipso die, nocte intempesta cum paucis profectus est Catilina, & paucos dies commoratus apud Caïum Flaminium Flammam in agro Reatino, dum vicinitatem antea solicitatam armis exornat, cum fascibus atque aliis imperij insignibus ad Manlium contendit in castra. Hæc vbi Romæ comperta sunt, *Senatus,* inquit Sallustius, *Catilinam & Manlium hostes iudicat, ceteræ multitudini diem statuit, antequam liceret sine fraude ab armis discedere, præter rerum capitalium condemnatis. præterea decernit, vti Consules delectum habeant, Antonius cum exercitu Catilinam persequi maturet, Cicero vrbi præsidio sit.* Mense *Decembri*, qui hunc *Nouembrem* excepit, ineunte, Senatus habetur, ad eumque relatum est à Cicerone de hac ipsa coniuratione. *Nonis Decembribus* Senatum vocat Cicero, & refert, quid de Lentulo, Cethego, aliisque coniuratis, qui in custodiam traditi fuerant, fieri placeret: Facto SC^to^. in Catonis sententiam, eo ipso die de illis supplicium in carcere sumtum est: itaque Cicero has *Nonas Decembreis suas in ore habebat,* & horis omnibus iactabat, quod illi obiicit M. Brutus in Epistola ad Atticum, & habes exemplum L. X. Epist. ad Atticum, Epist. I. *Qui mihi, quod sæpe soleo recordari, dixit olim,* Nonis *illis, illis* Decembribus, *cum ego, Sexte, quidnam ergo?*

Μὴ μὰν, inquit ille, ἀσπουδεῖ γε καὶ ἀκλεῶς ἀπολοίμην,

Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Illius diei est Oratio Catilinaria IV. ex qua constat *pridie Nonas Decemb.* præmia à Senatu iudicibus cõiurationis fuisse decreta. *Hesterno,* inquit, *die præmia legatis Allobrogum, Titoque Vulturcio dedistis amplissima.* Senatum vero *tertio Nonas Decembreis* coëgerat, & indices coniurationis introduxerat, quorum perscripserunt dicta Senatores aliquot, in his P. Nigidius. Cicero pro P. Sulla. *Itaque introductis in Senatum iudicibus, constitui Senatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, responsa perscriberent. At quos viros? non solum summa virtute & fide, cuius generis in Senatu facultas maxima; sed etiam quos sciebam memoria, scientia, consuetudine, & facilitate scribendi, facillime, quæ dicerentur, persequi posse: C. Cosconium, qui tunc erat Prætor: M. Messallam, qui tum Præturam petebat:* P. Nigidium: *App. Claudium.* Atque hic dies, vt mihi quidem videtur, is est, quo Augustus natus est, M. Tullio Cicerone, C. Antonio COSS. Nam & Senatui interfuit. P. *Nigidius,* & cadit hic dies *tertius nonas Decembreis* Romani in diem *nonum Kalendas Octobreis* anni Iuliani, qui dies *Natalis Augusti* fuisse perhibetur, si interualli ratio habeatur, quod est à Kalendis Ianuariis anni vltimi Romani, qui *Confusionis* dicitur, ad diem *tertium nonas Decembreis* eiusdem anni, & interualli illius, quod est ab eo die, quo cepit annus hic *Confusionis* in anno Iuliano, quem fingimus semper fuisse, ad Diem *nonum Kalendas Octobreis:* Vtrumque enim interuallum est dierum *trecentorum viginti trium*: nam cepit annus *Confusionis*, vt

alibi probauimus, *Nonis Nouembribus* in anno Iuliano, cuius formam ſemper fuiſſe fugimus: ſuperſunt igitur dies quinquaginta ſeptem anno abſoluendo: adde dies ducentos ſexaginta ſex, qui numerantur in anno Iuliano à Kalendis Ianuariis ad nonum Kalend. Octobr. vtroque termino incluſo; fiunt itaque dies trecenti viginti tres. Totidem dierum eſt interuallum à Kalendis Ianuariis anni *Confuſionis* ad diem tertium Nonas Decembr. eiuſdem anni: Non ignoro ſexagintaſeptem dies in hoc anno interkalatos fuiſſe ante hunc tertium Nonas Decemb. diem, atque hos ſexaginta ſeptem dies in tres interkalarios menſes diſtributos fuiſſe, quorum primus fuit è conſuetudine ſuo loco interkalatus; ceteri duo in Nouembrem & Decembrem interpoſiti ſunt. Sed interkalarij iſti menſes non numerantur, pro momento enim temporis obſeruatur. *Cato putat menſem interkalarem addititium eſſe, omneſque eius dies pro momento temporis obſeruat, extremoque diei menſis Februarij adtribuit Quintus Mucius. Menſis autem interkalaris conſtat ex diebus viginti octo.* L. *cùm biſſext.* §. I. *&* II. D. *de verb. ſignif.* Ergo in hoc anno *Confuſionis* Februario imputandi ſunt tantum dies viginti duo: interkalaris namque eſt, qui ex diebus viginti octo conſtat. Quare à Kalendis Ianuariis anni *Confuſionis* ad diem tertium Nonas Decemb. numerãtur tantũ dies trecẽti viginti tres, quot dierum fuiſſe diximus interuallum à Nonis Nouembribus ad nonum Kalendas Octobris Iuliani: atque ita factum coniicio, vt dies *Natalis*

Augusti dicatur dies *nonus Kalendas Octobreis*, cùm tamen natus sit die *tertio nonas Decembreis* Romani, Sole in primis *Capricorni* partibus versante, M. Tullio Cicerone, C. Antonio COSS. Sed quia tam multa de Natali Augusti die verba fecimus, age & nonnulla addamus, quæ occasionem dabunt illustrandi Hebraici Scriptoris Iosephi Iachiadæ verba è Commentariis in Danielem Prophetam. Existimatus est Augustus Apollinis filius, compressa eius matre Atia à serpente in Apollinis æde: Suetonius Augusto, cap. XCIV. *In Asclepiadis Mendetis* θεολογουμένων *Libris lego, Atiam, cùm ad Solenne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum ceteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconem repente irrepsisse ad eam, paulloque post egressum: illamque expergefactam, quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius extitisse maculam, velut depicti draconis; nec potuisse vnquam eximi: adeo vt mox publicis balneis perpetuo abstinuerit: Augustum* [illegible]*um mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatum.* Par fabula de Alexandro Magno narratur; constat quippe, iuisse in vulgus, Alexandrum Magnum Ioue fuisse genitum, qui sub draconis specie rem cum Olympiade habebat. Sed pro Ioue substituit Iachiades Iosephus in cap. VIII. Danielis §. V. Ægypti Regem, cui nomen facit *Nectanebor.* Addit his: ושכב עם כאביה ראש המלכה אשת פליפוס המוקדני Vir præstantissimus, cui hunc scriptorem debemus, existimat, Iudæum Magistrum, pro sua sapientia in exotica historia, confundere *Atiam* Augusti

matrem cum Olympiade, imperite tamen *Octa-uiam* nominare: nam voce כאביה putat *Octauiam* designari, si vocalem *o* omissam, & ט literam excidisse, vel in figuram literæ א Rabbinicæ, quæ similis est, mutatam statuas: aut forte, inquit, legendum vnica voce כאביהראש *Ceuiarosa*, quod ita dicta fuerit Olympias propter veneficia, quibus furtiuos amores celabat. Ego vero legendum potius suspicor, voce in suum, vnde exciderat, locum restituta: כאביה עם ראשהמלכה אשת פ ליפוס המקרני ושכב *Concubuit quantum voluit, & pro sua libidine cum Regina Philippi uxore.*

Cap. VI.

Cæsar semel atque iterum emendatur. Amanenses hostes sempiterni Romanorum. Cohors Prætoria. Ad equum.

CÆSARIS verba sunt L. III. de bello Ciuili, cap. XXXI. *His temporibus Scipio detrimentis quibusdam circa montem Amanum acceptis, sese Imperatorem appellauerat. Quo facto ciuitatibus, tyrannisque magnas imperauerat pecunias.* Mendosum esse hunc locum nemo non videt; nam ridiculum esset, sese Imperatorem appellare ob accepta detrimenta; neque quicquam hic nos Iuuit. MS. codex satis bonæ notæ, quem habemus dono Clarissimi Viri, Senatoris, integerrimi, Gaillardi Guiranni; dicam igitur, quod conieci: Rescribendum puto: *His temporibus Scipio petris menitis quibusdam circa montem*

Amanum acceptis &c. Ad hunc montem erant *petræ mœnibus* cinctæ, siue castella, quæ obsedebant tyranni, cepit Scipio eorum nonnulla, quo facinore, quasi palmarium esset, parrato, sese Imperatorem appellauit, & tyrannis, qui has occupabant *petras*, siue castella, ciuitatibusque, magnas imperauit pecunias. Locum hunc ita esse interpretandum auctor est, & fundus Strabo, cuius verba è Libro XIV. erũt in vicem commentarij, μετὰ δὲ Μαλλὸν Αἰγαῖον πολίχνιον ὕφορμον ἔχον. εἶτα Ἀμανίδες πύλαι ὕφορμον ἔχουσαι, εἰς ἃς τελευτᾷ τὸ Ἀμανὸν ὄρος ἀπὸ τοῦ Ταύρου καθῆκον, ὃ τῆς Κιλικίας ὑπέρκειται κατὰ τὸ πρὸς ἕω μέρος, ἀεὶ μὲν ὑπὸ πλειόνων δυναστευόμενον τυράννων ἐχόντων ἐρύματα. Accedat & M. Tullius Epist. ad M. Cœlium Rufum, quæ X. est L. II. *Cùm venissem in Amanum vexaui, Amanienseis, hostes sempiternos. multi occisi, capti, reliqui dissipati: castella munita, improuiso aduentu capta, & incensa. Ita victoria iusta Imperator appellatus apud Issum.* & Epist. IV. Libri XV. quæ est ad M. Catonem. *Ad quartum Idus Octobreis, cùm aduesperasceret, expedito exercito, ita noctu iter feci, vt ad tertium Idus Octobreis, cum lucesceret, in Amanum ascenderem, distributisque cohortibus, & auxilijs, cum alijs Q. frater, legatus mecum simul: Alijs C. Pomtinus, legatus; reliquis Marcus Anneius, & L. Tulleius, legati praeessent: plerosque nec opinanteis oppressimus, qui occisi, captique sunt; interclusi fuga. Eranam autẽ, quæ fuit non vici instar, sed vrbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram, & commorin acriter, & diu repugnantibus, Pomtino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore, vsque ad horam*

diei decimam, magna multitudine hostium occisa, cepimus: castellaque sex capta: complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quatriduum, & in reliquijs Amani delendis, agrisque vastandis, quæ pars eius montis Prouinciæ meæ est, id tempus omne consumpsimus. Item L. V. Epist. ad Atticum, Epist. XX. *Inde ad Amanum contendi, qui Syriam à Cilicia ima, aquarum diuortio diuidit: qui mons erat hostium plenus sempiternorum. hic ad III. Idus Octob. magnum numerum hostium occidimus, castella munitissima, nocturno Pomtini aduentu, nostro matutino, cepimus, incendimus, Imperatores appellati sumus.* Cum hæc gessisset Cicero, Bibulus, qui Syriæ præerat, & volebat *Imperatoris* appellatione Ciceroni esse par, in eodem Amano, vt ex eadem Epistola constat, quæ pars eius montis Prouinciæ Bibuli erat, cepit, tanquam in mustaceo, laureolam quærere, sed plagam odiosam accepit, totamque primam cohortem perdidit: Hos hostes à Bibulo irritatos Scipio non longo post tempore vexauit, ac quædam castella cepit, propter quod αἰδλεξγάθημα, tanquam Republica bene gesta, sese *Imperatorem* appellauit. Atque de hoc loco tantum est: Alterum expendamus è L. I. de bello Gallico. *Interim cùm sæpe vltro citroque legati inter eos mitterentur, Arionistus postulauit, ne quem peditem ad colloquium* Cæsar *adduceret: vereri se, ne per insidias ab eo circumueniretur: vterque cum equitatu veniret: alia ratione se non esse venturum.* Cæsar, *quod nec colloquium, interposita caussa, tolli volebat, neque salutem suam Gallorum equitatui committere audebat, commodissimum*

ſimum eſſe ſtatuit, ominus equis Gallis Equitibus detractis, legionarios eo milites legionis decimæ, cui quam maxime confidebat imponere; vt præſidium quam amiciſſimum, ſi quid opus facto eſſet, haberet. quod cùm fieret, non irridiculè quidam ex militibus decimæ legionis dixit; Plus, quam pollicitus eſſet, Cæſarem facere; pollicitum in cohortis Prætoriæ loco decimam legionem habiturum, ad equum *reſcribere*. Quærebat à me non ita pridem vir eruditiſſimus amicus meus, quid eſſet, *ad equum reſcribere*: Quiddam codd. hic habent, *& nunc ad equum reſcribere*. alij, *ad equitum*. Exiſtimant, ſignificari legionem eam, quæ peditum erat, in numerum equitum tranſcriptam fuiſſe. Verum huic interpretationi tria aduerſantur: primum eſt, quod in Equites non ſunt tranſcripti hi decimæ legionis milites, ſed equis tantum impoſiti: alterum eſt, quod, *ad equum reſcribere*, dixit miles ille, cùm dicendum eſſet, ſiquidem id intelligeretur, quod volunt viri eruditi, *in equitatum tranſcribere*: certe vox, *reſcribere*, non vſurpatur eo ſenſu, quem illi affingunt; denique nihil eſt iocoſi, ſi ita interpreteris, in dicto huius militis, contra quam ſentit Cæſar, cui tutius credemus: Pollicitus fuerat Cæſar, ſe decimam legionem in *Prætoriæ cohortis* loco habiturum: *Cohors Prætoria*, Cæſaris æuo, & prioribus, erat maxime è clientibus illius, qui præerat exercitui: atque hinc petitus eſt militis iocus: Plus, inquit, quam pollicitus erat, Cæſar facit: pollicitus erat in *cohortis Prætoriæ*, id eſt, in clientum loco habere; at, inquit, *ad equum reſcribit*: id eſt, non tantum in clientelam,

ſed, quod plus eſt, in familiam admittit: Nam hic *ad equum* dicuntur eſſe reſcripti milites, quaſi illorum curæ commiſſum eſſet Cæſaris *equitium*: & ſeruorum, ſiue libertorum, id eſt, eorum, qui in familia ſunt, indicium eſt iſtud loquendi genus, quemadmodum apud Gruterum Inſcriptionum pag. IↃLXXVIII.

T. STATILIVS
MALCHIO
AD. VESTEM

Rurſum eiuſdem operis pag. IↃLXXXII.

ANTHVS. AD
ARGENTVM
POT. L. CÆSARIS

Neque enim in Equitibus poterant cenſeri milites decimæ legionis, cum Equitum armis atque ornatu omni non eſſent inſtructi; ſed erant tantum equis impoſiti, ita vt viderentur potius eſſe ex ea Cæſaris familia, cui cura erat eius *equitium*, quam Equites. Vt autem innoteſcat, quid intelligatur, illud *ad* maſcula litera A ſcribendum puto. *Plus, quam pollicitus eſſet, Cæſarem facere: pollicitum in* cohortis Prætoriæ *loco decimam legionem habiturum*, Ad equum *reſcribere.*

CAP. VII.

De animæ recidiuatu. Gallorum nostrorum Druydibus persuasus, sed hominum ad homines, & definito tempore. Cæsar & Tertullianus correcti.

NON vna gens fuit apud veteres, cui persuasus animæ recidiuatus: veniunt namque in hunc censum cum Gallorum nostrorum Druydibus Ægyptij, à quibus accepit Pythagoras, sed tamen aliquo inter hos populos discrimine. De Druydibus Cæsar L. VI. de bello Gallico, cuius verba adferemus, vt obiter emendemus. *Druides à bello abesse consueuerunt, neque tributa vna cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omniumque rerum habent immunitatem tantis excitati præmijs, & sua sponte, multi in disciplinam conueniunt, & à propinquis, parentibusque mittuntur, magnum ibi versuum numerum ediscere dicuntur. itaque nonnulli annos vicenos in disciplina permanent, neque fas esse existimant ea literis mandare, cùm in reliquis fere rebus, publicis priuatisque rationibus, Græcis literis vtantur; in primis hoc volunt persuadere*, Non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; *atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto*. Vocem, *Græcis*, hic locum non habere optime obseruauit CL. Hotmannus; nam Cæsar superiore Commentario *Græcis* conscriptam *literis* epistolá ad Q. Ciceronem misit, ne intercepta

epiſtola ſua, ſua à Gallis conſilia cognoſcerentur: Ergo paſſim *Græcis literis* non vtebantur Galli. Quare idem præſtantiſſimus vir hanc vocem expungendam cenſuit; eam tamen editi & ſcripti libri, itemque Aimoïnus agnoſcunt; adde etiam Græcum horum Librorum Interpretem, qui vertit: οἱ μὲν γὰρ Δρυΐδαι, καίπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοσίοις τε καὶ ἰδίοις πράγμασιν, Ἑλληνικοῖς χρώμενοι γράμμασιν, ταῦτα οὐκ ἀξιοῦσι τ' εἶναι γράφειν λέγονται. Ego vero eam, ſed leuiter immutatam puto retinendam, legendumque apud Cæſarem; *cùm in reliquis fere rebus publicis, priuatiſque, rationibus*, craſſis *literis vtantur.* Appellat Cæſar literas *craſſas*, quæ minimè ſint elegantes, quemadmodum Græcæ, aut Latinæ. Quod vero ad *metempſycoſim* attinet, habes in Cæſaris verbis, hominum animas ad homines tantum tranſire, idque definito tempore fieri obſeruat Diodorus Siculus L. V. ἐνισχύει παρ' αὐτοῖς ὁ Πυθαγόρου λόγος, ὅτι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀθανάτους εἶναι συμβέβηκε, καὶ δι' ἐτῶν ὡρισμένων πάλιν βιοῦν, εἰς ἕτερον σῶμα τῆς ψυχῆς εἰσδυομένης. Quod autem Pythagoram idem cum Druidibus opinatum eſſe ſcribit Diodorus, vſquequaque verum non eſt: Nam Pythagoras ad pecudes etiam faciebat tranſire hominum animas, ruſſumque è pecudibus ad homines. Ouidius è Pythagoræ perſona, Transformationum L. XV.

Morte carent animæ, ſemperque priore relictâ
Sede, nouis domibus viuunt, habitantque receptæ.
Ipſe ego, nam memini, Troiani tempore belli,

Panthoïdes Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæsit in aduerso grauis hasta minoris Atridæ.
Cognoui clypeum, læuæ gestamina nostræ,
Nuper Abanteis templo Iuuonis in Argis.
Omnia mutantur; nihil interit, errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat artus
Spiritus éque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster, nec tempore deperit vllo,
Vtque nouis facilis signatur cera figuris,
Nec manet, vt fuerat, nec formam seruat eandem,
Sed tamen ipsa eadem est; animam sic semper eandem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.

Quod autem hinc ingeniosissimus Poëtarum, clypeum Euphorbi in Iunonis Argiuæ templo appensum testatur, habes etiam apud Iamblichum & Malchum de Vita Pythagoræ: τὰ γὰρ ἱστορούμενα περὶ τῆς ἐν Μυκήναις ἀνακειμένης σὺν Τρωϊκοῖς λαφύροις τῇ Ἀργείᾳ Ἥρᾳ Εὐφόρβου τοῦ Φρυγὸς τούτου ἀσπίδος, παρίεμεν, ὡς πάνυ δημώδη. At vero Heraclides Ponticus apud Diogenem Laërtium consecratum fuisse in Apollinis apud Branchidas scriptum reliquit: ὅς, Pythagoras, καὶ αὐτὸς πίστιν δοῦναι θέλων, ἐπανῆλθεν εἰς Βραγχίδας· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν, ἐπέδειξεν ἣν Μενέλαος ἀνέθηκεν ἀσπίδα. ἔφη γὰρ αὐτὸν, ὅτ' ἀπέπλευσεν ἐκ Τροίας, ἀναθεῖναι τῷ Ἀπόλλωνι τὴν ἀσπίδα, διασεσηπυῖαν ἤδη· μόνον δὲ διαμένον τὸ ἐλεφάντινον πρόσωπον. Tertullianus vero L. de Anima, cap. XXVIII. suspensum fuisse Delphis in fano Apollinis Pythij memoriæ prodidit, sed suæ cum lapsu, vt volunt viri præstantissimi. Verba

Afri ſcriptoris hæc ſunt: *Sed clypeum Euphorbi olim Delphis conſecratum recognouit, & ſuum dixit, & de ſignis vulgo ignotis probauit.* Hoc quidem nullus alius veterum in literas retulit: quare etiam facile mihi perſuadeo, Tertulliani verba fuiſſe corrupta: olim enim ita ſcriptum ab eius manu: *Sed clypeum Euphorbi olim* Dei fiſco *ſacratum recognouit.* Elegantiſſime donaria Dei templo appenſa appellat *Dei fiſcum,* ſiue *phiſcum,* vt imperiti librarij ſcribebant. Sed ad recidiuatum animæ redeamus. Præceptorem diſcipulus ſequitur, Empedocles Pythagoram, cuius hæc de re verſus leguntur apud Diogenem Laërtium, & Clementem Alexandrinum Florido VI.

> Ἤδη γὰρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε, κόρη τε,
> Θάμνος τ', οἰωνός τε, καὶ εἰν ἁλὶ ἔλλοπος ἰχθύς.

Doctrinam hanc interpolauit Plato *Eri* fabulis, quas vide L. de Republ. X. vbi facit τὴν τῶν ψυχῶν ὑπὸ γῆς πορείαν χιλιετῆ. quod etiam L. laudato docet Tertullianus. Sed Ægyptij hanc πορείαν dixerunt eſſe annorum termille. Herodotus Euterpe πρῶτοι δὲ καὶ τὸν λόγον τόνδε Αἰγύπτιοί εἰσι εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι. τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος, ἐς ἄλλο ζῶον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται· ἐπεὰν δὲ περιέλθῃ πάντα τὰ χερσαῖα, καὶ τὰ θαλάσσια, καὶ τὰ πτηνὰ, αὖθις ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐς δύνειν. τὴν περιήλυσιν δὲ αὐτῇ γίνεσθαι ἐν τρισχιλίοισι ἔτεσι. Platonis ſententiam expreſſit R. Dauid Kamius Commentariis in Pſalmum CIV. 30. קום כי הנפשות הם עתידות זלפי שנה אמרו קצת חכמי המחקר כי כל חי אחרי מיתו הראשון כמו אותו החומר בעצמו ויהיה זה התמיד לבמה

להגלגל ולחזור לעולם אבל אינן חוזרות אל החומר *Dixerunt Philosophorum nonnulli, omne animal post mortem suam resurgere: animæ namque ab alijs ad alia transeunt corpora: fitque hæc* περιέλησις ἢ πορεία *intra mille circiter annos.*

CAPVT VIII.

De ordine fabularum Terentij, quibusque editæ annis. Omnium prima Andria*: secunda* Hecyra*; semel atque iterum exacta, tertio producta stetit: Tertia* Heautontimorumenos*: quarta* Phormio*: quinta* Eunuchus, *bis eodem die producta in scenam, tertium denique acta, pretiumque ingens pro ea Poëtæ datum: Sexta* Adelphoe. *Veteres Didascaliæ harum fabularum, Donatus, Porcius, Valgius emendantur. Quid illud, adscriptum extremo dramate,* ω *significet.* Grex *siue* Caterua *histrionum iubebat spectatores plaudere & valere. In Gymnicis Præcones pronunciabant* πόδας, *Galeno lux. Terentius Hecyra extrema emendatus.*

DE ordine fabularum Terentij disputabimus hoc capite: neque enim plana atque liquida omnia sunt: Primam omnium ANDRIAM esse liquet è Didascaliis, quæ illi præscribuntur: ACTA. LVDIS. MEGALENSIBVS. M. FVLVIO. ET. M. GLABRIONE. ÆDILIB. EGERVNT. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATTILIVS. PRÆNESTINVS. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDI.

FILIVS TIBIIS. PARIB. DEXTRIS. ET SINISTRIS. ET. EST. TOTA. GRÆCA. EDITA. M. MARCELLO CN. SVLPITIO. COSS. Donatus Præfatione in Andriam: *Hæc prima acta est Ludis Megalensibus, M. Fuluio, & M. Glabrione Ædilibus Curulibus: Egerunt L. Atilius Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio: Modos fecit Flaccus Claudij Filius, tibiis paribus, dextris & sinistris: & est tota Græca, edita M. Marcello & Sulpitio COSS. pronuntiataque est* ANDRIA. TERENTI. *ob incognitum adhuc nomen Poëtæ, & minoris apud populum auctoritatis ac meriti.* Suetonius Tranquillus in Terentij Vita: *Scripsit Comœdias sex, ex quibus* primam Andriam *cùm Ædilibus daret, iussus ante Cæcilio* (ita emendandum esse iampridem monuit Vir Illustris ex Hieronymi sui Chronico.) *recitare, ad cenantem cùm venisset, dictus est, initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse: post paucos vero versus inuitatus vt accumberet, cenasse vna, deinde cetera percurrisse non sine magna Cæcilij admiratione.* Ac quidem omnium primam fabularum à Terentio editam fuisse *Andriam* testantur etiamhi ex eius Prologo versus:

> *Fauete, & adeste æquo animo, & rem cognoscite,*
> *Vt pernoscatis, & quid spei sit reliquum.*
> *Posthac quas faciet de integro Comœdias,*
> *Spectandæ, an exigendæ sint vobis priùs.*

Editam testátur, cùm Didascaliæ, tum Suetonius, *M. Marcello, Cn. Sulpitio Coss.* hoc est, anno ab Vrbe condita quingentesimo octagesimo octauo.

Secunda

Secunda est HECYRA, de qua Didascaliæ ei præfixæ. ACTA. LVDIS. MEGALENS. SEX. IVLIO. CÆSARE. CN. CORNELIO. DOLABELLA. ÆDIL. CVRVLIB. NON. EST. PERACTA. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDI TIBIIS PARIB. TOTA GRÆCA. APOLLODORV. EST. ACTA. PRIMO. SINE. PROLOGO. DATA. SECVNDO. CN. OCTAVIO. T. MANLIO. COSS. RELATA. EST. LVCIO. ÆMILIO. PAVLO. LVDIS. FVNEBRIB. NON. EST. PLACITA, TERTIO RELATA. Q. FVLVIO. L. MARCIO. ÆDIL. CVRVLIB. EGIT. L. AMBIVIVS. TVRPIO. PLACVIT. Donatus in Hecyræ Prologum: *Hæc primo data est sine prologo Ludis Megalensibus, quos Sex. Iulius & Cornelius Dolabella ediderunt: sed occupato populo studio funambuli, displicuit. Postea data est. Ludis Funebribus L. Æmilij Pauli, quos fecerunt. Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus. Tunc quoque non peracta est per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postremum introducta, Q. Fuluio, L. Martio Ædilibus, virtute actorum L. Ambiuij & L. Turpionis est commendata.* Quod toties in scenam producta fuerit, fecit, vt quo loco edita primum sit à Terentio, non ex vero proditum sit à Donato præfatione in hanc Comœdiam: *Acta sane est Ludis Megalensibus, Sex. Iulio, C. Rabirio Ædilibus Curulibus. Egitque L. Ambiuius. Modulatus est eam Flaccus Claudius tibijs paribus. Tota Græca est; factaque & edita quinto loco, Cn. Octauio T. Manlio* Coss. Atqui si facta editaque est, *Cn. Octauio, T. Manlio Coss.* non igitur *quinto loco*: nam Cn. Octauius & T. Manlius

Consules fuerunt anno ab Vrbe condita *quingentesimo octagesimo nono.* Ergo facta est post *Andriam*, quam edidit Terentius anno proxime præcedenti: proinde *Hecyra* secunda est ordine fabularum, quas fecit Terentius: itaque rescribendum est in Didascaliis illius: ACTA. PRIMO. SINE PROLOGO. DATA SECVNDA CN. OCTAVIO. T. MANLIO. COSS. Neque enim in scenam secundo produci potuit, Cn. Octauio, T. Manlio Coss. siquidem verum est, vt est, relatam fuisse secundo, Ludis Funebribus L. Æmilij Pauli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Scipio Africanus, L. Anicio, M. Cornelio Coss. Quod vero in iisdem Didascaliis dicitur, ACTA. LVDIS. MEGALENSIBVS, in nonnullis exemplaribus Mss. atque editis acta Romanis Ludis proditur, & Didascaliæ in hunc modum conceptæ leguntur: ACTA. LVDIS ROMANIS. SEX. IVLIO. CÆS. CN. CORNELIO. DOLABELLA. ÆDIL. CVR. NON. EST. PERACTA. TOTA. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDII. TIBIIS. PARALIB. CN. OCTAVIO. T. MANLIO. COSS. RELATA. EST. ITERVM. LVDIS. FVNEBRIB. RELATA. EST. TERTIO. Q. FVLVIO. L. MARCIO. ÆDIL. CVRVLIB. Quoquomodo legas, quod quidem ad hanc rem, de qua disputamus, attinet, ciccum non interduim, omnino namque constat actam primò fuisse HECYRAM, Cn. Octauio, T. Manlio Coss. annò Vrbis Conditæ quingentesimo octagesimo nono, àc proinde secundam datam esse è Terentianis fabulis. Verum cùm primum in scenam

producta eſt, peracta tota non eſt, vt in his habes Didaſcaliis, & teſtatur Terentius Prologo iteratæ editionis.

> *HECYRA huic nomen fabulæ: hæc cùm data eſt*
> *Noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,*
> *Vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:*
> *Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo*
> *Animum occuparat,*

Ruſumque Prologo, quando tertiùm relata eſt:

> *Quum primum eam agere cepi, pugilum gloria,*
> *Funambuli eodem acceſſit expectatio,*
> *Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum,*
> *Facere, vt ante tempus exirem foras.*

Atque hæc de prima *Hecyræ* editione, quoto vero anno iterum edita, ac demum tertio relata, ſuo loco, Deo dante, reddemus: Non ignoramus autem Donato ADELPHOS ſecundam eſſe è Terentianis, fabulis, ſed longe falli, futilique argumento niti, infra docebimus. Tertia fuit HEAVTONTIMORVMENOS, vt conſtat ex Didaſcaliis, quæ in fronte illius leguntur in hæc verba. ACTA. LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO. LENTVLO. L. VALERIO. FLACCO. ÆDILIB. CVRVLIB. EGERE. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATTILIVS. PRÆNESTINVS. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDI. GRÆCA. EST. MENANDRV. ACTA. PRIMVM. TIBIIS. IMPARIB. DEINDE. DVAB. DEXTRIS. ACTA. TERTIA. M. IVVENTIO. M. SEMPRONIO. COSS. Paululum aliter leguntur,

longe tamen alio ſenſu, hæ Didaſcaliæ, in illa, quam recenſuit vir ſummus, editione: ACTA. PRIMVM. TIBIIS. IMPARIB. DEINDE. DVAB. DEXTRIS. ACTA. ETIAM. TERTIO. TI. SEMPRONIO. M. IVVENTIO. COSS. Quaſi ſcilicet ſemel atque iterum edita antea, ac tertio demum in Conſulatu Titi Sempronij M. Iuuentij acta eſſet; quod tamen verum non eſt, meo iudicio; Nam id de ſola Terentij *Eunucho* proditum eſt. *Hecyra* enim, quanquam ter ſit relata, ſemel tantum peracta eſt. Didaſcalia autem, ſi quid coniicio, hoc tantum decẽ, fabulam *Heautontimorumenon* actam eſſe tertiam, & quidem priorem eius partem *tibijs imparibus*, alteram *duabus dextris*: quare reſcribendum in omnibus Didaſcaliis. ACTA TERTIA. TI. SEMPRONIO. M. IVVENTIO. COSS. Qui Conſules fuerunt anno ab Vrbe Condita *quingenteſimo nonageſimo primo*. Sequitur quarta PHORMIO, de qua Didaſcaliæ. ACTA. LVDIS. ROMANIS. L. POSTHVMIO. ALBINO. L. CORNELIO. MERVLA. ÆDILIB. CVRVLIB. EGERE. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATILIVS. PRÆNESTINVS. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDI. TIBIIS. IMPARIB. TOTA. GRÆCA. APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA. EST. IIII. C. FANNIO. M. VALERIO. COSS. Hic habes *quartam* factam fuiſſe, quod etiam teſtatur Donatus Præfatione in hanc Fabulam: *Hæc acta eſt Ludis Megalenſibus, L. Cornelio Merula Ædili Curuli, & L. Poſthumio Albino: agentibus L. Caſſio Attilio, & L. Ambiuio: modos faciente Flacco Claudi Filio, tibijs Serranis. Editaque eſt quarto loco, M. Valerio,*

& *C. Fannio Coss.* Quibus è verbis emendandas puto Didascalias, in iisque rescribendum esse: ACTA. LVDIS. MEGALENSIBVS. Et certe, si *Ludis Romanis* acta est hæc fabula M. Valerio, C. Fannio Coss. non est *quarto loco* à Terentio edita: editam autem esse *quarto loco* testantur Didascaliæ, itemque Donatus: Id nullo negotio potest probari; *Ludi* namque *Romani* aliquot mensibus post *Megalenses* peraguntur: *Aprili* enim mense *Megalenses Ludi* celebrabantur; *Romani* vero mense *Septembri*: Atqui *Eunuchus* acta est *Ludis Megalensibus, M. Valerio & C. Fannio Coss.* ac proinde prior acta esset *Phormione*: Vnde sequeretur *Phormionem quarto loco* non fuisse editam, cùm tamen certissimũ sit editam esse *quarto loco*: ergo *Ludis Megalensib. M. Valerio C. Fannio Coss.* Post Phormionem *quinta* est edita EVNVCHVS, Coss. iisdem, iisdem Ædilibus Curulibus, iisdemque Ludis Megalensibus: habes id ex eius Didascaliis. ACTA. LVDIS. MEGALENSIB. L. POSTHVMIO. ALBINO. L. CORNELIO. MERVLA. ÆDILIB. CVRVLIB. EGERE. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATTILIVS. PRÆNESTINVS. TIBIIS. DVAB. DEXTRIS. GRÆCA. MENANDRV. ACTA. II. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDI. M. VALERIO. C. FANNIO. COSS. Didascaliæ præfixæ huic dramati in editione, quam vir magnus recensuit, paullo aliter, quod ad modulationem attinet, legunt: MODVDAVIT. FLACCVS. CLAVDII. TIBIIS. DVAB. DEXTRA. ET. SINISTRA. Sed nihil ista ad notationem temporis: consentiũt enim omnes editam primo fuisse *Ludis Megalensibus*,

C. *Fannio M. Valerio Coss.* Donatus præfatione in hanc fabulam: *Acta plane est ludis Megalensibus, L. Posthumio L.* Cornelio *Ædilibus Curulibus, etiam tunc personatis L. Numidio Posthumio* (corrige è Didascaliis) *L. Ambiuio Turpione: item modulante Flacco Claudio, tibijs dextra & sinistra ob iocularia, multa permixta grauitate.* Quanquam Consulum nomina non addat Donatus, satis designat adscriptis *Ædilibus Curulibus*, nam L. Posthumius Albinus, & L. Cornelius Merula fuerunt Ædiles Curules eo anno, quo Consulatum gesserunt M. Valerius & C. Fannius, vt constat è Didascaliis præfixis *Phormioni*, itemque huic dramati: Quare cùm *Phormio*, tum *Eunuchus*, data sunt à Terentio, *M. Valerio C. Fannio Coss.* hoc est, anno Vrbis Conditæ quingentesimo nonagesimo tertio. Sed quid est in Didascaliis, ACTA. II. Certe *secunda* facta non est à Terentio: An intelligitur, eam *secundam* à Terentio actam fuisse his eiusdem anni Ludis? Nam, vt iam diximus, duas fabulas dedit Terentius, his eiusdem anni *Megalensibus ludis*, nempe *Phormionem*, & *Eunuchum*, & quidem *Phormionem* priùs, *Eunuchum* vero posteriùs: An dicemus intelligi, quod verius puto, *Eunuchum* actam fuisse *bis*, his ipsis eiusdem anni *Megalensibus ludis*? De iterata eius editione loco laudato Donatus: *Et acta est tanto successu, ac plausu, atque suffragio, vt rursus esset vendita, & ageretur iterum pro noua: proque ea pretium, quod nulli ante ipsam fabulam contigit, octo millibus sestertium numerarent Poëtæ.* Sed aut ego valde fallor, aut pretium istud meruit, ac

Poëtæ numeratum est, vt tertiùm ederetur : nam iterum edita est, nulla interposita mora, codē ipso, quo primum acta erat, die. Suetonius id expressis verbis indicatū voluit in Vita Terētij: EVNVCHVS *quidem* bis die *acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cuiusquam Comœdia, id est, octo millia nummûm. Propterea quoque summa titulo adscribitur.* In his frustra expungunt Viri incomparabiles vocem *die*; acta quippe *bis* tantum non est, sed etiam tertiùm in scenam venit. Donatus loco laudato. *Hæc edita* tertiùm *est, & pronunciata,* TERENTI. EVNVCHVS: *quippe iam adulta commendatione Poëtæ, ac meritis ingenij notioribus populo.* Quo vero anno tertiùm edita sit, nobis non liquet; sed tamen coniecturam facere licet, nonnisi post editam fabulam *Adelphos*, tertiò productam fuisse, de qua iam dicendum est: ADELPHOE. *sexta* est Comœdia à Terentio facta, eaque edita est *Lucio Anicio M. Cornelio Coss.* hoc est, anno Vrbis Conditæ *quingentesimo nonagesimo quarto*, Ludis funebribus L. Æmilij Pauli: habes in Didascaliis: ACTA. LVDIS. FVNEBRIB. ÆMILI. PAVLI. QVOS. FECERE. Q. FABIVS. MAXIMVS. P. CORNELIVS. AFRICANVS. EGERE. L. ATILIVS. PRÆNESTINVS. MINVTIVS. PROTHVMVS. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDI. TIBIIS. SERRANIS. FACTA. GRÆCA. MENANDRV. L. ANICIO. M. CORNELIO. COSS. Iisdem *ludis Funebribus* relata est *Hecyra*, sed non placuit, vt est in eius Didascaliis: RELATA. EST. LVCII. ÆMILII. PAVLI. LVDIS. FVNEBRIB. NON. EST. PLACITA. Donatus in Hecyram: *Postea data est* ludis Funebri-

bus L. Æmilij Pauli, *quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus; Tunc quoque peracta non est, per studium populi circa gladiatores.* Quod ipso testatur Terentius Prologo, quem scripsit, cum tertio referretur Hecyra:

> *Refero denuo.*
> *Primo actu placeo: quum interea rumor venit,*
> *Datum iri gladiatores: populus conuolat:*
> *Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.*
> *Ego interea meum non potui tutari locum.*

Atque his ipsis *Funebribus Æmilij Pauli ludis* prius in scenam producta est *Hecyra*, quam AELPHOE. Colligo ex his Donati verbis Præfatione in Hecyram. *Tota Græca est, factaque & edita* quinto loco, *Cn. Octauio, T. Manlio Coss.* Male quidem Donatus, si tamen Donatus auctor est, editionem *Hecyræ* inter Terentianas *quinto loco* fabulas confert in annum, quo Consules fuerunt Cn. Octauius & T. Manlius, vt in superioribus diximus. Optime tamen ista debét referri ad illud tempus, quo iterum relata est, nempe *ludis Funebribus Æmilij Pauli*: nam si perinde habeas primam illius editionem, Cn. Octauio, T. Manlio Coss. cum neque spectata neque acta tunc sit, quasi omnino data non esset, non male editam dices *quinto loco*, cum producta est his *ludis Funebribus Æmilij Pauli*: est itaque his ludis data ante *Adelphos*, quæ tamen *Adelphorum* fabula iisdem ludis edita atque spectata est, postrema harum sex, quæ extant, à Terentio factæ. Quare non est audiendus Donatus Præfatione in Adelphos.

Hæc

Hæc ſane acta eſt ludis Scenicis Funebribus L. Æmilij Pauli; agentibus L. Ambiuio, & L. Turpione: (ex vno L. Ambiuio Turpione duo prodierunt Lucij, ſi DIs placet:) *qui cum ſuis gregibus etiã tum perſonati agebant: Modulata eſt autem tibiis dextris, id eſt, Lydiis ob ſeriam grauitatem. Hanc dicunt ex Terentianis* ſecundo loco *actam, etiam tum rudi nomine Poëtæ: itaque ſic pronunciatum,* ADELPHOE TERENTI, *non* TERENTI. ADELPHOE. *quod adhuc de fabulæ magis nomine Poëta, quam de Poëta nomine fabula commendabatur.* Multa enim hic peccat Donatus: Omnino enim factum non eſt, vt ADELPHOE fabula *ſecundo loco* ſit acta: Nam acta eſt *ludis Funebribus Æmilij Pauli,* anno Vrbis Conditæ quingenteſimo nonageſimo quarto, *L. Anicio, M. Cornelio Coſſ.* Quo vero loco cenſebuntur aliæ tres ſaltem fabulæ, *Heautontimorumenos, Phormio, Eunuchus,* quæ annis præcedentibus quingenteſimo nonageſimo primo, & quingenteſimo nonageſimo tertio actæ peractæque ſunt? An nullo? Nullo certe, ſi quidem ADELPHOE fabula, quæ anno quingenteſimo nonageſimo quarto edita eſt, è Terentianis *ſecundo loco* acta ſit: Futilis vero eſt illius argumentatio, quia *ſic eſt pronunciata* ADELPHOE, TERENTI, non autem TERENTI. ADELPHOE., propterea quod adhuc rude erat Poëtæ nomen: Nam nulla fabularum Terentij pronunciata eſt, TERENTI. ex gr. PHORMIO, HEAVTONTIMORVMENOS. &c. antequam tertiùm edoceretur EVNVCHVS, idque obſeruat Donatus verbis, quæ in ſuperioribus deſcripſimus.: Vnde collige-

bamus *Eunuchum* tertiùm editam fuiſſe poſt *Adelphorum* editionem; nam etiam hæc fabula, ADELPHOE. TERENTI, pronunciata eſt, quod ſi acta eſſet poſt tertiùm editam *Eunuchum*, cùm ea pronunciata ſit, TERENTI. EVNVCHVS, adulta iam Poëtæ commendatione, ac meritis eius notioribus populo, proculdubio & hæc etiam pronunciata eſſet, TERENTI. ADELPHOE, Quando vero tertiùm edita ſit *Eunuchus*; dicere non poſſumus; hoc vnum tantum, tertiùm actam fuiſſe poſt datam *ludis Funebribus Æmilij Pauli* fabulam *Adelphoe*, anno Vrbis conditæ quingenteſimo nonageſimo quarto. Quod idem dicendum de *Hecyra*, quæ TERTIO. RELATA. Q. FVLVIO. L. MARCIO. ÆDILIB. CVRVLIB. EGIT. L. AMBIVIVS. TVRPIO. PLACVIT. vt habes in eius Didaſcaliis, eique tunc Prologum hunc dedit Terentius, cuius primus hic eſt verſus: *Orator ad vos venio ornatu Prologi*. Quod ſi verum eſſet, quod quædam editiones in Didaſcaliis Adelphorum præferunt, ACTA. LVDIS. FVNEBRIB. L. ÆMILII. PAVLI. Q. FABIO. MAXIMO. P. CORNELIO AFRICANO. ÆDILIB. CVRVLIB. verum, inquam, eſſet, Q. Fabium Maximum, & P. Cornelium Africanum Ædiles Curules fuiſſe, anno Vrbis conditæ quingenteſimo nonageſimo quarto, L. Anicio, M. Cornelio Coſſ. cùm *Hecyra* relata ſit tertiò, Q. Fuluio, L. Marcio Ædilibus Curulibus, iiſdem L. Anicio, M. Cornelio Coſſ. relatam tertiò non eſſe conſtaret, ſed, ſi forte, anno ſequenti, qui erat Vrbis conditæ quingenteſimus nonageſimus

quintus, *Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore Coss.* Quanquam in hunc annum Terentij mortem refert Suetonius in eius Vita. *Post editas Comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, caussa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere: seu percipiendi Græcorum instituta, moresque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbem est, neque amplius rediit. De morte eius Volcatius tradit:*

> *Sed vt Afer sex populo dedit Comœdias,*
> *Iter hinc in Asiam fecit: nauim cùm semel*
> *Conscendit, visus nunquam est. sic vita vacat.*

Qu. Cosconius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit, cùm centum & octo fabulis, conuersis è Menandro. Ceteri mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore Coss. *morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum sarcinarum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat.* Vix tamen mihi possum persuadere, aut fato functum esse Terentium hoc anno, aut tot fabulas è Menandro conuertisse: Porcius vero in Græciam abiisse ob egestatem prodidit:

> *Dum lasciuiam nobilium, & fucosas laudes petit,*
> *Dum Africani voci diuinæ inhiat auidis auribus,*
> *Dum ad Furium se cenitare, & Lælium, pulcrum putat,*
> *Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanū rapi,*
> *Ob florem ætatis suæ, ipsus sublatis rebus ad summam*
> *Inopiam redactus est.*
> *Itaque è conspectu omnium abiit, Græciam in terram vltimam:*

Mortuus est Stymphalo Arcadiæ oppido, nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem vt esset, quo referret obitum Domini seruolus.

Ex his Porcij versibus expungit Vir Illustris, *Ob florem ætatis suæ*, legitque.

Ipsus, sublatis ibus, ad summam inopiam redactus est.

Sed quid est, *sublatis ibus*? an intelligit Africanum ipsum, Furium, Lælium? an, non amplius vixisse eos familiariter cum Terentio? Sed cùm hi superfuerunt, tum illa eorum familiaritas atque consuetudo semper intercessit: Alij præstantissimi viri delent ista, *ipsus sublatis rebus*, versumque ita constituunt:

Ob florem ætatis suæ: ad summam inopiam redactus est.

Ego emendandum coniicio:

Ob florem ætatis suæ, ipsus, sub lætis rebus, ad summam
Inopiam redactus est.

Sensus est, dum læta illa sectatur rerum, neque admodum ad rem attentus est suam, ad summam inopiam redigitur. Sed ad *Hecyram* redeamus. Quanquam ea *secunda* data sit, *Cn. Octauio, T. Man-*

.io *Coss.* iterúmque relata ante *Adelphos*, *ludis Funebribus Æmilij Pauli, L. Anicio, M. Cornelio Coss.* tamen *sexta* numeratur à Volcatio,

Sumetur HECYRA sexta *ex his fabula.*

Propterea quod peracta tantum est post reliquarum quinque editionem, quæ cùm primum productæ sunt, placuerunt, atque peractæ sunt: *Hecyra* vero semel atque iterum data, exactaque est, stetit tantum, & placuit, cùm tertiò relata est: Non obscura autem fuit fama, adiutum fuisse Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum vixit familiariter, & Scipionis fabulas edidisse Terentium Valgius in Actæone ait.

Hæ quæ vocantur fabulæ cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus dabat.
Honore summo affectus fecit fabulas.

Vir eruditissimus, qui Donatum auctiorem edidit, atque recensuit, ita emendabat:

Hæ quæ vocantur fabulæ cuiæ sunt?
Non has qui iura populis Terentius dabat,
Honore summo affectus fecit fabulas.

tum præter versuum rationem, cùm etiam ioculari errore; nam Terentium, qui ne quidem domum habuit conductitiam, orbi terrarum cum imperio præficit. Illustris Heros in Eusebianis Animaduersionibus hoc emendabat modo.

Hæ, quæ vocantur fabulæ Terentij,
Non has, qui iura Publius gentibus dabat,
Honore summo affectus, fecit fabulas?

Amplissimus Rutgersius legebat:

Hæ quæ vocantur fabulæ huius, nonn' eas
Qui iura populis, leges gentibus dabát,
Honore summo affectus fecit fabulas?

In editione vero, quam recensuit vir summus, scriptum est:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius unt?
Non has, qui iura populis recensens dabat,
Honore summo affectus fecit fabulas?

Ego autem puto personis distinguenda ad hunc modum.

Hæ quæ vocantur, fabulæ sunt. B. *Cuius? non*
Has, qui iura populis res censentibus dabat,
Honore summo affectus, fecit fabulas?

Cùm diceret, qui auctionem faciebat, Præco, (nam assentior maximo Scaligero, qui titulum dramatis Valgij rescribebat, in *Auctione*, ἀντὶ τοῦ in *Actæone*.) fabulas illas, quæ Publij Terentij dicebantur, eius esse; is, qui licebat, interpellat interrogando, *cuius* illa sint, quo negat Terentij esse, vt dixerat Præco, additque esse illius, qui, honorum omnium apicem, Censuram gesserat. καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα, etiam nonnulla alia dicamus, quæ has Comœdias spectant: Extremo quoque Terentij dramate scribitur, ω. *Plaudite*, vel, ω. *Vos valete, & plaudite.* atque ita in omnibus VV. codd. & Regio exemplari haberi obseruatum est eruditissimo Lindenbruchio: neque hic audiendus est Engraphius, cuius hæc est nota ad extrema Andriæ Terentianæ verba: *Quod vero sequitur,* ω. Plaudite: *verba sunt* Calliopij *eius recitatoris, qui cùm fabulam*

terminaſſet, eleuabat aulæum ſcenæ, & alloquebatur populum, VOS. VALETE. VOS. PLAVDITE. Sed hiſtrio non erat *Calliopius*, qui ageret, neque Muſicus, qui modos faceret, ſed Criticus, qui has fabulas ad antiqua exéplaria olim recenſuerat: & alium quemuis potius, quam *Calliopium*, deſignat hæc nota ω. de qua dicendum eſt. Cùm poſtremum ſuum condimentum, hoc eſt, plauſum poſtulet Comœdia, hiſtriones non tantum à ſpectatoribus eum petebant, ſed etiam iis ſuo exemplo præibant, vt qui plauſum darent ipſi peracta fabula, quod Grex hiſtrionum apud Plautum extrema Aſinaria docet:

Nunc ſi voltis deprecari huic ſeni, ne vapulet,
Remur impetrari poſſe, ſi plauſum ſic *clarum datis*.

Partes autem hæ dabantur, non tantum hiſtrionum vni, ſed toti eorum etiam Gregi, vt plauſum à ſpectatoribus poſtularent, atque illud, PLAVDITE, dicerent: ita apud Plautum, Aſinaria, Capteiuis, Caſina, Epidico, Bacchidibus, *Grex*, & apud eundem, Ciſtellaria, *Caterua*, iubent ſpectatores *valere* atque *plaudere*: Eædem quoque erant partes, meo iudicio, in his Menandri atque Apollodori fabulis, quas vertit Terentius, non vnius hiſtrionis, ſed *Gregis*, ſiue *Cateruæ hiſtrionum*, à quibus iſta, *Vos valete, & plaudite*, vel, *Plaudite*, dicebantur. Apud Græcos vero ad diſtinctionem perſonarum indicandam, appoſitum erat duplex *oo*, id erat, ὁ ὄχλος, *Grex. Caterua*, eademque nota in Latinis Terentij fuerat adſcripta, ſed facile ex vtroque *oo*, factum

est, ω, cùm etiam posterioris huius literæ figura fiat è duplici *oo* coniuncto, ω. Sed, vt hoc obiter obseruem, non tantum Comœdia, sed etiam ceteri agones Gymnici, Musicique, suas habebant clausulas, quas in Gymnicis pronunciabat *Præco* dicebanturque πόδες. Lucianus in Demonacte: ὅτε δὲ συνῆκεν οὐκ ἔθ' οἷός τε ὢν αὐτῷ ἐπικουρεῖν, εἰπὼν πρὸς τοὺς παρόντας τὸν ἐναγώνιον τῶν κηρύκων Πόδα.

Λήγει μὲν ἀγὼν τῶν καλίστων ἄθλων ταμίας·
Καιρὸς δὲ καλεῖ μηκέτι μέλλειν.

καὶ πάντων ἀποσχόμενος, ἀπῆλθε τοῦ βίου φαιδρὸς, καὶ οἷος ἀεὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐφαίνετο. Atque hinc intelligendus est Galeni locus, quem perperam est interpretatus Cl. Hieronymus Mercurialis: δίονται δ' αὐτῆς μάλιστα μὲν αὐληταὶ, παλαισταὶ, καὶ κήρυκες, ὅταν τὸν καλούμενον Πόδα μέλλουσιν ἐρεῖν. Optime quidem Ill. Scaliger ista de *Præconibus* dici existimat, ὅταν τὸν καλούμενον Πόδα μέλλωσιν ἐρεῖν, sed item vir summus falsus est, cùm putat intelligi de præconio, quo faciunt audientiam, quale est istud, ἄκουε πᾶς, vel ἄκουε λεώς. Nam è Luciani verbis constat, τὸν τῶν κηρύκων Πόδα cum esse, quo populus, ludis peractis, domum dimittebatur.

Λήγει μὲν ἀγὼν τῶν καλλίστων ἄθλων ταμίας.
Καιρὸς δὲ καλεῖ μηκέτι μέλλειν.

Sed est tandem huic finis imponendus capiti, si prius monuerimus mendum esse extrema Terentij *Hecyra*, in qua ista leguntur:

PAR. *Here, licet scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?*

Aut

Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. *non*
PAR. *suspicor tamen.*
Egone ab Orco hunc mortuum? quo pacto?
PAM. *nescis Parmeno,*
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta
ærumna extraxeris.
PAR. *Jmo vero scio, neque hoc imprudens feci.*
PAM. *Ego istuc sati scio.* PAR. *an*
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod
facto vsu sit?
PAM. *Sequere me intro Parmeno.* PAR. *Sequor.*
equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem vn-
quam.

Omnino quintus versus male affectus est,

Imo vero scio, neque hoc imprudens feci.

nam mendi arguunt sequentia, in quibus id ipsum αὐτοῖς ὀνόμασι negat,

equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem vn-
quam.

Neque dicit à se sciente atque prudente, bonum istud factum fuisse, sed hoc tantum, se iam scire, quicquid celet Pamphilus, quodnam sit illud bonum, quod imprudens fecerit: itaque rescribo

Jmo vero scio: næ quæ hic imprudens feci!

CAPVT IX.

Quare Lucianus in Epistolis pauperi nomen fecerit Ἐμοί. *Non omnes Horatij Satyræ scriptæ post Librum Epodon. Philodemus emendatur, itemque Sophocles apud Erotianum : eius fabula* Ἑλένης ἀπαίτησις, *Aqua Nili deducta ad irrigandos agros : Libanius expositus.*

INter cetera Luciani opera leguntur Ἐπιστολαὶ Κρονικαὶ, quarum primæ inscriptio, quæ hæc est, ἐγὼ Κρόνῳ χαίρειν, non mihi videtur esse sine sale Comico; Est enim Epistola viri *pauperis* ad Saturnum : *Pauperi* autem nomen facit Ἐγώ. Mirus hic, vt & vbique, artifex est Lucianus, qui hoc titulo voluit, quod solenne est illi, hominum mores notare, atque carpere: Vitium hoc est hominibus innatum,

> *vt nemo, quam sibi sortem*
> *Seu ratio dederit, seu Fors obiecerit, illa*
> *Contentus viuat, laudet diuersa sequentes.*

inquit Horatius : hoc idem vult καὶ παίζει Lucianus isto titulo; cùm namque *pauperi* nomen faciat Ἐμοὶ, satis superque docet, neminem esse sua sorte contentum, qui Euclionem non agat, & vt thesaurum domi habeat, tamen se *hominum pauperum pauperrimum* non præferat : itaque *pauperi* nullum aliud imponit nomen, quam vniuscuiusque ex sua ipsius sententia, Ἐγὼ nempe : ita enim

omnes de ſe ſentiunt; neque hoc dedignātur prædicare, qui vulgo diuites audiunt: ex hoc enim humanæ gentis vitio eſt, quod Saturno reſcribunt, *καὶ τοῦ χρυσίου ὁπόσον οἶδ' τι*, quaſi ſcilicet non multi ſint in arca nummi. Reſcribere quoque facit Lucianus Saturnum *pauperibus* hac epigraphe: *κρόνος Ἐμοὶ τῷ ἡμιωτάτῳ χαίρειν.* quia quod reſcripſit Saturnus *pauperibus*, vnuſquiſque ſibi dictum putat: De ordine Librorum Horatij diſputatum eſt à viris vndecumque maximis, qui exiſtimarunt *Epoden* Librum ſcriptum fuiſſe ante duos illos *Satyrarum*, Horatiumque effudiſſe in Epodis iram omnem atque odium, antequam ad Satyram veniret: Verum huic ſententiæ non poſſum aſſenſum præbere; mihi quippe compertum eſt, in Satyrarum Libris nonnulla legi ſcripta prius quam aliqua carmina, quæ in Epodon Libro habentur: nam Satyra VIII, Libri I. iſti de Canidia verſus leguntur:

Nunc licet Eſquilijs habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari: quomodo triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cùm mihi non tantum fureſque feraque ſueta
Hunc vexare locum, curæ ſunt, atque labori.
Quantum carminibus quæ vexant atque venenis
Humanos animos, has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga Luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant, herbaſque nocenteis.
Vidi egomet nigra ſuccinctam vadere palla

Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo.

& quæ sequuntur. Ad hæc alludit Canidia Horatio respondens L. Epodon extremo.

Inultus vt tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Exquilini Pontifex venefici
Impune vt vrbem nominė impleris meo?

Ergo iam infamata fuerat ab Horatio Canidia, editione illius Satyræ, de qua conqueritur: Quanquam etiam ista videri possent referenda ad Oden quintam Libri Epodon, quæ est in Canidiam. Sed quæ de cerea imagine habet Canidia, omnem tollunt dubitandi ansam: Eadem enim Satyra habes de cerea atque lanea imagine:

Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem:
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtque
Iam peritura, modis.

Huc alludunt & spectant ista Canidiæ.

An, quæ mouere cereas imagines,
Vt ipse nosti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos.

Quare dicendum est, VIII. Satyram Libri I. scriptam esse ante sublime illud in Canidiam carmen. Obseruat M. Tullius Philodemum ita festiua, ita elegantia scripsisse poëmata, nihil vt fieri possit argutius, sed liberrima tamen, & minime seuera, ideoque nonnulla Philosopho parum digna: plurima illius etima hodie in Græcorum Epigramma-

tis, VII. præsertim Libro extant; multa quoque apud eruditos ἀνέκδοτα latent: eorum vnum cum studiosis communicauit Vir summus L. II. de Satyra Horatiana, quod est huiusmodi:

> Δημώ με κτείνει καὶ Θέρμιον, ἡ μὲν ἑταίρη
> Δημὼ, ἡ δ' οὔπω Κύπριν ἐπισταμένη.
> Καὶ τῆς μὲν ψαύω. τῆς δ' οὐ θέμις· οὐ μὰ σὲ Κύπρι
> Οὐκ οἶδ' ἣν εἰπεῖν δεῖ με ποθεινοτέρην.
> Δημάριον λέξω τὴν παρθένον· οὐ γὰρ ἕτοιμα,
> Βούλομαι· ἀλλὰ ποθῶ πᾶν τὸ φυλασσόμενον.

Vertit vir idem Incomparabilis.

> *Demo me necat vsque, & Thermion: altera earum*
> *Est meretrix, Veneris altera nescit opus.*
> *Hanc tamen vsurpo, negat hæc. per te, Venus, ipsam,*
> *Dicere difficile est, nos magis vtra rapit:*
> *Demarion certe virgo: gaudere paratis*
> *Non didici: quicquid clauditur, illud amo.*

Sed verba hæc Δημάριον λέξω τὴν παρθένον, non possunt non esse mendi suspecta: *Demo* quippe virgo non erat: ἡ μὲν ἑταίρη Δημώ. quare non potest dici, Δημάριον λέξω τὴν παρθένον, & præterea cum hac *Demo* caput collimabat; καὶ τῆς μὲν ψαύω. quare nihil caussæ foret, cur diceret, præferendam esse *Demo*, καὶ δεῖν εἰπεῖν αὐτὴν ποθεινοτέρην, quia non vult paratis frui, sed vetitis potius, οὐ γὰρ ἕτοιμα βούλομαι· ἀλλὰ ποθῶ πᾶν τὸ φυλασσόμενον. iam enim cum *Demo*

publicæ libidinis victima rem habebat. Reſcribendum putamus :

> Οὐ μὰ σὲ Κύπρι
> Οὐκ οἶδ᾽ ἣν εἰπεῖν δεῖ με ποθεινοτέρην·
> Δημαρίου λέξω τὴν παρθένον· οὐ γὰρ ἕτοιμα
> Βούλομαι ἀλλὰ ποθῶ πᾶν τὸ φυλασσόμενον.

Cùm animi dubius atque incertus hæſiſſet Philodemus, dicit tandem ſe *Thermion* prælaturum *Demario*, quia *Thermion* virgo eſt : *Demona* appellat *Demarion* ὑποκοριστικῶς. Dicit igitur, λέξω τὴν παρθένον Θέρμιον ποθεινοτέρην Δημαρίου. Meminit Erotianus Tragœdiæ Sophoclis, cui titulus eſt Ελένης ἀπαιτήσεις. Sed verba miſere corrupta ſunt : θεράπει. Βακχεῖος φησὶ, κινεῖ, νύττει, Ηρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, ἐρεθίζει, ἔστι δὲ ὀχλεῖ ὡς καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ελένης ἀπαιτήσεις φησί. γυναῖκα δ᾽ ἐξελόντες ἢ θεράπει γλώσσῃ. ὡς τῶν μὲν ἐῶλον γραφείοις ἐνημμένοι. Repræſentauimus editæ lectionis portenta, quæ ſine melioris libri ope non facile reſtitui poſſe credunt Viri Clariſſimi : Epigraphe hæc Ελένης ἀπαίτησις argumentum dramatis non patitur ignorari : eſt enim σύστασις eorum, quæ geſta ſunt, vbi Troiam venerunt Menelaus & Vlyſſes Helenam repetitum; habes apud Homerum Iliad. Γ, in Antenoris verbis ad Helenam :

> Ηδη γὰρ καὶ δεῦρό ποτ᾽ ἤλυθε δῖος Οδυσσεὺς
> Σεῦ ἕνεκ᾽ ἀγγελίης σὺν ἀρηϊφίλῳ Μενελάῳ.

& quæ ſequuntur pluſcula : Euſtathius ad hæc Poëtæ verba : Αντήνωρ ἱστορεῖ ὡς Οδυσσέα τε καὶ τὸν Μενέλαον ἕνεκα ἀγγελίης τῆς κατὰ τὴν Ελένην ἐλθόντας εἰς

Τροίαν ἐκ Τενέδου ἐν καταρχῇ τοῦ πολέμου, ἐξείνισεν καὶ ἐν μεγάροισι φίλησεν. οἶδε δὲ σὺν ἄλλοις καὶ Ηρόδοτος τὴν ῥηθεῖσαν ἱστορίαν. λέγων ὅτι Ἕλληνες πέμψαντες ἀγγέλους, ἤθελον τήν τε Ἑλένην ἀπαιτεῖν, καὶ τῆς ἁρπαγῆς δίκας αἰτεῖν. οἱ δὲ, προϊσχόμενοι τῆς Μηδείας ἁρπαγὴν, οὐκ ἐπείσθησαν. Est igitur Sophoclis drama, Ἑλένης ἀπαίτησις, quomodo Helenam repetitum è Tenedo Trojam venerint Menelaus atque Vlysses, quid ab illis, quid à Trojanis, vtrinque sit actum in illa ἀπαιτήσει. Fragmentum autem istud Sophoclis videtur esse, vel è persona Vlyssis apud Trojanos orantis & suadentis reddi Helenam, vel è persona Antenoris siue alius cuiusuis Trojani idem suadẽtis: Quare puto rescribendum in verbis Sophoclis: γυναῖκα δ' ἐξελόντες, ἣ θροεῖ γε νῦν, τέως τοῦ Μενελάου γραφῇ ὦσι ἐνημμένοι. Dicebat quisquis hic est, *mulierem abduxisse, quæ nunc turbas dat, quamdiu Menelaï accusationi fuerint obnoxij.* A Sophocle ad Libanium nostra se conuertat opera. Libanij Orationem περὶ τῶν προστασιῶν edidit Vir summus Iacobus Gothofredus, in qua hæc leguntur, vbi docet, quomodo liceat agricolis succurrere, vt nullo opus sit patrocinio: ἔπειτα τὴν δι' ὑδάτων, βλαπτόντων μὲν ἀπωθουμένων, μελλόντων δὲ ὠφελεῖν ἐπαγομένων. Qui locus vt commode intelligatur, meminisse oportet eorum, quæ primore hac Oratione habentur, in quibus agit de iniuriis, quas inferunt agricolæ his potentiorum patrociniis tuti: καὶ ὡς φρέατα ἄχρηστα καθιστᾶσι τοῖς ἔχουσι τοῖς ὑφ' αὐτῶν ἐμβαλλομένοις, καὶ ὡς ποταμῶν ἀποστεροῦσι. Vt igitur ex æquo viuatur,

neque in posterum opus sit ad potentiorum patrocinium confugere, vult Libanius, βοήθειαν πορίζεσθαι δι' ὑδάτων, βλαπτόντων μὲν ἀπωθουμένων, μελλόντων δ' ὠφελεῖν ἐπαγομένων. id est, *permisso vnicuique aquarum vsu, quæ si arceantur, damnum sequitur, si immittantur, vtilitatem dant.* Agitur autem hic de *patrociniis Metrocomiorum* qui mos inualuerat per *Ægyptum* maxime: vnde Lex Constantij, quæ prima legitur Cod. Theod. *de patrociniis vicorum*, ita incipit: *Colonorum multitudinem indicasti* per Ægyptum *constitutorum ad eorum sese, qui varijs honoribus fulciuntur, Ducum etiam patrocinia* contulisse. Item Lex Arcadij & Honorij, quæ est tertia Cod. Theod. *eod.* est ad *Heraclianum Comitem Ægypti*: Denique Lex Honorij & Theodosij, quæ est sexta Cod. Theod. *eod.* ad *Ægyptum* atque *Augustalem* illius pertinet, in ea *quippe ista leguntur Valerij, Theodori, & Tharascij examinatio conticescat, illis dumtaxat sub* Augustaliano iudicio *pulsandis, qui ex Cæsarij & Attici Consulatu possessiones sub patrocinio possidere ceperunt.* Aquæ autem è Nilo ducebantur ad irrigandos agros, vbi iam Nilus exundauerat & restagnauerat, aut de fluentis illis, quæ, antiquo more, intra duodecimum cubitum Nili fluminis ducebantur, vt è Lege vnica, Cod. *de Nili aggeribus non rumpendis*, constat: Quare videndum erat, ne in deducenda Nili aqua, aliqua nocerent potentiores pauperioribus.

CAP. X.

Cap. X.

Τερηδὼν quid: Pollux emaculatus: Ouidij codices interpuncti. Sophocles Oedipo Tyranno emendatur: qui ab oraculo Delphico redibant, caput erant lauro redimiti: In Tiresia Sophocles decorum non obseruauit. Spartianus emendatus. Tydeus Oenei ex Peribœa Filius, apud subulcum educatus: Vaticana Prouerbiorum Appendix emendatur. Martialis correctus. Iurisconsulti, ætate Caligulæ, plerique ex Equestri *ordine: Suetonius expositus. Milites, quando scribebantur, sacramentum tantum dicebant in illud bellum, cuius gerendi ergo conscribebantur: Cicero emendatus: Dionysius Halicarnasseus illustratus. Cur in Democratia Atheniensi, Imperatores maluerint extero Principi militare, quam patriæ: Demosthenes correctus & expositus.*

MIscellum erit hoc caput; in quod coniicimus, quicquid primum occurret: Pollucis verba sunt L. IV. cap. XXVII. vbi agit περὶ τῶν νοσημάτων εἰς πλάτος, sed misere ad hunc modum corrupta. τερηδόνας τῶν φθορᾷ ἀπεριφασίστως, μάλιστα περὶ τὴν κεφαλήν. Emendo τερηδὼν ὀστῶν φθορά, ἀπεριφασίστως μάλιστα περὶ τὴν κεφαλήν. Galenus in Definitionibus Medicis emendationis fundus est: τερηδών ἐστιν ὀστοῦ κατάτρησις ἀπὸ φθορᾶς. Interpunctione laborat hic Ouidij locus è Transformationum L. VI.

Sic vbi nescio quis Lycia de gente virorum

N

Rettulit, exitium Satyri reminiſcitur alter.

Atqui is, qui Lycios in ranas tranſmutatos ira Làtonæ retulerat, non erat de gente Lycia, teſtis ipſe eſt in præcedentibus, ſed in Lycia fuerat:

Nam me iam grandior æuo,
Impatienſque viæ genitor deducere lectos
Iuſſerat inde boues: gentiſque illius eunti
Ipſe ducem dederat.

Quare interpungendum eſt.

Sic vbi neſcio quis Lycia de gente virorum
Rettulit exitium, Satyri reminiſcitur alter.

Neſcio quis, inquit, retulit exitium virorum de gente Lycia. Apud Sophoclem Oedipo Tyranno quædam leguntur, quæ ſana eſſe non putamus:

OI. Ὦναξ Ἄπολλον· εἰ γὰρ ἐν τύχῃ γέ τῳ
Σωτῆρι βαίη λαμπρὸς ὥσπερ ὄμματι.
IE. Ἀλλ' εἰκάσαι μὲν, ἡδύς. οὐ γὰρ ἂν κάρα
Πολυστεφὴς ὧδ' εἷρπε παγκάρπου δάφνης.
OI. Τάχ' εἰσόμεσθα· ξύμμετρος γὰρ ὡς κλύειν.
Ἄναξ, ἐμὸν κήδευμα, παῖ Μενοικέως.

Nam quæ à Iouis Sacerdote hic dicuntur, vt vulgo eduntur, plane falſa ſunt: Non enim licebat de proſpero Creontis ſucceſſu coniecturam facere, è corona lauri, qua eius caput ornabatur, quanquam id videretur Oedipo; eo enim refero iſta illius verba, λαμπρὸς ὥσπερ ὄμματι. Solennis namque ornatus is erat omnium, qui ab Apollinis Delphici oraculo redibant: Scholia ad hunc locum: οἱ γὰρ ἐπί τινι χρείᾳ παραγινόμενοι ἐκ Δελφῶν, ἐστεμμένοι ἐπεδήμησαν.

ὡς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ φησί. Ariſtophanis en tibi verba è primore Pluto: οὐ γὰρ με τυφλήσεις, στέφανον ἔχοντά γε. Scholiaſtes Ariſtophanis. πρὸς δὲ ἔθος οἱ ἀνακομιζόμενοι ἐκ τοῦ μαντείου ἐστεφανηφόρουν.
Caſtigat igitur Oedipum Sacerdos, cuius verba ita reſcribenda atque interpungenda eſſe exiſtimo.

Ἀλλ' εἰκάσαι μὲν ἡδύς. οὐ γὰρ ἂν κάρα
Πολυστεφὴς ὧδ' εἷρπε παγκάρπου δάφνης;

Ex aliis, inquit, coniice quidem hilarem eſſe: nam annon huc veniret, caput lauro redimitus? quia ſcilicet, vt diximus, id omnibus, qui ab Apollinis Delphici oraculo redibant, ſolenne erat. Quod vero ſequitur, ita videtur perſonis diſtinguendum:

ΟΙ. Τάχ' εἰσόμεσθα· ξύμμετρος γὰρ ὡς κλύειν.
ΙΕ. Ἄναξ. ΟΙ. ἐμὸν κήδευμα, παῖ Μενοικέως.

Nam Creontem ab Oedipo ἄνακτα appellari, non eſt pro Oedipi ingenio: quanquam non ignoro extremo dramate ita nominatim eum ab Oedipo compellari:

Ἴθ' ὦ ἄναξ.
Ἴθ' ὦ γυνὴ γῆ γυναῖκ.

Sed tunc Creonti blanditur Oedipus: At vero id optime conuenit Iouis Sacerdoti, quemadmodum Chorus in ſequentibus Oedipo & Creonti inter ſe diſceptantibus dicet,

Παύσασθ' ἄνακτες.

Eadem fabula non videtur obſeruaſſe τὸ πρέπον Sophocles in Tireſia: Nam quod Oedipum cædis

Laij arguit, facit præ impotentia iræ, non autem vlla in patriam pæne perditam charitate: Præterea vnde ista nouit Tiresias? Non certe ex arte, quod quidem constet, diuinandi, siue aruspicum, siue νεκυομαντίας. At si antequam consuleretur, id nouerat, cur non faciebat palam? Quanto melius Seneca, qui tunc primum, vbi consultus est ab Oedipo, illum in huius rei cognitionem ἐκ τῆς νεκυομαντίας venisse facit. Quare optime Oedipus eum falsimonij arguit in sequenti cum Creonte disceptatione. Inter acclamationes Senatus post Commodi cædem, istæ referuntur à Lampridio in Commodi vita: *Delatores ad leonem, Exaudi Cæsar. Delatores ad leonem, Exaudi Cæsar. Speratum ad leonem.* Quis hic *Speratus* sit quærunt viri maximi, an aliquis delator, vel alius scelerum Commodi minister? an potius Commodus ipse? Sed Commodus, vt qui iam cæsus esset, non poterat *ad leonem* peti; neque certe leonibus obiici laniandum eius cadauer, postulatum fuisse alibi leges in his acclamationibus, sed, vel *trahi*, vel *in spoliario poni laniandum.* Quos vero *ad leonem* postulant Senatus acclamationes, ij in viuis sunt, forte etiam in Senatu, *delatores* nempe. Non igitur scribendum est, *Speratum ad leonem*, sed cum hac interpunctione: *Exaudi Cæsar, delatores ad leonem. Exaudi, Cæsar, delatores ad leonem. Exaudi Cæsar, speratum, ad leonem.* Hic, *speratum*, idem est, ac si, *ita speramus*, dictum fuisset. Veteres Adagiorum Græcorum Scriptores dedit in vulgus Vir de literis optime meritus Andreas Scotthus; in eo Libro

habes Vaticanam Appendicem è cuius Centuria IV. hoc est XXV. Prouerbium. Τυδεὺς ἐν ὑφόρβου. ταύτην λελέχθαι φασὶ διὰ τὸ ἀδιάθετον καὶ ἀπαίδευτον τοῦ Τυδέως. τὴν γὰρ θυγατέρα τοῦ Ἱππεικόου Περίβοιαν οἰκδὰ βιάζεται: γνοὺς δὲ ταύτην ἔγκυον οὖσαν ὁ πατὴρ, ὑφορβῷ παρέδωκε μετὰ τοῦ γενομένου παιδὸς τοῦ Τυδέως. Vertit eruditissimus Schottus: *Tydeus in subulci ædibus: Iactatum hoc Prouerbium ferunt ob stultitiam atque insolentiam Tydei: Peribæam enim Hippicoï filiam, seruus cum esset, vi compressit. Pater itaque cognito filiam grauidam esse, nato Tydeï fœtu, subulco eam tradidit.* Mirum est, pusillum mendum, quod hunc locum occupauit, tantas ei offudisse tenebras, vt Vir laudatissimus ista adnotarit: *De Tydeo hoc, eiusque adagio, nihil equidem comperi. Illud tantum, missam videri constupratum filiam Peribæam in subulci domum, quam Tydeus prioris oblitus domus frequentare non erubuerit. Hæret hic alioqui aqua.* Atqui Peribœam Tydeus non constuprauit, Peribœa potius natus est ex Oeneo, qui Peribœam compressit, quod cùm comperisset eius pater Hipponous, eam tradidit Subulco, cum Tydeo, quem iam pepererat. Id hic habes; sed Apollodorus Biblioth. L. I. auctor est, Hipponum Peribœam, antequam peperisset Tydeum, ad Oeneum ablegasse. Verba Apollodori omnino hic sunt adscribenda, quia fundus sunt emendationis in verbis Vaticanæ Appendicis. Ἀλθαίας δὲ ἀποθανούσης, ἔγημεν Οἰνεὺς Περίβοιαν τὴν Ἱππονόου. εἰσὶ δὲ τινες οἳ λέγοντες Ἱππόνουν ἐπιγνόντα τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἐφθαρμένην ὑπὸ Οἰνέως, ἔγκυον αὐτὴν πρὸς τοῦτον ἀποπέμψαι.

ἐγεννήθη δὲ ἐκ ταύτης Οἰνεῖ Τυδεύς. Quare reſcribo apud Vaticanæ auctorem Appendicis: *τὴν γὰρ θυγατέρα τοῦ Ἱππονόου Περίβοιαν Οἰνεὺς βιάζεται. γνοὺς δὲ ταύτην ἔγκυον οὖσαν ὁ πατὴρ, ὑφορβῷ παρέδωκε μετὰ τοῦ γεννωμένου παιδὸς, τοῦ Τυδέως.* Aliquandiu autem fuiſſe videtur Tydeus apud Subulcum, vnde incompoſitos & illiberales contraxit mores: Quare Prouerbium dicitur de iis, qui honeſta nati familia, moribus non ſunt honeſtis, & homine ingenuo dignis. Legitur apud Martialem L. IV. Epigramma LXXVIII. ſed cum mendo: adſcribam integrum:

> *Ad cœnam nuper Varus me forte vocauit,*
> *Ornatus diues, paruula cœna fuit*
> *Auro, non dapibus, oneratur menſa: miniſtri*
> *Apponunt oculis plurima, pauca gulæ.*
> *Tunc ego, non oculos, ſed ventrem paſcere veni,*
> *Aut appone dapes, Vare, vel aufer opes.*

Nullum acumen, nulli ſales, poſtremo hoc verſu, vt editur. Reſcribo venuſtiſſimo ſenſu:

> *Aut appone dapes, Vare, vel aufero opes.*

Iubet Martialis, vt apponantur dapes, non aurum; nam, niſi dapes apponantur, minatur ſe ablaturum aurum, quod appoſitum erat, quemadmodum è dapibus partem domum auferebant: Facile autem excidit in *aufero* litera vltima *o*, quia ab eadem dictio ſequens incipiebat. Suetonius in Caligula cap. XXXIV. *De Iuris quoque conſultis, quaſi ſcientiæ eorum omnem vſum aboliturus, ſæpe iactauit, Se, mehercle, effecturum, ne quid reſpondere poſſint præter eum.* Hic ſe

torquent Interpretes; nam alij codices habent, *præter æquum*; & certe etiamsi legas, vt volunt viri magni, *ne quis respondere possit, præter eum*, non minus parum Latina erit hæc oratio, nam, *præter eum*, hic erit, *præter Caligulam*, quod vt intelligatur, scribendum fuisset, *præter se.* Qui vero legunt, *præter æquũ*, interpretantur hoc sensu, Caligulam iactasse se effecturum, vt Iurisconsulti non tam ex præscripto Legum, quam ex *æquo & bono* responsa darent: Est autem *æquum & bonum* non tam secundum Legem, quam secundum Legis emendationem; nam natura *boni & æqui* emendatio est Legis, qua omissum erat aliquid præter vniuersale. Sed negat Caligula Iurisconsultos quicquam omnino responsuros, quod fit de vsu scientiæ illorum, quæ in numero nemo, opinor, sanus negabit habendum esse *æquum*: aboliturus enim erat omnem scientiæ Iurisconsultorum vsum. Cl. Rutgersius emendabat, *ne quis respondere possit præter reum*, hoc sensu. Cùm Caligula Iurisconsultis inuideret, minatus est, se omnem eorum scientiam aboliturum; effecturum namque, ne qui respondere possent, præter eos, qui accusati essent: Est autem lusus in ambiguo, in verbo *Respondere:* Nam & Iurisconsulti, quoties de iure consuluntur, *Respondere* dicuntur; *& respondent* rei ad crimina, quorum sunt accusati: Sed huic Cl. Viri emendationi quominus acquiescamus, facit vnanimis librorum consensus, qui habet, *ne quid respondere possint præter æquum*, vel, *præter eum*; ita vt omnino constet, Caligulam voluisse quidem,

Iuriſconſultos aliquid poſſe reſpondere, quod tamen non ſpectaret vſum ſciētiæ illorum, vt quem omnem eſſet aboliturus. Vt autem hic locus intelligatur, obſeruandum eſt, ex Auguſti inſtituto, neminem publicè de iure reſpondiſſe conſulentibus, niſi ex Imperatoris auctoritate: Habes apud Pomponiuum L. *ſingulari Enchiridij*, in hæc verba: *Et vt obiter ſciamus, ante tempora Auguſti publice reſpondendi ius non à Principibus dabatur: ſed qui fiduciam ſtudiorum ſuorum habebant, conſulentibus reſpondebant, neque reſponſa vtique ſignata dabant, ſed plerumque iudicibus ipſi ſcribebant, aut teſtabantur, qui illos conſulebant: Primus Diuus Auguſtus, vt maior iuris auctoritas haberetur, conſtituit, vt ex auctoritate eius reſponderent, & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cepit*. L. II. D. *de origine iuris*. Atque id quidem, vt dixi, Auguſti inſtitutum, attamen cepit à Tiberio Cæſare hoc beneficium dari, non ab Auguſto: nam Maſſurius Sabinus primus ex auctoritate Principis publicè reſpōdit: Princeps autem, qui beneficium hoc illi dedit, Auguſtus non eſt, ſed Tiberius Cæſar; teſtis eſt Pomponius verbis, quæ immediate præcedunt ea, quæ iam deſcrîpſimus: *Maſſurius Sabinus in Equeſtri ordine fuit, & publicè primus ſcripſit, poſteaque hoc cepit beneficium dari à Tiberio Cæſare, hoc tamen illi conceſſum erat*. Iuriſconſultorum coryphæus Cujacius optime, *ſcripſit*, interpretatur, *reſcripſit*, ſiue, *reſpondit*: vocem vero, *poſteaque*, emendat, *poſteaquam*, vt vulgo legitur recte: Sed interpunctione præterea laborat hic locus; nam quanquam verum ſit, cepiſſe à Tiberio

Tiberio beneficium hoc concedi, vtcumque tamen Augustus primus constituisset, vt ex auctoritate Principis, non autem suorum fiducia studiorum responderent, tamen nisi hæc verba, *à Tiberio Cæsare*, cum sequentibus coniungas, hiulca erit oratio: Rescribo igitur: *Massurius Sabinus in Equestri ordine fuit, & publice primus scripsit, posteaquam hoc cepit beneficium dari: A Tiberio Cæsare hoc tamen illi concessum: Erat, & vt obiter sciamus, ante tempora Augusti publice respondendi ius, non à Principibus dabatur; sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respōdebant, neque responsa vtique signata dabant, sed plerumque iudicibus ipsi scribebant, aut testabantur, qui illos consulebant: Primus Diuus Augustus, vt maior iuris auctoritas haberetur, constituit, vt ex auctoritate eius responderent: & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cepit.* Cepit quoque & dari, sed tamen ei, qui primus accepit, Massurio Sabino, non ab Augusto, sed à Tiberio Cæsare concessum est, quod & in sequentibus paullo post repetit Pomponius. *Ergo Sabino concessum est à Tiberio Cæsare, vt populo, responderet qui in Equestri ordine iam grandis natu, & fere annorum quinquaginta receptus est.* * * * *Huic successit Gaius Cassius Longinus.* * * * *Neruæ successit Proculus. Fuit & eodem tempore Nerua filius: fuit & alius Longinus, ex Equestri quidem ordine, qui postea ad Præturam vsque peruenit, sed Proculi auctoritas maior fuit.* His positis, facile videre est, Caligulam potuisse omnem vsum scientiæ Iurisconsultorum abolere, nemini concedendo, vt consulentibus respōderet; quod & animo agitauit,

ſed quia præcipui, qui publice reſpondebant, Iuriſconſulti, Caligulæ ætate, erant ex *Equeſtri* ordine, vt Maſſurius Sabinus, item Longinus Proculo compar, facete minabatur Caligula, ſe effecturum, ne quid reſpondere poſſent, *præter Equum*: ita legendum nobis videtur: nempe, quia à Cenſoribus interrogabantur Equeſtris ordinis viri de *Equo*, de eo tantum vt reſpondeant interrogati, facturum ſe iactabat Caïus, non autem vt poſthac conſulentibus de iure reſpondeant. M. Tullij Ciceronis locus habetur L. 1. Officiorum, vbi agit de æquitate belli, quæ apud Romanos ſanctiſſime feciali iure perſcripta ſit, qui difficultate non caret: verba eius ſunt. *Pompilius Imperator tenebat Prouinciam, in cuius exercitu Catonis filius tiro militabat. Cùm autem Pompilio videretur vnam dimittere legionem, Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimiſit. Sed cum amore pugnandi in exercitu remanſiſſet, Cato ad Pompilium ſcripſit, vt ſi eum pateretur in exercitu remanere, ſecundo eum obligaret militiæ ſacramento, quia, priore amiſſo, iure cum hoſtibus pugnare non poterat. Adeo ſumma erat obſeruatio in bello mouendo. Marci quidem Catonis ſenis epiſtola eſt ad M. filium, in qua ſcripſit,* ſe audiſſe eum miſſum factũ eſſe à Conſule, cùm in Macedonia Perſico bello miles eſſet. *Monet igitur, vt caueat, ne prælium ineat. negat enim ius eſſe, qui miles non ſit, pugnare cum hoſte.* Diu Ciceronis hic locus torſit virum eruditiſſimum Carolum Langium: nam M. Popilius Lænas Conſul Liguriam ſortitus Prouinciam, ibi res bene geſſit. Id factum eſt quarto anno antequã ad bellum

Macedonicum Paullus Æmilius Consul iterũ profectus est. Quod eo bello M. Catonis filius tiro militauerit, ex hoc loco coniicere quis possit. Certe bello Macedonico cum adolescentem militasse Plutarchus scribit in Catone, atque Æmilio. Igitur in Liguria hæc accidisse non possunt videri, alioqui eadem in Macedonia euenisse dicendum esset: Itaque aliquando suspicatus est CL. Langius, si pro *Popilius, Paulus Æmilius* scribi deberet: nam M. prænomen in veteribus aliquot libris non reperitur. Sed ne hic quidem consistendum putauit, qui sciat Macedoniam vicesimo demum anno post bellum Persicum, Prouinciæ nomen adeptam fuisse, deuicto per Q. Metellum, qui inde Macedonicus dictus est, Andrisco, cùm tamen *Prouinciam tenuisse* dicat Tullius. Videndum quoque esset, an Paullus Æmilius, qui tam paucis mensibus bellum illud confecit, vllam legionem interea dimittere potuerit. M. quidem Popilius, idem ille Consularis iam, Tribunatu militum ibi functus est, vtrũque attestante T. Liuio. Sed iterũ obstat M. Tullius, quo minus hic locus de M. Popilio in Macedonia Tribunatum militum agente, intelligatur: Nam, non modo Prouinciam tenuisse, sed etiam Imperatorem fuisse scribit Cicero. Atque ista quidem ex vero obseruata sunt à CL. Langio, qui, quem nodum optime nectit, non soluit. Age vero videamus & nos, an soluere possimus. Refert T. Liuius L. XLII. cùm Lucius Posthumius Albinus, Marcus Popillius Lænas Consules omniũ primum

de Prouinciis exercitibusque ad Senatum retulissent, vtrique Ligures decretos fuisse, vt nouas ambo, quibus eam Prouinciam obtinerent, legiones (binæ singulis decretæ) & sociûm Latini nominis dena millia peditum, & sexcentos Equites, & supplementum Hispaniæ tria millia peditum Romanorum scriberent, & ducentos Equites: M. Popillio non tãtum in Consulatu, verum etiam in obtinenda Ligurum Prouincia successit C. Popillius Lænas frater: Hoc Consule belli Macedonici apparatum non esse differendum censuerunt Romani. Itaque *C. Popilio Cos.* inquit Liuius, *ex auctoritate Senatus C. Licinius PR. scribit, vt & legionem secundam, quæ maxime veterana in Liguribus erat, & socios Latini nominis, quatuor millia peditum, ducentos Equites, Idibus Februarij Brundusii adesse iuberet. Hac classe & hoc exercitu Cn. Sicinius Prouinciam Macedoniam obtinere, donec successor veniret, iussus, prorogato in annum imperio.* Hic est Popilius Consul, non autem Marcus frater, qui legionem secundam dimittere iussus, dimisit, vt habes apud Ciceronem, atque in ea legione secunda tunc tiro militabat M. Catonis Filius: (à M. Tullio paullum abit Plutarchus, in hac narratione: nam scribit M. Catonis Filium missum fuisse post stipendia omnia sua legitime confecta: verba Plutarchi sunt ἐν τοῖς Ρωμαϊκοῖς. Διὰ τί τοῖς μὴ στρατευομένοις μὲν ἐν στρατοπέδῳ, ἢ ἄλλως δὲ ἀναστρεφομένοις οὐκ ἐξῆν ἄνδρα βαλεῖν πολέμιον, οὐδὲ τρῶσαι; (καὶ τοῦτο Κάτων ὁ πρεσβύτης ἐν ἐπιστολῇ τινι δεδήλωκε, γράφων πρὸς τὸν υἱὸν, καὶ κελεύων, Εἰ

παρέλθῃ τῆς στρατείας ἀποπληρώσας τὸν χρόνον, ὑποστρέφειν· ἢ προσμένοντα, λαβεῖν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τὸ ἐξεῖναι τρῶσαι καὶ ἀνελεῖν πολέμιον) πότερον ὅτι τὴν ἀνάγκην μόνην ἐξουσίαν εἶ) δεῖ τοῦ ἀνελεῖν ἄνθρωπον· ὁ δ' ἄνευ νόμου καὶ προστάγματος τοῦτο ποιῶν, ἀνδροφόνος ἐστί; At vero Cicero dicit, adhuc tironem fuisse, neque missum factum, nisi quia Popilius Imperator legionem, in qua is tiro militabat, dimitteret.) Non igitur in Macedonia id factum est, vt præferunt vulgati Ciceronis codices, in quibus leue quidem mendum, longe tamen maximi momenti, quod ibis sublatum, si rescribas, *se audisse, eum missum factum esse à Consule, cùm in Macedoniam Persico bello miles esset.* Atque istud est, quod volunt verba epistolæ M. Catonis ad M. filium, eum, qui missus factus sit à Consule C. Popilio, vna cum legione illa secunda, in qua militabat, non amplius militem esse in Ligures, nisi secundo militiæ sacramento obligetur, esse enim militem aduersus Macedonas, Persico bello: Nam legio illa secunda à Consule Popilio dimittebatur, vt militaret aduersus Macedonas, quod iam è Liuio diximus. Atque hinc discimus, milites, quando scribebantur, sacramentum tantum dixisse in illud bellum, cuius gerendi ergo conscribebantur: nam Catonis Filius, qui C. Popilio Consuli militauerat aduersus Ligures, postquam legio, in qua militabat, dimissa esset à Consule Popilio, vt aduersus Macedonas militaret, iam amplius miles non est, nec hostes habet Ligures, sed Macedonas, nec prælium inire & cum

Liguribus pugnare poteſt, niſi nouo obligetur militiæ ſacramento: atque hoc ipſo ſenſu capio Dionyſij Halicarnaſſei verba è L. X. ἀκολουθήσειν τοῖς Ὑπάτοις, ἐφ' οὓς ἂν καλῶνται πολέμους. Olynthiaca II. extrema Demoſthenis iſta leguntur: τίνος γὰρ ἕνεκα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νομίζετε, τοῦτον μὲν φεύγειν τὸν πόλεμον πάντας ὅσους ἂν ἐκπέμψητε στρατηγούς, ἰδίους δ' εὑρίσκειν πολέμους, εἰ δεῖ τι τῶν ὄντων καὶ περὶ τῶν στρατηγῶν εἰπεῖν. ὅτι ἐνταῦθα μέν ἐστι τὰ ἆθλα ὑπὲρ ὧν ἐστιν ὁ πόλεμος, ὑμέτερα· Ἀμφίπολις κἂν ληφθῇ παραχρῆμα αὐτὴν ὑμεῖς κομιεῖσθε· οἱ δὲ κίνδυνοι, τῶν ἐφεστηκότων ἴδιοι· μισθὸς δ' οὐκ ἔστιν· ἐκεῖ δὲ, κίνδυνοι μὲν ἐλάττους, τὰ δὲ λήμματα τῶν ἐφεστηκότων καὶ τῶν στρατιωτῶν, Λάμψακος, Σίγειον, τὰ πλοῖα ἃ συλῶσιν. Nemini de mendo ſuſpectus eſt hic locus; attamen qui attentius iſta perpendet, ἐκεῖ δὲ, κίνδυνοι μὲν ἐλάττους, facile aduertet, τὸ ἐλάττους, non eſſe huius loci: Docet Demoſthenes nullos eſſe ex Athenienſium Imperatoribus, qui velint præeſſe bello, quod aduerſus Philippum Macedonem gerebatur, cùm tamen plerique illorum libentiſſime & vltro extero Dynaſtæ, aut Reipublicæ militarent: huius rei cauſſam aperit Demoſthenes, & in eo ponit, quod Athenienſes nullum illorum, aut militum operæ pretium ponerent, aut congiarium darent; at contra in externis bellis rem ſuam faciebant & Imperatores & milites, nihil autem Demoſthenes, ne γρῦ quidem, de periculis, quæ in hoc, vel illa bello maiora ſiue minora adibantur, neque quicquam comparatio iſta faceret ad Demoſthenis ſcopum;

adde quod nec periculi minus in bello externo de vita enim agitur, vbi ad pugnam eſt ventum: imo audebo dicere, mercenarium militem in externis bellis grauiora adire pericula, quam ciuẽ, quia mercenarij milites minori cum diſpendio eorum, quibus militant, maximis quibuſque obiiciuntur periculis. Quod ſi quis pericula illa, de quibus Demoſthenes, minora ab eo dici contendat, cùm Athenienſes extero Dynaſtæ aut Reipublicæ militant, quàm cùm ipſi Athenienſium Reipublicæ, quia apud Athenienſes ſæpe Imperatores pœnas dabant ob male geſtam Rempublicam, vt teſtantur hiſtoriæ, fruſtra tamen is erit, quia nec minus periculi impendebat mercenario militi, aut Duci, ab eo Dynaſta aut Republica, cui militabat, ſi male geſta Republica, in manus illius incidiſſet: Reſcribendum itaque putamus apud Demoſthenem: ἐκεῖ δὲ, κίνδυνοι μὲν, ἀλλ' αὐτῶν τάδε λήμματα, τῶν ἐφεστηκότων, καὶ τῶν στρατιωτῶν, Λάμψακος, Σίγειον, τὰ πλοῖα ἃ συλῶσιν. Quod vero hic meminit Amphipoleos, item Lampſaci, Sigei, ex hiſtoria illorum temporum petitum eſt: Nam Amphipolim Philippus anno tertio Olympiadis centeſimæ quintæ, Archonte Cephiſodoto, cepit, vt eſt in Diodori Bibliotheca: Athenienſes vero ſummam hanc ſuorum habuerunt votorum, τὴν Ἀμφίπολιν ἀνακτήσασθαι. Quod vero dicit, Λάμψακον, Σίγειον, τὰ πλοῖα, Athenienſibus in prædam ceſſiſſe, cùm extero alicui Dynaſtæ militarent, referendum puto ad id, quod narrat, & in annum primum

Olympiadis centesimæ sextæ, Prætore Athenis Elpino, confert Diodorus, Charetem ad Hellespõti oram venisse Pharnabazo, qui à Persarum Rege defecerat, suppetias, *συμμαχήσοντος δὲ Φαρναβάζῳ Χάρητος πάσῃ τῇ δυνάμει, καὶ νικήσαντος τὴν τοῦ βασιλέως δύναμιν ὁ μὲν Φαρνάβαζος ἀποδιδοὺς τῆς εὐεργεσίας χάριτας ἐδωρήσατο πλῆθος χρημάτων, ἐξ ὧν δυνατὸν ἦν πᾶσαν τὴν δύναμιν ὀψωνιάζεσθαι.* Nullus dubito tantam hanc pecuniæ vim è præda Lampsaci, Sigæi, & nauium, quæ in illorum venerant potestatem, corrogatam fuisse.

CAPVT XI.

Herodis vxor Regilla, *cuius frater Ap. Annius Bradua, vt videtur. μεταστᾶν vox Rhetorum: Lucianus illustratus. Romani à Pyrrho acceperunt castra sua sub eodem vallo continere: Frontinus correctus. Polybius emendatur, vt & Theocritus semel atque iterum. Quando habiti sermones Libri* V. *de Finibus: Cicero emcaulatus.*

VXorem habuit Herodes Atticus Regillam: Regillæ frater fuit Braduas: Philostratus huius meminit, vt quidem emendauit Vir Incomparabilis; in Herode: *γράφεται αὐτὸν φόνου Βραδύας ὁ τῆς Ρηγίλλης ἀδελφὸς, εὐδοκιμώτατος ὢν ἐν Ὑπάτοις.* Duo autem hoc cognomine Consules leguntur in Fastis, quorum alter, *Appius Annius Braduas* vocatur, & Consul fuit cum *Tito Vibio Varo*, siue *Baro*, imperante

imperante Antonino Pio: alter vero, *Marcus Attilius Metilius Braduas*, qui Commodi temporibus cum *Materno* Conſul fuit. Vter horum fuerit Regillæ frater, quæſtionis eſt: diuerſæ autem fuerunt gentis, vt diuerſa nomina & prænomina oſtendunt. *Regillæ* nomen videtur *Attilij Braduæ* ſororem facere: *Attiliæ* omni familiæ cognomen fuit *Regulus*: Feminæ autem illis temporibus ex parentum cognominibus appellationes ſumebant, vt *Regilla* à *Regulo*, *Druſilla* à *Druſo*. Sed tamen *Marcum Attilium Metilium Braduam* eum non eſſe, qui Herodem Atticum cædis *Regillæ* accuſarit, certum eſt: Nam *Bradua*, qui Herodem in ius vocauit, iam Conſul fuerat, cùm ei dicam ſcripſit. Philoſtratus. *γράφεται αὐτὸν φόνου Βραδύας ὁ τῆς Ρηγίλλης ἀδελφὸς, ἐνδοκιμώτατος ὢν ἐν Υπάτοις.* Atqui *M. Attilius Metilius Bradua* Conſul non fuit ante Commodi tempora, exemto rebus humanis Diuo Marco: *Regilla* vero periit longe ante, Commodo nõdum Auguſti nomine adſcito in ſocietatem imperij à parente: nam Marcellus in dedicatione ſtatuæ *Regillæ* iam defunctæ, Commodum Cæſarem appellat hoc verſu:

ΚΑΙϹΑΡΟϹ. ΙΦΘΙΜΟΙΟ. ΠΑΡΟΤΕΤΑΙ.
ΟΜΠΝΙΑ. ΜΗΤΗΡ.

Quare dicendum eſt, *Braduam*, qui Herodi diem dixit, eum eſſe, qui iam Conſul fuerat, Antonino Pio imperante, & *Ap. Annius Bradua* vocatur. Videri tamen poſſet, fuiſſe quoque hunc *Ap. Annium Braduam* de *Attilia* gente, quod ſororis no-

men innuit *Regillæ*; ſed in aliam, ſi forte, familiam adoptione tranſiuiſſe: Quanquam mira hic in gentibus & familiis confuſio: *Appius*, nomen eſt familiæ poſt Auguſti æuum, à *Claudia*, vt videtur, propagatæ; vnde etiam forte nomen *Regillæ*, quia ex *Regillis* gens illa, in qua etiam *Regillenſis*, ſiue *Regillani* cognomen. *Annius* item nomen eſt familiæ. Quod ad *M. Attilium Metilium Braduam* attinet, *Attilius* nomen eſt gentis, in qua *Regulorum* familia. *Metilius* quoque nomen eſt familiæ: Quare nihil eſt certi, quod de his *Braduis* pronunciemus. Verum quia de *Regillæ* morte agimus, illuſtranda ſunt Luciani verba de Herodis luctu ob hanc mortem: ea habentur in Demonacte: περὶ μέντοι Ἡρώδου ἔλεγεν ἀληθεύειν τὸν Πλάτωνα, φάμενον οὐ μίαν ἡμᾶς ψυχὴν ἔχειν, οὐ γὰρ εἶναι τῆς αὐτῆς ψυχῆς, Ρηγίλλαν καὶ Πολυδεύκην, ὡς ζῶντας ἑστιᾶν, καὶ τὰ τοιαῦτα μελετᾶν. Bene quidem Viri Incomparabiles, ἀντὶ τοῦ, Ρηγίλλαν, emendant, Ρηγίλλῃ. cetera peſſime ab Interpretibus ſunt accepta: vertunt namque: *Neque enim eſſe eiuſdem animæ Regillam & Pollucem vt tanquam viuentes epulis ſuſcipiat, taliaque illi curæ ſint.* De Polluce & Herodis luctu in acerbo eius funere habes in præcedentibus Luciani: ἐπεὶ δὲ Ἡρώδης ὁ πάνυ, ἐπένθει τὸν Πολυδεύκην πρὸ ὥρας ἀποθανόντα, καὶ ἠξίου ὄχημα ζεύγνυσθαι αὐτῷ, καὶ ἵππους παρίστασθαι ὡς ἀναβησομένῳ, καὶ δεῖπνον παρασκευάζεσθαι. Eadem proculdubio inſaniuerat in Regillæ luctu, vt è Demonactis verbis conſtat, qui dicebat vere à Platone definitum fuiſſe, non vnam in nobis eſſe animam, idque com-

probari Herodis Attici exemplo, qui sanæ mentis non erat, cùm epulum instrueret Regillæ & Polluci iam vita functis, quasi adhuc in viuis essent: rursum idem catum se demonstrabat in ἠθοποιΐαις, quarum μελέτας edebat: μελετᾶν vox est Rhetorum propria; itaque ad artem Herodis alludit Demonax, negatque eiusdem esse mentis opera, epulum adornare Regillæ & Polluci mortuis, & repræsentare, quæ verba fecerit ὁ δεῖνα ἐν ταῖς τῶν ἠθοποιϊῶν μελέταις: nam cùm prius illud faceret Herodes Rhetor, plane insaniebat, at contra, cum verba faciēbat ἐν ἠθοποιΐαις, omnia erant composita accurate, nihil παρὰ τὸ ἦθος καὶ τὸ πρέπον illius, qui inducebatur, quæ virum sane accuratissimi iudicij demonstrabant. Frontinus L. Stratagematum IV. cap. I. quod est *de Disciplina*, Exemplo XVII. *Appij Claudij sententia, Senatus eos, qui à Pyrrho Rege Epirotarum capti, & postea remissi erant, equites ad peditem redegit, pedites ad leuem armaturam, omnibus extra vallum iussis tendere, donec bina hostium spolia singuli referrent.* Nemo, quod quidem sciam, de mendo ista suspecta habuit, *omnibus extra vallum iussis tendere;* hoc tamen mendum est de soricum prosapia, suoque se prodit indicio: Quando enim tam seuere à Senatu ex Appij Claudij sententia animaduersum est in illos, qui à Pyrrho capti, & postea remissi fuerant, nondum Romani castra sua sub eodem vallo continere instituerāt; acceperunt id quidem à Pyrrho Romani, sed aliquot post hanc Senatus animaduersionem annis: notatum id Frontino,

hoc ipſo capite: *Caſtra antiquitus Romani, ceteraque gentes paſſim per corpora cohortium, velut mapalia conſtituere ſoliti erant, cùm ſolos vrbium muros noſſet antiquitas. Pyrrhus Epirotarum Rex, primus totum exercitum ſub eodem vallo continere inſtituit: Romani deinde, victo eo in campis Aruſinis, circa vrbem Beneuentum, caſtris eius potiti, & ordinatione notata, paulatim ad hanc vſque metationem, quæ nunc effecta eſt, peruenerunt.* Non igitur *extra vallum*, cùm nódum ſub eo totus exercitus contineretur, tendere iuſſi ſunt iſti milites, ſed extra illa mapalia, ſiue cohortium corpora, per quæ Romani tunc ſua caſtra conſtituere ſoliti erant. Quare emendamus, *omnibus extra paullum iuſſis tendere*, nempe extra caſtra: Loco corrumpendo fuit, quod Exemplo ſequenti; itemque XX. legitur, & quidem bene, *extra vallum tendere*. Apud Polybium dignus occurrit vindice nodus L. I. pag. LXXVII. vbi refert fuſos fuiſſe ab Amilcare mercenarios & Afros: Οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγον, οἱ μὲν εἰς τὴν πρὸς τῇ γεφύρᾳ πόλιν, Οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πρὸς τῇ Ἰτύκῃ παρεμβολήν. *Partim*, inquit Vir ſummus, *in caſtra ante Vticam poſitam fugere.* Atqui nulla amplius erant ante Vticam caſtra: nam pag. LXXV. narratur Amilcar obſidionem Vticæ ſoluiſſe: ἔλυσι ἢ τὴν τῆς Ἰτύκης πολιορκίαν. Certum quidem eſt, partim Afrorum atque mercenariorum Vticâ aduenisse, ſed motis caſtris, & obſidione ſoluta: Videnturque plerique ſe recepiſſe Tunetum; quicquid id eſt, omnino conſtat in caſtra ante Vticam poſita ſe non recepiſſe, quia nulla erant: Reſcribo

igitur, οἱ δ' ἐπὶ τὴν πρώτην, ἣ ἔτυχε, παρεμβολήν. Sensus est, in proximam, quæ forte oblata est, arcem se recepisse, in qua erat militum præsidium. Elegantissimus est hic Theocriti locus Idyllio VII.

Καὶ πίομαι μαλακῶς, μεμναμένος Ἀγεάνακτος
Αὐταῖσι κυλίκεσσι, καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.

Vir maximus in Theocriticis Lectionibus hunc locum optime interpunxit, & quid sit μεμνῆσθαι κυλίκεσσι, docuit, nempe κύλιξιν ἐπιφημίζειν τοὔνομα. quod sequitur, non illi satisfacit omni ex parte: Sed legendum puto,

Καὶ ἐς τεχὰ χεῖλος ἐρείδων,

vel ἐρείσω, quod est suauius; ἐς τεχὰ dixit, id est, ἐς τὴν μύστακα, opponitque Poëta iis, qui poculum tantum libabant, & summo tenus ore attingebant. M. Tullij L. II. de Finibus bonorum & malorum, cap. XVII. leguntur ista, à nobis, Deo dante, emendanda: sed plura adscribend sun. *Vt igitur illis, qui honesta & recta quæ sunt, ea statuunt per se expetenda, adeunda sunt quæuis pericula, decor.s honestatisque caussa: sic vestris, qui omnia voluptate metiuntur, pericula adeunda sunt, vt adipiscantur magnas voluptates. si magna res, magna hereditas agetur, cum pecunia voluptates pariantur plurimæ. idemque erit Epicuro vestro faciendum, si suum finem bonorum sequi volet, quod Scipioni, magna gloria proposita, si Annibalem in Africam retraxisset. Itaque quantum adiit periculum? ad honestatem enim illum omnem conatum suum referebat, non ad voluptatem. Sic vester sapiens magno aliquo emolumēto*

commotus, animi causa, si opus fuerit, dimicabit. occultum facinus esse potuerit, gaudebit; deprehensus, omnem pœnam contemnet. erit enim instructus ad mortem contemnendam, ad exsilium, ad ipsum etiam dolorem. Quid hic sit, *animi causa, si opus fuerit, dimicabit,* difficile est dicere. Cl. Gruterus ingenue fatetur se non assequi mentem auctoris, & scripturam hanc argui à Pall. sec. in quibus omnibus, *cum causa.* Ego vero suspicor rescribendum esse. *Sic vester sapiens magno aliquo emolumento commotus, anomi causa, si opus fuerit, dimicabit. occultum facinus esse potuerit, gaudebit. Anomi* est ἀνόμου, siue ἀνομήματος. Emendationem nostram sequentia adstruunt: docent enim, Epicuri de grege sapientem pericula aditurum, improbe facturum, & facinus in se admissurum, vt magnas aliquas voluptates adipiscatur. Quod paullo post, capite sequenti, legitur, id quoque confirmat, adscribemus autem vt à nobis illustretur atq; emendetur. *Sed finge non solum callidum eum, qui aliquid improbe faciat, verumetiam prapotentem: vt M. Crassus fuit, qui tamen solebat vti suo bono: vt hodie est noster Pompeius, cui recte facienti gratia est habenda: esse enim quamuis vellet iustus, iniquus poterat impune.* Posterius istud colon negotium exhibuit viris eruditissimis: Aliquid hic latere monstrui suspicatur Cl. Gruterus: est enim in Pal. pr. *esse enim quam vellet iniquus, iustus poterat impune:* lectione plana, si addita vna syllaba legeretur, *iniustus.* Manutius eruit ex vno, *esse enim quamuis iniustus poterat impune.* Scaliger habet adscriptum libro suo: *Est enim quam vellet,*

iniquus: iustus poterat impune. Ego vero ita reſcribendum eſſe coniicio; *eſſe enim, quem vis, vellet, iuſtus, iniquus, poterat impune.* Atque id interpretandum in Pompeji laudem, cui eſt, quod gratiam habeamus, inquit, recte facienti; nam ſi voluiſſet eſſe, quem tu eſſe velles, ſiue iuſtus, ſiue iniquus, eſſe poterat impune. Atque ex his verbis, vt hoc obiter moneam, argumentum petunt viri eruditiſſimi, quo probent, anno Vrbis ſeptingenteſimo primo, Cn. Pompeïo Magno III. Coſ. ſine Collega, fingi habitum fuiſſe ſermonem *de finibus bonorum & malorum*, quem Libris quinque exſecutus eſt M. Tullius: nam iſta dicuntur de Pompeïo poſt Craſſi mortem, cùm ſine Collega Rempublicam Conſul gereret: Accedit & altera ratio, qua idem tempus notari certum eſt: inducitur enim Cato verba faciens L. IV. primore: *Tum ille, aïn tandem, inquit, cùm ego te hac noua Lege videam eodem die accuſatori reſpondere, & tribus horis perorare, in hac me cauſa tempus dilaturum putas?* Noua hæc Lex, qua vno die atque eodem, & ab accuſatore, & à reo perorari cauebatur, lata eſt à Pompeio, cùm primùm tertium ſuum Conſulatum ſine Collega iniit, vt teſtatur Aſconius: Et quidem iſta viri eruditiſſimi εἰκοτολογοῦσι, quod ad quatuor primos Libros attinet; nam ſermo, qui Libro quinto habetur, quanquam ſit eiuſdem πραγματείας, non poteſt ad idem tempus referri; hos quippe quinti Libri ſermones fingit ſe habuiſſe Athenis, poſt primos illos, qui quatuor primis Libris explicantur, idq; in Academia,

commotus, animi causa, si opus fuerit, dimicabit. occultum facinus esse potuerit, gaudebit; deprehensus, omnem pœnam contemnet. erit enim instructus ad mortem contemnendam, ad exsilium, ad ipsum etiam dolorem. Quid hic sit, *animi causa, si opus fuerit, dimicabit*, difficile est dicere. Cl. Gruterus ingenue fatetur se non assequi mentem auctoris, & scripturam hanc argui à Pall. sec. in quibus omnibus, *cum causa*. Ego vero suspicor rescribendum esse. *Sic vester sapiens magno aliquo emolumento commotus, anomi causa, si opus fuerit, dimicabit. occultum facinus esse potuerit, gaudebit. Anomi* est ἀνόμου, siue ἀνομήματος. Emendationem nostram sequentia adstruunt: docent enim, Epicuri de grege sapientem pericula aditurum, improbe facturum, & facinus in se admissurum, vt magnas aliquas voluptates adipiscatur. Quod paullo post, capite sequenti, legitur, id quoque confirmat, adscribemus autem vt à nobis illustretur atq; emendetur. *Sed finge non solum callidum eum, qui aliquid improbe faciat, verumetiam præpotentem: vt M. Crassus fuit, qui tamen solebat vti suo bono: vt hodie est noster Pompeius, cui recte facienti gratia est habenda: esse enim quamuis vellet iustus, iniquus poterat impune.* Posterius istud colon negotium exhibuit viris eruditissimis: Aliquid hic latere monstrui suspicatur Cl. Gruterus: est enim in Pal. pr. *esse enim quam vellet iniquus, iustus poterat impune:* lectione plana, si addita vna syllaba legeretur, *iniustus*. Manutius eruit ex vno, *esse enim quamuis iniustus poterat impune*. Scaliger habet adscriptum libro suo: *Est enim quam vellet,*

iniquus: iuſtus poterat impune. Ego vero ita reſcribendum eſſe coniicio; *eſſe enim, quem vis, vellet, iuſtus, iniquus, poterat impune.* Atque id interpretandum in Pompeji laudem, cui eſt, quod gratiam habeamus, inquit, recte facienti; nam ſi voluiſſet eſſe, quem tu eſſe velles, ſiue iuſtus, ſiue iniquus, eſſe poterat impune. Atque ex his verbis, vt hoc obiter moneam, argumentum petunt viri eruditiſſimi, quo probent, anno Vrbis ſeptingenteſimo primo, Cn. Pompeïo Magno III. Coſ. ſine Collega, fingi habitum fuiſſe ſermonem *de finibus bonorum & malorum*, quem Libris quinque exſecutus eſt M. Tullius: nam iſta dicuntur de Pompeïo poſt Craſſi mortem, cùm ſine Collega Rempublicam Conſul gereret: Accedit & altera ratio, qua idem tempus notari certum eſt: inducitur enim Cato verba faciens L. IV. primore: *Tum ille, aïn tandem, inquit, cùm ego te hac noua Lege videam eodem die accuſatori reſpondere, & tribus horis perorare, in hac me cauſa tempus dilaturum putas?* Noua hæc Lex, qua vno die atque eodem, & ab accuſatore, & à reo perorari cauebatur, lata eſt à Pompeio, cùm primùm tertium ſuum Conſulatum ſine Collega iniit, vt teſtatur Aſconius: Et quidem iſta viri eruditiſſimi εἰκοτολογοῦσι, quod ad quatuor primos Libros attinet; nam ſermo, qui Libro quinto habetur, quanquam ſit eiuſdem πραγματείας, non poteſt ad idem tempus referri; hos quippe quinti Libri ſermones fingit ſe habuiſſe Athenis. poſt primos illos, qui quatuor primis Libris explicantur, idq; in Academia,

vt constat è Libri quinti præfatione: Toto autem anno tertij Consulatus Pompeij, Italiâ pedem non extulit Cicero; anno sequenti, Ser. Sulpicio Rufo, M. Claudio Marcello Coss. cùm in Prouinciam iret cum legatis Q. Tullio fratre, C. Pomptino. L. Tullio fratre patruele, & M. Anneïo, Athenas venit ad VII. Kal. Quintileis, ex Epistola X. Libri V. ad Atticum; atque Athenis decem ipsos dies fuit: Anno vero sequenti, L. Æmilio Paullo, C. Claudio Marcello Coss. in reditu è Prouincia, Athenas venit pridie Idus Octobreis: habes Epistola IX. Libri VI. ad Atticum: Atque in isto itu, vel reditu, sed reditu potius, (nam libenter in hoc suo reditu Ciceronem Athenis commoratum fuisse, πόθῳ τῆς πάλαι διατριβῆς, auctor est Plutarchus.) finguntur habiti isti sermones Libri quinti, cum Pisone, & Ciceronis Legatis Q. Fratre, & L. Tullio patrueli, itemque cum Attico: Sed non satis belle, in hanc Libri quinti scenam inducitur Atticus, vt qui Athenis non fuerit in itu aut reditu Ciceronis è Prouincia: Sed de his satis, addamus mantissæ vicem, anno, quo fingitur habitus sermo cum Torquato *de finibus bonorum & malorum*, hoc est, anno, quo fastos signauit Cn. Pompeïus Magnus III. Cos. hunc L. Torquatum *Prætorem* Romæ fuisse, id colligere est è Ciceronis verbis ad Torquatum, L. II. *Quid enim mereri velis iam, cùm Magistratum inieris, & in concionem adscenderis, (est enim tibi edicendum, quæ sis obseruaturus in iure dicendo: & fortasse etiam, si tibi erit visum, aliquid de maioribus tuis, & de*

& de teipso dices, more maiorum.) quid merearis igitur, vt te dicas in eo Magistratu, omnia voluptatis causa esse facturum. Ista quippe verba; *est enim tibi edicendum, quæ sis obseruaturus in iure dicendo*, omnino ad Edictum Prætoris referenda sunt, quo proponebat & denunciabat populo Prætor, quo modo ius esset toto Præturæ suæ anno vertente dicturus. Idillio VII. Theocriti hi leguntur versus,

> Εν τλώῳ γὰρ τλῶος. ἶθ' ὦ χάλε, καὶ λέγε Μίλῳ,
> Ως Πρωτεὺς φώκας, καὶ θεὸς ὤν, ἔνεμε.

Quomodo emendem priorem hunc versum, qui certe corruptus est, viri supra omnem laudem, supersedebo dicere; dicam potius, quid sit nostræ coniecturæ: Daphnim ipsum, non autem vllum caprarium, compellat hic Menalcas, quod probāt ἀκολουθία & cohærentia horum Tetrastichorum: primo enim laudat Daphnis Milonem, sub cuius pedibus.

> *Errantes hederas passim cum baccare tellus,*
> *Mistaque rid[illegible] colocasia fundat acantho.*
> *Ipsæ lacte domum referant distenta capellæ*
> *Vbera.*

verba illius sunt:

> Ειθ' ὄϊς ἔνθ' αἶγες διδυματόκοι, ἔνθα μέλισσαι
> Σμανέα πληρεῦσιν, καὶ δρύες ὑψίτεραι.
> Ειθ' ὁ καλὸς Μίλων βαίνει ποσὶν αἰ δ' ἂν ἀφέρπη,
> Χαἰ τὼς βῶς βόσκων, χαἰ βόες αὐότεραι.

Quare Menalcas caprarius illic capras pascere suas quouis pretio exoptat: itaque Daphnidem Milonis γνώειμον iubet si suo nomine conditionem

pascendi pecoris deferre, atque vt sibi facilius condicat, iubet proponi exemplum Protei, qui quanuis Deus esset, phocas pauit. Menalcæ verba ita eduntur:

> Ω τράγε, τᾶν λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ, ὦ βάθος ὕλας
> Μυρίον, ὦ σιμαὶ, δεῦτ' ἐφ' ὕδωρ ἔριφοι.
> Εν τήνῳ γὰρ τῆνος. ἴθ' ὦ κόλε, καὶ λέγε Μίλῳ,
> Ως Πρωτεὺς φώκας, καὶ θεὸς ὢν, ἔνεμε.

Orationem hanc ad Daphnim referri, & Milonis conueniendi negotium demandari, euincit Daphnidis responsio: negat enim se quoquam discessurum, sed isthic, inquit, tecum ero:

> Μή μοι γᾶν Πέλοπος μή μοι χρύσεια τάλαντα.
> Εἴη ἔχειν, μηδὲ πρόσθε θέειν ἀνέμων·
> Αλλ' ὑπὸ τᾷ πέτρᾳ τᾷδ' ἄσομαι ἄγκας ἔχων τυ,
> Σύννομα μᾶλ' ἐσορῶν, τὰν Σικελὰν τ' ἐς ἅλα.

Vt hinc abeam nulla conditione à me impetrabis, quo tibi conciliem Milonem, quin potius ad hanc petram inter amplexus tuos [illegible]am, & nostra pecora simul pascentia, & in mare Siculum aspiciens. Hæc est mens horum Tetrastichorum, quam non viderunt Græci Interpretes, qui postremo Tetrasticho Daphnim, si DIs placet, amplexus Milonis petere: Rectius multo apud eosdem Hermesianax de Menalca interpretatur: ὁ Ερμησιάναξ λέγει τὸν Δάφνιν ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ Μενάλκα. Quare in Menalcæ Tetrasticho, vbi editur, ὦ κόλε, rescribo, ὦ καλὲ, & Daphnim ipsum compellat, qui præcipue à pulchritudine commendabatur: testis noster hoc ipso

Idyllio primore; testis Ælianus Variæ L. X. cap. XVIII. & Virgilius Ecloga V.

Daphnis ego in syluis, hinc vsque ad sidera notus:
Formosi pecoris custos, formosior *ipse*

CAP. XII.

Xenophon à censura nuperi Scriptoris vindicatur: nulla eius hallucinatio in designandis annis belli Peloponnesiaci: Excepit in illius historiæ conscribenda Thucydidem. Eius primus Liber ἀκέφαλος. Sæpius illustratur, & emendatur.

NON inutilem sperat nuperus scriptor se Chronologiæ antiquitatisque historiæ studiosis operam nauaturum; si quæ apud Xenophótem in prioribus Hellenicon Libris errata deprehendit, in ordinandis belli Peloponnesiaci annis atque temporibus, adnotet, eorumque causas patefaciat, quas non sine ingenti labore, vt ipse de se testatur, peruestigauit. Historiæ Thucydidis supplementum sunt septem Libri Xenophontei, qui Ἑλληνικῶν inscribuntur. In parte illa priori, quæ residuos annos belli Peloponnesiaci continet, annos fere singulos distinguit, Thucydidis more, per æstatem & hiemem interuallo cuiusque descripto. Sed in iisdem primum biennij, mox vnius anni metachronismum animaduertimus. In ipso prioris Libri aditu, vt appareat supplementum quoddam historiæ Thucydideæ à se conscriptum ab

rebus gestis hiemis illius orditur, quæ æstatem, in quam Thucydides desiit, est secuta: ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, inquit: Inde narratis iis, quæ anno illo reliquo vicesimo primo contigerant, quando Mindarus nauali prælio ab Alcibiade victus est, subiicit: τῷ δὲ ἄλλῳ ἔτει, (ᾧ ἦν Ὀλυμπιὰς τρίτη καὶ ἐνενηκοστή, ᾗ προστεθεῖσα ξυνωρὶς ἐνίκα Εὐαγόρου Ἠλείου, τὸ δὲ στάδιον Εὐβώτας Κυρηναῖος, ἐπὶ ἐφόρου μὲν ὄντος ἐν Σπάρτῃ Εὐαρχίππου, Ἄρχοντος δὲ ἐν Ἀθήναις Εὐκτήμονος.) Hunc annum sequenti pagina belli Peloponnesiaci vicesimum secundum numerat: ἐπεὶ δὲ ὁ χειμὼν ἔληγε, Παντακλέους μὲν ἐφορεύοντος, ἄρχοντος δὲ Ἀντιγένους, ἔαρος ἀρχομένου, δυοῖν καὶ εἴκοσιν ἐτῶν τῷ πολέμῳ παρεληλυθότων. Annus iste proximus est à præcedente. Siquidem Antigenes Archon Athenis fuit illo anno, qui Euctemonis Magistratum secutus est: At Olympias XCIII. quæ Archonte Euctemone contigit, conuenit in annum vicesimum quartum belli Peloponnesiaci, non vicesimum secundum, hoc est, vere illo, quod Olympiadē antecessit, cepit annus belli vicesimus quartus, qui est Periodi Iulianæ CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCCVI, Cyclo Solis XXII. Lunæ XII. Biennio itaque peccat Xenophon: Antigenes enim Archon fuit anno belli vicesimo quinto, ineunte secundo Olympiadis XCIII. Anno XIX. belli Peloponnesiaci, in quo Thucydides historiam desiit, Athenis Archon fuit Cleocritus, siue Clearchus. Ab eo ad Euctemonem numerātur Archontes quatuor: Fuerunt hi, Callias anno ineunte primo Olym-

piadis XCII. Theôpompus, Glancipus, Diocles. Eſt igitur quintus Euctemon poſt Cleocritum adeóque cadit in annum viceſimum quartum belli, Olympiadis vero XCIII. primum, vt etiam Diodorus memoriæ prodidit. Biennij ergo eſt apud Xenophontem metachroniſmus, de quo mox imprudens vnum annum detrahit, & nouo errore priorem corrigit: Nam cum inter Antigenem & Calliam nullus Archon intercedat, Xenophon inter ambos iſtos vnum infindit annum. Poſt annum quippe belli Peloponneſiaci viceſimũ quartum, quem appellat viceſimum ſecundum, quo Antigenes Archon fuit, alium ſubiicit, qui ab eodem viceſimus tertius numeratur, & ante Calliam Archontem ponitur. Scribit enim Alcibiadem abſente Clearcho Byzantij Harmoſta, & ad Pharnabazum profecto, vrbem illam occupaſſe, eiuſque rei núcium accepiſſe Pharnabazũ Gordij in Phrygia per hiemis tempus: ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος, legatos & à Lacedæmoniis & ab Athenienſibus ad Perſarum Regem miſſos eſſe narrat. Iniens ver nouum annum ſignificat, ſecundum quem alterum ſubiicit, ac diuerſum, in quo Callias magiſtratum tenuit: Nam tertia deinde pagina ita ſcribit. τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει, ᾧ ἥτε σελήνη ἐξέλιπεν ἑσπέρας, καὶ ὁ παλαιὸς τῆς Ἀθηνᾶς νεὼς ἐν Ἀθήναις ἐνεπρήσθη, Πίτος μὲν Ἐφορεύοντος Ἄρχοντος δὲ Καλλίου Ἀθήνησιν, οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ Λυσάνδρῳ, παρεληλυθότος ἤδη τοῦ χρόνου, καὶ τῷ πολέμῳ πεττάρων καὶ εἴκοσιν ἐτῶν, ἔπεμψαν ἐπὶ τὰς ναῦς Καλλικρατίδαν. Atqui Callias nullo inter-

iecto post Antigenem Archon fuit. Vnus itaque annus infissus est: neque tamen inter Pentaclem, quem cum Archonte Antigene composuit, & Pithyam, quem cum Archonte Callia coniunxit, vllum inseruit: vt appareat hallucinationem esse, quod inter duos illos Archontes, annum vnum imprudens inculcauerit: ex quo factum, vt annus ille, quo Callias Magistratum tenuit, à Xenophonte vicesimus quintus numeretur, cùm ex instituta serie vicesimus quartus tantum esse debuerit. Quare vnius tantum anni metachronismus deinceps factus est. Nam reuera Calliæ Magistratus in annum belli vicesimum sextum incidit. Anni autem illius insititij, qui inter Antigenis & Calliæ magistratum infarctus est, res gestæ ibidem exponuntur: nimirum Alcibiadis Athenas aduetus, & purgatio: tum quemadmodum Imperator electus sit, & mysteriorum pompam, quæ ob belli metum hactenus mari deducta fuerat, terra celebrauerit: inde tertio, postquā appulerat, mense soluerit. Quæ quidē, omnia, reuera Archonte Antigene, anno belli vicesimo quinto, sunt gesta: quādo Alcibiade absente, Antiochus quem classi præfecerat, à Lysandro victus est, & Alcibiades in ordinem redactus. Annus hic fuit Periodi Iulianæ CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCCVII. Sequens autem, qui Calliam Archontem habuit, erat CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCCVIII. quo & Eclipsis Lunæ contigit Aprilis die sextodecimo. Pergit Xenophon: & initio Libri II. refert Lysandrum cum Araco Nauarcho à Lacedæmoniis

ἐπιστολέα missum, ἐτῶν ἤδη πέντε καὶ ἕλκοσι περιελκλυθότων. Annus sequens Archytam habuit Ephorum, Archontem Alexiam, quo Lysander victis ad Ægos potamon Atheniensibus, vrbe potitus est ipsa: καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἔληγε. Subiicit annum proxime consequentem, quo Olympias acta est, in qua Crocinas Thessalus stadio vicit, cùm Ephorus esset Eudius, Archon Pythodorus, qui quod per Oligarchiam creatus est, ab Atheniensibus præteriri solebat. Xenophon vero ita finem belli describit. τελευτῶντος τοῦ θέρους, εἰς ὃ ἑξάμηνος, καὶ ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἔτη τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα. Tum Ephores, qui singulis annis Magistratum gesserant, nouem & viginti percenset, quorum primus Ænesias, postremus est Eudicus. Sed errat, dum bello Peloponnesiaco annos præfinit viginti octo, cum mensibus sex. Non enim plures, quam viginti septem, & menses octo, euoluti sunt, ab eo vero, quo bellum commissum est, anno Periodi Iulianæ CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCLXXXIII. ad autumnum anni CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCCX. quo Eclipsis Solis contigit. Inde porro Xenophontis manauit error, quod sub Ephoris quidem viginti nouem bellum administratum est: sed non plures tamen, quam viginti septem annos cum mensibus sex occupauit. Ephori quippe Magistratum inibant sub idem, quo Archontes Atheniensium, tempus, videlicet circa æstiuum solstitium. Primus igitur Ephorus, sub quo bellum indictum est, fuit Ænesias, cuius duo menses adhuc restabant. Proinde eidem anno Iulia-

no CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCLXXXIII. Ephori duo respódent; primus Æneſias, vſque ad ſolſtitium: alter Braſidas, à ſolſtitio. Deinceps viginti ſex Ephori & Archontes annos belli integros obtinent, numeranturque viginti octo vtrobique, qui deſierūt in ſolſtitium anni CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ CCCX. à quo tempore, ineunte Olympiade nonageſima quarta, viceſimus nonus tam Archon, quam Ephorus acceſſit, quorum tertio menſe finis bello imponitur. Hactenus ſcriptor librorum de Doctrina temporum, qui facile ingenti illo ſuo labore ſuperſediſſet, quo errores Xenophontis, eorumque cauſas peruestigauit: nullo enim negotio oſtendemus, Deo dante, fruſtra tantum laboris atque induſtriæ impendiſſe in perueſtigandis hallucinationibus Xenophontis, neque enim illius ſunt, ſed ſciolorū tātum, aut imperitorum librariorum: Ac primùm quidem male obſeruat, meo iudicio, nuperus ſcriptor, Xenophontem ordiri ab rebus geſtis illius hiemis, quæ æſtatem, in quam deſiit Thucydides, eſt ſecuta. Verum quidem eſt, Thucydidem belli Pelopóneſiaci deſcriptioné ad primum & viceſimum annum deduxiſſe, non integrum, ſed qui expleta hieme ſequenti, cuius res geſtas non attigit, eſſet deſiturus: Thucydides ipſe locupletiſſimus eſt, extremis hiſtoriæ ſuæ verbis: ὅταν ὁ μετὰ τοῦτο τὸ θέρος χειμὼν τελευτήσῃ, ἓν καὶ εἰκοστὸν ἔτος πληροῦται. Verum quoque eſt, Thucydidem fuiſſe à Xenophonte exceptum, & Xenophontem cepiſſe, vbi Thucydides deſiit. Diodorus Siculus L. XIII. in rebus

rebus gestis anni secundi Olympiadis nonagesimæ secundæ, Theopompo Athenis Prætore: τῶν δὲ συγγραφέων Θουκυδίδης μὲν τὴν ἱστορίαν κατέστρεφε, περιλαβὼν χρόνον ἐτῶν ΚΒ ἐν βίβλοις ὀκτὼ, τινὲς δὲ διαιροῦσιν εἰς ἐννέα. Ξενοφῶν δὲ καὶ Θεόπομπος ἀφ' ὧν ἀπέλιπε Θουκυδίδης τὴν ἀρχὴν πεποίηνται. Anonymus in Descriptione Olympiadum ad húc annum secundum Olympiadis XCII. Theopompo Archonte, eadem habet,; sed mendósi sunt codices, qui historiam Thucydidis complecti notant res gestas annorum duorum & viginti: Thucydides enim ipse, vt iam diximus, vnum & viginti tantum annos, ac ne integrum quidem hunc postremum, complecti asserit, cui tutius credemus, idemque calculus Diodori Siculi atque Anonymi exigit, qui anno secundo Olympiadis octagesimæ septimæ, Euthydemo Athenis Prætore, primum belli Peloponnesiaci annum adscribunt: Vnde necessario sequitur secundum Olympiadis nonagesimæ secundæ annum esse vicesimum primum belli Peloponnesiaci. Quare hic numerus rescribendus est in codicibus Diodori & Anonymi: Excepit igitur Thucydidem Xenophon, & initium ab iis cepit, in quibus desiit Thucydides, id est, ab rebus gestis hiemis illius, quæ est anni secundi Olympiadis nonagesimæ secundæ, Theopompo Athenis Prætore. Sed Liber primus Hellenicon Xenophōtis non incipit à rebus gestis hiemis, quæ est anni secundi Olympiadis nonagesimæ secundæ, sed potius à rebus gestis illius hiemis, quæ est anni quarti eiusdem

Olympiadis nonagesimæ secundæ, Prætore Athenis Diocle, vt constat ex his eius verbis, quibus cōcludit narrationem rerum gestarum tota illa hieme, à qua incipiunt hodie eius codices: καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἔληγε, ἐν ᾧ Καρχηδόνιοι Ἀννίβα ἡγουμένου, στρατεύσαντες ἐπὶ Σικελίαν δέκα μυριάσι στρατιᾶς, αἱροῦσιν ἐν τρισὶ μησὶ δύο. πόλεις Ἑλληνίδας, Σελινοῦντα, καὶ Ἱμέραν. τῷ δὲ ἄλλῳ ἔτει (ᾧ ἦν Ὀλυμπιὰς τρίτη καὶ ἐνενηκοστὴ, ἡ προστεθεῖσα ξυνωρὶς ἐνίκα Εὐαγόρου Ἠλείου, τὸ δὲ στάδιον, Εὐβώτας ὁ Κυρηναῖος, ἐπὶ Ἐφόρου μὲν ὄντος ἐν Σπάρτῃ Εὐαρχίππου, Ἄρχοντος δ᾽ ἐν Ἀθήναις Εὐκτήμονος. Nam annum, cuius res gestas hieme in præcedentibus descripsit Xenophon, excipit annus primus Olympiadis nonagesimæ tertiæ, Archonte Euctemone; Quare hiems illa, cuius res gestas descripsit Xenophon, initio Libri primi, pertinet ad annum quartum, non autem secundum, Olympiadis nonagesimæ secundæ: Eidemque anno excidium Selinuntis & Himeræ adsignat Diodorus Siculus L. XIII. Quanquam geminam de Mindaro Atheniensium victoriam, in quarum posteriori etiam Mindarus fortiter cecidit, confert Diodorus Siculus in annum tertium Olympiadis nonagesimæ secundæ, siue Glaucippi Athenis Præturam: Ex quibus tamen etiam constabit, Xenophontis historiam, quam hodie habemus, non incipere ab rebus gestis illius hiemis, quæ pertinet ad annum secundum Olympiadis nonagesimæ secundæ, siue Magistratum Theopompi; cùm tamen ab iis inciperet olim, si qua Diodoro fides,

primus Hellenicon Xenophōtis Liber: Quare existimamus hunc primum Librum esse ἀκέφαλον, deesseque narrationem rerum gestarum hieme anni vicesimi primi, itemque toto anno vicesimo secūdo, & prioribus sex mensibus anni vicesimi tertij belli Peloponesiaci, siue hiemē anni secūdi Olympiadis nonagesimæ secundæ, Prætore Athenis Theopompo, itēque, anno tertio eiusdem Olympiadis, Archonte Glaucippo, & tribus primis mensibus anni quarti eiusdem Olympiadis, siue Præturæ Dioclis: & certe prima ipsa huius Libri verba satis indicant eum esse, ἀκέφαλον, non enim præfatur, sed orditur verbis, quæ ab aliis dependent: μετὰ δὲ ταῦτα, οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον, ἦλθεν δὲ Ἀθηνῶν Θυμοχάρης. Longe itaque fallitur nuperus scriptor, cùm dicit Xenophontem in his, quæ hodie habemus, ab rebus gestis hiemis illius ordiri, quæ æstatem, in quam Thucydides desiit, est secuta: neque item hæc eiusdem capio, Thucydidem historiam desiisse in anno decimo nono belli Peloponnesiaci, non minus enim sibi ipsi, quam veritati, aduersatur, & contraria dicit, eoque minus ferenda est eius hac in re ἀπροσεξία, quam in præcedenti hallucinatione: habet enim in illa, quibus se tueatur, sciolos, qui cùm in eadem essent sententia, Xenophontem etiam in his, quæ hodie extant, excipere Thucydidem, & ab illa, in quam desiit, hieme ordiri, numerales, quibus primum conceptus fuerat Xenophontis locus, literas corruperunt, cùm ita olim legeretur: ἐπὶ δὲ ὁ χειμὼν ἔληγε, Παντακλέους

μῶν Ἐφορδόντος, Ἄρχοντος δ' Ἀντιγένους, ἔαρος ἀρχομένου Δ καὶ Κ ἐτῶν τοῦ πολέμου παρεληλυθότων. Euctemone Archonte, id est, anno primo Olympiadis nonagesimæ tertiæ vertēte, vertebat annus vicesimus quartus belli Peloponnesiaci, cepitque annus vicesimus quintus à vere, quod præcedit annum secundum eiusdem Olympiadis nonagesimæ tertiæ, siue Antigenis Præturam: Sed nimis satagei librarij, qui putarunt Xenophontem ab ea incipere hieme, in qua desiit Thucydides, locum immutarunt, & rescripseruht: δυοῖν καὶ εἴκοσιν ἐτοῖν τοῦ πολέμου παρεληλυθότων, præter verum, & Xenophontis mentem, cuius nulla hic hallucinatio, nullus biennij metachronismus; sed potius hallucinatur nuperus scriptor in his verbis: *Post annum quippe belli Peloponnesiaci XXIV. quem appellat XXII. quo Antigenes Archon fuit.* Nam vere ipso, quod præcedit Antigenis Magistratum, desiit annus belli vicesimus quartus, cepitque vicesimus quintus: Ἄρχοντος δ' Ἀντιγένους, inquit, ἔαρος ἀρχομένου Δ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν τοῦ πολέμου παρεληλυθότων, vbi omnino τὸ, ἔαρος ἀρχομένου, coniungendum est cum sequentibus, non autem cum his præcedentibus: Ἄρχοντος δ' Ἀντιγένους. Inter quem Antigenem & Calliam nullum infindit annum Xenophon, vt vult nuperus scriptor: neque certe vllum interponit Archontem inter Antigenem & Calliam, sed misere luxata sunt quædam Xenophontis verba, quæ in pristinam suam sedem, Deo dante, restituemus. Anno primo Olympiadis nonagesimæ ter-

tiæ, Euctemone Athenis Prætore, Thrasyllus Atheniensium Strategus ad Ephesum nauali prælio victus est, & Sestum petiit, indeque Lampsacum, vbi castra habebat Alcibiades: imminente hieme Lampsacum munierunt, & profecti sunt Abydum versus, Pharnabazumque occurrentem vicerunt: His breuiter expositis, additur importune, & præter verum, in Xenophontis codicibus: καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἔληγεν οὗτος· ἐν ᾧ καὶ Μῆδοι ἀπὸ Δαρείου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἀποστάντες, πάλιν προσεχώρησαν αὐτῷ. τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους, ὁ ἐν Φωκαίας νεὼς τῆς Ἀθηνᾶς ἐνεπρήσθη, πρηστῆρος ἐμπεσόντος. ἐπεὶ δ' ὁ χειμὼν ἔληγε, Παντακλέους μὲν Ἐφορεύοντος, Ἄρχοντος δ' Ἀντιγένους, ἔαρος ἀρχομένου, δυοῖν καὶ εἴκοσιν ἐτοῖν τῷ πολέμῳ παρεληλυθότων, οἱ Ἀθηναῖοι ἔπλευσαν εἰς Προκόννησον παντὶ τῷ στρατοπέδῳ. ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ Χαλκηδόνα καὶ Βυζάντιον ὁρμήσαντες ἐστρατοπεδεύσαντο πρὸς Χαλκηδόνι. Diceres, vt hic editur, Chalcedonem oppugnatam fuisse, & Byzantium expugnatum, Antigene iam Archonte: Atqui Thrasyllus, siue Thrasybulus, vt Diodoro nominatur, ad Ephesum victus est eodem anno, siue eodẽ Athenis Prætore, quo Chalcedon in ordinem redacta, & Byzanti expugnati sũt, vt habet Diodorus Siculus L. XIII. qui confert hæc gesta in annum quartum Olympiadis nonagesimæ secundæ, Diocle Archonte anno prius quam Xenophon: Ergo omni procul dubio in eundem quoque annum istà omnia coniecerat Xenophon, nẽpe in Præturam Euctemonis, siue annũ primũ Olympiadis nonagesimæ tertiæ;

ſuntque eiuſdem hiemis geſta, Lampſaci munitio, (male in Diodori codicibus Λάβδακοι legitur, vertitque eruditiſſimus Interpres *Labdacum.*) Chalcedon in ordinem coacta, Byzantium captum: Quare habes apud Xenophontem, Φαρνάβαζος δὲ καὶ Οἱ πρέσβεις τῆς Φρυγίας ἐν γορδίῳ ὄντες τὴν χειμῶνα, τὰ περὶ τὸ Βυζάντιον πεπραγμένα ἤκουσαν. Vbi Byzantium captum eſſe ſcripſit Xenophon, addit, ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος, *ineunte vere;* cũ ſcilicet adhuc in Prætura eſſet Euctemon, narratq; legatos à Lacedæmoniis & ab Athenienſibus ad Perſarum Regem miſſos eſſe; Alcibiadem Athenas veniſſe Plynteriis, menſe Thargelione affecto, anno viceſimo quinto ineunte, cum tamen adhuc Archon eſſet Euctemon, quomodo ſe purgarit, & in ſummum belli Ducem ſit electus: εἰπὼν δὲ ὡς ἠδίκηται λεχθέντων δὲ καὶ ἄλλων τοιούτων, καὶ οὐδενὸς ἀντειπόντος, διὰ τὸ μὴ ἀνασχέσθαι ἂν τὴν ἐκκλησίαν, ἀναρρηθεὶς ἁπάντων ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ, ὡς οἷός τε ὢν σῶσαι τὴν προτέραν τῆς πόλεως δύναμιν. Atque his ſubiicienda ſunt, quæ alieno loco leguntur, pagina retro ante tertia, & locus ita conſtituendus: καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἔληγεν οὗτος· ἐν ᾧ καὶ Μῆδοι ἀπὸ Δαρείου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἀποστάντες, πάλιν προσεχώρησαν αὐτῷ. τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους ὁ ἐν Φωκαίᾳ νεὼς τῆς Ἀθηνᾶς ἐνεπρήσθη πρηστῆρος ἐμπεσόντος. ἐπεὶ δ' ὁ χειμὼν ἔληγε, Παντακλέους μὲν Εφορεύοντος, Αρχοντος δ' Αντιγένους, ἔαρος ἀρχομένου, τεττάρων καὶ εἴκοσιν ἐτῶν τῷ πολέμῳ παρεληλυθότων, Αλκιβιάδης, πρότερον μὲν τὰ μυστήρια τῶν Ἀθηναίων κατὰ θάλατταν ἀγόντων διὰ τὸν πόλεμον, κατὰ γῆν

ἐποίησε, &c. Mysteria celebrabantur Boëdromionemense: Ergo Prætor iam erat Antigenes: Quod sequitur paullo post, μετὰ τὸν κατάπλουν τρίτῳ μηνὶ ἀνήχθη ἐπ' Ἄνδρον, verum non est, si, ita, vt sonare videntur hæc verba, interpreteris: nam Thargelione affecto, Athenas rediit; Athenis post celebrata Mysteria soluit, circa extremum Boëdromionem: intelligitur ergo tertius mensis anni vertentis, non autem à reditu in patriam. Sequens annus Prætorem habuit Calliam, eratque tertius annus Olympiadis nonagesimæ tertiæ, cùm præteriisset iam annus belli Peloponnesiaci vicesimus quintus: Quare hic numerus reponendus est apud Xenophontem: Ἄρχοντος δὲ Καλλίου Ἀθήνησιν, Οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ Λυσάνδρῳ, παρεληλυθότος ἤδη τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ πολέμου πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν, ἔπεμψαν ἐπὶ τὰς ναῦς Καλλικρατίδαν. Huius Calliæ Prætura vertebat annus vicesimus sextus, quem numerum repone apud Xenophontem L. II. τὰς μὲν τοι ναῦς παρέδοσαν Λυσάνδρῳ, ἐτῶν ἤδη ἓξ καὶ εἴκοσι παρεληλυθότων. τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει, ἐπὶ Ἀρχύτου μὲν Ἐφορεύοντος, Ἄρχοντος δ' ἐν Ἀθήναις Ἀλεξίου. Hoc Alexia Prætore captæ sunt Athenæ à Lysandro, die sextodecimo mensis Munychionis, vt habet Plutarchus in Lysandro, absoluto anno vicesimo septimo, ex quo ceperat hoc bellum, vt testatur Eratosthenes apud Clementem Alexandrinum Stromat. L. I. Nam cëpit, auctore Thucidide, anno primo Olympiadis octagesimæ septimæ iam affecto, ἔτι δύο μῆνας Ἄρχοντος Ἀθήνῃσι Πυθοδώρου, cùm adhuc

Pythodoro Archonti duo ad annuam functionem menses superessent, nempe Thargelion, & Scirrhophorion: (quod addit nuperus scriptor, *siquidem communis annus ille, non interkalaris fuit*, hominem arguit incogitantiæ, nam etiamsi annus fuisset interkalaris, plures duobus non supererant menses, Thucydide teste, adde quod tunc temporis alter Scirrhophorion, si tamen vnquam interkalatus est, quod nuperus scriptor negat, non interkalabatur.) Quare Munychione mense anni quarti Olympiadis nonagesimæ tertiæ elapsus est annus vicesimus septimus belli Peloponnesiaci.

SAMVELIS

SAMVELIS PETITI OBSERVATIONVM.

LIBER II.

CAP. I.

Gentium consensus in vsum literarum. Atticæ *litteræ opponuntur* Ionicis. *Plinius emendatur Cadmus è Phœnicia in Græciam inuexit sedecim literas: Euander intulit in Latium. Palamedem alij auctorem faciũt. Aspirationis nota H à veteribus Atticis vsurpata. Alphabetum* Ionicum *Callistratus Samius publicauit.* Phœnicium *Alphabetum aliud ab eo quod* Samaritanum *appellãt. Menon apud Ægyptios literas inuenit: alij Iun volunt: Summa antiquitas obseruationum Babylonicarum, altera à Diluuio anno. Literarum Notæ, earum inuentores. Isidorus emendatus. Creta atque Cyrenaïca ab eodem administrabantur Rectore: Notarum Liber illustratus atque emendatus. Septuennes pueri in ludum literariũ mittebantur. Aristotelis codices emaculati. Ætatis hominum in hebdomadas distributio. Apud Judæos Josue Gaiulæ Filius oppidatim tota Iudæa præfecit elementarios doctores, & pueros circa sextum aut septimum annum in hos ludos literarios primum ire iussit.*

OMNES omnino gentes primo omnium in vsum literarum consensisse atque conspirasse scribit Plinius L. VII. cap. LVII. *Gentium consensus tacitus primus omnium conspirauit, vt*

Jonum literis vterentur. Sed hæc Plinij verba difficultate non carent. Vir eruditiſſimus & Cl. Franciſcus Hotmannus, Notis in Cæſarem, vocem *Ionum* expungendam cenſuit, & certe corrupta eſt, meo iudicio: quanquam Vir illuſtris in Euſebianis Animaduerſionibus eam tueatur, ſcribatque, *Jonicas* literas vetuſtiſſimas eſſe, & ad alias nationes ab *Ionibus* profectas, nullaſque alias antiquitus habuiſſe, tam in Aſia, quam in Europa, & Italia, præter *Jonicas.* Sed longe fallitur Vir vndecumque maximus, quod etiam ante nos obſeruauit Salmaſius ille,

merito cui doctior orbis
Submiſſis defert faſcibus imperium:

Neque enim conſpirauit gentium conſenſus, vt *Ionico* Alphabeto vterentur: En tibi Romanos apud Plinium verbis, quæ immediate ſequũtur ea, quorum cauſſa inſtitutus eſt hic ſermo: *Veteres Græcæ eadem fuerunt pœne, quæ nunc ſunt Latinæ.* Ergo neque Latinæ quæ nunc ſunt, neque veteres Græcæ, fuerunt *Jonicæ*: nam, exempli gratia, Latinæ non ſunt literæ, Θ, Φ, Χ, Ψ, Η & Ω, id eſt, tres aſpiratæ, vna duplex, & duæ vocales longæ, quas tamen *Ionicas* eſſe certo ſcimus, nec erant quoque veteris Alphabeti, quod à Phœnicia in Græciam intulit Cadmus: Quare veteres iſtæ Græcorum literæ, quæ *Atticæ* etiam appellantur, *Ionicis* opponuntur, vt habes apud Harpocrationem his verbis: Ἀττικοῖς γράμμασι. Δημοσθένης κατὰ Νεαίρας ἀντὶ τοῦ παλαιοῖς. τὴν γὰρ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων γραμματικὴν ὀψέ ποτε παρὰ τοῖς Ἴωσιν εὑρεθῆναι. Neque ante exactos

Tyrannos Triginta, Athenienſes vſurparunt τὴν τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων Γραμματικὴν, quæ *Ionum* erat. Itaque Vir ſummus intelligenda eſſe putat Plinij verba ad hunc modum: Poſtquam *Iones* veterem illam Grammaticam, quæ ſedecim tantum literas habebat, interpolarunt, non vtique formam characterum immutando, nihil quippe priſci illi differebant ab *Ionicis*, ſed numerum ampliando, pro ſexdecim namque quatuor & viginti fecerunt, ex eo, inquit, omnis Græcia *Ionico* Alphabeto vti cepit. Sed ad hãc interpretationem ne accedamus, facit, quod non tantum de Græcis agatur apud Plinium, verum etiam, vt minimum, Romanorum conſenſum conſpiraſſe in harum, de quibus loquitur, literarum vſum vult Plinius, quemadmodum & in *tonſoribus*, & in *horarum obſeruatione* factum oſtẽdit; quare etiam, vt id probet, quod ſcribit, addit, *veteres Græcas fuiſſe eaſdem pœne, quæ nunc ſunt Latinæ.* Veteres autem Græcæ non ſunt *Ionicæ*, vt iam diximus ex Harpocratione. Sed, age, Italos, gentemq; togatam mittamus, vt terræ Græciæ populos luſtremus, in iis ne quidem illud verum reperiemus, quod aſſerit Plinius ex hac vulgata ſcriptura, *Gentium conſenſum tacitum primum omnium conſpiraſſe, vt* Ionum *literis vterentur*: Non fuit quippe tacitus Græcorum omnium conſenſus, qui conſpirauit in vſum literarum *Ionicarum*: Nam ſero tandem poſt inuentas *Ionicas* literas, Athenienſes iis vti ceperũt, nempe poſt exactos Triginta Tyrannos, Euclide Archonte Athenis, idque non tacito conſenſu, ſed

ex Archinoï rogatione, atque plebiscito de ea re facto. Præterea scribit Plinius, hunc gentium consensum in vsu literarum fuisse primum ceteroeum omnium consensuum, de quibus postea agit, nempe in *tonsoribus*, & in *horarum obseruatione*. Ergo conspiratum est prius à gentibus, vt vterentur literis, quàm inter illas conuenit, atque conspiratum fuit in *tonsoribus*, aut *horarum obseruatione*: Quare non de consensu gentium agitur in vsu literarũ *Ionicarum*, cùm nonnisi post inuentam *horarum obseruationem*, vulgo receptæ sint literæ *Ionicæ*, addo etiam, repertæ: Nam Simonides Melicus, vt vnanimi veterum scriptorum consensu, literis proditum est, Alphabetum *Ionicum* absoluit, & perfecit, literis quatuor, siue, vt puto, quinque, additis. Fuit autem Simonides Melicus longe post *horas obseruatas*, & horologium primum in Græcia statutum. Vixit namque Simonides Melicus Medici belli temporibus; Anaximenes vero, qui primus horologium Lacedæmone statuit, diu ante τὰ Μηδικὰ, & bellum in Græciam à Persis illatum. De Anaximene Plinius L. II. *Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Milesius, Anaximandri discipulus: primusque horologium, quod appellant Scioctericon, Lacedæmone ostendit.* Hanc laudem alij Anaximandro eius præceptori tribuunt. Diogenes Laërtius in Anaximandro: εὗρε δὲ καὶ γνώμονα πρῶτος· καὶ ἔστησεν ἐπὶ τῶν σκιοθήρων ἐν Λακεδαίμονι, καθά φησι Φαβωρῖνος ἐν παντοδαπῇ ἱστορίᾳ. Iam vero, si ætatem illorum inuestigemus, facile deprehendemus antiquiores illos esse

Simonide Melico: Nam, vt Anaximandrum mittamus, Anaximenes illo iunior obiit eo anno, quo Sardes captæ sunt, id est, si sequimur Sosicratem, anno primo Olympiadis quinquagesimæ nonæ. Sed corrupta sunt Apollodori verba apud Diogenem Laërtium in Anaximene: καὶ γεγένηται μὲν Anaximenes (καθά φησιν Απολλόδωρος) τῇ ἑξηκοστῇ τρίτῃ Ολυμπιάδι, ἐτελεύτησε δὲ περὶ τὴν Σάρδεων ἅλωσιν. Atqui Sardes captæ sunt ante Olympiadem sexagesimam tertiam: Itaque reponendum est, quemadmodum apud Suidam, legitur, τῇ πεντηκοστῇ πέμπτῃ Ολυμπιάδι. Atque ex his constat, tanto antiquiorem esse *horarum obseruationem* Alphabeto *Ionico*, quanto antiquiores Anaximenes Milesius Melico Simonide. Cùm igitur tot absurda καὶ ἀσύστατα falsi arguant vulgatam illam Plinij scripturam, alia proculdubio est inquirenda; itaque rescribendum esse suspicamur. *Gentilium consensus tacitus primus omnium conspirauit, & omnium, literis vterentur*: cùm scriptum esset, *& omnium*, facile mutauit, in, *vt Ionum*; atque hæc mutatio ab aliquo erudito librario, qui nouerat Alphabetum viginti quatuor literarum à Samiis, qui generis sunt *Ionici*, inuulgatum fuisse, cùm antea plerique nonnisi sexdecim vterentur literis: neque enim plures soni sunt, quam qui ex his sexdecim literis eduntur, A. B. Γ. Δ. E. I K. Λ. M. N. O. Π. P. C. T. Υ. vbi habes vocales quinque A, E, I, O, V, ceteras consonas literas, in quarum vsum conspirasse primùm omnes vnanimi consensu gentes, nullus dubito, & hoc vult

Plinius: At vero in *Ionicarum* vsum consensum fuisse ab omnibus gentibus falsum est, cùm Athenienses nonnisi sero admiserint, & nunquam omnibus Romani vsi sint. Fuerunt igitur olim à Cadmo, vt plerique volunt, in Græciam literæ sexdecim, istæ nempe, Α. Β. Γ. Δ. Ε. Ι. Κ. Λ. Μ. Ν. Ο. Π. Ρ. C. Τ. Υ. neque enim plures soni sunt, vt diximus, iis, qui ex his sedecim literis fieri possunt: nam ceteræ literæ, quæ additæ sunt ab aliis, & numerum viginti quatuor literarum conficiunt apud Græcos, vel solo tono differunt. à vocalibus, Ε, & Ο, vel aspiratione addunt literis Κ, Π, Τ, vel literam Σ addunt cum Δ, & fit Ζ, cum Κ, vnde Ξ, & cum Π, ex quo Ψ. De his Plinius L. VII. cap. LVI. *Literas semper arbitror Assyrias fuisse: Sed alij apud Ægyptios à Mercurio, vt Gellius; alij apud Syros repertas volunt. Vtique in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum* sedecim *numero. Quibus Troiano bello Palamedem adiecisse quatuor hac figura*, Θ, Ξ, Φ, Χ. *Totidem post eum Simonidem Melicum*, Ζ, Η, Ψ, Ω, *quarum omnium vis in nostris recognoscitur. Aristoteles* X *&* VIII. *priscas fuisse*, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, C, Τ, Υ, Φ: *& duas ab Epicharmo additas*, Θ, Χ, *quam à Palamede mauult. Anticlides in Ægypto inuenisse quendam nomine Menona tradit*, XV. *annis ante Phoroneum antiquissimum Græciæ Regem: idque monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes apud Babylonios* ↃCCXXX. *annorum obseruationes siderum coctilibus laterculis inscriptas docet, grauis auctor in primis, qui minimum, Berosus, & Critodemus*, CCCCLXXX. *annorum. Ex quo apparet*

æternus literarum vsus. In Latium eas attulerunt Pelasgi. Qui in Latium eas attulerunt Pelasgi, ij sunt, qui, Euandro duce, in Latium venerunt; itaque Euandro adscribit Marius Victorinus. *Repertores literarum ex Phœnice in Græciam, & Euander ad nos transtulerunt*, A, B, C, D, E, I, K, L, M, N, O, P, R, S, T, V, *literas numero sedecim, postea quasdam à Palamede, & alias à Simonide adiectas, implesse numerum* XXIV. Ita optime hunc locum emendat Vir summus: Nam litera Q non est vna earum, quas in Græciam intulit Cadmus, neque cuiquam Græcæ literæ respondet; easdem autem literas in Latium trâstulit Euander, quas in Græciam intulerat Cadmus, vt hic docet Marius, itemque his verbis: *Nostri Latini cùm literis vterentur, quas à Græcis acceperant*, A, B, C, D, E, I, K, L, M, N, O, P, R, S, T, V, *& Græci vocales haberent totidem, quot & nos*, A, E, I, O, V, *nam* H, *&* Ω, *postea sunt ab his repertæ*, E, *&* O, *ternas apud eos habebant potestates.* Neque etiam G in veteri ab Euandro Latino Alphabeto locum habuit, sed potestas illius & sonus: nam Latina litera C. vicem *gammæ fungebatur*. Ausonius.

> *Hæc tribus in Latio tantum addit nominibus* K,
> *Præualuit Postquam* Gammæ *vice functa prius* C.

Fuerunt igitur sedecim tantum apud Græcos literæ, à Cadmo allatæ, & ab Euandro in Latium translatæ. Quanquam alij Palamedem, non autem Cadmum, auctorem faciebant. Tacitus Annali X. *Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum,*

& temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim literarum formas, mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. qua de re ſibi ipſi teſtimonium dicit Palamedes apud Euripidem in cognomine fabula:

> Τὰ τῆς γε λήθης φάρμακ᾽ ὀρθώσας μόνος,
> Ἄφωνα καὶ φωνοῦντα, συλλαβὰς τιθεὶς,
> Ἐξεῦρον ἀνθρώποισι γράμματα εἰδέναι.

Philoſtratus in Heroïcis: ἐν ἐκκλησίᾳ δέ ποτε τῶν Ἀχαιῶν ὄντων, γέρανοι μὲν ἔτυχον πετόμεναι τὸν εἰωθότα αὐταῖς τρόπον. ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἐς τὸν Παλαμήδην βλέψας, αἱ γέρανοι, ἔφη μαρτύρονται τοὺς Ἀχαιοὺς, ὅτι αὗται γράμματα εὗρον, οὐχὶ σύ. καὶ ὁ Παλαμήδης, ἐγὼ γράμματα οὐχ εὗρον, εἶπεν, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ αὐτῶν εὑρέθην. πάλαι γὰρ ταῦτα ἐν Μουσῶν οἴκῳ κείμενα ἐδεῖτο ἀνδρὸς τοιούτου. θεοὶ δὲ τὰ τοιαῦτα δι᾽ ἀνδρῶν σοφῶν ἀναφαίνουσι. γέρανοι μὲν οὖν οὐ μεταποιοῦνται, ἀλλὰ τάξιν ἐπαινοῦσαι, πέτονται. Tzetzes in Chiliadibus:

> Λέγουσι γὰρ οἱ σύμπαντες εὑρεῖν τὸν Παλαμήδην,
> Οὐ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα καὶ στοιχεῖα,
> Μόνα δ᾽ ἐκ πάντων δέκα ἓξ ἄτερ δ᾽ ὧν γνοίης μόνος.

Rurſum paullo poſt:

> Οὕτω μὲν τὰ ἑκκαίδεκα γράμματα καὶ στοιχεῖα
> Τινές φασιν ἐφεύρηκεν αὐτὸς ὁ Παλαμήδης.

Verum Scholiaſtes Euripidis, in eius Oreſtem, ſcribit, Palamedem, non *ſedecim* literarum, ſed *ſeptemdecim* fuiſſe inuentorem apud Græcos, hoc eſt, reperiſſe formas literarum *ſeptemdecim*, quas veteres

Atticas

Atticas diximus, cũ antea Phœniceis vterẽtur literarũformis: ὥσπερ ὁ Παλαμήδης λέγεται εὑρηκέναι ΙΣ γράμματα μήπω τότε ὄντα, ἀλλὰ Φοινίκων γράμμασι χρῆσθαι οἱ ἄνθρωποι, ἄλλοι δ᾽ ἄλλοις. Aristoteles vero priscas has literas *octodecim* fuisse scribit apud Pliniũ: *Aristoteles* X *&* VIII. *priscas fuisse*, A, B, Γ, Δ, E, Σ, I, K, Λ, M, N, O, Π, P, C, T, Υ, Φ, *& duas ab Epicharmo additas*, Θ, X, *quam à Palamede mauult*. Sed facile credo in numero Aristoteli conuenire cum Euripidis Scholiaste, fuisseque tantum *septendecim*; in quibus etiam vna, non tam litera, (neque enim consona, neque vocalis) quam aspirationis nota, H, quæ facile inter exscribendum mutauit in Z: itaque legendum apud Plinium: *Aristoteles* X *&* VII. *priscas fuisse*, A, B, Γ, Δ, E, I, K, Λ, M, N, O, Π, P, C, T, Υ, H: Φ *& duas* Θ, X, *ab Epicharmo additas, quam à Palamede mauult.* Certe omnino constat hanc aspirationis notam, H, à veteribus Atticis fuisse adscriptam initio vocum à vocali incipientium, vt in veteri columna HO, pro ὁ. HEPOΔO, Ἡρώδου. HOΔOI, ὁδῷ. HEKATON, id est ἑκατόν. vnde H *centenarium* numerum notabat. Scaurus Grammaticus ex emendatiône Viri Incomparabilis: *Quibus primum illud respondemus*, H, *& esse literam, & apud Græcos quoque fuisse, quod significant Attici, qui principes literas vocum, à quibus earum nomina incipiunt, numeris notantes, hac quoque in eadem significatione vtuntur: Nam quoties* vnum *notant*, I *literam ponunt, quoniam apud illos* μία, ἴα dicitur, δύο, Δ; τρία, T; *sic &* ἑκατόν, *id est, centum*, H. *litera notant*: Scilicet Atticis literis

ta ſcribebatur, HEKATON: Priſcianus. *Vetuſtiſſimi enim quique Græci pro aſpiratione* H *ſcribebant, quam habebat* EKATON *in principio.* Vnde, vt diximus, H veteribus Græcis *centenarium* numerum denotat, quia vt obſeruat idem Priſcianus, *Attici ſolebant principalem nominis numeri literam ponere, & ſignificare numerum.* Adſcribebant quoque eandem aſpirationis notam, H, vocalibus in medio dictionum, vt in columna hortorum Farneſianorum, ENHOΔIA. Adponebant quoque literis conſonantibus, quæ δασεῖαι fieri debebant, nempe τῷ τε K, καὶ τῷ Π, καὶ τῷ T, hoc modo, KH, ΠH, TH. Exemplum habes in tabula antiqui æris apud Plinium L. VII. cap. LVIII. *Veteres Græcas fuiſſe eaſdem pæne, quæ nunc ſunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ eſt hodie in Palatio, dono Principum Mineruæ dicata in Bibliotheca, cum inſcriptione tali:* Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν. Quia inſcriptio hæc veteribus literis Græcis cælata eſt, *pæne* videtur *Latinis* fuiſſe ſcripta, non igitur omnino iiſdem: Quare meo iudicio ita cælatum fuerat Atticis literis: NAVCIKRATEC. TI-CAMENO. ATHENAIOC. ANETHEKEN. vbi *pæne eaſdem* habes literas, *quæ ſunt Latinæ*; Solæ quippe P & C, abeunt paululum à Latinis, quanquam & hæc poſterior non multum, nam inde formata eſt Latina S, quæ cauſſa eſt, cur putem veteres Græcos, id eſt, Atticos, ſcripſiſſe potius C, quam Σ. Fuit igitur omnino neceſſe, vt hæc aſpirationis nota, H, quæ tantos

habuit vsus, in consonis, sin vocalibus literis, etiam in Alphabeto veteri extaret, quare fuerunt *sexdecim* literæ, sed etiam *septemdecim* characterum formæ: itaque conciliandi sunt Aristoteles, & Euripidis Scholiastes, cum ceteris, qui *sedecim* tantum fuisse literas memorant. Sequitur apud Plinium in referenda Aristotelis sententia, è nostra emendatione: Φ *& duas* Θ, X, *ab Epicharmo additas, quam à Palamede mauult.* Plerique veterum Palamedem adinuenisse τὰ δεκαὲξ γράμματα volunt, id potius Epicharmo adscribebat Aristoteles: Palamedes autem auctor tantum dicitur aspiratarum literarum, id est, Φ, Θ, X; Simonides vero duplicium literarum, Z, Ξ, Ψ, & longarum vocalium, H, Ω. Suidas in voce Σιμωνίδης. προσεξεῦρε δὲ καὶ τὰ μακρὰ τῶν στοιχείων, καὶ τὰ διπλᾶ. Sunt autem τὰ διπλᾶ τῶν στοιχείων, id est, duplices literæ, hæ, Z, Ξ, Ψ: aspiratæ vero sunt, Φ, Θ, X, quas vt inuenerit siue Palamedes, siue Epicharmus, superest: itaque Palamedem *tres* tantum adiecisse refert Isidorus. *His Palamedes Troiano bello tres adiecit*, H, X, Ω. Quanquam enim longe fallitur in literis notandis, quas adiecit Palamedes, ex vero tamen earum numerum repræsentat: Atque hinc est, quod apud Tzetzem dicuntur fuisse primum literæ *sedecim*, quibus aliæ *tres* additæ; (hæ scilicet aspiratæ, Φ, Θ, X, siue à Palamede, siue ab Epicharmo.) vnde exurgit literarum

nouemdecim numerus : Denique Simonides absoluit Alphabetum, additis *quinque* literis, duabus scilicet vocalibus longis, Η, & Ω, cum tribus consonis duplicibus, Ζ, Ξ, Ψ, quibus impleuit numerum literarum viginti quatuor, quas Callistratus Samius Grammaticus ordine digessit, publicauit, & vt in vsum admitterentur, perfecit. Tzetzæ verba sunt:

> Τὰ δὲ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα καὶ στοιχεῖα
> Ὁμοῦ συνηνωμένως τε καὶ ἓν σῶμα φανέντα
> Παρὰ Σαμίοις εὕρημα πρῶτον διαγνωσθῆναι,
> Διὰ γραμματικοῦ τινος τὴν κλῆσιν Καλλιστράτου.
> Τῶν συγγραμμάτων πρῶτον μὲν ἐχόντων ἓξ καὶ δέκα,
> Εἶτα ἐννεακαίδεκα τὰ σύμπαντα στοιχεῖα,
> Καὶ καθεξῆς μέχρις αὐτῶν τῶν εἰκοσιτεσσάρων.

Non ignoro apud Plinium inter literas, quas adinuenerit Palamedes, hanc duplicem, Ξ, censeri *quibus*, inquit, *Troiano bello Palamedem adiecisse quatuor hac figura*, Φ, Ξ, Θ, Χ, *totidem post eum Simonidem Melicum*, Ζ, Η, Υ, Ω. Atqui litera Ξ est inter duplices, quas adiecisse dicitur Simonides. Præterea Suidas, in voce Παλαμήδης, ei adscribit litera Ξ est inter duplices, quas adiecisse dicitur Simonides. Præterea Suidas, in voce Παλαμήδης, ei adscribit literas tres aspiratas cum vna duplici, quæ est Ζ : ita enim legendum est apud Suidam, quod etiam Vir Incomparabilis monuit: καὶ εὑρετὴς

γέγονε Palamedes τοῦ Σ στοιχείου, καὶ τοῦ Θ, καὶ τοῦ Φ, καὶ τοῦ Χ. Adde in censu earum, quas *priscas* esse vult Aristoteles apud Plinium, vulgo haberi Ζ, & Φ. Sed nemo non videt, aliquem esse non posse auctorem vnius ex aspiratis, aut ex duplicibus literis, qui reliquarum duarum eiusdem ordinis auctor non sit, cùm eodem plane modo deprehendantur: nam quod ad duplices attinet, fiunt præpositis his tribus literis Δ, Κ, Π, literæ Σ: aspiratæ vero fiunt, præpositis his tribus literis, Κ, Π, Τ, notæ aspirationis, Η. Ergo Palamédes, siue Epicharmus, tres literas aspiratas adinuenit, Θ, Φ, Χ, Simonides vero tres literas duplices, Ζ, Ξ, Ψ, & pręterea duas vocales longas, Η, Ω: ita tamen vt formam literę vocalis longæ, Η, non iuuenerit, sed ex veteri Alphabeto, in quo non litera proprie dicta, sed aspirationis tantum nota, siue ἐπίσημον erat, acceperit: cùm enim adinuentis tribus literis aspiratis à Palamede, aut Epicharmo, nullius vsus esse videretur in Alphabeto, priorem illum vsum aspirationis notandę, mutauit Simonides posteriore isto, quo facto litera Η ἀντίστοιχος τῷ Ε βραχεία. Varias igitur mutationes passa est hęc Gręcorum Grammatica: Nam primo vsi sunt Gręci *sedecim* illis literis, earúque formis, quas è Phœnice in Gręciam, vná cum patrio sermone, intulit Cadmus. Herodotus Musa V. οἱ δὲ Φοίνικες οὗτοι οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι, ἄλλα τε πολλὰ, οἰκήσαντες ταύτην τὴν χώρην, ἐσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ δὴ καὶ γράμματα, οὐκ-

ἐόντα πρὶν Ελλησι, ὡς ἐμοὶ δοκέει. πρῶτα μὲν, τοῖσι καὶ ἅπαντες χρέωνται Φοίνικες· μετὰ δὲ χρόνου προβαίνοντος, ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλον καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν γραμμάτων. περιοίκεον δὲ σφέας τὰ πολλὰ τῶν χώρων τοῦτον τὸν χρόνον Ελλήνων Ιωνες· οἳ παραλαβόντες διδαχῇ παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, μεταρρυθμίσαντες σφέων ὀλίγα, ἐχρέωντο. χρεώμενοι δὲ, ἐφάτισαν, ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἔφερε, εἰσαγαγόντων Φοινίκων ἐς τὴν Ελλάδα, Φοινικήια κεκλῆσθαι. Primo itaque fuerunt ipsissimæ Phœnicum literæ: sed Palamedes Troianis téporibus harum literarum formam paululum immutauit. Euripidis iam ante laudatus. ὅτι ὁ Παλαμήδης λέγεται εὑρηκέναι ΙΣ γράμματα μήπω τότε ὄντα, ἀλλὰ Φοινίκων γράμμασιν ἐχρῶντο οἱ ἄνθρωποι. Verum Herodotus id Palamedi nō adscribit, sed Græcis in commune, qui Ionici generis, loca incolebant vicina iis, quæ occupauit cum suis Phœnicibus Cadmus. Quas habuerūt primo Græci literas à Cadmo illatas, ipsissimæ sunt Phœnicum, atque ita appellantur, vt puto: vbi vero paululum immutatæ sunt, siue à Palamede, siue ab aliis, dictæ sunt *Phœniciæ*, vt hic habet Herodotus, itemque alterum de Palamede ad Euripidis Orestem Scholion: πρῶτον μὲν τὰ Φοινίκια διδάξας Palamedes ἦλθεν αὖθις. Tertio demum perfectum est & absolutum Alphabetum viginti quatuor literarum, quod *Ionicum* appellant, publicatum in patria à Grammatico Samio, cui nomen erat Callistrato: Quanquam autem etiam nonnihil forte abiret

Ionicarum literarum forma ab ea *Phœniciarum*, tamen ex earum indole facile recognoſcebatur, *Phœnicias* eſſe, ſiue etiam *Phœnicum*: neque enim multum ab harum forma diſcedebant. Vnde colligitur longe aliud fuiſſe Alphabetum, quod ad literarum formas attinet, *Phœnicum*, ab eo, quod *Samaritarum* dicitur, & antiquiſſimorum *Phœnicum* fuiſſe etiam eruditiſſimis viris perſuaſum video: Nam plures non videntur fuiſſe literæ, quam *ſexdecim*, apud Phœnices; plures quippe non intulit Cadmus, cùm tamen & ſermonem Phœnicum, & literas, in Græciam transferret: Deinde forma literarum, quas è Phœnice in Græciam ſiue vlla mutatione tranſtulit Cadmus, non multum differt à veteribus Græcis ſiue Atticis, quæ eædem pæne ſunt cum Latinis; quemadmodum neque hæ ab ipſis *Ionicis*, vt teſtatur Herodotus ibidem: ἴδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήϊα γράμματα ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν ἐπὶ τρίποσί τισι ἐγκεκολαμμένα, τὰ πολλὰ ὁμοῖα ἐόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι· ὁ μὲν δὴ εἷς τῶν τριπόδων ἐπίγραμμα ἔχει,

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν, ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων.

Ταῦτα ἡλικίην ἂν εἴη κατὰ Λάϊον τὸν Λαβδάκου τοῦ Πολυδώρου, τοῦ Κάδμου. ἕτερος δὲ τρίπους ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ λέγει,

Σκαιὸς πυγμαχέων με ἑκηβόλῳ Ἀπόλλωνι
Νικήσας ἀνέθηκε τεῒν περικαλλὲς ἄγαλμα.

Σκαιὸς δ' ἂν εἴη ὁ Ἱπποκόωντος· εἰ δὴ οὗτός γ' ἐστὶ ὁ ἀναθεὶς, καὶ μὴ ἄλλος τ'ωὐτὸ οὔνομα ἔχων τῷ Ἱπποκόωντος, ἡλικίην κατὰ Οἰδίπουν τὸν Λαΐου. τρίτος δὲ τρίπους λέγει καὶ οὗτος ἐν ἑξαμέτρῳ,

> Λαοδάμας τρίποδ' αὐτὸν ἐϋσκόπῳ Ἀπόλ-
> λωνι
> Μουναρχέων ἀνέθηκε τεῒν περικαλλὲς ἄγαλ-
> μα.

ἐπὶ τούτου δὴ τοῦ Λαοδάμαντος τοῦ Ετεοκλέους μουναρχέοντος ἐξανιστέαται Καδμεῖοι ὑπ' Ἀργείων καὶ τρέπονται ἐς τοὺς Ἐγχελέας. Omnia iſta Epigrammata temporibus Troianis priora ſunt, quibus Palamedes literas ex ipſa Phœnice ſine vlla mutatione allatas, in *Phœnicias* mutauit, & tamen vides *Phœniciis* ſiue *Cadmeis* literis ſcripta fuiſſe Epigrammata hæc: vnde dicendum eſt, paullo poſt exceſſum Cadmi, nam Laïo Cadmi pronepote rerum potiente Thebis, ſcriptum eſt primum Epigramma, immutatas fuiſſe *Phœnicum* literas, in has *Phœnicias*, in quibus etiam poſtea forte aliquid de nouo immutauit Palamedes, qui tamen id princeps non fecit, vt ex his Epigrammatatis conſtat, quanquam id ei tribuant Grammatici, ſed male: Epigrammata autem *Phœniciis* literis, ſiue *Atticis* ita fuiſſe videntur deſcripta.

ΑΜΓΗΙΤΡVΟΝ. Μ. ΑΝΕΤΗΕΚΕΝ. ΕΟΝ. ΑΓΟ. ΤΕΛΕΒΟΑΟΝ.

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων.

CKAIOC.

ΣΚΑΙΟΣ. ΠΥΓΜΑΚΗΕΟΝ. ΜΕ. ΗΕΚΕΒΟ-
ΛΟΙ. ΑΠΟΛΛΟΝΙ.
ΝΙΚΕΣΑΣ. ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΕΙΝ. ΠΕΡΙΚΑΛ-
ΛΕΣ. ΑΓΑΛΜΑ.
Σκαιὸς πυγμαχέων με ἑκηβόλῳ Απόλλωνι
Νικήσας ἀνέθηκε τεῖν περικαλλὲς ἄγαλμα.
ΛΑΟΔΑΜΑΣ. ΤΡΙΠΟΔ. ΑΥΤΟΝ. ΕΥΣΚΟ-
ΠΟΙ. ΑΠΟΛΛΟΝΙ.
ΜΟΝΑΡΚΕΟΝ. ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΕΙΝ. ΠΕΡΙ-
ΚΑΛΛΕΣ. ΑΓΑΛΜΑ.
Λαοδάμας τρίποδ' αὐτὸν εὐσκόπῳ Απόλλωνι
Μουναρχέων ἀνέθηκε τεῖν περικαλλὲς ἄγαλμα.
Nisi dicamus, quod verius puto, Cadmum cum sermone patrio literas ipsas *Phœnicum* in Græciam importasse, sed Cadmi posteros, eiurato sermone Phœnicum, Græce locutos fuisse, nihilo tamen minus literas *Phœnicum* immutatas in scribendo vsurpasse: En tibi exemplum Græci sermonis in Epigrammate anathematis ab Amphitruone consecrati, regnante Thebis Laïo Cadmi pronepote, vt & Laodamantis Eteoclis Filij paullo ànte Troianum bellum, qui literis *Cadmeïs*, teste Herodoto, id est, vt ego interpretor, ipsissimis *Phœnicum* literis hæc Epigrammata conscripserunt: Sed bello Troiano Palamedes, aut circa ea tempora, vt colligere est ex Herodoto; nám Laodamante Eteoclis Filio paullo ante bellum Troianum Thebis regnante, adhuc erat vsus literarum *Cadmearum*, siue *Phœnicum*, circa tempora, inquam, belli Troiani, siue Palamedes, siue Græci generis Ionici,

μετιῤῥυθμήσαν ὀλίγα τῶν γραμμάτων, quæ hactenus illis in vſu fuerant, forma eadem, qua à Cadmo & Phœnicibus acceperant: atque has literas paululum à ſe immutatas, Φοινίκεια γράμματα dixerunt; quare etiam Palamedes in Scholio ad Euripidis Oreſtem dicitur docuiſſe Græcos τὰ Φοινίκια: Poſtea publicata eſt à Calliſtrato Sancio *Jonica* τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων Γραμματική, in qua præter *ſedecim* illas veteréſque *Phœnicias* literas, in quibus immutandis, quod ad formam illarum attinet, an ſibi quicquam permiſerit audax hæc Græculorum natio, pro certo non ſcio, tamen mihi non videtur; ſed *ſedecim* literis *Phœnicijs* octo ab alijs de nouo inuentas addiderunt: non multum autem abibant veteres illæ Phœnicum ipſorum literæ à Cadmi poſteris Græcíſque vſurpatæ, ad Troiani belli tempora vſque, *à Phœnicijs*, ſiue *Ionicis*, quæ obtinebant iam tum Herodoti æuo, quanquam nondum *Jonica* τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων Γραμματικὴ apud Athenienſes erat in vſu. Quæ ſequũtur apud Plinium, etiamſi Græcorum literas non ſpectent, ſunt tamen à nobis, Deo dante, illuſtranda: *Anticlides in Ægypto inueniſſe quendam nomine Menona tradit, XV. annis ante Phoroneum antiquiſſimum Græciæ Regem: idque monumentis approbare conatur: E diuerſo Epigenes, apud Babylonios* Iↄccxxx. *annorum obſeruationes ſiderum coctilibus laterculis inſcriptas docet: grauis auctor in primis, qui minimum, Beroſus, & Critodemus* ccccLXXX. (alij codd. habent ccccxc.) *annorum.* Quod Anticlides de literarum inuẽtione in Ægy-

pto habet, & adscripsit nescio cui *Menoni*, quindecim ante Phoroneum Regem annis, puto referendum esse ad *Ius* tempora, quæ literas Ægyptiis tradidisse dicitur, fortasse huic *Menoni* primum, qui gloriam inuentarum literarum sibi adscripsit, tacito *Ius* nomine: de ea Isidorus Originum Lib. I. *Ægyptiorum literas Ysis* (ea Græcis est Io.) *Inachi filia, de Græcia veniens in Ægyptum, reperit, & Ægyptijs tradidit.* Io autem Inachi erat filia. Apollodorus Bibliothecæ Lib. II. Κάςωρ δ' ὁ συγγράψας τὰ χρονικὰ ἀγνοήματα, καὶ πολλοὶ τῶν Τραγικῶν, Ἰνάχου τὴν Ἰὼ λέγουσι. Eusebius numero CLX. *Inachi filia Io, quam Ægyptij mutato nomine Isidem colunt.* Phoroneus quoque Inachi erat filius, ac proinde *Ius* frater, & quindecim antequam Phoroneus regnare inciperet annis, id est, anno Inachi tricesimo quinto, *Menon* literas ab *Io* iam acceptas Ægyptiis tradidit. Ad initia imperij eiusdem Phoronei (neque enim aliò potest) referri debet, quod de obseruationibus siderum coctilibus laterculis apud Babylonios inscriptis hic docet Plinius; Sed Epigenem mitto; nam calculus eius superat tempora Diluuij, Berosi potius habenda est ratio, grauis in primis, vt hic scribit Plinius, auctoris, qui obseruationes siderum annorum quadringentorum nonaginta ante Phoroneum perscriptas haberi apud Babylonios memoriæ prodidit, vt & Critodemus. Regnare cepit Phoroneus ex Eusebij calculo, anno ducentesimo decimo numeri Eusebiani, id est anno Periodi Iulianæ bis millesimo nongentesimo septimo: at ve-

ro, si veritatem sequimur, annus, quo regnare cœ-pit Phoroneus, erat bis millesimus nongentesimus vndecimus Periodi Iulianæ. Refert Simplicius Commentariis ad Librum II. Aristotelis de Cœlo, Chaldæos Callistheni interroganti respondisse, Babylonem occupatam fuisse ab Alexandro, anno millesimo nongentesimo tertio, ex quo obseruationes siderum habebāt perscriptas. Simplicij verba sunt. ὑπ' Ἀριστοτέλους οὖν πειθομένους ἕπεσθαι δεῖ μᾶλλον τοῖς ὑστέροις, ὡς μᾶλλον σώζουσι τὰ φαινόμενα, ἐκεί-νων μήτε τελείως σωζόντων, μήτε τοσαῦτα φαινόμενα εἰδό-των διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλισθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφῖχθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦτο ἐπισκήψαντος αὐτῷ, ἅς τινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι καὶ ἐννεακοσίων τριῶν μέχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος σωζομένας, μηδὲ δυ-ναμένων δεῖξαι δι' ὑποθέσεων τὰ πιστευόμενα. Venit autem in Alexandri potestatem Babylon anno Periodi Iulianæ quatermillesimo tercentesimo octagesimo tertio: Ergo primus harum obseruationum annus cepit anno bis millesimo quadringentesimo octagesimo primo, id est, sexaginta elapsis post Diluuium annis: Incidit namque Diluuium in annum Periodi Iulianæ bis millesimum quadringentesimum vicesimum: Verum è Beroso, vt hic refert Plinius, paullo maior est numerus annorum obseruationum siderum apud Babylonios, his scilicet *sexaginta* annis maior est: Nam auctor est Berosus, grauis in primis scriptor, apud Babylonios haberi obseruationes siderum perscriptas

annorum ante Phoroneum quadringentorum no. naginta. Cepit autem Phoroneus regnare anno Periodi Iulianæ bis milleſimo nongenteſimo vndecimo. Annos quadringentos nonaginta deme ex his annis bis mille nongentis decem, reliquantur anni bis mille quadringenti & viginti: Cepit ergo annus primus obſeruationum ſiderum apud Babylonios anno bis milleſimo quadringenteſimo viceſimo primo Periodi Iulianæ, qui annus Diluuium excepit, & natalem præceſſit Arphaxadi, à quo Chaldæi originem ducunt, vt è Ioſepho & Euſebio conſtat: Et hæc quidem hactenus de *literarum* inuentione, ſequitur vt & pauca de *Notis* addamus, id eſt, earum inuentoribus, de quibus Iſidorus Originum Lib. I. *Vulgares notas Ennius primus mille & centum inuenit. Notarum vſus erat, vt quicquid pro concione, vel contentione, aut in iudicijs diceretur, librarij ſcriberent complures ſimul adſtantes, diuiſis inter ſe partibus, quot quiſque verba, & quo ordine exciperet. Romæ primus Tullius Tiro Ciceronis libertus commentatus eſt notas. Sed tantum præpoſitionum. Poſt eum Tertius Perſannius, Philargyrus, & Aquila libertus Mecænatis, alius alias addiderunt. Deinde Seneca, contracto omnium, digeſtóque, & aucto numero, opus effecit in quinque millia.* Hunc locum attigit CL. Lipſius, Centuriæ I. ad Belgas Epiſtola XXVII. & ita emendat, partim è liberis, partim è coniectura: *Vulgares notas Perſannius primus mille & centum inuenit. Notarum vſus erat, vt quicqnid pro concione, aut in iudicijs, diceretur, librarij ſcriberent complures ſimul adſtantes, diuiſis*

inter se partibus, quot quisque verba, & quo ordine exciperet: Romæ primus Tullius Tiro Ciceronis libertus commentatus est notas., sed tantum præpositionum. Post eum Persannius Philargyrus, & Aquila libertus Mecænatis, alius alias addiderunt. Verum ego nihil hic mutandum censeo. *Notæ* apud Isidorum, aliæ sunt *Sententiarum*, aliæ *Juridicæ*, aliæ *Militares*, aliæ *Vulgares*, aliæ eæ, quas primus inuenit Tullius Tiro. *Sententiarum notas* repræsentat Isidorus præcedenti capite: *Juridicas* atque *Militares* duobus sequentibus, de quibus etiam Valerius Probus, Magno, Paulus Diaconus, & Papiæ Glossarium, in quibus leges etiam *Vulgares* has, quas reperit Ennius, nam sententia mea est, *Vulgares notas* dici, cùm litera vocem, de cuius scriptura est, significat, vt, exempli gratia, C, *Caium* significat, Ɔ, *Caiam*: Atque has *Vulgares notas Ennius primus mille & centum* inuenit. *Notæ* vero aliæ sunt, quas primus reperit Tullius Tiro Ciceronis libertus: Characteres quippe sunt, non literæ: Has autem Notas publici juris, magno studiosorum omnium bono, fecit Vir CL. eruditissimusque Ianus Gruterus ὁ μηχανίτης, & de his Isidorus, apud quem rescribo, & distinguo: *Romæ primus Tullius Tiro Ciceronis libertus commentus est notas: sed præpositionum tantum post eum tertius Persannius, Philargyrus, & Aquila libertus Mecænatis, alius alias addiderunt.* Quinque omnino sunt, si Ennium excipias, qui hic recensentur ab Isidoro, *Notarum* istarum auctores, Tullius Tiro, Philargyrus, Aquila, Persannius, & Seneca: primus in-

his fuit Tullius Tiro Ciceronis libertus, Tironem exceperunt Philargyrus, & Aquila; colligo ex Iſidoro, qui de Perſannio ſcribit, *tertium* fuiſſe poſt Tironem: Ergo præcedunt Perſannium Philargyrus, & Aquila, quos cum ſequatur Perſannius, certe omnino tertius eſt poſt Tullium Tironem: Atque hic Perſannius *notas* quidem inuenit, *ſed præpoſitionum tantum*, inquit Iſidorus, quo mihi ita intelligendum videtur: Tullius Tiro, Philargyrus, atque Aquila, *notas* verborum, exempli gratia, *Capit, Cedit*, inuenerunt: Perſannius præpoſitiones his verbis addidit, atque ita *præpoſitionum notas* inuenit: habes in his Notis.

CAPIT.	CEDIT.	
Accipit.	*Abſcedit.*	
Concipit.	*Accedit.*	
De ſcilicet *Decipit*, & ita de ceteris.	*Concedit.*	
	De ſcilicet *Decedit*, & ita de reliquis.	
Ex		
In	*Dis*	
Inter	*Ex*	
Per	*In*	*Præ*
Præ	*Inter*	*Re*
Re	*Per*	*Se*
Sus.	*Pro*	*Succedit.*

Igitur Tullius Tiro, aut Philargyrus, aut Aquila *notas*, quibus ſimplices voces deſignabantur, inuenerunt; at vero Perſannius *notas* tantum, quibus voces ex præpoſitionibus compoſitæ repræſentabantur. Fuerunt tamen plures his quinque, (mit-

to vocabula Christianorum vsibus necessaria, quorum notas adiecit non tantum S. Cyprianus Carthaginensium Præsul & Martyr, sed etiam alij S. Cypriani æuo inferiores.) qui *Notas* has, quas edidit CL. Gruterus, inuenerunt: Ecce enim pag. LXIV. & LXV, recensentur Imperatores ad Antoninum vsque; ita vt qui has Notas auxit, videatur temporibus *M. Aurelij Imperatoris* vixisse, cum iam amplius non superesset in viuis *Antoninus Pius*, qui illi dicitur in his Notis, *Diuus Antoninus*. Inter ceteras autem Notas, pag. CXXXVIII, col. 1. nonnullas habes, ad quas leges,

Cirena.	*Cretacerena,*	*Creta.*
Creticus.	*Cretare.*	*Cretensis.*

Quid autem est hoc verbi, *Cretacerena?* Toto hoc capite Prouinciarum aut Vrbium nomina, & quæ inde deducta sunt, referuntur: Itaque hic duo nomina in vnum coaluerunt, quæ ita distinguenda sunt, *Creta*, *Cyrena*. Dices, quare hæc duarum Prouinciarum, aut certe vnius Vrbis, qua tota Cyrenaïca Prouincia designatur, at qua vnius Prouinciæ nomina, vna coniunctim repræsentantur nota? Existimo id factum, quia *Creta* atque *Cyrenaïca* ab vno eodémque Rectore administrabantur ex Augusti instituto. Strabo Lib. XVII. καὶ νῦν ἡ Κυρήνη ἐστὶν ἐπαρχία τῇ Κρήτῃ συνεζευγμένη. eodémque Lib. extremo inter Prouincias Populi Romani recenset ὀγδόην δὲ Κρήτην μετὰ τῆς Κυρηναίας. Cùm *Creta* igitur & *Cyrena* vnam tantum illo æuo constituerent Prouinciam, vna tantum repræsentantur no-

ta.

ta. Addamus his quæ de literis diximus alia nonnulla de ætate puerorum, qui harum cognitione literarum erant imbuendi: Heſiodus, ſiue quis alius fuit auctor τῶν Ὑποθηκῶν, nonniſi ſeptennes pueros ad literatorem mitti volebat, quod non probat Chryſippus, neque item Quintilianus, qui eam omnem ætatem, quæ ad mores pertinet, etiam ad literas pertinere exiſtimauerunt. Quintiliani verba ſunt è Lib. I. *Quidam literis inſtituendos, qui minores ſeptem annis eſſent, non putauerunt, quod illa prima ætas, & intellectum diſciplinarum capere, & laborem pati non poſſit. In qua ſententia Heſiodum eſſe plurimi tradunt, qui ante Grammaticum Ariſtophanem fuerunt. Nam is primus Ὑποθήκας, in quo Libro ſcriptum inuenitur, negauit eſſe huius Poëtæ. Sed alij quoque auctores, inter quos Eratoſthenes, idem præceperunt. Meliùs autem, qui nullum tempus vacare cura volunt, vt Chryſippus: Nam is, quamuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoque iam informandam quàm optimis inſtitutis mentem infantium iudicat. Cur autem ad literas non pertineat ætas, quæ iam ad mores pertinet?* Heſiodo atque Eratoſtheni accedit Paulus Ægineta (quod & ante nos adnotauit Vir Incomparabilis) Lib. I. cap. XIV. in quo ſtudia puerorum adoleſcentiúmque deſcribit: τοὺς νηπίους καὶ ἀπὸ τοῦ γάλακτος χωρισθέντας, ἐν ἀνέσει τε ἐᾶν, καὶ ἱλαρότητι. ἀπὸ δὲ τῶν ἓξ καὶ ἑπτὰ ἐτῶν τούς τε παῖδας καὶ τὰς κόρας Γραμματισταῖς παραδιδόναι πρᾳέσι καὶ φιλανθρώποις. τοὺς δὲ δωδεκαέτεις τῶν παίδων, πρός τε Γραμματικοὺς φοιτᾶν ἤδη καὶ Γεωμέτρας. ἀπὸ δὲ τῶν τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν μέχρι τελείων

ἑβδομάδων, ἁρμόσει μαθημάτων ἄσκησις, καὶ φιλοσόφων λόγων κατήχησις. Eadem habet Aëtius Lib. IV. cap. XXIX. ex eodem auctore: ἀπὸ δὲ τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ἐπὶ γραμματα φέρειν, παραδιδῶναι τε πρᾳέσι καὶ φιλανθρώποις διδασκάλοις. ἀπὸ δὲ τῶν ιδ΄. ἐτῶν μέχρι τῶν κα΄. ἁρμόζει μαθημάτων ἄσκησις καὶ φιλοσόφων λόγων. Aristoteles extremo Lib. VII. de Republica, agens de puerulis, antequam ad quintum ætatis annum peruenerint: εὔλογον οὖν ἀπελαύνειν ἀπὸ τῶν ἀκουσμάτων καὶ τῶν ὁραμάτων ἀνελευθερίας, καὶ τηλικούτους ὄντας. Hinc Demipho apud Plautum Mercatorem.

Puer sum, Lysimache, septuenni[s]
Hodie ire in ludum occœpi literarium.

Nam facile hi teneri animi ijs, quæ tunc primum oculis vsurparunt, aut fando acceperunt, etiam in posterum acquiescunt:

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.

In quam sententiam refert ibidem summus doctor Theodori cuiusdam Tragœdiarum actoris factum dictúmque cum primis memorabile: ἴσως γὰρ οὐ κακῶς τὸ τοιοῦτον ἔλεγε Θεόδωρος ὁ τῆς Τραγῳδίας ὑποκριτής. οὐθενὶ γὰρ πώποτε παρῆκεν ἑαυτοῦ προεισάγειν, οὐδὲ τῶν εὐτελῶν ὑποκριτῶν, ὡς οἰκειουμένων τῶν θεατῶν ταῖς πρώταις ἀκοαῖς. Συμβαίνει δὲ ταὐτὸ τοῦτο καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας, καὶ πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων. πάντα γὰρ στέργομεν τὰ πρῶτα μᾶλλον. διὸ δεῖ τοῖς νέοις πάντα ποιεῖν ξένα τὰ φαῦλα· μάλιστα δ᾽ αὐτῶν, ὅσα ἔχει ἢ μοχθηρίαν, ἢ δυσμένειαν. Sed cor-

rupta sunt ista verba, οὐδὲ τῶν εὐτελῶν ὑποκριτῶν. nihil quippe noui hic faceret Theodorus Tragœdiarum actor, si nollet eos de suo grege histriones, qui non satis in hac illaudata arte laudati essent, primos in scenam prodire: imo contradicebat Theodorus, neminem esse de suo grege tam peritum histrioniæ, cuius arti fideret tantum, quantum suæ ipsius, vt primas dramatis partes agendas illi daret, atque committeret, sibi enim vni eas credebat, cùm sciret spectatores, vt plurimum, de grege histrionum iudicium ferre ex ijs, qui primi de illo in scenam prodeunt. Rescribo igitur apud Aristotelem: ἴσως γὰρ οὐ κακῶς ἔλεγε τὸ τοιοῦτον Θεόδωρος ὁ τῆς Τραγῳδίας ὑποκριτής. οὐθενὶ γὰρ πώποτε παρῆκεν ἑαυτοῦ προεισάγειν, οὐδὲ τῶν εὐστόλων ὑποκριτῶν, ὡς οἰκειουμένων τῶν θεατῶν ταῖς πρώταις ἀκοαῖς. Emendauimus τῶν εὐστόλων pro εὐτελῶν. οἱ εὔστολοι ὑποκριταὶ dicuntur, qui bene sunt instructi atque ornati: καὶ Σκευὴ μὲν ἡ τῶν ὑποκριτῶν, στολή, inquit Pollux Lib. IV. cap. XVIII. posset & τῶν εὐσταλῶν: sed prius malo. Sequitur apud Aristotelem institutio puerorum ab anno quinto ætatis ad septimum, à septimo ad quartumdecimum, à quartodecimo, ad vicesimum primum: διελθόντων δὲ τῶν πέντε ἐτῶν, τὰ δύο μέχρι τῶν ἑπτὰ δεῖ θεωροὺς ἤδη γίγνεσθαι τῶν μαθήσεων, ἃς δεήσει μανθάνειν αὐτούς. δύο δ' εἰσὶν ἡλικίαι, πρὸς ἃς ἀναγκαῖον διῃρῆσθαι τὴν παιδείαν· μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἑπτὰ, μέχρι ἥβης: καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀφ' ἥβης, μέχρι τῶν ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. οἱ γὰρ ταῖς ἑβδομάσι διαιροῦντες τὰς ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ

πολὺ, λέγουσι οὐ καλῶς, δεῖ γὰρ τῇ διαιρέσει τῆς φύσεως ἐπακολουθεῖν. Sed quid audio? eos qui hominum ætates in hebdomadas distribuunt λέγειν οὐ καλῶς, vt plurimum? imo tu ipse, ὦ 'γαθὲ, in hebdomadas distribuis: nam quamuis primam hebdomadem in tria diuidat interualla, vt qui triennium det nutricibus, deinde μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμὸν biennium numeret, atque iterum ab anno quinto biennium; vnde exurgit prima ætatis hominum hebdomas; tamen negat Aristoteles tota hac hebdomade literis instituendas esse pueros. Præterea ij non sunt dicendi λέγειν οὐ καλῶς, qui distribuunt hominum ætates in hebdomadas: ij quippe hac sua distributione τῆς φύσεως ἐπακολουθοῦσι. Nam *ex ijs omnibus*, vt Censorini verbis dicam, *proxime videntur accessisse naturam, qui hebdomadibus humanam vitam emensi sunt: fere enim post septimum quemque annum articulos quosdam, & in his aliquid noui natura ostendit, vt & in Elegia Solonis cognoscere datur. ait enim in prima hebdomade dentes homini cadere, in secunda pubem apparere, in tertia barbam nasci, in quarta vires, in quinta maturitatem ad stirpem relinquendam, in sexta cupiditatibus temperari, in septima prudentiam linguámque consummari, in octaua eadem manere, in qua alij dixerunt oculos albescere, in noua omnia fieri languidiora, in decima hominem fieri morti maturum.* Sed fortasse existimabit aliquis, Aristotelem dicere, τοὺς ταῖς ἑβδομάσι διαιροῦντας τὰς ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, λέγειν οὐ καλῶς, non quidem in eo, quod hebdomadibus humanam vitam emetiantur, sed quod non di-

ſtinguant hæc interualla commode. Equidem non negauerim Hippocrati, qui partim in hebdomadas hominum ætates diſtribuit, in his omnibus interuallis non conuenire cum Ariſtotele, & qui prior eo eſt, Solone, ſed tamen adeo diuerſus non abit, vt merito dici poſſit, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λέγειν οὐ καλῶς. Nam de ſeptem gradibus, in quos ætatem diſtribuit, quatuor, atque in his duo primi, commode hebdomadum interuallis ſunt diuiſi: Nullus igitur dubito mendoſum eſſe Ariſtotelis locum, qui ita emendandus ſit: οἱ γὰρ ταῖς ἑβδομάσι διαιροῦντες τὰς ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, λέγουσιν οὐκ ἄλλως. *Non* certe *aliter, vt plurimum*, pronunciant, in emetiendis humanæ vitæ interuallis, ij, qui ætatem hominum in hebdomadas diſtribuunt, quam ab Ariſtotele factum eſt: quod facile probamus ex Cenſorino: nam Soloni plane conuenit cum Ariſtotele, quemadmodum & Hippocriti in duobus primis gradibus de tribus. Verba Cenſorini hæc ſunt. *Hippocrates Medicus in ſeptem gradus ætatem diſtribuit: finem primæ putauit ſeptimum annum, ſecundæ quartumdecimum, tertiæ duodetrigeſimum, quartæ tricenſimum quintum: quintæ duo & quadragenſimum; ſextæ quinquagenſimum ſextum; ſeptimæ nouiſſimum annum vitæ humanæ. Solon autem partes fecit decem, & Hippocratis gradum tertium, & ſextum, & ſeptimum, ſingulos bifariam diuiſit, vt vnaquæque ætas annos haberet ſeptenos.* Apud Iudæos, ſtante ſecundo Templo, Ioſue Gamlæ Filius conſtituit, vt oppidatim præficerentur tota Iudæa elementarij præceptores, &

pueri circa annum ætatis ſextum aut ſeptimum ire occiperent in hos literarios ludos: Habes Codice Talmudico בבא בתרא, cap. לא יחפור II. fol. XXI. בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותן שש כבן שבע בן גמלא תיקן שהיו מושיבין מלמדי תינוקות-*Ioſue Gamlæ Filius conſtituit, vt in ſingulis Prouinciis atque vrbibus præficerent elementarios Magiſtros, iiſque in diſciplinam traderent liberos circa annum ætatis ſextum, aut ſeptimum*. Sed quænam fuerit apud Iudæos poſt reditum è captiuitate Babylonica ἡ τῶν παιδῶν ἀγωγή, in noſtris ad Ioſephum Notis, ſi Deus vitam atque otium dederit, accurate docebimus.

CAP. II.

Tres fuerunt Chœrili: *primus Athenienſis, Tragicus Poëta: alter Samius, Epicus Poëta, Tragico paullo minor: tertius Alexandri Magni æqualis, cuius exempla in medium non profert in Topicis Ariſtoteles: nondum enim quicquam ſcripſerat hic* Chœrilus. *De ordine & tempore, quo ſcripti ſunt Libri* Topicorum, *itémque* Analyticorum *Ariſtotelis. De Epico Cyclo: Ariſtotelis locus emendatus.*

QVot fuerint Poëtæ nomine CHOERILI inſignes non conuenit inter viros magnos: nam Vir Illuſtris in Animaduerſionibus Euſebianis ad Euſebianum numerum clↄ Iↄxxxiv. vnum

tantum fuisse *Chœrilum* existimat, qui Persicis temporibus floruit, & expeditionem Xerxis in Græciam epico carmine conscripsit. Lilius Giraldus putauit duos fuisse *Chœrilos*, in cuius sententiam iuit vir maximus in Lib. de Satyra Horatiana; rémque ita explicat: vnum scilicet fuisse summum & præstantissimum Poëtam, qui ad septuagesimam quartam Olympiada vixit, vt notant veteres, & cum Homero componebat antiquitas, cuius exordia laudat Aristoteles Rhetoric. Lib. III. cap. XIV. τοῦτο δ' ἐστὶν, ἐκ τῶν πρὸς ἀκροατὴν, εἰ περὶ παραδόξου λόγος, ἢ περὶ χαλεποῦ, ἢ περὶ τεθρυλλημένου πολλοῖς, ὥστε συγγνώμην ἔχειν. οἷον Χοιρίλος, Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται. Hemistichium istud alibi habes cum nonnullis alijs versibus, qui sane suauissimi sunt, atque eo, quem tantopere commendant veteres, Poëta digni:

> Ω μάκαρ ὅστις ἔην κεῖνον χρόνον ἴδρις ἀοιδῶν
> Μουσάων θεράπων, ὅτ' ἀκήρατος ἦν ἔτι λειμών·
> Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται, ἔχουσι πείρατα τέχναι,
> Ὕστατοι ὥστε δρόμου καταλειπόμεθ'. οὐδέ τοι ἔστι
> Πάντῃ παπταίνοντα νεοζυγὲς ἅρμα πελάσσαι.

Hic est *Charilus*, qui Perseïda conscripsit, è qua vnum, vt putat Vir Incomparabilis, laudat Stobæus, & quem tanti fecisse Archelaus legitur, vt pro singulis singulos aureos reponeret. Suauissimos illius versus, qui ad sacra Perbibesia spectant, apud Athenæum habes, in quibus fracta compotorum pocula, conuiuiale naufragium lepidissime vocauit:

ἔχων κύλικος τρύφος ἀμφὶς ἐαγός.
Ἀνδρῶν δαιτυμόνων ναυάγιον οἷά τε πολλὰ
Πνεῦμα Διονύσοιο πρὸς Ὕβρεως ἔκβαλ' ἀκάστης.

Quibus dici festiuius nihil potuit. Hunc Athenæus *Epicum* vocat, Græcus ad Rhetorica Aristotelis Interpres, *Tragicum*: οἷον Χοιρίλος ἐποίησεν, Τραγικὸς δ' ἐστί. Fuisse alterum *Chœrilum* probat idem Vir summus, Alexandri Magni æqualem, id est, circa Olympiadem centesimam tertiamdecimam, cuius meminerit Aristoteles VIII. Topicorum. Huius enim *Chœrili* exempla traducit, Homeri vero laudat. Εἰς δὲ σαφηνίζειν παραδείγματα καὶ παραβολὰς οἰστέον· παραδείγματα δὲ, οἰκεῖα, καὶ ἐξ ὧν ἴσμεν. οἷα Ὅμηρος, μὴ οἷον Χοίριλος. Inter scriptores Alexandri Magni hunc *Chœrilum* ponit Plutarchus in Alexandro: τὸν δὲ Ποιητὴν Χοίριλον μὲν ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὡς κοσμήσοντα τὰς πράξεις διὰ ποιητικῆς. Sed ineptum fuisse Poëtam testatur Horatius Epistola ad Augustum:

Gratus Alexandro Regi Magno fuit ille
Chœrilus, *incultis qui versibus, & male natis,*
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.

Rursum Epistola ad Pisones:

Sic mihi qui multum cessat, fit Chœrilus *ille*
Quem bis térque bonum cum risu miror.

Veteres Horatij Interpretes ad posteriorem hunc locum: *Chœrilus gesta Alexandri describens septem tantum versus laudabiles fecit.* Rursum. *Chœrilus ineptus Poëta fuit, qui Alexandrum Magnum secutus eius bella descripsit: cui Alexander fertur dixisse, malle se Thersitem Homeri*

Homeri esse, quam huius Achillem. Alexander autem pactus cum eo, vt si bonum faceret versum, aureo numismate, id est, nummo ByZantino donaretur; si malum, colaphoferiretur; qui sæpius male scribendo, colaphis necatus est. Idem de *Chœrilo* sensus Q. Curtio, qui fuit Horatio, idem iudicium: Verba eius sunt è Lib. VIII. *Non deerat talia concupiscenti pernicioso adulatio, perpetuum malum Regum: quarum opes sæpius assentatio, quam hostis, euertit. Nec Macedonum hæc erat culpa, (nemo enim illorum quicquam ex patrio more labare sustinuit.) sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus: Agis quidam Argiuus,* pessimorum carminum post Chœrilum *conditor, & ex Sicilia Cleo.* Hæc quidem optime Vir summus, quod duos fuisse *Chœrilos* diuersis temporibus dicat; sed plura sunt etiam obseruanda; neque is enim omnia; adde quod nonnulla quoque in ijs, quæ dixit, nobis non possunt probari. Discimus igitur *tres* fuisse *Chœrilos,* quorum primus fuit *Atheniensis, Tragœdiarum* scriptor, quem male confundit Græcus Rhetoricorum Aristotelis Interpres, cum *Epico* Poëta *Chœrilo*, cuius exordia cum laude memorat Philosophus. Inclaruit *Tragicus* hic *Chœrilus* Olympiade *sexagesima quarta.* Suidas Χοιεῖλλος, Ἀθηναῖος. Τραγικὸς, ξδ' Ὀλυμπιάδι. Olympiade *septuagesima quarta.* Suidas Χοιεῖλλος, Ἀθηναῖος Τραγικὸς, ξδ' Ὀλυμπιάδι. Olympiade *septuagesima* commissus est cum Æschylo; & Pratina, Tragœdiarum scriptoribus: Idem Suidas. Πρατίνας Πυῤῥωνίδου Εγκωμίου Φλιάσιος. Ποιτὴς Τραγῳδίας. ἀντηγωνίζετο ἢ Αἰσχύλῳ τε

καὶ Χοιρίλῳ ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. Tragœdias quoque docuit cum Phrynicho Olympiade *septuagesima quarta*. Eusebius in Chronico ad hanc Olympiadem, numero cIɔ Iɔxxxiii. *Chœrilus & Phrynichus illustres habentur.* Alter *Chœrilus* fuit *Epicus* Poëta, *Tragico* paullo minor: nam Olympiade *septuagesima quinta* admodum iuuenis erat, Samius patria, condicione seruus, qui ad Archelaï Macedonum Regis, qui Perdicæ successit, tempora superfuit, ei Regi gratissimus. Suidas. Χοιρίλος, Σάμιος. τινὲς δὲ, Ἰασέα, ἄλλοι δὲ Ἁλικαρνασσέα, ἱστοροῦσι. γενέσθαι δὲ κατὰ Πανύασιν τοῖς χρόνοις. ἐπὶ δὲ τῶν Περσικῶν, Ὀλυμπιάδι ΟΕ νεανίσκον ἤδη εἶναι. δοῦλον τε Σαμίου τινὸς αὐτὸν γενέσθαι, εὐειδῆ πάνυ τὴν ὥραν. φυγεῖν τε ἐκ Σάμου, καὶ Ἡροδότῳ τῷ ἱστορικῷ προσεδρεύσαντα, λόγων ἐρασθῆναι, οὗ τινος αὐτὸν καὶ παιδικὰ γεγονέναι φασίν. ἐπιθέσθαι δὲ ποιητικῇ. καὶ τελευτῆσαι ἐν Μακεδονίᾳ, παρὰ Ἀρχελάῳ, τῷ τότε αὐτῆς βασιλεῖ. ἔγραψε δὲ ταῦτα, τὴν Ἀθηναίων νίκην κατὰ Ξέρξου. ἐφ' οὗ ποιήματος κατὰ στίχον στατῆρα χρυσοῦν ἔλαβε· καὶ σὺν τοῖς Ὁμήρου ἀναγινώσκεσθαι ἐψηφίσθη. Λαμιακὰ, καὶ ἄλλα τινὰ ποιήματα αὐτοῦ φέρεται. Habes hic multa, quibus facile alter ab altero dignoscitur: Primò namque, prior, est *Athieniensis*, alter, *Samius*, siue, *Iasius*, aut *Halicarnassensis*: secundò, prior, est *Tragicus*, alter *Epicus* Poëta: tertiò, posterior *Chœrilus* Olympiade *septuagesima quinta* admodum iuuenis erat: at vero prior *Chœrilus* Tragœdias docere cepit, Olympiade *sexagesima quarta*, docebatque cum Phrynicho Olympiade *septuagesima quarta*: id est, ad Olympiadem *se-*

ptuageſimam quintam totos quadraginta docuerat annos: non ergo *adoleſcentulus* erat Olympiade *ſeptuageſima quinta* Tragicus Chœrilus *Athenienſis* ciuis. Sed Chœrilus *Samius* Poëta *Epicus* ea Olympiade *ſeptuageſima quinta* erat *adoleſcentulus*, ita vt ſuperfuerit ad Archelaï, qui Perdicam in regno excepit, tempora: eius carmina eodem prope loco, quo illa Homeri, habebantur. Tertius denique *Chœrilus* fuit, Alexandri Magni æqualis, eiuſque res geſtas carmine deſcripſit. Huius *Chœrili* exempla traduci ab Ariſtotele VIII. Topicor. Lib. putat Vir Incomparabilis: εἰς δὲ φράσιν τὰ παραδείγματα καὶ τὰς παραβολὰς οἰστέον· παραδείγματα δὲ, οἰκεῖα, καὶ ἐξ ὧν ἴσμεν. οἷα Ὅμηρος, μὴ οἷα Χοίριλος. Ego vero contra exiſtimo, & hoc loco, & Rhetoric. L. III. ab Ariſtotele laudari *Chœrilum* illum, qui, Archelao in Macedonia regnante, vixit, non autem hunc poſteriorem: Comparat autem eum cum Homero, quia Homero prope parem prædicabat antiquitas: at contra minorem eum Homero facit Philoſophus, qui nullum non mouet lapidem, vt Homerum omnibus ſuperiorem probet fuiſſe, & faciat palam: Adde quod nondum videtur ille *Chœrilus* Alexandri Magni æqualis poëmata ſua in vulgus edidiſſe, quando Ariſtoteles Libros Topicorum ſcribebat: Fuit quippe *Chœrilus* in Alexandri Magni comitatu, cùm is armis exercitúq; omnem prope Aſiam teneret, Regémque ipſum Darium prælijs & victorijs vrgeret, tuncque poëmata ſua ſcribebat *Chœrilus*: At vero iam ante inuulgauerat Ariſtote-

les Libros Topicorum: Prius enim edidit Libros, quos Ἐξωτερικοὺς dicunt, deinde in vulgus dedit τοὺς Ἀκροαματικούς, Alexandro Darium bello lacessente, vt est apud A. Gellium Lib. XX. cap. IV. Sunt autem Libri τῶν Τοπικῶν conscripti ante Libros τῶν προτέρων Ἀναλυτικῶν, qui sunt ἐν τοῖς Ἀκροαματικοῖς. Aristoteles auctor est Lib. I. Prior. Analytic. cap. I. Διαλεκτικὴ δὲ, πυνθανομένῳ μὲν, ἐρώτησις ἀντιφάσεως. συλλογιζομένῳ δὲ, λῆψις τοῦ φαινομένου καὶ ἐνδόξου, καθάπερ ἐν τοῖς Τοπικοῖς εἴρηται. Nam inter τοὺς Ἐξωτερικοὺς λόγους, τῶν Τοπικῶν Libri reponendi sunt: quippe Ἐξωτερικὰ *dicebantur*, inquit Scriptor Noctium Atticarum, loco laudato, *quæ ad Rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, ciuiliúmque rerum notitiam conducebant.* Sunt autem omnino τὰ Τοπικὰ ad *facultatem argutiarum* referenda. Ne quis autem existimet, cùm solenne videatur fuisse Aristoteli, eandem materiam non semel tractare, sed secundis, tertiisque nonnunquam curis illustrare, & in Indice à Diogene Laërtio plerique Libri recenseantur, qui sunt huius πραγματείας, isti nempe:

Ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως.	α'. β'.
Ὅροι πρὸ τῶν Τοπικῶν.	α'. β. γ'. δ'. ε'. ϛ'. ζ'.
Τὰ πρὸ τῶν τόπων.	α'.
Τοπικὸν πρὸς τοὺς ὅρους.	α'. β'.

Ne quis, inquam, existimet, ea, quæ ab Aristotele laudantur in prioribus Analyticis, *Topica*, & quæ hodie extant, inter τοὺς Ἀκροαματικοὺς λόγους fuisse censenda, alios vero huius argumenti Libros, qui ἐν τοῖς Ἐξωτερικοῖς essent, perijsse; scien-

dum est ἐν τοῖς Ἀκροαματικοῖς si qua ad *disceptationes Dialecticas* pertinebant, ea subtilius multo copiosiusque agitata fuisse, quam factum fuerat ἐν τοῖς Ἐξωτερικοῖς λόγοις. Atqui ea quæ traduntur ab Aristotele in his *Topicorum* Libris, qui extant, non copiose, non subtiliter, sed rudi Minerua, delineantur. Docet ipse Aristoteles Topicorum Lib. I. cap. I. extremo, his verbis: ἐπεὶ περὶ οὐδενὸς αὐτῶν τὸν ἀκριβῆ λόγον ἀποδοῦναι προαιρούμεθα, ἀλλ' ὅσον τύπῳ περὶ αὐτῶν βουλόμεθα διελθεῖν, παντελῶς ἡγούμενοι ἱκανὸν κατὰ τὴν προκειμένην μέθοδον, τὸ δύνασθαι γνωρίζειν ὁπωσοῦν ἕκαστον αὐτῶν. Quo in censu sunt Libri duo, qui περὶ τῶν Σοφιστικῶν ἐλέγχων inscribuntur: Nam cum *Topicis* coniunguntur, vt legere est cap. vlt. Libri II. Sophist. Elench. διδήλωται ἐν τοῖς πρότερον, καὶ πρὸς πόσα, καὶ ἐκ ποίων, καὶ ποσῶν λόγων δυνησόμεθα λαβεῖν, καὶ ὅθεν εὐπορήσομεν τούτων. ἔτι δὲ, πῶς ἐρωτητέον, καὶ τακτέον τὴν ἐρώτησιν πᾶσαν, καὶ περί τε ἀποκρίσεων καὶ λύσεων τῶν πρὸς τοὺς συλλογισμούς. διδήλωται δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τῆς αὐτῆς μεθόδου τῶν λόγων ἐστί. πρὸς δὲ τούτοις περὶ τῶν παραλογισμῶν διεληλύθαμεν. Deinde nullus τῆς Τοπικῆς πραγματείας Liber periit, meo quidem iudicio: Certe omnes qui in Indice à Diogene Laërtio enumerantur, extant. Nam quod ad illum attinet Librum, cui titulum facit Diogenes τὰ πρὸ τῶν Τόπων, primus est Topicorum: præcedit enim τῶν Τόπων tractationem: eius quippe hoc præscribit argumentum Aristoteles: πρῶτον οὖν ῥητέον, τί ἐστι συλλογισμός, καὶ τίνες αὐτοῦ

διαφοραὶ, ὅπως ληφθῇ ὁ Διαλεκτικὸς συλλογισμός. τοῦτον γὰρ ζητοῦμεν κατὰ τὴν προκειμένην πραγματείαν. Sed maxime liquet è verbis huius Libri extremis, illum esse, qui τὰ περὶ τῶν Τόπων Diogeni inscribitur: τὰ μὲν οὖν ὄργανα, δι' ὧν οἱ συλλογισμοὶ, ταῦτά ἐστιν. οἱ δὲ Τόποι, πρὸς οὓς χρήσιμα τὰ λεχθέντα, οἱ δέ εἰσιν. Cùm autem varij loci, è quibus argumenta petuntur, fuerint, videtur Aristoteles eos distribuisse in quosdam ordines: Quare vbi in Diogenis Laërtij Indice legitur, ὅροι περὶ τῶν Τοπικῶν, legendum puto, ὅροι πρότων Τοπικῶν, quo titulo intelliguntur secundus, tertius, quartus, & quintus Libri Topicorum, in quibus traduntur definitiones Locorum, πρῶτα Τοπικὰ indigitant, quia primi traduntur. Quod ad Τοπικὸν πρὸς τοὺς ὅρους attinet, complectitur Libros sextum, & septimum Topicorum, in quibus Loci tractantur è *Definitionibus* petiti: Habes Lib. VI. primore: τῆς δὲ περὶ τοὺς ὅρους πραγματείας μέρη πέντε ἐστίν. Sequitur Liber Topicorum octâuus, in quo habes duos illos, de quibus Diogenes, ἐρωτήσεως, καὶ ἀποκρίσεως Libros: Libri octaui Topicorum hoc est initium: μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τάξεως, καὶ πῶς δεῖ ἐρωτᾷν, λεκτέον. cap. vero IV. sic habet: περὶ δὲ ἀποκρίσεως, πρῶτον μὲν διορισθέον. & extremo Lib. II. Sophist. Elenchor. ἔτι δὲ δεδήλωται, πῶς ἐρωτητέον, ἢ τακτέον τὴν ἐρώτησιν πᾶσαν, καὶ περὶ τε ἀποκρίσεων καὶ λύσεων τῶν πρὸς τοὺς συλλογισμούς. Nomen igitur, τὰ Τοπικὰ, erat titulus, qui suo ambitu complectebatur omnes Libros huius πραγματείας. Libri vero singuli sua gaudebant

epigraphe speciali: en illorum seriem.

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ.	LIBRI TOPICORVM.
Τὰ περὶ τῶν Τόπων. α΄.	Liber I.
Ὅροι προτέρων Τοπικῶν. α΄.β΄.γ.δ΄.ε΄.ς΄:ζ.	II.III.IV.V.
Τοπικῶν πρὸς τοὺς ὅρους, α΄.β΄.	VI.VII.
Ἐρωτήσεως, καὶ ἀποκρίσεως, α΄.β΄.	VIII.

Age vero, quia tam commoda se offert occasio, disputemus quoque, sed paucis, de eorum Librorum numero, qui τὰ Ἀναλυτικὰ inscribuntur. Diogenes Laërtius in Indice *Priores Analyticos* numerat octo, vt in emendatioribus codicibus legitur: *Posteriores* duos facit. Ammonius Commentarijs ad Categorias Aristotelis obseruat, in Bibliotheca Ptolemæi Philadelphi repositos fuisse quadraginta Libros, qui τῶν Ἀναλυτικῶν Aristotelis nomine insigniebantur, quorum quatuor tantum ab Interpretibus legitimus Aristotelis fœtus agnoscantur. ἀμέλει, φασὶν ἐν τῇ μεγάλῃ βιβλιοθήκῃ, εὑρῆσθαι Ἀναλυτικῶν τεσσαράκοντα βίβλους, Κατηγοριῶν δὲ, δύο ἐκρίθη δὲ ὑπὸ τῶν Ἐξηγητῶν, Κατηγοριῶν μὲν, τοῦτο εἶναι γνήσιον τοῦ Ἀριστοτέλους, Ἀναλυτικῶν δὲ, τέσσαρα. Sed pace illorum Interpretum dixerim, plures erant Libri ab Aristotele conscripti, quàm à bonis illis Interpretibus recensentur, qui τῶν Ἀναλυτικῶν nomine laudantur. Huius nostræ obseruationis auctorem dabimus eum, cuius testimonij nemo est fidem qui eleuet, Aristotelem nempe, qui Lib. VI. Ethic. ad Nicomachum, cap. III. sua laudat Ἀναλυτικὰ his verbis: ἐκ προγινωσκομένων δὲ πᾶσα διδασκαλία, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς ἐλέγομεν. Non

ignoro Viros eruditissimos ista referre ad *Analytica posteriora*, quæ hodie extant; sed id mihi non potest probari, neq; cuiquam, puto, si animaduerterit, nondũ conscriptos fuisse ab Aristotele Libros hos duos *Analyticorum posteriorum*, quando Ethica ad Nicomachum edidit: Nam quando Ethica ad Nicomachum dedit in vulgus Aristoteles, nondũ Libros de *Anima* scripserat, En habes L. I. Ethic. extremo: θεωρητέον δὴ καὶ τῷ πολιτικῷ περὶ ψυχῆς. θεωρητέον δὲ τούτων χάριν, καὶ ἐφ' ὅσον ἱκανῶς ἔχει πρὸς τὰ ζητούμενα· τὸ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἐξακριβοῦν, ἐργωδέστερον ἴσως ἐστὶ τῶν προκειμένων λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς Ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια· καὶ χρηστέον αὐτοῖς. Ex his vides nihil dum ab Aristotele scriptũ fuisse περὶ ψυχῆς, præterquã pauca quædam in Libris Ἐξωτερικοῖς, eaq; rudi Minerua fuisse tantum delineata. At vero Libros duos *posteriorum Analyticorum*, qui hodie extant, scripti sunt ab Aristotele, post editos Libros περὶ ψυχῆς. idque facile probatur. Liber enim περὶ Ἑρμηνείας editus est post inuulgatos Libros περὶ ψυχῆς. Habes L. de *Interpretatione*, c. I. περὶ μὲν οὖν τούτων (παθήματα τῆς ψυχῆς) εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς· ἄλλης γὰρ ταῦτα πραγματείας. Libri duo *priorum Analyticorũ* editi sũt post Librũ *de Interpretatione*. Nã vbi c. I. Libri I. priorũ Analyticorũ docet Aristoteles, τί ἐστι πρότασις, vno fere verbo id exequitur, quia scilicet id iã ante pluribus & ex professo, ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας præstiterat. *Posteriorum* vero *Analyticorum* Libros post editos *Analyticorum priorũ* istos cõscripsit, vt ipse testis est Prior. Analytic. L. I. c. XXVII. ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω πορευομένοις

ἵσταται

ἴσατάι ποτε, πάλιν ἐροῦμεν· νῦν δ᾽ ἔςω τοῦτο κείμενον. *Dicemus*, inquit, nempe *Analyticorum posteriorum* L. priore. Scripsit igitur Aristoteles Libros duos *Analyticorum posteriorum*, post scriptos Libros de *Anima*. Quare illa *Analytica*, quæ laudat Aristoteles L. VI. Eth. ad Nicomachum, non sunt illa *Analytica*, quæ hodie extant, vt quæ nondum essent edita ab illa, quando scribebat Ethica ad Nicomachum: Sunt igitur alij Libri, quam qui hodie leguntur hoc titulo: Sæpius igitur tractauit Aristoteles hoc argumentum, & quidem ἐν τοῖς Ἐξωτερικοῖς λόγοις rudi Minerua, & delibans quasi; at vero subtilius & copiosius ἐν τοῖς Ἀκροαματικοῖς. Scripsit nãque Aristoteles multos Libros, qui τὰ Ἀναλυτικὰ potuerunt inscribi, atque ita inscribebantur generali epigraphe, habebantque alium etiam titulum ex argũmento, quod tractabatur petitum, atque hinc lux præferenda est Catalogo Librorum Aristotelis apud Diogenem: ita vulgo editur.

Συλλογισμοὶ,	α.
Προτέρων Ἀναλυτικῶν	α. β. γ. δ. ε. ς. ζ. η. (θ'.)
Ἀναλυτικῶν ὑςέρων μεγάλων,	α. β'.
Περὶ προβλημάτων,	α'.
Μεθοδικὰ,	α. β. γ. δ. ε. ς. ζ. η'.
Περὶ τοῦ βελτίονος,	α'.
Περὶ τῆς ἰδέας,	α'.
Ὅροι πρὸ τῶν Τοπικῶν,	α. β. γ. δ. ε. ς. ζ'.
Συλλογισμῶν	α. β'.
Συλλογιστικὸν καὶ ὅροι,	α'.

Libros quos cõscripsit Aristoteles περὶ συλλογισμῶν

Z

καὶ περὶ ὅρου, appellant eo auctore, τὰ Ἀναλυτικὰ, itaque quicunque Libri ab Aristotele de eo argumento conscripti sunt, etsi speciali epigraphe designentur, generali quoque τῶν Ἀναλυτικῶν appellatione insigniuntur : Quare τὰ Ἀναλυτικὰ generalis est epigraphe eorum omnium Librorum, quos octo fuisse docebat, vt nobis quidem videtur, Diogenes Laërtius, & singillatim enumerabat, additis specialibus singulorum titulis, sed interiecti sunt alij quoque Libri, qui omnino non sunt τῆς Ἀναλυτικῆς πραγματείας. Quare post Catalogum τῶν Ἀναλυτικῶν sunt reiiciendi. Videtur autem Catalogus τῶν Ἀναλυτικῶν ita primum à Diogene fuisse conscriptus.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ

Α. Β. Γ. Δ. Ε. ϛ. Ζ. Η.

Ἀναλυτικῶν προτέρων, α'. β'.
Ἀναλυτικῶν ὑστέρων μεγάλων, α'. β'.
Συλλογισμοὶ, α'.
Συλλογισμῶν, α'. β'.
Συλλογιστικὸν, καὶ ὅροι, α'.

Qui vltimus in hoc Catalogo recensetur Liber, videtur esse eiusdé arguméti cum duobus τῶν Ἀναλυτικῶν ὑστέρων μεγάλων Libris, sed prior scriptus est, delineabatque ea quæ fusius postea & subtilius in Libris Ἀναλυτικῶν ὑστέρων μεγάλων expressit Aristoteles: Nam τὸ συλλογιστικὸν ea complectitur, quæ docuit Aristoteles L. priore *Analyticorum posteriorum* de Demonstratione. Quod vero sequitur, καὶ ὅροι,

eiusdem est argumenti cum posteriori Libro: nam, vt optime obseruarunt Interpretes, & ipse Liber αὐδιοῦ, ὁ σκοπὸς τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν ὑστέρων Αναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, περὶ τοῦ ὁρισμοῦ ἐστι. Atque iste Liber est, meo iudicio, quem τῶν Αναλυτικῶν epigraphe laudat Aristoteles Ethicis ad Nicomachũ. Videnturque isti Libri, quibus titulus fuit, Συλλογισμοὶ, A. Συλλογισμῶν, A B Συλλογιστικὸν, καὶ ὅροι, A. censendi ἐν τοῖς Ἐξωτερικοῖς λόγοις, quemadmodum Libri Αναλυτικῶν προτέρων, A. B. Αναλυτικῶν ὑστέρων μεγάλων, A. B. inter τοὺς Ακροαματικοὺς numerandi sunt. Quia autem hic sumus, expendendus est à nobis, Deo dante Aristotelis locus, è L. priore περὶ Σοφιστικῶν ἐλέγχων, cap. X ὁ δὲ, ὅτι ἡ Ὁμήρου ποίησις, σχῆμα, διὰ τοῦ κύκλου, ἐν τῷ συλλογισμῷ· ὁ δ᾽ ἐν μηδετέρῳ, ἀληθὴς συλλογισμὸς, Excusserunt hunc locum duo summi viri, δύο κοσμήτορε λαῶν: quorum prior hinc colligebat, non tantum illud Syntagma è variis diuersorum Poëtarum poëmatis compactum, quem Ἐπικὸν Κύκλον dixerunt veteres, *Cycli* nomine venisse, sed etiam ipsius Homeri poësim: Alter vero docuit, & quidem optime, Homeri poësim, aut alius cuiusquam Poëtæ, qui locum non haberet in *Epico Cyclo*, dictam non fuisse ab vllo veterum *Cyclum* sed hanc appellationem fuisse totius illius Syntagmatis tantum, quod nominari diximus *Epicum Cyclum*: Ego vero hic addam, quæ coniicio. Variæ erant *Epici Cycli* partes, cùm diuersa essent variorum Poëtarum poëmata: τὰ μέρη τοῦ Κύκλου dixerunt. Clemens Alexandrinus

Protreptico: καὶ δὴ τὸν ἱστορῶντα τοῦτο Διονύσιον ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τοῦ Κύκλου παρίστημι. Neque aliqua huius Syntagmatis pars dicebatur *Cyclus*, ſed totum Syntagma tantum : Atque hinc emendandus eſt Ariſtoteles : ὁ δὲ, ὅτι ἡ, Ο μέρος, ποίησις, σχῆμα, διὰ τοῦ κύκλου. O, ſiue figura cycli, eſt κύκλος, eoque ſenſu hic adſcribitur: Dicit namque, ἡ, Κύκλου μέρος, ποίησις, σχῆμα, διὰ τοῦ κύκλου. Vnde hic paraſyllogiſmus petitur : ἡ, Κύκλου μέρος, ποίησις. τὸ κύκλου μέρος, σχῆμα. ἡ ποίησις ἄρα σχῆμα. Nam διὰ τοῦ κύκλου, id eſt, quia eſſe dicitur κύκλου μέρος, colligitur eſſe σχῆμα : nam σχῆμα ἐστί, τὸ ὑπό τινος, ἤ τινων ὅρων περιεχόμενον, vt cum Euclide dicam. Quod autem Philiponum putant Viri Incomparabiles legiſſe apud Ariſtotelem, ἡ Ομήρου ποίησις, vt hodie editur, nobis non perſuadent. Verba Philoponi ſunt in 1. Analytic· ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τι Κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενον, ὃ ποίημα τινὲς μὲν εἰς ἑτέρους, τινὲς δὲ εἰς Ομηρον ἀναφέρουσιν. Varia erant poëmata, vt iam diximus, huius Syntagmatis, quorum alia alios habebant auctores; interea fuit Μικρὰ Ιλιας, cuius auctor proculdubio Leſches; ſed & poëma, τὰ Κύπρεια dictum, nonnulli, quia illud Herodotus Ιλιάδα τὴν ἐλάσσω vocat, confundunt, cum *parua Iliade*: Atqui Homerus, ex Herodoti, & aliorum etiam nonnullorum, ſententia, auctor erat τῶν Κυπρείων ἢ τῆς ἐλάσσω Ιλιάδος, quam Philoponus à *parua Iliade* non diſcriminat, in eius tamen verbis ita reſcribendum eſt : ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τι Κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενον. οὗ ποίη-

μα. τινὲς μὲν εἰς ἑτέρους, τινὲς δὲ εἰς Ομηρον διαφέρουσιν.

CAP. III.

Quæ portio in suspenso esse debeat, si quis filium superstitem atque vxorem reliquerit prægnantem. Sarapias Alexandrina mater numerosæ vno partu prolis. Vlpianus atque Gaïus illustrantur, prior etiam interpunctione iuuatur. Actor plus petendo, aliquid damni sentit. Julianus exponitur.

QVÆSITVM est à Iureconsultis, quæ portio in suspenso esse debeat, si quis filium superstitem, atque vxorem prægnantem reliquerit? Cui quæstioni cum distinctione respondendum esse videtur: Potest quippe mulier prægnans non esse, existimari tamen prægnans esse; id est, ipsa dicere se prægnantem potest: Etenim *quod dicitur,* si putatur esse prægnans, *sic accipiendum si dicat se prægnantem.* L. XXX. §. III. D. *de adquirenda hæreditate.* Si quicquid illa dicat se prægnantem, prægnantem tamen non esse certo constet, ex asse hæres est, qui iam natus est. *Est autem tractatum, pro qua partem faciat, quia ex vno vtero plures nasci possunt? & placuit, si in rerum natura certum sit, hanc, quæ se dicit prægnantem, non esse, ex asse iam esse hæredem hunc, qui iam natus est, quoniam & ignorans hæres fit, quare si medio tempore cesserit, integram hæreditatem ad hæredem suum transmittit.* L. III. § X. D. *de suis & legitimis hæredibus.*

Dicitur, *si in rerum natura certum sit, hanc, quæ se dicit prægnantem, non esse,* quia certa sunt indicia è rerum natura petita, quibus constare potest, vacuum esse vterum: *ignorans* tamen dicitur heres, quia etiamsi in rerum natura omnia certa sint, tamen cùm futurum illud vtique sit, in eo nostra versatur inscitia: Atque ita intelligenda sunt, cum hac ipsa conditione. *si in rerum natura certum sit, hanc, quæ se dicit prægnantem, non esse,* verba Pauli e L. XVII ad Plautium: *Illud sciendum est, si mulier prægnans non sit, existimetur autem prægnans esse, interim filium hæredem esse ex asse, quanquam ignoret se ex asse hæredem esse.* L. V. D. *si pars hereditatis petatur.* Intelligenda quoque sunt hoc sensu Vlpiani verba è L. VIII. ad Sabinum. *Suum heredem. Certum est, ex asse heredem esse, etsi putat prægnã-tem mulierem, quæ non est prægnans:* L. XXX. §. VI. *de adquirenda hæreditate.* Cùm igitur constat certis iudiciis è rerum natura petitis, mulierem, quæ se prægnantem dicit, non esse prægnantem, filius, quanquam ignorans quod futurum vbique fiet, etiam dum expectatur tempus, quo nasci oporteret postumum, si quem in vtero haberet mulier, ex asse heres est. At verò longe aliter pronuntiandum est, quando constat mulierem prægnantem esse: Nam si paterfamilias mortuus est, relicto vno filio, & vxore prægnante, filius ex parte *quarta* tantum heres erit, interim dum mulier pepererit, vt docet Paulus, L. XVII. ad Plautium. *Antiqui libero ventri ita prospexerunt, vt in tempus nascendi omnia ei iura integra reseruarent, sicut apparet*

in iure hereditatium : in quibus , qui post eum gradum sunt agnationis , quo est id , quod in vtero est , non admittuntur , dum incertum est , an nasci possit : Vbi *autem eodem gradu sunt ceteri , quo & venter , tunc quæ portio in suspenso esse debeat , quæsierunt : ideo , quia non poterant scire , quot nasci possunt : ideo , nam multa de huiusmodi re tam varia , & incredibilia creduntur , vt fabulis adnumerentur : Nam traditum est , & quatuor pariter puellas à matrefamilias natas esse : Alioquin tradidere non leues auctores quinquies quaternos enixam Peloponnesi : multas Ægypti vno vtero septenos. Sed & tergeminos Senatores cinctos vidimus Horatios. Sed & Lælius scribit , se vidisse in Palatio mulierem liberam , quæ ab Alexandria perducta est , vt Hadriano ostenderetur , cum quinque liberis , ex quibus quatuor eodem tempore enixa (inquit) dicebatur : quintum post diem quadragesimum. Quid est ergo ? Prudentissime Iuris auctores medietatem quandam secuti sunt , vt quod fieri non rarum admodum potest , intuerentur , id est , quia fieri poterat , vt tergemini nascerentur ,* quartam *partem superstiti filio adsignauerint :* τὸ γὰρ ἅπαξ , ἢ δὶς (*vt ait Theophrastus*) παραβαίνουσιν οἱ Νομοθέται. *Ideoque & si vnum paritura sit , non ex parte dimidia , sed ex* quarta *interim heres erit.* L. III. D. *si pars hereditatis petatur.* Sed hic obiter , quod ad partum mulieris Ægyptiæ numerosum attinet , obseruabimus Iulium Capitolinum referre , An-

tonino Pio imperante, vno partu mulieris quinque pueros editos fuiſſe. Verba illius Scriptoris ſunt hæc in Antonini Pij Vita: *Aduerſa hæc eius temporibus præuenerunt: Fames de qua diximus: Circi ruina: terræ motus, quo Rhodiorum, & Aſiæ oppida conciderunt, quæ omnia mirifice inſtaurauit: & Romæ incendium, quod trecentas quadraginta inſulas vel domos abſumpſit: & Narbonenſis ciuitas, & Antiochenſe oppidum, & Charthaginenſe forum arſit: Fuit & inundatio Tiberis: Apparuit & ſtella crinita: Natus eſt & biceps puer, &* vno partu mulieris quinque pueri editi ſunt: *Viſus eſt in Arabia iubatus anguis maior ſolitis, qui ſe à cauda medium comedit: Lues etiam in Arabia fuit:* Suſpicatur eruditiſſimus Caſaubonus hic commiſſum eſſe anachroniſmum, & lapſum eſſe memoria Iulium Capitolinum. Nam videtur hæc *Sarapias* intelligi, quæ vno fœtu quinque enixa liberos, miſſa eſt Alexandria ad Hadrianum, non autem ad Antoninum Pium, vt referunt nobiles Iuriſperiti tres, Paulus, Gaïus, & Iulianus. Sed ſtupendus plane eſſet error à Capitolino hic admiſſus, ſiquidem de partu mulieris illius, quæ *Sarapias* nominabatur, eſſet intelligendus: Sed cum Capitolino paria facit R. Dauid Gaus, qui parte ſecunda Libri cui titulum fecit צמח דוד, hunc partum numeroſum, & alia pleraque aduerſa, quæ à Capitolino proueniſſe dicuntur Antonini Pij temporibus, confert in annum ab orbe condito, vt Iudæi numerant, termilleſimum nongenteſimum quintum: בימיו גם נולד נער אחד בשני ראשים ואשת אחת ילדה חמשה בנים בכרס

כברס אחר והיה רעב גדול בכל הארצות ואחריו דבר כבד
מאור ורשעים גדולים ועצומים ושריפות רבות ושטף מים
רבים והיה כל זה כשנת תתק״ה קמ״ה לנוצרים: קאעסיוס ס״ו י״ה
Etiam in diebus illius, Antonini Pij, *natus est biceps puer, vnoque mulieris partu quinque pueri editi sunt: Fuit & ingens toto terrarum orbe fames, quam lues horrenda excepit: Valide item terra mouit: Fuerunt præterea multa incendia, & multa aquarum inundationes: Atque hæc omnia prouenerunt anno Iudaïco termillesimo nongentesimo quinto, qui est Æra Christianæ centesimus quadragesimus quintus.* Hanc historiam descripsit Iudæus Historicus è Dione, si DIs placet; nam laudat auctorem קאעסיוס is autem est, meo quidem iudicio, Dio *Cassius*, quem etiam in rebus Titi citat in testem: sed credat Iudæus Apella, non ego: nam vides pleráque ista pœne ad verbum è Iulio Capitolino fuisse descripta: adde quod diu est, cùm Dionis Cassij Libri, in quibus Antonini Pij res gestæ referebantur, desiderantur; neque enim Xiphilinus, Constantinus Porphyrogeneta, aut Zonaras, eos habuerunt. Sed hæc ὁδοῦ πάρεργον, ad Pauli verba redeundum est: quorum ratio est in eo posita, quod nostram inscientiam in his aspicere oportet, non quid in rerum natura certum sit, vt docet idem Paulus, eodem Libro. *Si paterfamilias mortuus esset, relicto vno filio, & vxore prægnante, non recte filius a debitoribus partem dimidiam crediti petere potest, quamuis postea vnus filius natus sit: quia poterant plures nasci: cùm per rerum naturam certum fuerit, vnum nasci. Sed Sabinus, Cassius, partem* quartam *peti debuisse: quia incer-*

tum esset, an tres nascerentur: Nec rerum naturam intuendam, in qua omnia certa essent, cùm futura vtique fierent, sed nostram inscientiam aspici debere. Leg. XXVIII. §. V. D. *de Iudicijs.* Quod si pauciores tribus, aut plures quam tres, postea nascerentur accrescebat pro rata, aut decrescebat de ea parte, ex qua heres factus erat, vt docet Vlpianus Lib. XV. ad Edictum: *Et, si pauciores fuerint nati, residuum ei pro rata adcrescere: si plures, quam tres, decrescere de ea parte, ex qua heres factus est.* Leg. IV. D. *si pars hereditatis petatur.* Sed in hanc sententiam non iuisse Vlpianum colligunt nonnulli, ex eius verbis, Lib. V. ad Edictum. *Interdum Prætor incertæ partis hereditatis petitionem indulget, idoneis causis interuenientibus, vt puta, est defuncti fratris filius, sunt & vxores defunctorum fratrum prægnantes, quam partem fratris filius hereditatis vindicet, incertum est: quia, quot edantur fratrum defuncti filij, incertum est. Æquissimum igitur est, incertæ partis vindicationem ei concedi. Non audenter itaque dicitur, vbicumque merito quis incertus est, quam partem vindicet, debere ei incertæ partis vindicationem concedi.* Leg. I. §. V. D. *eod.* Sed quis Vlpiano sit sensus è Lege IV. D. *eod.* videre est, & iam diximus: hic tamen *incertam partem* dixit, quanquam certum sit, esse *quartam*, quia incertum est, quot sint nascituri, & pro numero eorum, qui nati fuerint, vel adcrescit pro rata, vel decrescit de ea parte, ex qua heres factus fuerat. Neque huic sententiæ suæ idem Vlpianus Lib. XIV. ad Sabinum aduersatur, cuius verba Leg. III. §. X D. *de suis & legitimis heredibus*, habentur; quippe cùm a-

liò plane referenda sint, vt iam ante à nobis obseruatum est. Gaïo tamen quid dicemus, qui totum ad superstitem, nondum nato postumo, pertinere ait. Leg. VII. D. *de rebus dubijs.* Siquidem certe id dicat Gaïus, à Paulo non stabit; sed vereor ne citatus testimonium defugiat, aut eiuret. Nam vt melius percipiatur mens Gaij, obseruandum est, agi à Gaïo de *fideicommissis* ex parte datis. Lex quippe hæc desumta est è Gaij Lib. I. *Fideicommissorum*, quod facile etiam intelliges, si connectas hanc Legem cum superioribus duabus præcedentibus.

Gaïus Lib. I. Fideicommissorum.

Si tibi & postumo suo vel alieno hereditatem restituere quis rogauerit.

Marcianus Lib. III. Fideicommissorum.

Vel ex parte te, & ex parte postumum heredem instituisset, legatumve similiter, vel fideicommissum dedisset.

Gaïus Lib. I. Fideicommissorum.

Vtrum ita postumus partem faciat, si natus sit: an & si natus non sit, quæritur? Ego commodius dici puto, siquidem natus non est, minime eum partem facere, sed totum ad te pertinere, quasi ab initio tibi solido relicto: sin autem natus fuerit, vtrosque accipere quantum cuique relictum est, vt vno nato, pars tibi dimidia debeatur: duobus natis, tertia tibi debeatur: tribus natis, quia trigemini quoque nascuntur, quarta debeatur: & nostra quidem ætate Serapias Alexandrina mulier ad Diuum Hadrianum perducta est cum quinque liberis, quos vno fœtu nixa est, sed tamen quod vltra tres nascitur, fere portentosum videtur.

Iam vero hæc est ratio *fideicommissorum*, atque

legatorum, vt *si Titio & postumis viriles partes dari voluisset, vel etiam id expressisset: totum legatum Titio debetur, non nato postumo.* At vero longe alia est ratio hereditatis, quam certum est, totam & ex asse non pertinere ad superstitem filium, nondum nato postumo, sed *quartam* tantum totius hereditatis partem à superstite filio peti debere definiuerunt Sabinus, & Cassius, in quorum sententiam eunt Paulus, & Vlpianus quoque, vt è Leg. IV. D. *si pars hereditatis petatur*, constat; ad eamque sunt referenda eius verba è Lib. VIII. ad Sabinum: *Suum heredem certum est, ex asse heredem esse, etsi putat prægnantem esse mulierem, quæ non est prægnans. Quid si vnum in vtero habeat? ân ex parte dimidia sit heres? Siue institutum postumum proponas, siue intestatum patrem decessisse: Quod & Sextum Proponium opinatum, Tertyllianus Libro IV. Quæstionum refert: putasse enim, sicuti cùm vacuo vtero suus ex asse heres est, ita & cùm vnum gerit, nec per naturam humanæ conditionis alium partum formare potest, (quod quidem post certum tempus conceptionis eueniet.) ex parte dimidia & ignorantem fore heredem, non ex* quarta, *vt Julianus putat.* Leg. XXX. §. VI. D. *de adquirenda hereditate.* Videtur tamen prima specie atque visione Vlpianus dicere, *ex dimidia parte* heredem fore, non autem *ex quarta*, cùm nihilominus ipse Vlpianus, vt iam ante probauimus, doceat, *ex parte quarta* heredem tantum esse, dum mulier pepererit. Sola interpunctione atque distinctione adiuuandus est hic locus: Rescribo itaque: *Ex parte dimidia & ignorantem fore heredem? Non.* Ex

quarta, *vt Iulianus putat.* Quærebatur, qua ex parte heres sit superstes filius, nondum nato postumo: An *ex parte dimidia* etiam ignorans? quemadmodum opinabatur Sextus Proponius, siue Pomponius, vt habent alij codd. referente Tertylliano Lib. IV. Quæstionum. Negat Vlpianus, qui secundum Iuliani sententiam pronunciat *ex parte quarta* tantum heredem esse. Neque enim ex eo, quod suus heres ex asse heres est, quanquam ignoret se ex asse heredem esse, si in rerum natura certum sit, hanc mulierem, quæ se prægnantem dicit, non esse prægnantem, licet colligere *ex parte dimidiá* heredem fore, cùm vnum gerit: Par quippe non est ratio: Certis namque colligi potest indicijs è rerum natura petitis, vacuum esse vterum, & mulierem, quæ se dicit prægnantem, non esse: At vero nullis tam certis indicijs constare potest, vnum gerere. Quare, in re incerta medietatem quandam secuti, juris auctores prudentissime *quártam partem* superstiti filio adsignauere: Quæ est sententia Iuliani, vt hic hábes: quanquam videatur ab ea abire Lib I. ad Vrseïum Ferocem: *Si pater meus prægnante vxore relicta decesserit, & ex causa hereditaria totum partu hoc, quod patri meo debitum fuisset, petissem, nihil me consumsisse quidam existimant: si nemo natus sit, recte mé egisse: quia in rerum natura verum fuisset, me solum heredem fuisse. Iulianus notat. Verius est me eam partem perdidisse, pro qua heres fuissem, antequam certum fuisset, neminem nasci: aut* quartam *partem, quia tres nasci potuerunt: aut* sextam, *quia quinque: nam &*

Aristoteles scripsit quinque nasci posse: quia vuluæ mulierum totidem receptacula habere possunt, & esse mulierem Romæ Alexandriam ab Ægypto, quæ quinque simul peperit, & tum habebat incolumes: & hoc & in Ægypto adfirmatum est mihi. Leg. XXXVI. D. *de solutionibus.* Hinc colliguntur dubitanter pronunciasse Iulianum, pro qua parte superstes filius, dum postumus nascetur, heres esset. Ego vero non dubito existimasse Iulianum, *ex quarta parte* heredem esse, vt scribit Vlpianus: neque hic in alia it: sed cùm Lex ista ad *plus petitiones* pertineat, *& actor plus petendo, aliquid damni sentiat.* Leg. I. D. *de interrogationibus* existimauit Iulianus in hoc casu, quanquam & istud non adseueranter, *partem sextam* perdere: Verum dicit esse Iulianus, eam partem perdere, pro qua heres fuisset, antequam certum fuisset neminem nasci, id est, nondum nato postumo: Atque hæc quidem *quarta pars* est: sed tamen incertus est Iulianus, an in hoc negotio dicendum sit, *partem quartam* esse, an potius *sextam*, quia quinque nasci potuerunt, ne scilicet plus petendo, tantum damnum sentiat.

CAP. IV.

Antoninus filios habuit mares duos: Talmud emendatur. Coloniæ ius. Tributum ſoli, & capitis. Cæſarea Palæſtinæ colonia iuris Italici, vt & Ælia Capitolina. Paulus I C. cum Vlpiano conciliatur: non eodem enim tempore ſcripſerunt Libros ſuos de Cenſibus. Apud Iudæos infantem ex ante diem natum occidiſſe, capital: Tacitus emendatur.

REFERVNT Iudæi Antoninum Pium in animo habuiſſe, dare ius coloniæ Tiberiadi: ita ſcribunt Talmudiſtæ Cod. עבודה זרה, cap. לפני אידיהן 1. f. X. ed. Ven. qua vtor: אמר ליה אנטונינוס לרבי בעינא רימלך אסוירוס ברי תחותי ותתעביד טבריא קלניא *Dixit Antoninus ad Rabbi Judam Sanctum: Cupio ego, vt in regno me excipiat Aſſuerus filius meus: fiatque Tiberias colonia.* Sed quis hic eſt *Aſſuerus* Antonini Filius? Quanquam admodum peregrini ſint Iudæi atque hoſpites in hiſtoria exotica, neque facile ſit diuinare quid velint, cùm dicunt Antonino Pio filium fuiſſe אסוירוס *Aſſuerum* dictum, ſuſpicor tamen aliquid hic latere, quod è vero petitum ſit. Ex hoc Talmudiſtarum loco Auctor צמח דוד parte ſecunda ad annum Iudaïcum termilleſimum nongēteſimum viceſimum primū: ובדברי רבותינו ז"ל נמצא שהיה לו לאנטונינוס פיאו בן ושמו אסוירוס אשר היה רוצה להמליכו אחריו: אפשר שלא עלה בידו או אפשר שלסיבת קוצר ימיו או שלא עשה פעולה רשומה כותבי זכרונות השמיטוהו

Hoc autem memoria proditum fuiſſe à Magiſtris noſtris τοῖς μακαρίταις *reperi, quod Antonino Pio filius fuerit, cui nomen erat* Aſſuero, *quem in imperio ſibi ſuccedere volebat. Forte autem id in eius poteſtate non fuit, vel etiam is non diurnauit: vel etiam, quia poſterorum memoria nihil dignum fecit, hiſtorici eum prætermiſerunt.* Non ſum neſcius, Antonino Pio fuiſſe liberos virilis ſexus. Iulius Capitolinus in eius Vita: *Socer Annius Verus. Vxor Annia Fauſtina. filij mares duo.* Sed aut ego valde fallor, aut ij ante adoptatum ab Hadriano Antoninum extincti ſunt. Inter adoptiuos Antonini filios eſt *Annius Verus*: hic natus, puto, error; nam omnino in nomine אסוירוס pro סוירוס eſt *Verus:* & forte mutanda eſt litera ס in ם poſt א, cum abbreuiate ſcriptum eſſet à Latinis, *Ani. Verus,* id eſt, *Anius Verus:* Sed hæc ſatis de Antonini filio: Antoninus autem ipſe volebat, inquiunt, Tiberiadem *coloniam* facere: ius iſtud *coloniæ* explicat Scholiaſtes: קלניא בת חורין תיתן שלא מס לעולם *Colonia eſt ciuitas libera, quæ nunquam tributum pendit.* Tributum autem eſt ſoli, & capitis: Leg. VIII. §. VIII. D. *de Cenſibus.* Itaque tributum confertur, vel in capite, vel ex cenſu: Non omnis tamen *Colonia* immunitatem habet hanc: nam aliæ *Coloniæ* fiunt *ſaluis tributis*, Leg. VIII. §. V. D. *eod.* Alijs *remittitur tributum capitis:* Alijs etiam *ſolum immune eſt*, quod eſt *iuris Italici Coloniam* eſſe: Quanquam ex eo, quod *tributum capitis remittitur*, interpretari licet, *ſolum* quoque *immune factum eſſe*, exemplo Diui Titi apud Paulum Lib. II. de Cenſibus. *Diuus Veſ-*

spasianus Cesarienses colonos fecit, non adiecto, vt & iuris Italici essent: sed tributum his remisit capitis: sed Diuus Titus etiam solum immune factum, interpretatus est. L. VIII. §. VII. *D. eod. Similes eis Capitulenses esse videntur*, vt sequitur ibidem. Fuit igitur, ex interpretatione Diui Titi, Cæsarea Palæstinæ *colonia iuris Italici*, vt vt id non addiderit Diuus Vespasianus, quando Cæsarienses colonos fecit. Atqui id negat Vlpianus L. de Censibus I. *In Palæstinæ duæ fuerunt coloniæ, & Cæsariensis, & Ælia Capitolina, sed neutra ius Italicum habet.* L. I. §. VI. D. *eod.* Verum facilis poteſt, meo iudicio, iniri ratio Paulum conciliandi cum Vlpiano. Vlpianus quippe ſcripſit hunc de *Censibus* Librum, Antonino Caracalla Diui Seueri Filio imperante: probant id iſta Vlpiani verba de Tyro: *Huic enim Diuus Seuerus & Imperator noster, ob egregiam in Rempublicam, Imperiumque Romanum insignem fidem, ius Italicum dedit.* Is, quem *Imperatorem suum* dicit Vlpianus, & cum Diuo Seuero coniungit, Antoninus eſt Caracalla Diui Seueri F. Seuerus autem cum ſuo Antonino iam Auguſto, vt Palæſtinis plura iura fundauerat, ita etiam Iudæos grauiter afflixerat, volueratque Cæſaream, & Æliam Capitolinam, nihil præter nomen *coloniæ* habere, quanquam à Diuo Veſpaſiano Cæſarienſibus tributum capitis eſſet remiſſum, & Diuus Titus etiam ſolum immune factum interpretatus eſſet. At vero Paulus ſcribebat de *Censibus* poſt Seueri atque Antonini Caracallæ mortem, Antonino Heliogabalo imperante:

Prius illud, ſcilicet poſt mortem Seueri, Antoninique Caracallæ, Paulum hunc ſcripſiſſe Librũ probatur ex his Pauli ipſius. *In Africa, Carthago, Vticea, Leptis magna à Diuis Seuero & Antonino iuris Jtalici factæ ſunt.* Leg. VIII. §. XI. *D. eod.* Antonino vero Heliogabalo imperãte ſcripſiſſe hinc liquet. *Imperator noſter Antoninus ciuitatẽ Emiſenorũ coloniã, & iuris Italici fecit.* Leg. *ead.* §. VI. D. *eod.* Cùm Seuerus & Antoninus *Diui* à Paulo appellentur, vt qui morari in terris deſierant, hic Antoninus alius non eſt ab Heliogabalo, qui Cæſarienſes in antiquum ius Diui Titi interpretatione quæſitum reſtituit, atque Capitulenſes eis ſimiles eſſe videri voluit. Age vero, quia ab iudæis fuit huius capitis principium, in iis deſinat. Locus eſt Taciti Hiſtoria V. de iudæis, Cl. Lipſio merito de mendo ſuſpectus: Verba Taciti ſunt. *Augendæ tamen multitudini conſulitur: Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas.* Vide notas Cl. illius Viri, qui reſcribendum putat, *ex gnatis.* Sed aliud dicendum eſt ex moribus iudæorum petitum. Si quis infantem vnum diem natum occidiſſet, eadem Lege tenebatur, qua is, qui virum interfeciſſet, dummodo poſt nonum menſem in lucem eſſet editus: nam ſi ante hoc tempus eſſet edidus in abortibus cenſebatur. Maimonides Tractatu רוצח, cap. II. אחר ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו אם הרג בודון או גולה אם הרג בשגגה והוא שכלו לו חרשיו אבל אם נולד לפחות מט׳ חרשים הרי הוא כנפל עד שישהה ל׳ יום וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו *Quiſquis occi-*

dit aut grandem natu, aut infantem vnum iam diem natum, siue marem, siue feminam, capite luito, siquidem ἐκ προνοίας cædem fecerit, sin imprudens, in exilium deportator: is autem infans intelligitur, qui post nonum mensem sit in lucem editus: nam si vel paullo ante nonum mensem peractum editus sit in lucem, tanquam abortus censetur ad triginta vsque dies: quod si quis intra illud triginta dierum interuallum, eum occiderit, capital ne esto. Ex hac Iudæorum παραδόσει colligimus, scriptum fuisse olim apud Tacitum: *Nam & necare quenquam ex ad natis, nefas,* vnde factum vnica voce, *adnatis*, ac deinde, quod idem est, *agnatis:* Est autem, *ex ad natis*, ante diem natis, & certe non licebat, vt è Maimonide diximus, occidere את הקטן בן יומו *infantem vnum iam diem natum*, quod Tacito nouum videtur.

CAPVT V.

Ad exules, ad seruos, ad peregrinos, nulla Lex Romanorum pertinet, in iis scilicet, in quibus ius ciuile aliquid addit vel detrahit iuri communi. Quintilianus, & Vlpianus illustrantur. Fragmentum veteris Iurisconsulti emendatur.

IN Mosaïcarum Romanarumque Legum Collatione, Titulo *de Sicariis & Homicidis casu vel voluntate*, laudatur Vlpianus, eiusque locus describitur, relatis Legis Corneliæ de Sicariis ver-

bis: *Item eum qui hominem occidit, coërcit: nec adiecit cuius conditionis hominem, vt & ad seruum & ad peregrinum pertinere hac Lex videatur.* In veteri, quo vsus est Vir summus Petrus Pithæus, codice, scribebatur, *pertinet ire hac Lex videatur;* quæ scriptura proculdubio vera est: nam alludit Vlpianus ad verba Legis Corneliæ, *qui cum telo ambulauerit hominis necandi &c.* hocque vult, non minus ad seruum & peregrinum pertinere hanc Legem videri, quam ad eos pertinet *ire*, siue *ambulare*. Ad hæc autem Vlpiani verba, *vt & ad seruum, & ad peregrinum*, ista Notauit Vir Clarissimus. Cicero pro Cluentio: *Vbi omnes mortales alligat Lex, ita loquitur, qui fecit, fecerit, omnes, viri, mulieres, liberi, serui, in iudicium vocantur.* Omnibus Legibus serui rei fiunt, quarum pœna in seruos cadere potest. Leg. XII. §. vlt. D. *de accusat.* In seruos etiam admissa delicta Legibus vindicantur, adeo vt & ipsi seruo, non ad suggillationem Domini, facta iniuria, Legibus inulta non relinquatur; Leg. *Item apud Labeonem* §. *si quis.* D. *de iniur.* L. VI. D. *ad L. Iul. de adult.* Et tamen illud etiam verum est, quod & Fabius L. VI. vsurpauit, *ad exules*, ad seruos, ad peregrinos, nullam Legem pertinere. Sed hæc ex mente verbisque Legum dijudicanda sunt, & potissimum quidem ex subiecta materia. Peregrinus manumittens seruum non potuit Latinum facere. Cur

ita ? Quia lex Iunia, quæ Latinorum genus induxit, ad peregrinos non pertinet : Prætor tamen non permittebat ita manumiſſos ſerui-re, niſi aliter Lege peregrina cautum eſſet. Hoc ſcripſerat Iureconſultus quidam, ſiue is Vlpianus fuit, ſiue Gaïus, ſeu quis alius, in Libro Regularum, cuius ego nuper fragmentum magno parte erui ex veteri Gloſſario Cl. Puteani, viri ſelectiſſimæ eruditionis, & iudicij recti. Quod de peregrino diximus, fortaſſe & ad deportatum non male habetur, Leg. II. D. *de interdic. & relegat.* Hactenus Vir Cl. cuius ſententiam adprobare non poſſumus; itaque iſta paullo accuratius à nobis, Deo dante, ſunt expendenda. Quintiliani locus habetur L. VII. cap. I. extremo; ſed argumentum præmittendum eſt, ex iis, quæ paullo ante præcedunt: *Qui reo proditionis patri non affuerit, exhæres ſit. Proditionis damnatus, cum aduocato exulet. Reo proditionis patri diſertus filius affuit, ruſticus non affuit: damnatus abiit cum aduocato in exilium. Ruſticus cùm fortiter feciſſet, præmij nomine impetrauit reſtitutionem patris, & fratris. Pater reuerſus inteſtatus deceſſit, petit Ruſticus partem bonorum : Orator totum ſibi vindicat.* Poſt multa in vtramque partem diſputata, hæc ſubiicit M. Fabius. *In hoc, de quo loquimur, patre, quid apprehendi poteſt ?* Damnatus eſt. *Numquid igitur Lex ad abſolutos tantum patres pertinet ? dura prima fronte quæſtio. Ne deſperemus; credibile eſt hoc voluiſſe Legumlatorem, ne auxilia liber-*

rorum innocentibus deessent. Sed hoc dicere Rustico verecundum est, quia innocentem fuisse patrem fatetur. Dat aliud argumentum controuersia. Damnatus proditionis cum aduocato exulet. *Vix videtur posse fieri, vt pœna filio eadem, patri; & si affuerit, & si non affuerit, constituta sit. Præterea*, Lex ad exules nulla pertinet. *Non ergo credibibile est, de non aduocato damnati scriptum.* Vult probare Quintilianus, Legem hanc, *Qui reo proditionis patri non affuerit, exhæres sit*, ad absolutos tantum atque innocentes patres pertinere, non autem ad nocentes & damnatos: Argumentum igitur, cùm ita dicere Rustico, qui innocentem fuisse patrem volebat, verecundum esset, petit ex altera lege, *Damnatus proditionis cum aduocato exulet*: Nam fieri non potest, certe non debet, vt æque plectatur is è liberis, qui patri proditionis reo ac nocenti non affuerit, atque is, qui aduocatus affuerat, quique videbatur aduocatione hac sua in criminis illius partem venire; Atqui *aduocatus cum proditionis damnato exulabat*; ergo credibile non est, vt *de non aduocato damnati* scripta sit hæc Lex, *Qui reo proditionis patri non affuerit, exhæres sit.* Hic est sensus verborum Quintiliani, quem vix capies, propter vitiosam illorum interpunctionem, & leue mendum: Rescribo: *Vix videtur posse fieri, vt pœna filio, eadem patri, ei si affuerit, & si non affuerit, constituta sit.* Pœna filio eadem, quæ patri, si ei affuisset, constituta erat, *Damnatus proditionis*

cum aduocato exulet. Pœnam quoque conſtitutam fuiſſe filio, qui non affuiſſet aduocatus damnato patri, quanquam non eandem, quæ patri, volebat Orator filius, negabat Ruſticus, neque ita intelligendam eſſe exiſtimabat hanc Legem, *Qui reo proditionis patri non affuerit, exhæres ſit.* Sequitur denique his verbis alterum argumentum; *Præterea, Lex ad exules* nulla *pertinet.* Quibus verbis id non ſignificabatur, quod volebat Vir ſummus, *nullam legem ad exules pertinere*: hoc enim falſum eſt, ſed Legem hanc, *Qui reo proditionis patri non affuerit, exhæres ſit*, de qua diſputatur, *non pertinere* ad non aduocatos patrum damnatorum, atque adeo *exulum*: Neque enim dicit Lex, *Qui reo proditionis patri, damnato, aut* exuli, *non affuerit, exhæres ſit:* Quare hæc Lex *ad exules non pertinet*; quod eodem ſenſu dixit. Fabius, *nulla pertinet:* Sciunt enim etiam ij, qui nondum ære lauantur, pronomen iſtud, *nullus*, *nulla*, ſæpius vſurpari pro aduerbio negandi, *non*: Quare hic Quintiliani locus nihil facit ad ea quæ docet Cl. Pithæus; qui addit de peregrino, qui manumittens ſeruum, non potuit Latinum facere, quia Lex Iunia, quæ Latinorum ius induxit, ad peregrinos non pertinet; quanquam, inquit, Prætor non permittebat ita manumiſſum ſeruire, niſi aliter Lege peregrina cautum: quod collegiſſe ſe fatetur è fragmento, ſiue Vlpiani, ſiue Gaij, ſiue alius in Libro Regularũ, quod eruit è Gloſſario Cl. Puteani, viri ſelectiſſimæ eruditionis, & iudicii recti-

Sed bene eſt, quod in fine harum Notarum edidit integrum illud Fragmentum, cuius pars iſta ſunt, quæ ad hanc rem faciunt. *Peregrinus manumittens ſeruum non poteſt Latinum facere, quoniã Lex Iunia, quæ Latinorum genus induxit, non pertinet ad peregrinos, ſicut & Octauianus probat. Prætor non permittit manumiſſum ſeruire, niſi aliter Lege peregrina confirmatum fuerit.* Operæ autem pretium eſt hic legere, quæ præfatus eſt idem Vir ſummus ad hoc Fragmentum. *Viſum eſt tandem Puteano noſtro hic adiicere Fragmentum illud Latinum toties à me laudatum, quod Græculus Magiſter Omelijs ſuis & Græcæ linguæ exercitationibus inter alia quædam ex aliis auctoribus initia librorum inſeruerat. Græcam etiam interpretationem, ſi quando vſui eſſet, certis tantum locis in margimine addere libuit, ſatis perſuaſis hæc potius ex Latinis Græca facta, quanquam ſunt & quædam, quæ Græciſmum magis referre videanturr* Ad marginem autem eorum, quæ deſcripſimus ex hoc Fragmento, addiderat, & quidem ad vocem, *Peregrinus*, ξεῖνος: legebat vero in ſequentibus, *ſicut & Octauenus probat: at Prætor* &c. denique vocis, *peregrina*, in hoc loco, *niſi aliter Lege* peregrina *confirmatum*, interpretatio Græca eſt Ἑλλώων. Latina iſta interpretatio vocis Græcæ Ἑλλώων, non eſt ſeculi illius, quo vixerunt Vlpianus, & Gaïus; neque item Græci, niſi poſterioris ætatis, redderent τὸ *peregrina*, τῷ Ἑλλώων. Si igitur liceat, quod ſuſpicor, dicere; exiſtimo hæc è Latinis primo Græca facta fuiſſe, etiã additis quibuſdã, quæ ex vſu illius ſeculi,

quo

quo ſcribebat Græcus hic Interpres, obtinebant: poſtea pleraque è Græcis Latine reddita à ſtudioſo aliquo fuiſſe, vnde etiam quædam, quæ Græciſmum magis referre videntur, cuius generis iſta ſunt, quæ interpretamur: Verumtamen hæc, *Prætor non permittit manumiſſum ſeruire, niſi aliter Lege* peregrina, Ἑλλώων *confirmatum fuerit*, non putamus coniungenda eſſe cum præcedentibus, vt volebat vir magnus: Multo enim minus ſeruos à peregrinis manumiſſos, qui Latini fieri non poſſunt, quā quoſuis alios, qui *vindicta*, aut *teſtamento*, manumittebantur, imo, meo quidem iudicio, ad eos tantum, qui *vindicta* manumittebantur, attinet: quod nobis iudicio fuit vox Ἑλλώων, quanquam corrupta: Nam ſeruus annorum triginta minor manumiſſus vindicta, ſine conſilij auctoritate, ſeruus manebat, Lege Ælia Sentia, vt habes apud Vlpianum Lib. Regularum Singulari, Tit. *de Libertis* I. *Lege Ælia Sentia cautum eſt, vt minor triginta annorum ſeruus vindicta manumiſſus, ciuis Romanus non fiat, niſi apud conſilium cauſa probata fuerit: ideo ſine conſilio manumiſſum Cæſaris ſeruum manere putat.* Vir ſummus Cuiacius edidit, expuncto *Cæſaris* nomine, *ideo ſine conſilio manumiſſum, ſeruum manere putat:* & quidem longe alio ſenſu, nam ſi *Cæſaris* nomen adſcribis, hoc velle putem Vlpianum, eum, qui minor annorum triginta vindicta manumiſſus ſit ſine conſilio, *Cæſaris* fieri ſeruum, id eſt, fiſci; neque enim amplius in bonis domini, qui manumiſit quoquo modo, eſſe cenſetur; atque ita *nullius in bo-*

Cc

nis eſſe creditur, ac proinde *Cæſaris* ſeruus ſit, vt qui iure, ac proinde reuera, manumiſſus non ſit: nam ea quæ humani ſunt iuris, ſi *nullius in bonis* ſint, publica eſſe ſiue populi videntur: iura autem populi & Reipublicæ inuaſit Cæſar. Quod ſi *Cæſaris* nomen expungas, ſenſus eſt, eum, qui minor annorum triginta à domino vindicta manumiſſus ſit ſine conſilio, ſeruum tamen domini ſui manere, vt qui non ſit iure manumiſſus. Atque iſta quidem Lex *Ælia Sentia* cauebat, ſecundum quam, in hoc caſu, Prætor permittebat, imo iubebat manumiſſum ſeruire. Reuocabantur quoque in ſeruitutem Liberti ingrati, non quidem ex Lege *Ælia Sentia*, certis de cauſis è Conſtitutionibus Diui Claudij & Commodi, quæ tamen ætate Vlpiani non obtinebant, vt in Commentarijs noſtris ad Leges Atticas docuimus, itaque Vlpiani ætate ingrati Liberti ad ſeruiendi neceſſitatem non redigebantur, ſed id poſtea Legibus Diocletiani, & Conſtantini Magni ſancitum eſt, Leg. XII. C. *de operis Libertorum:* Leg. II. C. *de Libertis & eorum liberis.* Leg. I. Cod. Theod. *eod.* itemque Nouella Iuſtiniani LXXVIII. cap. II. De his Legibus, quæ ſua ætate obtinebant, vt & *Ælia Sentia*, quæ ſola Vlpiani æuo manumiſſum reuocabat in ſeruitutem, intelligendus eſt Græcus auctor, qui ad veterum Iureconſultorum verba de ſuo addit è receptis tunc Legibus atque inſtitutis; ſed tamen corrupta eſt vox Ελλιώων, nam ſuſpicor

primo olim ſcriptum fuiſſe à Græco iſto Magiſtro, *τῦ νόμου Αἰλίου ἢ νέων*, & compendioſe, *αἰλ. ἢ νέων*, id eſt, *niſi aliter Lege Ælia, aut nouis* ſcilicet Legibus Diocletiani, Conſtantini, Iuſtiniani, huiuſque potiſſimum, *comprobatum fuerit.* Compendioſa *αἰλ. ἢ νέων* ſcriptura facile mutauit in *Ἐλλιώων*, vnde nata Latina huius vocis interpretatio, *peregrina.* Hoc autem vult, Prætorem non permittere manumiſſum ſeruire, niſi aliter Lege Ælia, aut nouis Iuſtiniani Legibus cautum ſit: Lex *Ælia* ſeruum manere iubebat eum, qui minor annorum triginta ſine conſilio fuerat vindicta manumiſſus: Leges Diocletiani, Conſtantini Magni, Iuſtiniani, ingratum Libertum in ſeruitutem reuocabant. Sed de his ſatis, iam enim dicendum eſt, quare peregrinus, manumittens ſeruum, non poſſit Latinum facere, & cur Lex *Iunia*, quæ Latinorum genus induxit, *ad peregrinos non pertineat.* Cauſſa in promptu eſt, & hæc quidem, meo iudicio. Ius collectum eſt ex *naturalibus* præceptis, aut *gentium*, aut *ciuilibus*: Ius *naturale* eſt, quod natura omnia animalia docuit: nam ius iſtud, non humani generis proprium, ſed omnium animalium, quæ in terra, quæ in mari naſcuntur, auium quoque commune eſt: Ius vero *gentium* eſt, quo humanæ gentes vtuntur, quod à *naturali* recedere facile intelligi poteſt; quia illud omnibus animalibus, hoc ſolis hominibus inter ſe commune ſit: Ius denique *ciuile* eſt, quod nec in totum à *naturali*,

vel *gentium* recedit, nec per omnia ei ſeruit: itaquē cùm aliquid addimus, vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id eſt, *ciuile* efficimus. His poſitis, videamus, quare Lex *Iunia* non pertineat ad peregrinum, adeo vt manumittens ſeruum peregrinus Latinum non faciat; nempe *manumiſſiones* quidem *iuris gentium ſit.* Leg. IV. D. *de iuſtitia & iure:* Sed additur huic juri è Lege *Iunia*, vt manumittens ſeruum, Latinum faciat, quod ius cùm proprium ſit atque *ciuile* Romanorum, non eſt *peregrinis* commune, ſed ijs inter ſe, qui Reipublicæ Romanæ ſunt ciues. Quod vero ad *deportatos* attinet, *manumittere deportatum non poſſe Diuus Pius reſcripſit* Leg. II. D. *de interdictis, relegatis, & deportatis*. Ratio in prōptū eſt, quia *qui pœnæ ſerui efficiuntur, indubitate manumittere non poſſunt, quia & ipſi ſerui ſunt.* Leg. VIII. D. *de manumiſſionibus.* Manumiſſio iuris *gentium* eſt, de manu miſſio, id eſt, libertatis datio, ſed manumittit is tantum, qui manui & poteſtati ſuppoſitum habet: Quare ex hoc *gentium* iure ſeruus, qui manui alterius ſuppoſitus eſt, alterum manumittere non poteſt. Accedit ad hæc ius *ciuile* Romanorum, quo *deportati* & ipſi *ſerui* habentur: vnde fit, vt manumittere non poſſint.

CAP. VI.

Multum refert, in maioribus delictis consulto aliquid admittatur, an casu: voluntas enim iustitiam prouocat, casus vero temperamentum admittit. Rescriptum Hadriani emendatur sæpius. Gregorianus item Codex. Triboniani incogitantia.

MVltum refert, in maioribus delictis consulto aliquid admittatur, an casu; nam voluntas iustitiam prouocat, casus temperamentum admittit; fato namque, non noxæ imputandus est: itaque Leges homicidij pœnam remittunt, οὐ γὰρ τὸ συμβὰν νόμος ἐσκέψατο, ἀλλὰ τὴν τοῦ δεδρακότος διάνοιαν. Qua de re extat Rescriptum Hadriani Augusti apud Vlpianum Lib. VII. de Officio Proconsulis, sub titulo *de Sicarijs & Veneficis*. Eius verba referuntur in Collatione Legum Romanarum & Mosaïcarum, Tit. I. de Sicarijs & Homicidis casu vel voluntate. *Distinctionem casus & voluntatis seruari in homicidio Rescripto Hadriani confirmatur. Verba Rescripti. Et qui hominem occidit, absolui solet, scilicet si non occidendi animo id admisit: & qui non occidit, sed voluit occidere, pro homicida damnatur. E re itaque constituendum est, ex quo ferro percussit ipsa funditus. Nam si gladium instrinxit, aut telo percussit, quid dubium est, quin occidendi animo percusserit? Sic lapide percussit, aut cucuma, aut cum forte rixaretur, ferro percussit, sed non occidendi mente. Ergo hoc exquirite, & si voluntas occidendi*

fuit, vt homicidam seruum supplicio cum iure iubete affici. Non omnia huius Rescripti verba sana sunt, quibus tamen medicinam non properabis è Leg. I. §. III. D. *ad L. Cornel. de sicarijs & venefic.* quo loco Tribonianus describit è Lib. XIV. Institutionum Marciani hæc verba: *Diuus Hadrianus rescripsit, eum, qui hominem occidit, si non occidendi animo hoc admisit, absolui posse: & qui hominem non occidit, sed vulnerauit, vt occidat, pro homicida damnandum, & ex re constituendum hoc: nam si gladium strixerit, & in eo percusserit, indubitate occidendi animo in eum admisisse. Sed si claui percussit, aut cuccuma in rixa, quamuis ferro percusserit, tamen non occidendi animo, leniendam pœnam eius, qui in rixa causa magis, quàm voluntate homicidium admisit.* Vides è comparatione huius Rescripti, vt apud Vlpianum refertur, Marcianum, siue Tribonianum multa mutasse, sed ea pleraque non in melius: Ex his tamen, *si claui percussit*, colligimus apud Vlpianum scribi debere, *si clabi depercussit.* Scriptum est *clapi*, pro *clabi*, siue *claui.* Verbum vero, *depercussit*, decompositum est, & præpositio, *de*, hic minuit significationem. Rursum ista cum sequentibus, *sed si claui percussit, aut cuccuma in rixa,* ostendunt apud Vlpianum mutilum esse locum: *Sic lapide percussit, aut cucuma, aut cùm forte rixaretur, ferro percussit.* Nam ꝺ *claui*, aut *cucuma percussisse*, non opponitur τῷ, *cùm forte rixaretur*, siue rixæ: imo intelligitur, *claui*, aut *cucuma* inter rixandum percussisse: & bene Tribonianus: *Sed si claui percussit, aut cuccuma in rixa:* apul Vlpianum excidit vasis ferrei,

ſi forte, culinarij nomen, aut inſtrumenti, quo percutere potuerat: itaque poſt, *aut*, adponendus eſt aſteriſcus, & locus ad hunc legendus modum: *Si clabi depercuſſit, aut cucuma, aut* *, *cùm forte rixaretur.* At vero longe abit Tribonianus, cùm dicit conſtituendum eſſe, an occidendi animo percuſſerit, necne, *ex re*, id eſt, *è ferro*, quo percuſſit: non enim inſtrumentum poteſt abſolute hic dici *res*: Sed veteri ſcriptura deceptus eſt Tribonianus, cùm animum non aduerteret ad eos, de quibus agebatur in hoc Diui Hadriani Reſcripto. Vltima apud Vlpianum verba, *vt homicidam ſeruum ſupplicio cum iure iubete affici*, inemendata cenſet CL. Pithœus, cuius frater eo digniſſimus, & vere gemellus, legebat, *vt homicidij reum ſupplicio maiore iubete* adfici. Addit Petrus, niſi quis ita malit, *vt homicidam ſeruum ſupplicio maiore*: Certum enim eſt ex perſona delinquẽtis vt crimen, ita pœnam augeri. Sed iam noſtræ ſunt, cum bono Deo, interpretandi partes. Reſcriptum iſtud Hadriani eſt ad Prouinciæ Rectorem: nam & eum, ad quem reſcribit, inquirere vult, & iubere homicidam, ſi criminis reus peragatur, ſupplicio affici. Quare ſingulari numero legendum eſt, *exquirito*, itémque, *iubeto*, non autem, quaſi pluribus reſcriberet, *exquirite*, *iubete*. Is autem, de quo agebatur, & homicidij poſtulabatur, *ſeruus* eſt: id enim manifeſto docent Reſcripti verba, *vt homicidam*, ſeruum *ſupplicio cum iure iubeto affici.* Eum autem homicidij poſtulabat, niſi valde fallor, *hera*, quod *ſe* percuſſiſſet, apud Prouinciæ Rectorem:

neque enim iam ab ipso Hadriani æuo, *licebat dominis supra modum & sine causa legibus cognita in seruos suos sæuire, & maior asperitas dominorum Diui Antonini Constitutione coërcetur*, vt est apud Gaïum Lib. I. Institutionum. Diuo Antonino præiuerat suo exemplo pater Hadrianus, referente Vlpiano, Lib. VIII. de Officio Proconsulis, sub titulo De dominorum sæuitia. *Diuus etiam Hadrianus Vmbriciam (Vmbram*, quod idem est, habes in Collatione Legum Romanarum & Mosaycarum.) *quandam matronam in quinquennium relegauit, quod ex leuissimis causis ancillas atrocissime tractasset*. Leg. II. D. *de his, qui sui, vel alieni iuris sunt*. Cùm igitur ex Imp. Hadriani Constitutione, dominorum in seruos vitæ necisque potestas esset coërcita, Prouinciæ Rectorem adit *hera* à *seruo* suo pulsata, eumque illo nomine homicidij accusat: consultus à Præside Hadrianus rescribit, voluntatem in his spectari, non exitum: nam & is, qui hominem occidit, si non occidendi animo hoc admisit, absolui potest, & qui hominem non occidit, sed vulnerauit, vt occidat, pro homicida damnatur: voluntatis autem argumentum firmissimum maxime petitur ex eo, quo percussit, instrumento: nam si gladio, si telo percussit, dubium non est, quin occidendi animo percusserit; at verò si, oborta rixa, eo, quod primum occurrit, & in manus venit, arrepto ferro, vt, exempli gratia, claui, aut cucuma, aut alio huiusmodi vase, alterum percusserit, occidendi mentem non fuisse palam est. Itaque in specie hac rescribit dominæ

minæ ſiue hæræ probandum eſſe, quo ipſam ferro percuſſerit ſeruus, cùm in eo poſitum ſit maximum firmamentum accuſationis huius. Quare diligenter hoc vult exquiri à Rectore Prouinciæ, vt ſi ex eo, quo illam percuſſit, ferro conſtiterit, voluntatem occidendi fuiſſe, ſeruum, tanquam homicidam ſupplicio iubeat affici *cum iure*, id eſt, cauſa Legibus cognita. Totum igitur locum ita legendum putamus. *Diſtinctionem caſus & voluntatis in homicidio ſeruari Reſcripto Hadriani confirmatur. Verba Reſcripti. Et qui hominem occidit, abſolui ſolet, ſcilicet ſi non occidendi animo id admiſit: & qui non occidit, ſed voluit occidere, pro homicida damnatur.* Eræ *itaque conſtituendum eſt, & quo percuſſit ipſam:* fundus id. *Nam ſi gladium inſtrinxit, aut telo percuſſit, quid dubium eſt, quin occidendi animo percuſſerit? Si* clabi *depercuſſit, aut cucuma, aut* *, *cùm forte rixaretur, ferro percuſſit, ſed non occidendi mente. Ergo hoc exquirito, & , ſi voluntas occidendi fuit, vt homicidam, ſeruum ſupplicio cum iure iubeto affici.* Ex iis, quæ in ſuperioribus diximus, emendationum noſtrarum cauſæ aperiuntur. *Eræ* itaque, ſiue *heræ* reſcripſimus, quia ea eſt, quæ ſeruum, ob ſe ferro violatam, homicidij apud Prouinciæ Rectorem accuſabat: Huic *eræ* conſtituendum eſt, quo ferro percuſſa ſit à ſeruo ſuo: quippe *fundus id*, maximúmque habet momentum ad probandum, eam fuiſſe à ſeruo ſuo percuſſam occidendi animo: è voce autem, *funditus*, quæ nullum hic habet locum, fecimus diſtinctis vocibus,

fundus it, siue id. Vult autem Imperator, vt Præses, vbi exquisiuerit, seruo voluntatem occidendi fuisse, eum, tanquam homicidam, *cum iure*, & causa Legibus cognita, supplicio iubeat adfici. Legitur in eadem Collatione eiusdem argumenti Rescriptum Imperatorum Diocletiani & Maximiani A A. descriptum è Gregoriano Codice. ITEM GREGORIANVS. *Libro IV. ad Legem Corneliam de sicarijs & veneficis, tale Rescriptum dedit, quod si dominum. Habe Agato K. NB. Qualitas precum Iull Antonini clementiam nostram facile commouit: quippe quod asseueret homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cùm calcis ictu mortis occasio prabita videatur. Quod si ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni eum metu ac suspicione, quòd ex admissi discrimine sustinet, secundum id quod adnotatione nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. prid. Kal. Dec. Diocletiano A. IV. & Maximiano coss.* Harum literarum exemplar habetur etiam Leg. V. C. *ad L. Cornel. de sicarijs.* vbi etiam nomen loci, in quo datæ sunt hæ literæ, adscriptum est, & numerus Consulatuum Maximiani A.

Exemplum Sacrarum Literarum Dioclet. & Max. A A. & CC. Agatho.

Eum, qui adseuerat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cùm calcis ictu mortis occasio præbita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit: omni metu ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione nostra comprehensum

est, volumus liberari. Dat. 7. Decembr. Sirmij, ipsis A A. IV & III. Coss. Excidit ex hac temporis nota aliquid: nam non solent ita numerare, *septimo Decembris*: igitur *Kal.* reponendum. Sed maioris momenti videntur verba ista, quæ in *Gregoriano* Codice præscribuntur huic Rescripto, *quod si dominum.* Quo enim pertineant, non videt CL. Pithœus: Quanquam autem is ego non sim, qui cernam acutum, tamen suspicor me videre, quo sint referenda. Sed primo obseruandum est, ea ita esse legenda, *quod sid* (id est, sit) *omnium.* Nempe adnotabat auctor huius Codicis, Imperatores Diocletianum atque Maximianum A A. hoc rescripto non tantum Iulio Antonino, sed etiam *omnibus* ius fecisse; itaque, quanquam in eo Iulij Antonini nomen legatur, *omnium* tamen esse: Quare etiam Tribonianus expuncto Antonini nomine, *omnium esse* videri voluit: nam eo spectant ista, quæ, sine vllo discrimine, *de omnibus* non autem solo Iulio Antonino, intelligenda sunt, *Eum, qui adseuerat hom:cidium se, non voluntate, sed casu fortuito, fecisse.* At quod immediate sequitur, Iulium Antoninum spectat, *cùm calcis ictu mortis occasio præbita videatur*: Neque enim omnes, qui homicidium casu fortuito faciunt, calcis ictu mortis occasionem præbent; est & qui per lasciuiam sagatione, est qui teli casu, & alijs mille lethi vijs.

CAP. VI.

Spadones matrimonia possunt contrahere, liberos item adoptare, aut adrogare: non item castrati: Gaïus JC. emendatur. Quot annos nati spadones testamentum facere possent Eunomiani. Pseudomeni Syllogismi. Codex Theodosianus emaculatur.

IN causis matrimonialibus *frigidorum* ratio maior haberi non debet, aut potest, quam inuestis pueri: *Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt, minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur;* inquit Alexander PP. III. in Rescripto ad Ambianensem Episcopum, Decretalium Lib. IV. Tit. XV. *de Frigidis & maleficiatis*, capite, *Quod sedem*, II. Verum Romanorum Legibus matrimonium contrahebant *spadones*: Nam *si spadoni mulier nupserit, distinguendum arbitror*, inquit Lib. XXXIII. ad Edictum Vlpianus, *castratus fuerit, necne, vt in castrato dicas dotem non esse: in eo, qui castratus non est, quia est matrimonium, & dos, & dotis actio est.* Leg. *si serua* XXXIX. D. *de iure dotium.* Itaque etiam adoptare poterant, & adrogare liberos. *Sed & illud vtriusque adoptionis commune est, quod & ij, qui generare non possunt (quales sunt spadones) adoptare possunt: castrati autem non possunt.* Inst. *de Adoptionib.* §. IX. Habet Imperator è Gaïo Lib. I. Institutionum, cuius verba sic legit & retulit Tribonianus: *Illud vtriusque adoptionis commune*

est, quod & hi, qui generare non possunt, quales sunt spadones, adoptare possunt. Leg. II. §. I. D. *de adoptionib.* Sed male Tribonianus: nam τὸ *generare non posse* differentiam non statuit inter *spadones*, & *castratos*: nam castrati *generare non possunt*, neque vnquam poterunt, cùm illis exsecuerint virum: at vero *spadones* spes est aliquando generaturos, si modo illud corporale vitium, quod impedimento est ad procreandam sobolem, tollatur, aut sanetur: Sunt enim *spadones* οἵ τινες διά τι πάθος ἢ φύξιν ἐνοχλήσασαν τοῖς γονίμοις μορίοις, παιδοποιεῖν κωλύονται· τούτου δὲ ἀπαλλαγέντες παιδοποιοῦσι, vt optime adnotant Græci, qui hanc caussam adferunt differitatis inter *spadones*, & *castratos*, cur illi adoptare possint, hi non possint: καὶ ὅτι ὁ μὲν κάστρατος καὶ ὁ θλιβίας, εἰς θέσιν τινὰ οὐ λαμβάνουσιν· ἐπειδὴ οὐδὲ παιδοποιεῖν δύνανται. ὁ δὲ σπάδων λαμβάνει· ἐπειδὴ τούτου ἐλπὶς εἰκὸς τοῦ πάθους ἀπαλλαγέντα δύνασθαι παιδοποιεῖν, vt legitur in Eclogis Basilic. vbi tamen malim εἴπως, quam εἰκός. Sunt igitur *castratis* ἀνέλπιστα τὰ τῆς παιδοποιΐας, at vero *spadonibus* ἐλπιστά. Putem igitur olim apud Gaïum, & in eo, quo vsus est Tribonianus, codice scriptum fuisse compendiose, *quod & hi, qui generare* nc n *possunt, quales sunt spadones.* Facili autem lapsus è litera *c* facta est litera *o*: at vero ista literarum compendia significant idem, quod exprimunt Græci, nempe, *qui generare* nunc non *possunt.* Nota Iuridicæ in veteribus membranis, N, *non*: N C, *nunc.* Itaque etiam *spadones* heredem postumum scribere possunt, *castrati* non item. *Sed*

est quæsitum, inquit Vlpianus Lib. III. ad Sabinum, *an is qui generare facile non possit, postumum heredem facere possit? Et scribit Cassius, & Iauolenus, posse; nam & vxorem ducere, & adoptare potest.* Spadonem *quoque posse postumum heredem scribere, & Labeo, & Cassius scribunt: quoniam nec ætas, nec sterilitas ei rei impedimento est. Sed si* castratus *sit, Iulianus Proculi opinionem secutus, non putat postumum posse heredem instituere: quo iure vtimur.* Leg. VI. D. *de liberis & postumis.* Testamenta igitur faciebant *spadones*, non tamen ante *decimum octauum* ætatis annum, vt est apud Paulum Lib. III. Sententiarum, Tit. *de Testamentis* IV. §. II. *Spadones eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, id est, annorum decimo octauo.* Apud Cuiacium editur, *anno decimo octauo*, qui adnotat plenæ pubertati datum esse annum decimum octauum, §. *minorem.* Inst. *de Adoptionib.* quod est ex Iustiniani instituto, vt alibi diximus. Itaque suspicor verba ista, *id est, annorum decimo octauo*, siue, *anno decimo octauo*, non esse Pauli ipsius, sed ab aliquo addita, postquam ex instituto Iustiniani plena pubertas definita est anno decimo octauo: Quanquam longe falsus est, quisquis ille fuit, & præter mentem Pauli ista de suo addidit: Tempus quippe definit Paulus, *quo plerique pubescunt*: ergo non *anno decimo octauo*, quo *plena* quidem definitur *pubertas*, non autem *plerique pubescunt*: nam iam ante pubuerunt plerique: vnde Didymus apud Demosthenem ἐπιδιετὲς ἡβῆσαι interpretabatur,

αὐτὴ τῦ, ἐὰν ἑκκαίδεκα ἐτῶν γινόμενοι. τὸ γὰρ ἡβῆσαι μέχρι τεσσαρεσκαίδεκα ἐστιν. Quanquam id male Didymus. Sed tamen hinc constat, persuasum fuisse veteribus, *plerosque pubescere* anno ætatis *sextodecimo.* Quod & manifesto indicant ista Censorini verba. *De tertia autem ætate adulescentulorum tres gradus esse factos in Græcia, priusquam ad viros perueniatur, quod vocent annorum quatuordecim* παῖδα: *mellephebon autem quindecim, deinde sedecim, ephebon, tunc septemdecim* ἐξέφηβον. Ergo *plerique pubescunt* ante annum *decimum octauum*, eo tamen anno plene puberes esse definitum est à Iustiniano, cùm tamen etiam in imbecillioribus non erumpit ætatis necessitas ante decimumoctauum annum: Vnde nostri Athenienses ad annum ætatis *decimum octauum* vsque τὴν ἥβην definiebant, quia nemo erat, licet & plerique, adeoque maxima pars, ante annum decimum octauum pubescerent, sed nemo erat, *frigidos* excipio, qui anno *decimo octauo* pubes non esset: vnde in Oratione Funebri à Pericle habita apud Thucydidem Historia II. τὰ δ᾽, αὐτῶν τοὺς παῖδας τὸ ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ ἡ πόλις μέχρις ἥβης θρέψει. Scholia interpretantur μέχρις ἥβης, μέχρι ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν. Quanquam non tantum ad annum decimum octauum de publico exhibebantur liberi eorum, qui fortiter in bello occubuerant, sed etiam ad annum vsque vicesimum, vt in Legibus Atticis à nobis dictum est; verum non hi soli ab anno decimo octauo ad vicesimum de

publico alebantur, ſed etiam quotquot erant ceteri eiuſdem ætatis adoleſcentuli περίπολοι, qui publice cuſtodes erant in caſtellis Atticæ: eaque eſt ratio, quare dixerit Pericles, δημοσίᾳ ἡ πόλις μέχρις ἥβης θρέψει. Verum ad *ſpadones* redeamus, quos conſtat, ex his Pauli verbis, olim exemplo ceterorum, id eſt, annos quatuordecim tantum natos, teſtamentum facere non potuiſſe, donec tandem Conſtantius A. anno Chriſti Dionyſiano tercenteſimo triceſimo nono, id illis conceſſit.

Imp. Conſtantius A. ad Rufinum Præfectum Prætorio.

Eunuchis liceat facere teſtamentum, componere poſtremas exemplo omnium voluntates, conſcribere codicillos, ſalua teſtamentorum obſeruantia. Dat. V. Kalend. Mart. Sirmij, Conſtantio A. V, & Conſtante Cæſ. Conſſ.

Vbi puto obſeruandum, non temere Conſtantium, *Eunuchos* dixiſſe, non autem *Spadones,* quia *Eunuchus* non tantum *ſpadonem*, ſed etiam *caſtratum* ſignificat: ita Interpretes Græci in Eclogis Baſilicon, & Theophilus. Εὐνοῦχος ὄνομά ἐστι γενικὸν, τέμνεται δὲ εἰς τρία. τῶν γὰρ εὐνούχων, οἱ μὲν, εἰσι Σπάδονες, οἱ δὲ, Καστράτοι, οἱ δὲ, θλίβιαι. Nam *Eunuchis caſtratis* hoc conceſſit Conſtantius, cùm apud eum omnia poſſent, vt è Zoſimo & Ammiano Marcellino conſtat: neque ante hac id datum puto *caſtratis*, vt teſtamentum facerent: *ſpadonibus* vero, vt ſcriberent annos tantum nati quatuordecim: At

At vero Conſtantius, vt rem gratam aulicis ſuis *caſtratis* faceret, in genere *Eunuchis* conceſſit, vt teſtamenta facerent exemplo omnium poſt annum quartumdecimum: quo nomine non tantum *ſpadones*, ſed & *caſtrati* intelliguntur; atque ita ius teſtamenta faciendi *caſtratis* conceſſum eſt per has aulicas artes, & nomen homonymum. Quod vero Vir magnus putat hanc Legem poſſe referri ad *Eunomianos ſpadones*, quibus Lex XVII. C. Th. *de Hæreticis* omnino adimit teſtamenti factionem, vt nec capere ex alieno teſtamento poſſint, nec ipſi ſibi facere teſtamentum, hoc, inquam, nobis non poteſt probari. Imperatores Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius aduerſus *Eunomianos* Legem ſcripſerunt in hæc verba: *Eunomiani ſpadones, nec faciendi, nec adipiſcendi habeant licentiam teſtamenti.* In his verbis, *Eunomiani ſpadones*, mendum latere in voce, *ſpadones*, quod viros eruditiſſimos hactenus fugerit, nullus dubito, quod nos, Deo dante, tollemus: Sed prius videndum eſt, an ſit. Eſt profecto, nec quiſquam ibit inficias, qui aduertet primo, hanc Legem eſſe ſcriptam *omnibus* in vniuerſum *Eunomianis*, non quibuſdam tantum ex illa hæreſi. Id probat Lex XXIII. C. T. *eod. Eunomianis, ne caperent aliquid, vel relinquerent teſtamento, Legem dudum credidimus promulgandam, quam quidem nunc conſilio pleniore reuocamus. Viuant iure communi: ſcribant pariter, ac ſcribantur hæredes.* Vides enim ex hac Lege, priorem illam, de cuius ſcriptura emendanda ſumus ſolliciti, promulgatam fuiſſe *Eunomianis omnibus*,

ſine vllo diſcrimine, ne poſſent ſcribere, vel ſcribi heredes. Rurſum conſtat, non tantæ *Eunomianis* curæ fuiſſe caſtitatem, vt vellent, omnes non dico, ſed totidem forte, quot ſunt Thebarum portæ, & diuitis oſtia Nili, *ſpadones* fieri. B. Auguſtinus L. de Hæreſibus, cap. LIV. *Fertur etiam Eunomius vſque adeo fuiſſe bonis moribus inimicus, vt aſſeueraret, quod nihil cuiquam obeſſet quorumlibet perpetratio & perſeuerantia peccatorum, ſi huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps eſſet.* B. Epiphanius in illa Hæreſi. τὸ δὲ σφαλῆναι εἴ τινι πορνείᾳ, ἢ ἑτέρᾳ ἁμαρτίᾳ οὐδὲν εἶναι φασίν. οὐδὲν γὰρ ζητεῖ θεός, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἐν ταύτῃ μόνῃ τῇ αὐτῶν νομιζομένῃ πίστει. Hinc vides *Eunomium* ſuis ſectatoribus Legem non præſcripſiſſe, vt *ſpadones* fierent: Quare non recte in Lege *Eunomiani* nominantur *ſpadones*, eſtque aliquid huius nominis vicem reponendum. Horrendas ſuas blaſphemias, quibus chartam hanc non inquinabimus, adſtruere conabatur ὁ παγκάκιστος *Eunomius*, ſyllogiſmis quibuſdam, atque ſophiſticis captiunculis, vt teſtantur BB. Epiphanius & Auguſtinus: *Eunomius quippe in Dialectica præualens, acutius & celebrius defendit hanc hæreſim.* Ac maxime vſus videtur fuiſſe ſyllogiſmo, quem etiam Latini *pſeudomenum* appellant, vt eſt apud B. Hieronymum Commētariis in caput I. Amozi. *Oſtium vocatur, qui falſum dogma concepit, & peperit, vt Arius in Alexandria: vectes eius, & firmiſſimæ ſerræ eius Eutychius, &* Eunomius, *qui ſyllogiſmis & enthymematibus, imo ſophiſmatibus, &* pſeudomenis, *& ſoritis, quæ ab alijs male inuenta ſunt, roborare conantur.* Cùm igitur

hæresim suam assereret *Eunomius*, & ab eo *Eunomiani*, mentientibus, vt vertit Cicero *pseudomenos*, quibusdam syllogismis, & illis quoque *mendacium* adhæsit cognomen: neque dubito rescribendum esse in Legis verbis, *Eunomiani* pseudiones *nec faciendi* &c. ψευδιόνες *pseudiones* sunt *mendaces*, nempe qui *mentientibus* ad confirmandam suam hæresim syllogismis vtebantur.

CAP. VIII.

Sindon linea vestis, tum cubitoria, cùm diurna Ægyptiaca, vel Tyria: Erat item fascia, qua Medici obligabant male affecta corporis loca: Martialis illustratus: Fuit quoque linteum tonsorium. Menander illustratus & emendatus de dote filiæ Cratetis. Prægnans mulier non erat morbosa: Vitruuius illustratur.

INter *lineas* vestes erat *sindon*: itaque recenset Pollux Libro VII. cap. XVI. περὶ λινῶν ἐσθήτων. Est autem *Sindon* vel *nocturna* atque *cubitoria* vestis: R. Dauid Camius in Radicibus: סדין חוא כסות הלילה הסמוך לבשר עשוי מפשתים *Sindon tegumentum est nocturnum* ἐπὶ γυμνοῦ *è lino.* Nam huiusmodi vestes *è lino* fuisse iampridem obseruauit Incomparabilis Casaubonus ex Eusebio Hist. L. VI. cap. XL. κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ θεὸς, ὡς λῃστὰς εἶναι περιέτρεχον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφικομένους, μόνον ἐπὶ τῆς εὐνῆς ἧς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς

ὠρεινὸν, vel est *Sindon* vestis *diurna*. Rabbi Dauid ibid. ויש מהם עשויים להתעסק בהם ביום *Sunt* & Sindones *vestes* diurnæ *è lino*. Estque vestis exterior *Sindon*, aut *Ægyptiaca* cum duplici fimbria, Pollux loco laudato. σινδὼν, ἔστιν Αἰγυπτία μὲν, περιβόλαιον δ' ἂν εἴη, ὃ νῦν δίκροσσον καλούμενον. aut *Tyria*, siue etiam *Palæstina*: nam in Iudæa fiebant Prouerb. XXXI. 24. Meminit *Tyriæ Sindonis* Martialis L. IV. Epigrammate XIX: vbi opponit villosam vestem endromidem *sindoni*.

> *Ridebis ventos hoc munere tectus, & imbres,*
> *Nec sic in* Tyria sindone *tutus eris*

Eodem etiam veniebat aliquando *fascia*, qua obligabant Medici male affecta corporis loca. Pollux ibidem. σινδὼν, ἔστιν Αἰγυπτία μὲν, περιβόλαιον δ' ἂν εἴη· δίκροσσον καλούμενον. εἴρηται δέ που καὶ τελαμὼν σινδωνίτης docet idem Pollux L. IV. cap. XXV. περὶ ἰατρικῶν ἐργαλείων. εἴποις δ' ἂν καὶ δεσμὰ, ἢ κατάπλασμα ἐν Γηρυτάδῃ καὶ ὀθόνιον, ὃ ἐπίδεσμον, καὶ τελαμῶνα σινδωνίτην. Atque hinc intelligendus est Martialis L. II. Epigrammate XVI.

> *Zoilus ægrotat faciunt hanc stragula febrem:*
> *Si fuerit sanus, coccina quid facient?*
> *Quid torus à Nilo, quid* sindone *tinctus olenti?*
> *Ostendit stultas quid nisi morbus opes?*
> *Quid tibi cum Medicis? dimitte Machaonas omnes.*
> *Vis fieri sanus? stragula sume mea.*

Tertio versu legendum est:

> *Quid torus à Nilo? quid* sindone cinctus *olenti?*

Nam volebat oſtentare opes ſuas, non tantum in ſtragulis purpureis, & toro Nilotico, ſed etiam in *faſciis*, quibus obligabatur è Medicorum imperio; eas appellat *ſindones*, & quidem *olentes*, è murifice ſcilicet: Intelligitur etiam *ſindonis* nomine linteum illud, quo inuoluebantur, qui tonſoribus operam dabant. vt etiamnum hodie fit. Diogenes Laërtius in Cratetis vita. ὑπὸ τῶν Ἀθήνησιν ἀστυνόμων ἐπιτιμηθεὶς ὅτι σινδόνα ἠμφίεστο, ἔφη, καὶ Θεόφραστον ὑμῖν δείξω σινδόνα περιβεβλημένον. ἀπιστούντων δέ, ἀπήγαγεν ἐπὶ κουρεῖον, καὶ ἔδειξε κειρόμενον. Ludebat Crates in varia ſignificatione *ſindonis:* nam cum illi vitio verteretur ab Aſtynomis, quod, poſito pallio, *ſindonem* veſtem geſtaret, ille de *ſindone tonſoria* reſpondit. Nam Crates, vt & ceteri Philoſophi, *pallium*, non autem *ſindonem*, geſtabat: quanquam & hic paululum abibat Crates à reliquorum more, vt qui villoſum æſtate pallium, hieme detritum geſtabat, vt Philemon Poëtá Comicus ſcribit;

> Καὶ τοῦ θέρους μὲν εἶχεν ἱμάτιον δασύ,
> Ἵν' ἐγκρατὴς ᾖ, τοῦ δὲ χειμῶνος ῥάκος.

Conſortemque habuit non tantum thalami, ſed & eiuſdem vitæ, *Hipparchiam* vxorem, Menandro Comico teſte:

> Συμπεριπατήσεις γὰρ τρίβων' ἔχουσ' ἐμοί,
> Ὥσπερ Κράτητι τῷ Κυνικῷ ποθ' ἡ γυνή.

Filiamque, eadem dotatam pauperie, nuptum collocauit, vt eſt apud Diogenem Laërtium ex eodem Menandro in Cratetis vita: Nam ſubiicit his duobus, quos deſcripſimus, Menandri verſibus iſta:

καὶ θυγατέρ' ἐξέδωκε κείνοις, ὡς αὐτὸς ἔφη, ἐπὶ πεῖρα δοὺς τριάκονθ' ἡμέρας. Verba iſta, ὡς αὐτὸς ἔφη, ad Menandrum referuntur, quem immediate ante teſtem laudauerat. Ceterum locus eſt corruptus, ex quo nullum elicies commodum ſenſum: Neque filiam, quanquam Cynicus, ſic in concubinatum dedit dies triginta. Reſcribo itaque Menandri verſus ad hunc modum:

Καὶ θυγατέρ' ἐξέδωκε
Χοίνιξ, ἐπὶ πεῖρα δοὺς τριάκονθ' ἡμέρας.

Τωθασμὸς eſt, & iocus nō vulgaris elegantiæ: Dicit enim, non Cratetem, ſed *Chœnicem* elocaſſe filiam Cratetis. Minima dos Athenis Atticis erat trium ſeſquiminarum, quarum fœnus annuū erat drachmarum octodecim, quot drachmis vænibant quadraginta octo *Chœnices*, id eſt, vnus hordei medimnus. Atqui Crates dotem non dixit, non dedit, niſi *Chœnicem*, id eſt, σιτηρέσιον ἔμμηνον. Heſychius. χοίνικες αἱ ἀπὸ μηνὸς τροφαί. Sed viles iſtæ, nam cum *pera*, cuius lautitiam deſcribit παρῳδῶν his verbis Crates ipſe:

Πήρη τις πόλις ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι τύφῳ,
Καλὴ καὶ πίειρα, περίρρυτος, οὐδὲν ἔχουσα.
Εἰς ἣν οὔτε τις εἰσπλεῖ ἀνὴρ μωρὸς παράσιτος,
Οὔτε λίχνος πόρνης ἐπαγαλλόμενος πυγῇσιν,
Αλλὰ θύμον καὶ σκόρδα φέρει, καὶ σῦκα, καὶ
  ἄρτους,
Εξ ὧν οὐ πολεμοῦσι πρὸς ἀλλήλους, περὶ τούτων
Οὐχ ὅπλα κέκτηνται, περὶ κέρματος, οὐ περὶ
  δόξης.

Addamus huic capiti nonnulla alia: *Morbum* definit apud Sabinum Labeo, *habitum cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius ad id facit deteriorem, cuius causa natura nobis eius corporis sanitatem dedit.* Leg. I. §. VII. D. *de Ædilitio Edicto*. A. Gellius L. IV. cap. II. Græci ita reddunt in Eclog. Basilic. νόσος ἐστὶ σωματικὴ κατάστασις παρὰ τὴν φύσιν ἡμῖν παραγινομένη, χρήσεως τινὸς ἀφαιρετικὴ, ἧς ἕνεκα φύσις ἡμῖν τὴν ὑγείαν δωρήσατο. Galenus θεραπευτικῆς μεθόδου L. II. τῶν συμβαινόντων τοῖς σώμασιν ἐν τῷ παρὰ φύσιν ἔχειν, Ἱέρων κράτιστε, τέτταρες ἐδείχθησαν αἱ πᾶσαι διαφοραί. μία μὲν, αὐτῆς τῆς βεβλαμμένης ἐνεργείας, ἑτέρα δὲ, τῆς ἐργαζομένης αὐτὴν διαθέσεως, ἄλλη τρίτη, τῶν ταύτης αἰτίων, καὶ τετάρτη, τῶν ἐξ ἀνάγκης ἑπομένων αὐτῇ συμπτωμάτων. Sed *morbus* est, vt ibidem ab eo definitur, non αὐτὴ ἡ βεβλαμμένη ἐνέργεια, sed ἡ ἐργαζομένη αὐτὴν διάθεσις. Verba eius sunt. ἡ μὲν δὴ τὴν ἐνέργειαν ἐμποδίζουσα διάθεσις, ὀνομαζέσθω νόσος. εἴτι δ' ἕπεται τῇδε, σύμπτωμα. τὸ δ' ἐργαζόμενον αὐτὴν, αἴτιον. Sunt autem obseruanda hæc verba, *contra naturam*, in definitione *morbi*: nam hinc liquet mulierem *prægnantem* non esse *morbosam*, etiamsi multa ei accidant, dum vterum fert, quæ morbi symptomata esse videantur: Nam *mulieres ad id natura progenuit, vt partus ederent, & maxima cupiditas eis in hoc constituta sit.* L. II. C. *de indicta viduitate tollenda.* Quare Vlpianus L. I, ad Edictum Ædilium Curulium, dicit inter omnes conuenire mulierem *prægnantem* sanam esse. *Si mulier prægnans venierit, inter omnes conuenit* sanam *eam esse : maximum enim ac præcipuum*

munus feminarum est, accipere, ac tueri conceptum. L. XIV. §. I. D. *de Ædilit. edict.* Ac id negare L. II. cap. IX. Vitruuius videtur; *Vti etiã corpora muliebria cùm conceperint, à fœtu ad partum non iudicantur integra, neque in venalibus, ea cum sint prægnantia, præstantur sana.* Ego vero non existimo à Vitruuio negari, mulieré *prægnantem sanam* esse: Sed venditor solebat, *prægnãtem mulierem sanam recte esse* stipulanti spondere: nam *mulierem prægnantem inter omnes conuenit sanam esse*, vt ait Vlpianus: At vero *sanam non præstabat*, vt docet Vitruuius, quod pluris erat; & multo magis valebat stipulatio, vt colligere est ex Vlpiano L. XLII. ad Sabinum *Si ita quis stipulanti spondeat*, sanum esse, furem non esse, vispellionem non esse, *& cetera, inutilis stipulatio quibusdam videtur: quia si quid est in hac causa, impossibile est quod promittitur: si non est, frustra est: Sed ego puto verius, hanc stipulationem*, furem non esse, vispellionem non esse, sanum esse, *vtilem esse: hoc enim continere; quod interest, horum quid esse, vel horum quid non esse: sed & si cui horum adiectum fuerit*, præstari, *multo magis valere stipulationem: alioquin stipulatio, quæ ab Ædilibus proponitur, inutilis erit, quod vtique nemo sanus probabit.* L. XXXI. D. *de euictionibus.* Non igitur ista contraria sunt: sed is, qui spondebat tantum, *recte sanam esse* mulierem, etiamsi *prægnans* sit, sponsio hæc continebat, quod intererat, neque enim *morbosa* erat, quia *inter omnes conuenit sanam eam esse:* at si idem spondeat, se *præstare eam sanam esse*, multo magis valet ea sponsio.

CAP.

CAP. IX.

Duæ causæ ex Platonis sententia. Dij mundo attributi ob incolatum: Diogenes Laërtius corrigitur. Quando Librum τῶν ἠθικῶν χαρακτήρων scripserit Theophrastus, qui ibidem emendatur.

Leguntur ista apud Diogenem Laërtium in Platone : ἐπεὶ δ' αἰτίαι εἰσὶ δύο, τὰ μὲν διαμονὴν εἶ), τὰ δ' ἐξ ἀναγκαίας αἰτίας (φησὶ) λεκτέον. ταῦτα δ' ἐστὶν, ἀήρ, πῦρ, γῆ, ὕδωρ. Vide quæ notauit Incomparabilis Casaubonus. Duæ caussæ, sunt, inquit, θεὸς, siue νοῦς, & ἀνάγκη. Vocem διαμονὴν esse corruptam facile videbit, qui animum attendet. Sed videamus, an mendum tollere possimus. Dixerat Laërtius in præcedentibus, ἵνα ὁ κόσμος τελειωθῇ, θεοὺς μὲν οὖν ἔχειν τὸ πολὺ πυρίνους. Ad hos Deos ista refero quæ corrupta sunt, & emendo. τὰ μὲν διὰ νομὴν εἶ). Dij enim isti mundo adtributi sunt ob incolatum. Optimus nostræ emendationis assertor Alcinous, Isagoge in Platonis doctrinam, cap. X. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι Δαίμονες, οὓς καὶ καλοίη ἄν τις γεννητοὺς θεοὺς καθ' ἕκαστον τῶν στοιχείων. οἱ μὲν ὁρατοὶ, οἱ δὲ, ἀόρατοι· ἔν τε αἰθέρι, καὶ πυρὶ, ἀέρι τε, & ὕδατι ὡς μηδὲν κόσμου μέρος ψυχῆς ἄμοιρον εἶ), μηδὲ ζώου κρείττονος θνητῆς φύσεως. Dij igitur sunt ob incolatum; non ex materiæ necessitate. Cetera vero omnia, vt sunt elementa esse ait Plato apud Diogenem, ἐξ ἀναγκαίας αἰτίας nempe τὴν ὕλην αἴτιον

τούτων ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, δεχόμενοι γάρ πως τοῖς ἰδίας ἡμῶν τὰς οὐσίας. Non ita bene conuenit inter eruditos viros de Theophrasti ætate, & quando scripserit aureolum Libellum τῶν ἠθικῶν χαρακτήρων, qui hodie extat & superest è tanta Librorum huius Philosophi iactura. Putat Vir Incomparabilis tempus, quo scripsit Theophrastus hunc Librum, posse deprehēdi ex his verbis Theophrasti: ὡς Πολυσπέρχων καὶ ὁ βασιλεὺς μάχῃ νενίκηκε, καὶ Κάσσανδρος ἐζώγρηται. Annum enim ista indicant, si penitius attendamus, quanquam vir ille magnus existimat ea, quæ hic dicuntur, & referenda sunt ad Polyspercontem & Aridæum Alexandri Magni fratrem, sparsa fuisse per Athenas sub finem Olympiadis centesimæ quintædecimæ. Sed huic sententiæ aduersatur, quod annos natum se prodit Theophrastus nonaginta nouem, vt vulgò editur, quando hunc Libellum in vulgus dedit: καὶ βεβιωκὼς ἔτη ἐνενήκοντα ἐννέα, ἔτι δὲ ὡμιληκὼς πολλαῖς τε καὶ παντοδαπαῖς φύσεσι. Atqui anno vltimo Olympiadis centesimæ vicesimę secundæ, vel anno primo Olymp. centesimæ vicesimæ tertiæ fatis cōcessit Theophrastus, eique in docēdi munere successit Strato. Apollodorus in Chronicis apud Diogenē in Stratonis vita: σχολαρχεῖν δὲ (καθά φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν χρονικοῖς.) ἤρξατο τῇ τρίτῃ καὶ εἰκοστῇ καὶ ἑκατοστῇ Ὀλυμπιάδι. Ex quo Anonymus in Descriptione Olympiadum ad annum primum Olympiadis centesimæ vicesimæ tertiæ: Θεοφράστου τοῦ Φιλοσόφου τελευτήσαντος, τὴν σχολὴν διαδέχεται Στράτων Λαμψακηνός. Longam nactus est

vitam Theophraſtus, quàquam inter Philoſophos longæuos, neque à Luciano, neque à Cenſorino, nominetur; teſtis is ipſe eſt, qui hic ſcripſit καὶ βεβιωκὼς ἔτη ἐνενήκοντα ἐννέα. Annos expleſſe *centum & ſeptem* ſcribit vir omni exceptione maior B. Hieronymus Epiſtola ad Nepotianum. *Vnde & ſapiens vir Græciæ Theophraſtus, cùm expletis* centum & ſeptem annis *ſe mori cerneret, dixiſſe fertur, ſe dolere, quod tum egrederetur è vita, quando ſapere cepiſſet.* Eandem pœne querelam, certe eodẽm refertur, habes apud M. Tullium Tuſculanarum Quæſtionum L. III. *Theophraſtus moriens accuſaſſe naturam dicitur, quod ceruis, & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil intereſſet: hominibus, quorum maxime interfuiſſet, tam exiguam vitam dediſſet: quorum ſi ætas potuiſſet eſſe longinquior, futurum fuiſſe, vt, omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. querebatur igitur ſe tum, cum illa videre cepiſſet, extingui.* Et apud Diogenem Laërtium, cùm animam ageret Theophraſtus, dicebat diſcipulis & ſectatoribus ſuis, ἡμεῖς γὰρ ὁπότ' ἠρχόμεθα ζῆν, τότ' ἀποθνήσκομεν. Quod vero negat vitam ſuam diuturnam fuiſſe Theophraſtus apud Ciceronem, id ab eo fit, quia comparabat cum vita ceruorum aut cornicum, præ qua admodum exigua eſt hominis vita, etiam illius, qui annos centum expleuerit. Ex his colligimus mendoſum eſſe numerum annorum vitæ Theophraſti in Libello hoc Characterum proditum, καὶ βεβιωκὼς ἔτη ἐνενήκοντα ἐννέα. nam vixit ad annum primum Olympiadis centeſimæ viceſimæ tertiæ vſque, nec

nisi annos *centum & septem* expleuit: Libellum autem Characterum edidit, circa annum Olympiadis centesimæ quintædecimæ quartum; nam quos sermones gestabat famigerator ille, capite περὶ λογοποιΐας, ὡς Πολυσπέρχων καὶ ὁ βασιλεὺς μάχῃ νενίκηκε, καὶ Κάσανδρος ἐζώγρηται. referendi ij sunt ad ea, quæ accidisse memorât Diodorus Siculus L. XVIII. anno tertio Olympiadis centesimæ quintædecimæ, Archippo Magistratu: Salaminam obsidebat Cassander, sed Polysperchon, qui cum Rege erat, Cassandrum aggredi statuit, κινδυνευούσης δὲ τῆς πόλεως ἁλῶναι κατὰ κράτος, ὁ Πολυσπέρχων ἐξέπεμψε δύναμιν ἀξιόλογον πεζικήν τε καὶ ναυτικήν, τὴν ἐπιθησομένην τοῖς πολιορκοῦσι. διόπερ ὁ Κάσανδρος καταπλαγεὶς, καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν, ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Quare annos erat natus Theophrastus, cùm Libellum hunc scriberet, *septuaginta nouem*, & facile mutarunt numerales notæ ΟΘ, in has ϚΘ. itaque reponendum est, καὶ βεβιωκὼς ἔτη ἑβδομήκοντα ἐννέα.

CAP. X.

Fonensia metalla Gregorianus Codex, Athanasius, Epiphanius, Theodoritus, & Hieronymus emendati. Plutarchus lares fixi in Thessalia. Apuleius illustratus. Seplasionum fraudes, Iulianus correctus.

APud Pariatorem Legum Romanarum & Mosaycarum Tit. *de Mathematicis* XV. refertur è Gregoriano Codice L. VII. *de maleficis & Mathematicis* Constitutio Diocletiani & Maximiani AA, ad Iulianum Proconsulem Africæ aduersus Manichæos, in qua ista leguntur, *ipsos quoque Forensibus vel Proconensibus metallis dari.* Legendum putat CL. Pithœus, *Elafonensibus, vel Proconensibus,* nam de *Forensibus* nihil legit. *Elafonesus insula in Propontide ante Cyzicum,* teste Plinio L. V. *vnde Cyzicum marmor, eadem Neuris, & Proconnesus* dicta. Sane τοῖς φεννησίοις καὶ προικοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις apud Theodoretum scriptum reperio. Apud Athanasium aliter: Εἰς μέταλλον ἀποςαλῶναι, καὶ μέταλλον οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ εἰς τὸ τῆς Φαινοῦ, ἔνθα καὶ φόνοις καταδικαζόμενος ὀλίγας ἡμέρας μόγις δύναται ζῆσαι. At in Epiphanio, ἐν τοῖς φοινησίοις μετάλλοις legitur. Hactenus V. CL. quem non audio: Puto esse scribendum, *ipsos quoque Fonensibus, vel Proconensibus metallis dari:* nam in Libris R & N crebro mutantur. B. Hieronymus de Locis Hebraicis: FENON, *castra filiorum Israël in deserto: Fuit autem quondam ciuitas Princi-*

pum Edom, nunc viculus in deserto, vbi æris metalla damnatorum supplicijs effodiuntur, inter ciuitatem Petram & Zoaram, de quo & supra diximus; nempe ista, *Dedan in regione Idumææ: est autem in quarto milliario à* metallo Feno *contra Aquilonem:* atque ita etiam rescribendum est apud Hieronymum FONON, nam Hebræi scribunt פונן, quomodo quoque apud Athanasium, Epiphanium, & Theodoritum, nam de his metalli fodinis procul dubio sunt intelligendi: Quomodo Plutarchus, quomodo Sextus, Σέξτος Χαιρωνεὺς ἀδελφιδοῦς Πλουτάρχου, inquit Suidas, ambo *Chæronenses* è *Bæotia*, potuerint genus maternum Lucij, vt est apud Apuleïum in *Thessaliæ Hypata* fundare quærunt eruditi, dicam vt eorum studia excitem, quod coniicio: Facem nobis præluxit Suidas, cuius hæc sunt verba de Plutarcho: Πλούταρχος Χαιρωνεὺς τῆς Βοιωτίας, γεγονὼς ἐπὶ τῶν Τραϊανοῦ τοῦ Καίσαρος χρόνων καὶ ἔτι πρόσθεν. μεταδοὺς δὲ αὐτῷ Τραϊανὸς τῆς τῶν ὑπάτων ἀξίας, προσέταξε μηδένα τῶν κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα ἀρχόντων παρὲξ τῆς αὐτοῦ γνώμης τι διαπράττεσθαι. Beauit nos Suidas hac sua obseruatione; nam inde colligere est, Plutarchum in *Thessalia* lares suos fixisse, idque *Hypatæ*, quæ Epirum inter Macedoniamque sita erat: præcipit enim Traianus Rectoribus Illyrici, vt nihil serij, inconsulto Plutarcho aggrediantur: Ergo fuit necesse, vt Plutarchus in vicinia saltem habitaret, non igitur *Chæronea* in Bœotia, quæ ab *Illyrico* longissime abesset. *Hypata* vero erat *Thessalia* satis proxima, nam, vti diximus, erat proxima Epiro: ad *Epirum*

autem vſque pertingebat *Illyricum* populi Romani prouincia Prætoria ex diſtributione Diui Auguſti, vt eſt apud Strabonem extremo opere: Ergo lares habuit Plutarchus *Hypatæ* in Theſſalia, quem, tanquam in vicinia poſitum, conſulebant Rectores Illyrici Prouinciæ populi Romani in omni negotio. Seplaſia omnia corrumpit fraudibus, cum tamen ſpecimen ſuarum mercium ſincerum exhiberent atque proponerent in linteolo ſeplaſij καὶ ῥωποπῶλαι, qua de re elegans eſt Iuliani locus Orat. II. ſed leuiter corruptus: ὅστις δ᾽ ἐθέλει μηδὲν ἀπὸ τοῦ κάλλους ἐξαπατᾶσθαι τῶν ῥημάτων καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπιφερομένων πλασμάτων ὥσπερ ἐν ἀρχῇ περὶ ἀρωμάτων τινῶν, καὶ χρωμάτων, Ἀρεοπαγίτης ἔστω κριτής. Nihil hic vidit Interpres, ſed emendandum eſt ex hoc ſeplaſiorum more; ὥσπερ ἐν ῥάκει περὶ ἀρωμάτων τινῶν, καὶ χρωμάτων. quomodo, inquit, fucus fit in *linteolo* (id ſignificat apud Medicos ῥάκος) circa aromata nonnulla atque pigmenta, quorum ſpecimen proponebatur in his linteolis minime fucatum, ſed ſincerum, atque circumferebant.

CAP. XI.

De varijs panum generibus. Ardinienſis panis Codex Theodoſianus illuſtratus.

INter infirmiſſima panis genera, *cibarium* recenſet Celſus. L. II. cap. XVII. *Firmius eſt* (id valentiſſimum vocat, in quo plurimum eſt alimenti)

triticum, quàm millium, id ipsum, quam hordeum; & ex tritico firmissima siligo, deinde simila, deinde cui nihil ademtum est, quod αὐτόπυρον *Græci vocant: infirmior est ex polline infirmissimus* cibarius *panis.* Panem hunc *cibarium* etiam *sordidum* vocant Medicorum Græcorum filij: Galenus L. I. περὶ τροφῶν δυνάμεως, 707. ὁ μὲν καθαρώτατος ἄρτος ὀνομάζεται σιλιγνίτης, ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτῷ σεμιδαλίτης· τροφιμώτατος μὲν οὖν ὁ σιλιγνίτης αὐτῶν, ἐφεξῆς δὲ ὁ σεμιδαλίτης. καὶ τρίτος ὁ μέσος τε καὶ συγκομιστικὸς, ὁ καὶ αὐτοπυρίτης· (ἔστι δέ τι, καὶ μέσον ἀκριβῶς αὐτῶν εἶδος ἄρτων, οἱ αὐτόπυροι προσαγορευόμενοι. συγκομιστοὺς δὲ αὐτοὺς ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ τῶν ἰατρῶν. ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἀδιακρίτων ἀλεύρων οὗτοι γίνονται, μὴ διαχωριζομένου τοῦ πιτυρώδους ἀπὸ τοῦ καθαροῦ, πρόδηλον, ἐντεῦθεν γοῦν αὐτοῖς ἔθεντο καὶ τὰς προσηγορίας. αὐτοπύρους μὲν, ἐπειδὴ ὅλος αὐτὸς ὁ πυρὸς ἀδιακρίτως ἀρτοποιεῖται. συγκομιστοὺς δὲ, ὅτι συγκομίζεται σκευαζομένων αὐτῶν, ἅπαν ἀδιάκριτον τὸ ἄλευρον.) ἐφ' ᾧ τέταρτος ἐστὶν, ὁ τῶν ῥυπαρῶν εἶδος ὢν ἔσχατος ὁ πιτυρίας, ὃς δὴ καὶ ἀτροφώτατος ἐστίν. Paulus Ægineta L. I. ca. LXXVIII. τροφικώτερος δὲ τῶν ἄρτων ἐστὶν ὁ σιλιγνίτης, ἐφεξῆς δὲ ὁ σεμιδαλίτης· καὶ τρίτος ὁ συγκομιστός. ὁ δὲ ῥυπαρὸς ἄρτος ἧττον μὲν τρέφει, μᾶλλον δὲ κατὰ γαστέρα ὑποχωρεῖται. ὁ δὲ ἄμυλος ὀλιγότροφός ἐστιν: quæ postrema verba sunt interpretanda è paratura τοῦ ἀμύλου, quam habes apud Dioscoridem L. II. cap. CXXIII. & apud M. Catonem L. de R. R. cap. LXXXVII. Panis hic ῥυπαρὸς, id est, *sordidus*, שאינו יפה, inquit Rasi in Glossa Talmudica, id est, quem *cibarium* dixit Celsus, quem & *secundarium* appellat Plinius, opponiturque

opponiturque *mundo*, vt apud Ælium Lampridium in Alexandri Seueri vita: *Panis* mundi *pondo* XXX. *panis* sequentis *ad donandum pondo* L. Vbi optimè vir magnus panem *sequentem* eundem esse cum pane *secundo*, sine *secundario* probat, qui panis erat tenuiorum: Horatius L. II. Epist. Epist. I. quæ est ad Augustum,

Viuit siliquis & pane secundo.

Vetus Interpres: *Pane secundo, non siligineo, non primo, non postremo, sed dispensatorio.* Vbi habes quatuor panum genera, *siligineum*, deinde *primum* quem appellat, id est, è *Simila*, tertium, qui medius est inter hunc *primum* sine σεμιδαλίτην, & postremum, atque hunc medium alterum à *primò* hoc est, *secundum*, vocat *dispensatorium*, & denique *postremum*, qui πιτυρίας panis est. Panem hunc *secundum* dicit Persius esse populi cribro discussum. Satyra III.

Populi cribro decussa farina.

Vetus Interpres: Farinam, panem non deliciosius cribro discussum, sed plebeium, de populi annona, id est, fiscalem dicit. Vnde colligas, panem hunc *secundarium* datum fuisse à *fisco* ætate huius Scoliastæ, quin & docemur auctoritate veteris Interpretis Iuuenalis, panem è *simila* aliquando distributum fuisse populo à *fisco*. Versus Iuuenalis sunt è Satyra VII.

Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
Frumenti.

ad quos cum hæc notat Interpres, egregie nugatur: *Ne annonam perdat. Sumula medium significat gradilis panis. summula* apud Iuuenalem non est *simula*, quam

eius Interpres appellat *sumulam*. Hinc tamen dicissmus σεμιδαλίτην panem populo olim fuisse distributum : Et quidem medium esse dicit inter gradiles panes, qui populo distribuebantur. Quippe primo ex instituto Diui Aureliani, vt optime obseruauit vir summus, panis *siligineus* distributus est secundo panis σεμιδαλίτης: tertio denique *secundarius* panis, quem *sordidum* appellant, & is quidem ætate Interpretis Horatiani, quisquis ille est, vt prædiximus, & ex eius verbis constat, vt & ad annum Christi Dionysianum trecentesimum sexagesimum nonum, vt liquet è Constitutione Valentiniani Augusti, quæ legitur Cod. Theod. *de annonis ciuicis & pane gradili*, L. V.

Valentinianus & Valens AA. ad Populum. *Ciues Romanos, qui in viginti panibus sordidis, qui nunc dicuntur Ardiniensis, quinquaginta vncias comparabat, triginta & sex vncias in bucellis sex mundis* sine pretio consequatur &c. PP. Romæ, Kal. Aug. Valentin. NB. P. & Victore Coss. Emendat vir doctissimus, *Ciuis Romanus, qui in viginti panibus sordidis, qui nunc dicuntur Sardinienses*. Sed quare dicti sunt *Sardinienses* nō explicat. Scio equidem adtestatione M. Varronis L. de RR. II. aduectum fuisse Romam frumentum è Sardinia, quæ pleraque erat εὐδαίμων τοῖς πᾶσι, σίτῳ δὲ καὶ διαφερόντως inquit Strabo L. V. & inter benignissimas Vrbis Romæ nutrices cum Sicilia numeratur, & fiscalia horrea: Vide V. C. Iureti Notas ad Symmachū. Sed nihil ad rem; an enim omnes hi *sordidi* panes conficiebant ex hoc frumen-

to Sardoo? Nugæ. Adtigimus hunc locum, sed frustra, commentario ad Leges Atticas. Aliud igitur quæramus cum bono Deo. Vt vt videatur octo posteriores huius Codicis Libri longe prioribus integriores peruenisse ad manus nostras, eos tamen manus Alarici Gothorum Regis; siue potius Aniani, cuius opera vsus est Alaricus, non effugisse, saltem qua interpretando facile mihi persuadeo: Huius generis est ista interpretatio, *qui nunc dicuntur Ardinienses*: interpretatur enim Anianus, quomodò suo dicerentur æuo à suis Gothis panes, quos appellabat hac Constitutione Valentinianus *sordidos*, nempe *ardinienses*, voce, qua pretium illorum significatur; Nam quod nos Francocelte *quadr nu n* dicimus, *κόδραντα*, id est, quartam partem assis nostratis, (quomodo etiam apud Romanos *quadrans* minimus fuit ærcorum nummorum, qui in vsu erant apud Romanos. Plutarchus: ὁ λεπτότατον τῦ χαλκοῦ νόμισμα κουαδράντην καλοῦσι Ῥωμαῖοι) Tolosates dicunt ARDI. Erat autem Tolosæ Rex Alaricus, vt habes in exemplari Auctoritatis, siue Commonitorio Timotheo V. S, Comiti. *Anianus Vir Spectabilis ex præceptione D. N. Gloriosiss. Alarici Regis hunc Codicem de Theodosiani legibus atque sententiis iuris, vel diuersis libris electum Aduris, anno XXII. eo regnante edidi atque subscripsi. Recognouimus. Datum sub die IV. Non. Feb. anno XXII. Alarici Regis Tolosæ.* Appellat igitur Anianus ex voce Gothica, quæ apud Tolosates etiam hodie in vsu remansit, panes hos *ardinienses*, quia singuli vænibant singulis *ardinis*

ſiue quadrantibus, quod certe iuſtum admodum erat pretium horum panum, quorum ſinguli (nam in *viginti* panibus comparabant vncias *quinquaginta*) erant quinque ſemunciarum.

1		10
50	X.2	20
25		

CAP. XII.

Præſes Prouinciæ non poteſt pecuniam fœnebrem ſumere. Lex Codicis emaculata & expoſita. Galeptæ Sicilienſes etiam dicti Megarenſes : Ariſtoteles correctus. Lex Solonis emendata & expoſita.

QVanquam Romani merito damnarent nũmarium iudicem, tamen exceperunt eſculentum poculentumue, quod intra dies proximos prodigatur vt è Modeſtino habetur L. XVIII. D. *de officio Præſidis*. Sed Principali Conſtitutione ſancitur, ne quis iudex in Prouincia, quam adminiſtrat, pecuniam fœnebrem ſumat.

Imp. Honorius & Theodoſius A A. Theodoro Præfecto Prætorio.

Quiſquis iudici fœnebrem pecuniam mutuauerit, ſi in Prouincia fuerit verſatus, quaſi emptor Legum atque Prouinciæ, vel ſi quis collectarius honoris pretium dederit ambienti, exilij pœna vna cum ipſo iudice plectetur. Dat. XVII. Kal. Nouemb. Baſſo & Philippo Conſſ. L. XVI. C. *ſi certum*

petatur. Sed huic Legi aduersatur, quod scripsit Paulus L. II. Sententiarum. *Præses Prouinciæ mutuam pecuniam fænebrem sumere non prohibetur.* L. XXXIV. §. I. D. *eod.* Hoc ἐναντιοφανὲς excussit non ita pridem doctissimus amicus noster, sed ei emendanti atque interpretanti hanc Legem adsensum præbere non possumus; non enim verba ista, quæ emendat, *si in Prouincia fuerit versatus*, ad iudicem debent aut possunt referri, sed ad eum, qui pecuniam iudici fœnebrem mutuauerit; nam id αὐτόθεν Lex ipsa: *Quisquis iudici pecuniam fænebrem mutuauerit, si in Prouincia fuerit versatus*: estque sensus, quem adfingunt, admodum ineptus. Quid enim? Demus de iudice agi: Annon etiamsi in Prouincia non fuerit conseruatus retentusque, eone minus commisit in Leges ambitus, quam is qui impetrauit atque consecutus est quod ambiebat? Minime gentium sane, non enim ab euentu facta notanda sunt. De eo igitur agitur, qui iudici pecuniam fœnebrem mutuauit, sed verba quæ sequuntur, emendanda sunt ad hũc modum: *Quisquis iudici pecuniam fænebrem mutuauerit, si in Prouincia fuerit vexatus*; atque postea C in R mutauit, quod solenne est; ita autem olim scripptum fuit, pro, *vexatus*, atque hic sensus est, eum qui in Prouincia vexatur litibus, aut aliqua alia molestia, si iudici Præsidíue, qui in ea ipsa Prouincia ius dicit, pecuniam fœnebrem mutuauerit, plectẽdum esse tanquam emptorem Legum atque Prouinciæ; hac enim ratione, mutuando scilicet fœnebrem pecuniam iudici Præsidique Prouinciæ, eum

obnoxium sibi reddit, atque conciliat. Quicquid in solum venit, nullo rerum ordine obseruato, cum in hos Obseruationum Libros coniiciamus, miscellum erit hoc caput. Aristoteles verba sunt è Libello de Poëtica: ὀνόματος δὲ εἴδη, τὸ μὲν ἁπλοῦν. ἁπλοῦν δὲ λέγω, ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων σύγκειται. τὸ δὲ διπλοῦν· τούτου δὲ τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος καὶ ἀσήμου· τὸ δὲ ἐκ Σημαινόντων σύγκειται· εἴη δὲ ἂν καὶ τριπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ὄνομα. οἷον τὰ πολλὰ τῶν μεγαλιωτῶν· ἑρμοκαϊκόξανθος Quid sit significetque vox μεγαλιωτῶν quæritur. Dicam quid coniiciam. *Galeotarum* gens fuit in Sicilia, habuit quoque & cognominem gentem Attica. Stephanus, Γαλεῶται, ἔθνος ἐν Σικελίᾳ, καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ. *Galeotæ* Sicilienses Hyblam incolebant, quæ exinde *Galeotis* dicta est, Ὕβλα ἡ Γαλεᾶτις Thucydidi Historia VI eadémque dicta est à conditionis Μεγαρα, vt ex eodē Thucydide cōstat & Strabone L. VI. vt ceteros mittā, atq; incolæ *Megarenses*. Stephanus: Ὕβλαι, τρεῖς πόλεις Σικελίας, ἡ μείζων, ἧς οἱ πολῖται Ὑβλαῖοι ἡ μικρά, ἧς οἱ πολῖται Γαλεῶται Μεγαρεῖς. Atq; hinc illustrādus est Aristoteles, qui *Galeotarum* hic meminit procul dubio, sed ne quis de gente Attica *Galeotarum* loqui putaret, ad differitatem indicandam adscripserat *Megarensium* ab vrbe Siciliæ cognomentum, οἷον τὰ πολλὰ τῶν Μεγαρέων γαλεωτῶν: Sed librarij primo scripsere compendiose, με. γαλεώτων, quia illis eruditis quippe, notum satis fuit legendum esse Μεγαρέων Γαλεωτῶν, posterior vero ætas, discriminis ignara, scripsit vnica voce μεγαλεώτων, vnde tandem natum est atque

conflatum τῶν μεγαλιωτῶν portentoſum & inaudi-tum nomen. In noſtris ad Leges Atticas Commentariis veram emendationem Legis Solonis, Η. ΕΠΙ. ΑΙΑΝ. ΟΙΧΟΜΕΝΟΙ. Η ΕΙC. ΕΜΠΟΡΙΑΝ, vel ΕΠΙ ΛΕΙΑΝ, vt legi obſeruatum eſt in Baſilicis, cum reſcriberemus, Η ΕΠΙ. ΛΕΙΟΝ, non quidem quod ΛΕΙΟΝ non ſignificet *frumentum*, nam id multis veterum Scriptorum locis probari poteſt, ſed quia omnis *negotiatio*, quæcumque ea ſit, intelligitur in hac Lege his verbis, Η. ΕΙC. ΕΜΠΟΡΙΑΝ: Vnde etiam argumentum petitur aduerſus viri eruditiſſimi emendationem reſcribentis, Η. ΕΙC. ΚΑΠΗΛΕΙΑΝ: Nam quod ipſe non negat καπηλεία negotiationis ſpecies eſt, vt & καπηλεῖον τοῦ ἐμπορείου pars eſt; τοῦ δ' ἐμπορείου μέρη, καπηλεῖα &c. inquit Pollux L. IX. cap. V. Legendum iam puto: Η. ΕΠΙ. ΑΕΙ. ΑΝ. ΟΙΧΟΜΕΝΟΙ. Η. ΕΙC. ΕΜΠΟΡΙΑΝ. Societates contrahuntur, vel ad tempus aliquod, vt εἰς ἐμπορείαν negotiationis alicuius cauſſa, vel in tantum, quantum vitæ ſupererit, tempus, id δυσφημίας, ergo, ſed non ſine ὑποκορισμοῦ, dixit eleganter admodum & verecunde Solon, ΕΠΙ. ΑΕΙ. ΑΝ. id eſt, in ſempiternum tempus, ſi quid ſempiternum eſſe poſſit, atque ita expreſſit, quod volebat, *quamdiu vita ſuppetet.*

CAP. XIII.

De die incendij Vrbis sub Nerone, Tacitus emendatus. Atlantica Insula: Homo bulla: Psenophis Ægyptiaci interpretatur cœlitus acceptus. Tertullianus semel atque iterum correctus.

NArrat Tacitus Annali XV. principium incendii Vrbis incidisse in diem quartumdecimum Kalendas Sextileis, & addit, *Fuere qui adnotarent XIV. Kal. Sextileis principium huius incendij ortum, quo & Senones captam Vrbem inflammauerant. Alij eo vsque cura progressi sunt, vt totidem annos, mēsesque, & dies, inter vtraque incendia numerarent.* Tricas has curiosorum hominum non extricauit Lipsius V.C. Emendationi autem atque interpretationi I.I. Scaligeri non possumus accedere, cùm μιμήσις illa, de qua vir summus, omnino esset scribenti inepta Cornelio, cuius digitos, per quos iuisset rationes temporum putans, nemo, qui eius Annales leget, videre queat: Neque hic vlla habetur ratio veteris anni Romani: Nam etiamsi haberetur aliqua, nulli reliqui essent mēses appendices, nulli dies, cum vtrumq; incendiū contigerit die quartodecimo Kal. Sextileis, eoque anno quo Roma à Senonibus incensa est, eodem tramite currebat vetus annus Romanus cū Iuliano mēsis Quintilis ab Eidibus illius: Eidus quippe quintilēis huius anni veteris anni Romani tūc inciderūt in Eidus Quintileis anni Iuliani, qui semper fuisse fingitur,

fingitur, vt in *Eclogis* nostris Chronologicis demonstrauimus. Quare rescribendum puto. *Alij eo vsque cura progressi sunt, vt Thoth ijdem annos, mensesques, & dies, inter vtraque incendia nuneraret.* Obseruat Tacitus nonnullos curiosos adeo fuisse, vt numerarent ipsi, quot anni *Thoth* alicuius, vt puta *Nabonazaru*, (nam longe ante *Thoth Philippi* Roma à Senonibus incensa fuit.) menses item, & dies, inter vtraque incendia intercessissent. Insulæ ingentis magnitudinis in alto Oceani pelago contra Africam in occasum versus iacentis meminere apud Platonem Ægyptij Sacerdotes cum Solone verba commutantes, de quibus, vt puto, Tertullianus Lib. de Pallio, cap. II. *Mutat & nunc localiter habitus, cum situs læditur, cum inter Insulas nulla iam Delos, harena Samos: & si ille non mendax, Æon in Atlantico Libyam aut Asiam adæquans quæritur nunc.* Reponit doctissimus amicus noster è veteris sui Libri scriptura, & veterum editionum fide, *cum inter insulas nulla iam Delos, harena Samos, & Sibylla non mendax: cum in Atlantico Libyam aut Asiam adæquans quæritur:* Notatque respexisse Tertullianum cum hæc scriberet de Delo, & Samo, Insulis ad hæc Sibyllæ verba:

καὶ δῆλος ἄδηλος,
καὶ ψάμμαθος σάμος ἔστι.

Sed omnes adsensum non præbebunt; nam primum quod de *Samo* dicit, Tertulliani æuo non fuisse *Samon*, nullo auctore nititur, & præterea cultoribus incolisque vacuam non fuisse, colligi

ſet nonnemo Tertulliano facere controuerſiam, auctorem laudat, penes quem ſit fides, ſed cum ſale Satyrico, vt eſt totius libelli genius, neque enim Platonem, neque Solonem, neque Sacerdotes Ægyptios nominatim laudat, ſed cum *homo* audiat veteri prouerbio *bulla*, vt vanitatem illius, qui hæc ſomniauit, irrideat, dixit ποθαστικῶς, *ſi bulla non mendax*, certe mendacem eſſe & *bullam*, id eſt, vanum, probat, quod *æuum* quæritur *Atlantica* illa Inſula; nam *Pſenophis* referebat Soloni iam tum εἶναι ἐνάκις ἔτη χίλια, ἀφ' οὗ γεγονὼς ἐμηνύθη πόλεμος τοῖς τ' Ἀθηναίοις καὶ τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀτλαντίδα νῆσον. ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐλθούσης, τό, τε παρ' Ἀθηναίων μάχιμον πᾶν, ἀθρόον ἔδυ κατὰ γῆς, ἥ τε Ἀτλαντὶς νῆσος ὡσαύτως κατὰ τῆς θαλάσσης δῦσα ἠφανίσθη, vt docet Plato in Timæo, & in Critia ex illo tempore nuſquam apparuit Atlantica, & etiam nunc quæritur, ſi *bulla* homo non eſt mendax. Is, qui Soloni fabulam iſtam referebat, *Pſenophis* Ψενῶφις eſt, auctore Plutarcho in Solone: eſt autem Ægyptiacè ΠσεΝΟΥΦΗ, ex articulo Π, nomine σε, & ΝΟΥΦΗ, quod ſignificat τὸ οὐρανοῦ λῆμμα, σε, ſiue σε *accepit*; apud Ægyptios interpretatur: ΦΗ eſt *cælum*: ΝΟΥΦΗ genitiui caſus, *cæli*; eſſet elegantiſſimus παθασμὸς ſi alluderetur ad hoc nomen Ægyptium, & qui dici volebat τὸ οὐρανοῦ λῆμμα, atque ita nominabatur, *bulla* diceretur.

poteſt ex Achaïcis Pauſaniæ, qui Tertulliano non eſt longe maior; quod & de *Deló* quoque dictum velim, quanquam enim veteribus ſuis colonis & indigenis Deliis eſſet vacua, non tåmen omnino incolis. Pauſanias Arcadicis: ἡ Δῆλος ἡ δ' κοινὸν Ἑλλήνων ἐμπόριον, ἀφελόντι τὴν ἀφικνουμένοις παρὰ Ἀθηναίων εἰς τὸ ἱερὸν τὴν φρουρὰν, Δηλίων γε εἵνεκα ἔρημος ἐστιν ἀνθρώπων. Ceterum totus hic locus nobis videbatur ita conſtituendus. *Mutat & nunc localiter habitus, nunc ſitus læditur: cum inter Inſulas nulla iam-Delos, harenæ Samos,* &, *ſi* bulla *non mendax, æuum in Atlantico Libyam, aut, Aſiam, adæquans quæritur: cum Italiæ, &c.* Dicit Tertullianus mutare mundum, modo in *habitu locali,* modo in *ſitu,* & quidem in *habitu locali* mutare, tribus probat exemplis ab Inſulis aliquot petitis. Primum eſt de *Delo*, cum enata eſt *Delos,* & in mari emerſit, eo in loco, in quo nuſquam prius fuerat: Male autem diſiunctæ fuerant hæ duæ voces, *iam Delos*, quæ coniungendæ ſunt per hyphen, atque hoc ſenſu dixit, *cum inter Inſulas nulla iam-Delos*, id eſt, quando nondum in mari emerſerat, & enata erat Inſula iſta *Delos*, quæ nunc eſt. Alterum exemplum eſt de *Samo*, quia fuit olim *Samos* inculta, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἔρημος, itaque dicit, *harenas* fuiſſe *Samon*, id eſt, deſertam & cultoribus vacuam: Atque in his probandis nulla *Sibyllæ* auctoritate fidéque opus eſt; nam iſta prius fuere, & ſunt in confeſſo: Tertium exemplum eſt de Inſula *Atlantica* memorata Platoni in Timæo, atque in Critia ſiue Atlantico, qua de re cum poſ-

ſet nonnemo Tertulliano facere controuerſiam, auctorem laudat, penes quem ſit fides, ſed cum ſale Satyrico, vt eſt totius libelli genius, neque enim Platonem, neque Solonem, neque Sacerdotes Ægyptios nominatim laudat, ſed cum *homo* audiat veteri prouerbio *bulla*, vt vanitatem illius, qui hæc ſomniauit, irrideat, dixit πωθαστικῶς, *ſi bulla non mendax*, certe mendacem eſſe & *bullam*, id eſt, vanum, probat, quod *auum* quæritur *Atlantica* illa Inſula; nam *Pſenophis* referebat Soloni iam tum εἶναι ἐνάκις ἔτη χίλια, ἀφ' οὗ γεγονὼς ἐμηνύθη πόλεμος τοῖς τ' Ἀθηναίοις καὶ τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀτλαντίδα νῆσον. ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐλθούσης, τό, τε παρ' Ἀθηναίων μάχιμον πᾶν, ἀθρόον ἔδυ κατὰ γῆς, ἥ τε Ἀτλαντὶς νῆσος ὡσαύτως κατὰ τῆς θαλάσσης δῦσα ἠφανίσθη, vt docet Plato in Timæo, & in Critia ex illo tempore nuſquam apparuit Atlantica, & etiam nunc quæritur, ſi *bulla* homo non eſt mendax. Is, qui Soloni fabulam iſtam referebat, *Pſenophis* Ψενῶφις eſt, auctore Plutarcho in Solone: eſt autem Ægyptiacè ΠσεΝΟΥΦΗ, ex articulo Π, nomine σε, & ΝΟΥΦΗ, quod ſignificat τὸ οὐρανοῦ λῆμμα, σε, ſiue σε *accepit*, apud Ægyptios interpretatur: ΦΗ eſt *cælum*: ΝΟΥΦΗ genitiui caſus, *cæli*; eſſet elegantiſſimus πωθασμὸς ſi alluderetur ad hoc nomen Ægyptium, & qui dici volebat τοῦ οὐρανοῦ λῆμμα, atque ita nominabatur, *bulla* diceretur.

SAMVELIS PETITI
OBSERVATIONVM
LIBER III.

CAP. I.

De itinere, quod die Sabbati emetiri licebat. Creditum olim fuisse duodecim milliarium. Postea definitum est bis mille octingentis cubitis, itaque obtinuit ætate Christi. Bethania in cœlos euectus est Christus. Bethaniæ duæ. Betphage agri Hierosolymitani portio: Talmud emendatur. Denique Sabbati iter bis mille cubitis definitum à R. Akiba. Paraphrastæ Syri ætas. Fauum S. Ægidij suburbanus ager Nemausi: Itinerarium Beniamini emendatur.

NOn eodem semper interuallo definita est apud Iudæos ἡ σαββάτου ὁδός. Nam olim videtur ex Lege terminus fuisse duodecim milliarium. Maimonides Hal שבת, cap. XXVII. §. I. היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביע ימקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד

מחנה ישראל וכן אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה *Qui transit terminum vrbis die Sabbati, caditur: Scriptum quippe est; Nemo egrediatur de loco suo die Sabbati. Loci autem nomine intelligitur terminus vrbis: neque definiuit Lex modum huius termini: sed Sapientes fines rexerunt, & scripserunt, terminum hunc definiri duodecim milliaribus, pro ratione castrorum Israëlis: & sic dixit illis Moyses Magister noster: Non egrediemini è castris.* Scholiastes Maimonidis ad hunc locum: שיער התחומין. שהם אלפים אמה מדבריהם ושנים עשר מיל דבר תורה הוא מבואר בהלכות סוף פרק קמא דעירובין ולמדו שיעור זה דשנים עשר מיל מן הירושלמי *Modus terminorum in bis mille cubitis est è Magistrorum sententia; at vero in duodecim milliaribus è Lege; quod planum fit cap. I. Tractatus* עירובים *extremo; itemque discimus modum hunc duodecim milliarium ex Hierosolymitano Talmudis Codice.* Si quis vltra hos duodecim mille passus die Sabbati ambulasset, animaduertebatur ex Lege. Maimonides loco laudato §. II extremo. אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה *Sed si vltra duodecim milliaria vel vnum cubitum ab vrbe progressus sit, ex Lege caditur.* Postea definita est hæc Σαββάτου ὁδὸς *cubitis bis mille octingentis*, id est. *stadijs septem*; nam cui itus est sesquipes; itaque quadringenti cubiti vni imputantur stadio, ac proinde *bis mille octingenti cubiti* faciūt *stadia septem*. Meminit huius interualli Scholiastes Maimonidis ad hoc Tract. שבת cap. I לעולם רשאי לילך אלפים ושמנה מאות אמה כמדת האלכסון אפילו הולך אל עבר פניו או לעבר פני העיר ויש מי שאמר והורה שאין לו אלפים ושמנה מאות אמה אלא כשהלך באלכסון תחומי

מקומו אכל במהלך אל עבר פניו או אל עבר פני חחומי העיר אין לו אלא אלפים אמה בלבר כן נראה מרברי רבנו *Semper licitum fuit emetiri Sabbato* bis mille oᴄtingentos cubitos *quoquouerſum, ſiue vrbe exeat, ſiue ad eam tendat: Alij docent, licitum non fuiſſe emetiri* bis mille oᴄtingentos cubitos, *non tantum quoquouerſum, ſed etiam ſiue vrbe exeas, ſiue ad eam tendas, ſed* bis mille cubitos *tantum; quod etiam viſum eſt Magiſtro noſtro*, Maimonidi ſcilicet. Beauit nos hic Scholiaſtes, cùm obſeruauit, לעולם רשאי לילך אלפים ושמנה מאות אמה, *ſemper licitum fuiſſe Sabbato emetiri bis mille oᴄtingentos cubitos:* Nam certe verum eſt, ætate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Apoſtolorum, id iuris fuiſſe, iterque, quod Sabbato emetiri liceat, definiri *bis mille oᴄtingentis cubitis*, hoc eſt, *ſtadijs ſeptem*. Chriſtus cœlo illatus eſt è monte Oliueti, loco qui diſtabat itinere Sabbati. Lucas Πράξ. ἀποστόλων cap. 1. 12. τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν. Paraphraſtes Syrus poſtrema iſta ita vertit: ופריק מנה איך שבעא אסטרון *& diſtat ab ea fere ſeptem ſtadijs.* Igitur Chriſti, & Apoſtolorum ætate, ἡ ὁδὸς Σαββάτου fuit *ſeptem ſtadia*, teſte Paraphraſte Syro: nam totidem ſtadijs ab vrbe aberat hic locus, qui abfuiſſe dicitur à Luca Σαββάτου ὁδόν. Hoc tamen poteſt obijci, montem Oliueti abfuiſſe ab vrbe ſtadijs quinque tantum, teſte Ioſepho Lib. XX. ἀφικνεῖται δέ τις ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, προφήτης εἶναι λέγων, καὶ συμβουλεύων τῷ δημοτικῷ πλήθει σὺν αὐτῷ πρὸς ὄρος τὸ προσαγορευό-

μένον ἐλαιῶν ἔρχεσθαι, ὅ ἐστι τῆς πόλεως ἀπ᾽ αὐτῆς κείμενον ἀπέχει σάδια πέντε. Atqui *ſtadia quinque* faciunt *bis mille cubitos* tantum. Verum idem Lucas Euangelij XXIV. 50. non ἁπλῶς è monte Olíueti, ſed *Bethania* euectum fuiſſe in cœlos Chriſtum docet: ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν. *Bethania* hæc in monte Olíueti ſita erat. Marci XI. 1. καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. itémque Lucæ XIX. 29. Atque hinc conciliandus Ioſephus cum Paraphraſte Syro: nam mons Olíueti diſtabat ab Vrbe ſtadia quinque, ſi interuallum metiaris, quod à radice montis ad Vrbem interiacebat: ac vero *Bethania* erat πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ad cliuum montis, non ad radices eius; itaque plus quam quinque ſtadiis diſtabat, nempe ſeptem circiter, vt habet Paraphraſtes Syrus. Sed Ioh. XI 18. *Bethania* abeſt Hieroſolymis quindecim: ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σαδίων δεκαπέντε. Sunt igitur duæ *Bethaniæ*, quarum vna, Mariæ Marthæ atque Lazari patria, diſtabat ab Vrbe quindecim ſtadiis; altera vero ad montem Olíueti ſita, aberat ſtadia ſeptem. Vide narrationem Euangeliſtarum. Pridie τῆς βαϊοφορίας erat *Bethaniæ* Lazari Ioh. XII. 1. 12. Hoc ipſo vero τῆς βαϊοφορίας die acceſſit ad *Bethphage* & *Bethaniam*, ad montem Olíueti: Marci XI. 1. Luc. XIX. 29. Ex ijs quæ eod. Lucæ cap. commat. 36. 37. leguntur: πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, docemur, cum Ieſus *Bethania* profectus aliquid viæ

confecerit, antequam ad cliuum, qui versus Ierusalem erat, deuenisset; docemur, inquam, *Bethaniam* hanc in illo cliuo non fuisse sitam, itaque non esse mirum, si abfuerit à radice montis duo stadia. Sed quænam hæc est *Bethphage*, ad quam venisse dicitur Dominus, cùm ad *Bethaniam* accessit? B. Hieronymus in Locis Hebraïcis. *Bethphage Villula in monte Olíueti, ad quam venit Dominus Iesus.* In mappa Amsterodami à Iudæis edita, habes hunc locum בית פגיא iuxta הר הזיתים *montẽ oliuarũ.* Meminit *Bethphage* Gemara Talmudica non semel Codice סוטה cap. IX. אמר רב יוסף תא שמע מצאו זקן ממרא אבית פגי והימרה עליהן *Dixit Rab Josephus: Veni & audi. Inuenerunt senem rebellem* Bethphage, *qui aduersus eos rebellauit*, &c. Quid facerent ad hunc *Bethphage* locum, docet paullo post eadem Gemara, sed verba paululũ sunt corrupta; ita enim editur; תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פגי והימרה עליהן כגון שיצאו למדידה עגלה Sed puto rescribendum ẽ præcedenti Gemara i' מצא est enim ן, quod mutauit in *Nun* finale, זקן *Traditio similis est huic Rab Josephi. Inuenit senem in* Bethphage, *qui aduersus eos rebellauit: Exiuerant autem, exempli gratia, ad metiendum è loco cadaueris singularum per circuitum spatia ciuitatum, vitulæ decollandæ causa.* Atque hinc constat, *Bethphage* nomen esse agri Hierosolymitani. R. Nathan in suo Lexico ita interpretatur: חומות בית פאגי שם מקום חוץ לירושלם *Murus* Bethphage: *nomen loci extra Hierosolymorum vrbem:* Agrũ Hierosolymitanum, qui intra fines & terminos illius vrbis erat, intelligit R. Salomo Iarhius in Glos-

ſa ad hanc Gemaram: אבית פני כל הוא כתוך היקף החיצון של ירושלים קרי בית פאגי *In Bethphage. Quicquid ex intra exteriorem circuitum vrbis Hieroſolymorum*, Bethphage *appellatur*. Quanquam non omnis, qui circa Hieroſolymorum vrbem erat, ager dictus eſt, meo iudicio, *Bethphage*, ſed qui erat ad orientem illius vrbis, nempe *mons Oliueti*, & totus ille tractus: Atque hinc lux præferenda hiſtoriæ Euangelicæ, Matth. XXI 1. καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Marc. XI. 1. καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Luc. XIX. 29 καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον τῶν ἐλαιῶν. Vides Chriſtum acceſſiſſe ad *Bethphage*, cum venit *Bethaniam*; non igitur *villula* hic eſt *Bethphage*, ſed ager ille Hieroſolymitanus, in quo ſita erat *Bethania*, quæ ita diſtinguitur ab altera, Lazari patria, quæ ab vrbe remotior erat; iſta namque erat intra terminos agri Hieroſolymitani, in ea ſcilicet illius agri parte, quæ *Bethphage* dicebatur, in quem agrum veniſſe dicuntur Seniores Hieroſolymitani apud auctores Gemaræ, למרידה ענלה, *ad metiendum à loco cadaueris ſingularum per circuitum ſpatia ciuitatum, vitulæ decollandæ cauſa.* Sed iſta ὡς ἐν παρόδῳ, nam incunda eſt ἡ Σαββάτου ὁδός. Iter igitur *bis mille octingentorum cubitorum* Sabbato emetiri licebat, ad ætatem Chriſti, eiuſque Apoſtolorum, non autem Paraphraſtæ Syri æuo: nam longe alia erat tunc temporis ratio; itaque non vertit apud Lucam ὁδὸν Σαββάτου, ſed inter-

obnoxium sibi reddit, atque conciliat. Quicquid in solum venit, nullo rerum ordine obseruato, cum in hos Obseruationum Libros coniiciamus, miscellum erit hoc caput. Aristoteles verba sunt è Libello de Poëtica: ὀνόματος δ' εἴδη, τὸ μὲν ἁπλοῦν. ἁπλοῦν δὲ λέγω, ὃ μὴ ἐκ σημαινόντων συγκεῖται. τὸ δὲ διπλοῦν· τοῦτο δὲ τὸ μὲν ἐκ σημαίνοντος καὶ ἀσήμου· τὸ δὲ ἐκ σημαινόντων συγκεῖται· εἴη δ' ἂν καὶ τριπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ὄνομα. οἷον τὰ πολλὰ τῶν μεγαλιωτῶν· ἑρμοκαϊκόξανθος Quid sit significetque vox *μεγαλιωτῶν* quæritur. Dicam quid coniiciam. *Galeotarum* gens fuit in Sicilia, habuit quoque & cognominem gentem Attica. Stephanus, Γαλεῶται, ἔθνος ἐν Σικελίᾳ, καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ. *Galeotæ* Sicilienses Hyblam incolebant, quæ exinde *Galeotis* dicta est, Ὕβλα ἡ Γαλεᾶτις Thucydidi Historia VI. eadéque dicta est à conditionis Μεγαρα, vt ex eodē Thucydide cōstat & Strabone L. VI. vt ceteros mittā, atq; incolæ *Megarenses*. Stephanus: Ὕβλαι, τρεῖς πόλεις Σικελίας, ἡ μείζων, ἧς οἱ πολῖται Ὑβλαῖοι ἡ μικρά, ἧς οἱ πολῖται Γαλεῶται Μεγαρεῖς. Atq; hinc illustrādus est Aristoteles, qui *Galeotarum* hic meminit procul dubio, sed ne quis dē gente Attica *Galeotarum* loqui putaret, ad differitatem indicandam adscripserat *Megarensium* ab vrbe Siciliæ cognomentum, οἷον τὰ πολλὰ τῶν Μεγαρέων γαλεωτῶν: Sed librarij primo scripsere compendiose, με. γαλεωτῶν, quia illis eruditis quippe, notum satis fuit legendum esse Μεγαρέων Γαλεωτῶν, posterior vero ætas, discriminis ignara, scripsit vnica voce *μεγαλεωτῶν*, vnde tandem natum est atque

conflatum τῶν μεγαλιωτῶν portentoſum & inauditum nomen. In noſtris ad Leges Atticas Commentariis veram emendationem Legis Solonis, H. ΕΠΙ. ΛΙΑΝ. ΟΙΧΟΜΕΝΟΙ. Η ΕΙϹ. ΕΜΠΟΡΙΑΝ, vel ΕΠΙ ΛΕΙΑΝ, vt legi obſeruatum eſt in Baſilicis, cum reſcriberemus, Η ΕΠΙ. ΛΕΙΟΝ, non quidem quod ΛΕΙΟΝ non ſignificet *frumentum*, nam id multis veterum Scriptorum locis probari poteſt, ſed quia omnis *negotiatio*, quæcumque ea ſit, intelligitur in hac Lege his verbis, Η. ΕΙϹ. ΕΜΠΟΡΙΑΝ: Vnde etiam argumentum petitur aduerſus viri eruditiſſimi emendationem reſcribentis, Η. ΕΙϹ. ΚΑΠΗΛΕΙΑΝ: Nam quod ipſe non negat καπηλεία negotiationis ſpecies eſt, vt & καπηλεῖον τοῦ ἐμπορείου pars eſt; τοῦ δ' ἐμπορείου μέρη, καπηλεῖα &c. inquit Pollux L. IX. cap. V. Legendum iam puto: Η. ΕΠΙ. ΑΕΙ. ΑΝ. ΟΙΧΟΜΕΝΟΙ. Η. ΕΙϹ. ΕΜΠΟΡΙΑΝ. Societates contrahuntur, vel ad tempus aliquod, vt εἰς ἐμπορείαν negotiationis alicuius cauſſa, vel in tantum, quantum vitæ ſupererit, tempus, id ἐυφημίας, ergo, ſed non ſine ἐπανορθώσει, dixit eleganter admodum & verecunde Solon, ΕΠΙ. ΑΕΙ. ΑΝ. id eſt, in ſempiternum tempus, ſi quid ſempiternum eſſe poſſit, atque ita expreſſit, quod volebat, *quamdiu vita ſuppetet.*

CAP. XIII.

De die incendij Vrbis sub Nerone, Tacitus emendatus. Atlantica Insula: Homo bulla: Psenophis Ægyptiaci interpretatur cœlitus acceptus. Tertullianus semel atque iterum correctus.

NArrat Tacitus Annali XV. principium incendii Vrbis incidisse in diem quartumdecimum Kalendas Sextileis, & addit, *Fuere qui adnotarent XIV. Kal. Sextileis principium huius incendij ortum, quo & Senones captam Vrbem inflammauerant. Alij eo vsque cura progressi sunt, vt totidem annos, mẽsesque, & dies, inter vtraque incendia numerarent.* Tricas has curiosorum hominum non extricauit Lipsius V.C. Emendationi autem atque interpretationi I.I. Scaligeri non possumus accedere, cùm μιμησις illa, de qua vir summus, omnino esset scribenti inepta Cornelio, cuius digitos, per quos iuisset rationes temporum putans, nemo, qui eius Annales leget, videre queat: Neque hic vlla habetur ratio veteris anni Romani: Nam etiam si haberetur aliqua, nulli reliqui essent mẽses appendices, nulli dies, cum vtrumq incendiũ contigerit die quartodecimo Kal. Sextileis, eoque anno quo Roma à Senonibus incensa est, eodem tramite currebat vetus annus Romanus cũ Iuliano mẽsis Quintilis ab Eidibus illius: Eidus quippe Quintileis huius anni veteris anni Romani tũc inciderũt in Eidus Quintileis anni Iuliani, qui semper fuisse fingitur,

fingitur, vt in *Eclogis* nostris Chronologicis demonstrauimus. Quare rescribendum puto. *Alij eo vsque cura progressi sunt, vt Thoth ijdem annos, mensésques, & dies, inter vtraque incendia nuneraret.* Obseruat Tacitus nonnullos curiosos adeo fuisse, vt numerarent ipsi, quot anni *Thoth* alicuius, vt puta *Nabonazaru*, (nam longe ante *Thoth Philippi* Roma à Senonibus incensa fuit.) menses item, & dies, inter vtraque incendia intercessissent. Insulæ ingentis magnitudinis in alto Oceani pelago contra Africam in occasum versus iacentis meminere apud Platonem Ægyptij Sacerdotes cum Solone verba commutantes, de quibus, vt puto, Tertullianus Lib. de Pallio; cap. II. *Mutat & nunc localiter habitus, cum situs læditur, cum inter Insulas nulla iam Delos, harena Samos: & si ille non mendax, Æon in Atlantico Libyam aut Asiam adæquans quæritur nunc.* Reponit doctissimus amicus noster è veteris sui Libri scriptura, & veterum editionum fide, *cum inter insulas nulla iam Delos, harena Samos, & Sibylla non mendax: cum in Atlantico Libyam aut Asiam adæquans quæritur:* Notatque respexisse Tertullianum cum hæc scriberet de Delo, & Samo, Insulis ad hæc Sibyllæ verba:

καὶ δῆλος ἄδηλος,
καὶ ψάμμαθος σάμος ἔσι.

Sed omnes adsensum non præbebunt; nam primum quod de *Samo* dicit, Tertulliani æuo non fuisse *Samon*, nullo auctore nititur, & prætereà cultoribus incolisque vacuam non fuisse, colligi

ſet nonnemo Tertulliano facere controuerſiam, auctorem laudat, penes quem ſit fides, ſed cum ſale Satyrico, vt eſt totius libelli genius, neque enim Platonem, neque Solonem, neque Sacerdotes Ægyptios nominatim laudat, ſed cum *homo* audiat veteri prouerbio *bulla*, vt vanitatem illius, qui hæc ſomniauit, irrideat, dixit παθαςικῶς, *ſi bulla non mendax*, certe mendacem eſſe & *bullam*, id eſt, vanum, probat, quod *æuum* quæritur *Atlantica* illa Inſula; nam *Pſenophis* referebat Soloni iam tum εἶναι ἐνακιςέτη χίλια, ἀφ' οὗ γεγονὼς ἐμηνύθη πόλεμος τοῖς τ' Ἀθηναίοις καὶ τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀτλαντίδα νῆσον. ὑςέρῳ δὲ χρόνῳ σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐλθούσης, τό, τε παρ' Ἀθηναίοις μάχιμον πᾶν, ἀθρόον ἔδυ κατὰ γῆς, ἥτε Ἀτλαντὶς νῆσος ὡσαύτως κατὰ τῆς θαλάσσης δῦσα ἠφανίσθη, vt docet Plato in Timæo, & in Critia ex illo tempore nuſquam apparuit Atlantica, & etiam nunc quæritur, ſi *bulla* homo non eſt mendax. Is, qui Soloni fabulam iſtam referebat, *Pſenophis* Ψενῶφις eſt, auctore Plutarcho in Solone: eſt autem Ægyptiacè Πσε-ΝΟΥΦΗ, ex articulo Π, nomine σε, & ΝΟΥΦΗ, quod ſignificat τὸ οὐρανοῦ λῆμμα, σε, ſiue σε *accepit*, apud Ægyptios interpretatur: ΦΗ eſt *cœlum*: ΝΟΥΦΗ genitiui caſus, *cœli*; eſſet elegantiſſimus παθασμὸς ſi alluderetur ad hoc nomen Ægyptium, & qui dici volebat τὸ οὐρανοῦ λῆμμα, atque ita nominabatur, *bulla* diceretur.

SAMUELIS PETITI OBSERVATIONUM LIBER III.

CAP. I.

De itinere, quod die Sabbati emetiri licebat. Creditum olim fuisse duodecim milliarium. Postea definitum est bis mille octingentis cubitis, itaque obtinuit ætate Christi. Bethania in cœlos euectus est Christus. Bethaniæ duæ. Betphage agri Hierosolymitani portio: Talmud emendatur. Denique Sabbati iter bis mille cubitis definitum à R. Akiba. Paraphrastæ Syri ætas. Fauum S. Ægidij suburbanus ager Nemausi: Itinerarium Beniamini emendatur.

NOn eodem semper interuallo definita est apud Iudæos ἡ σαββάτου ὁδός. Nam olim videtur ex Lege terminus fuisse duodecim milliarium. Maimonides Hal שבת, cap. XXVII. §. I. היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביע ימקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד

מחנה ישראל וכן אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה *Qui transit terminum vrbis die Sabbati, cæditur: Scriptum quippe est; Nemo egrediatur de loco suo die Sabbati. Loci autem nomine intelligitur terminus vrbis: neque definiuit Lex modum huius termini: sed Sapientes fines rexerunt, & scripserunt, terminum hunc definiri duodecim milliaribus, pro ratione castrorum Israëlis: & sic dixit illis Moyses Magister noster: Non egrediemini è castris.* Scholiastes Maimonidis ad hunc locum: שיער התחומין שהם אלפים אמה מדבריהם ושנים עשר מיל דבר תורה הוא מבואר בהלכות סוף פרק קמא דעירובין ולמדו שיעור זה דשנים עשר מיל מן הירושלמי *Modus terminorum in bis mille cubitis est è Magistrorum sententia; at vero in duodecim milliaribus è Lege; quod planum fit cap. I. Tractatus* עירובים *extremo; itemque discimus modum hunc duodecim milliarium ex Hierosolymitano Talmudis Codice.* Si quis vltra hos duodecim mille passus die Sabbati ambulasset, animaduertebatur ex Lege. Maimonides loco laudato §. II extremo. אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה *Sed si vltra duodecim milliaria vel vnum cubitum ab Vrbe progressus sit, ex Lege caditur.* Postea definita est hæc Σαββάτου ὁδὸς *cubitis bis mille octingentis*, id est *stadiis septem*; nam cubitus est sesquipes; itaque quadringenti cubiti vni imputantur stadio, ac proinde *bis mille octingenti cubiti* faciũt *stadia septem.* Meminit huius interualli Scholiastes Maimonidis ad hoc Tract. שבת cap. I לעולם רשאי לילך אלפים ושמנה מאות אמה כמדת האלכסון אפילו הולך אל עבר פניו או לעבר פני העיר ויש מי שאמר והורה שאין לו אלפים ושמנה מאות אמה אלא כשהלך באלכסון תחומי

מקומו אבל במהלך אל עבר פניו או אל עבר פני חומי העיר אין לו אלא אלפים אמה בלבד כן נראה כדברי רבנו *Semper licitum fuit emetiri Sabbato* bis mille octingentos cubitos *quoquouersum, siue vrbe exeat, siue ad eam tendat: Alij docent, licitum non fuisse emetiri* bis mille octingentos cubitos, *non tantum quoquouersum, sed etiam siue vrbe exeas, siue ad eam tendas, sed* bis mille cubitos *tantum; quod etiam visum est Magistro nostro*, Maimonidi scilicet. Beauit nos hic Scholiastes, cùm obseruauit „ לעולם רשאי לילך אלפים ושמנה מאות אמה ‚ *semper licitum fuisse Sabbato emetiri bis mille octingentos cubitos:* Nam certe verum est, ætate Domini nostri Iesu Christi, & Apostolorum, id iuris fuisse, iterque, quod Sabbato emetiri liceat, definiri *bis mille octingentis cubitis*, hoc est, *stadijs septem*. Christus cœlo illatus est è monte Oliueti, loco qui distabat itinere Sabbati. Lucas Πράξ. ἀποστόλων cap. I. 12. τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν. Paraphrastes Syrus postrema ista ita vertit: ופריק מנה איך שבעא אסטדון *& distat ab ea fere septem stadijs.* Igitur Christi, & Apostolorum ætate, ἡ ὁδὸς Σαββάτου fuit *septem stadia*, teste Paraphraste Syro: nam totidem stadijs ab vrbe aberat hic locus, qui abfuisse dicitur à Luca Σαββάτου ὁδόν. Hoc tamen potest obijci, montem Oliueti abfuisse ab vrbe stadijs quinque tantum, teste Iosepho Lib. XX. ἀφικνεῖται δέ τις ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, προφήτης εἶναι λέγων, καὶ συμβουλεύων τῷ δημοτικῷ πλήθει σὺν αὐτῷ πρὸς ὄρος τὸ προσαγορευό-

μένον ἐλαιῶν ἔρχεσθαι, ὃ καὶ τῆς πόλεως ἀντικρὺς κείμενον ἀπέχει σάδια πέντε. Atqui *ſtadia quinque* faciunt *bis mille cubitos* tantum. Verum idem Lucas Euangelij XXIV. 50. non ἁπλῶς è monte Olïueti, ſed *Bethania* euectum fuiſſe in cœlos Chriſtum docet: ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν. *Bethania* hæc in monte Olïueti ſita erat. Marci XI. 1. καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. itémque Lucæ XIX. 29. Atque hinc conciliandus Ioſephus cum Paraphraſte Syro: nam mons Olïueti diſtabat ab Vrbe ſtadia quinque, ſi interuallum metiaris, quod à radice montis ad Vrbem interiacebat: ac vero *Bethania* erat πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ad cliuum montis, non ad radices eius; itaque plus quam quinque ſtadiis diſtabat, nempe ſeptem circiter, vt habet Paraphraſtes Syrus. Sed Ioh. XI 18. *Bethania* abeſt Hieroſolymis quindecim: ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σαδίων δεκαπέντε. Sunt igitur duæ *Bethaniæ*, quarum vna; Mariæ Marthæ atque Lazari patria, diſtabat ab Vrbe quindecim ſtadiis; altera vero ad montem Olïueti ſita, aberat ſtadia ſeptem. Vide narrationem Euangeliſtarum. Pridie τῆς βαϊοφορίας erat *Bethaniæ* Lazari Ioh. XII. 1. 12. Hoc ipſo vero τῆς βαϊοφορίας die acceſſit ad *Bethphage* & *Bethaniam*, ad montem Olïueti: Marci XI. 1. Luc. XIX. 29. Ex ijs quæ eod. Lucæ cap. commat. 36. 37. leguntur: πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, docemur, cum Ieſus *Bethania* profectus aliquid viæ

confecerit, antequam ad cliuum, qui versus Ierusalem erat, deuenisset; docemur, inquam, *Bethaniam* hanc in illo cliuo non fuisse sitam, itaque non esse mirum, si abfuerit à radice montis duo stadia. Sed quænam hæc est *Bethphage*, ad quam venisse dicitur Dominus, cùm ad *Bethaniam* accessit? B. Hieronymus in Locis Hebraïcis. *Bethphage Villula in monte Olíueti, ad quam venit Dominus Iesus.* In mappa Amsterodami à Iudæis edita, habes hunc locum בית פגיא iuxta הר הזיתים *montẽ oliuarũ.* Meminit *Bethphage* Gemara Talmudica non semel Codice סוטה cap. IX. אמר רב יוסף תא שמע מצאו זקן ממרא אבית פגי והימרה עליהן *Dixit Rab Josephus: Veni & audi. Inuenerunt senem rebellem* Bethphage, *qui aduersus eos rebellauit*, &c. Quid facerent ad hunc *Bethphage* locum, docet paullo post eadem Gemara, sed verba paululũ sunt corrupta; ita enim editur; תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פגי והימרה עליהן כגון שיצאו למדידה עגלה Sed puto rescribendum ẽ præcedenti Gemara i' מצא est enim ן, quod mutauit in *Nun* finale, תני *Traditio similis est huic Rab Josephi. Inuenit senem in* Bethphage, *qui aduersus eos rebellauit: Exiuerant autem, exempli gratia, ad metiendum è loco cadaueris singularum per circuitum spatia ciuitatum, vitulæ decollandæ causa.* Atque hinc constat, *Bethphage* nomen esse agri Hierosolymitani. R. Nathan in suo Lexico ita interpretatur: חומות בית פאגי שם מקום חוץ לירושלם *Murus* Bethphage: *nomen loci extra Hierosolymorum vrbem:* Agrũ Hierosolymitanum, qui intra fines & terminos illius vrbis erat, intelligit R. Salomo Iarhius in Glossa

ſa ad hanc Gemaram: אבית פני כל הוא כתוך היקף החיצון של ירושלים קרי בית פאגי *In Bethphage. Quicquid ex intra exteriorem circuitum vrbis Hieroſolymorum*, Bethphage *appellatur.* Quanquam non omnis, qui circa Hieroſolymorum vrbem erat, ager dictus eſt, meo iudicio, *Bethphage*, ſed qui erat ad orientem illius vrbis, nempe *mons Olineti*, & totus ille tractus: Atque hinc lux præferenda hiſtoriæ Euangelicæ, Matth. XXI 1. καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Marc. XI. 1. καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Luc. XIX. 29 καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον τῶν ἐλαιῶν. Vides Chriſtum acceſſiſſe ad *Bethphage*, cum venit *Bethaniam*; non igitur *villula* hic eſt *Bethphage*, ſed ager ille Hieroſolymitanus, in quo ſita erat *Bethania*, quæ ita diſtinguitur ab altera, Lazari patria, quæ ab vrbe remotior erat; iſta namque erat intra terminos agri Hieroſolymitani, in ea ſcilicet illius agri parte, quæ *Bethphage* dicebatur, in quem agrum veniſſe dicuntur Seniores Hieroſolymitani apud auctores Gemaræ, למרידה עגלה, *ad metiendum à loco cadaueris ſingularum per circuitum ſpatia ciuitatum, vitulæ decollandæ cauſa.* Sed iſta ὡς ἐν παρόδῳ, nam iucunda eſt ἡ Σαββάτου ὁδός. Iter igitur *bis mille octingentorum cubitorum* Sabbato emetiri licebat, ad ætatem Chriſti, eiuſque Apoſtolorum, non autem Paraphraſtæ Syri æuo: nam longe alia erat tunc temporis ratio; itaque non vertit apud Lucam ὁδὸν Σαββάτου, ſed inter-

uallum apponit, nempe, שבעא אסטרון *septem stadia*, quia tunc *stadia septem* non erant תחום שבת ὁδὸς Σαϐϐάτου, sed *quinque stadia* tantum, siue *bis mille cubiti*: Vixit enim Syrus Paraphrastes σύγχρονος B. Iustini Martyris, certe post R. Akibæ mortem, coactósque ab Hadriano in ordinem Iudæos, cùm iam passim Græca Biblia legerentur publice, interdicto vsu Bibliorum Hebraïcorum, quod ab Hadriano cautum fuisse, Iudæorum odio, alibi diximus. Atqui R. Akiba primus cauit, ne quis die Sabbati maius iter *duobus mille cubitis* emetiretur. B. Hieronymus Epistola ad Aglasiam; Quæstione X. *Præterea quia iussum est, vt diebus Sabbatorum sedeat vnusquisque in domo sua, & non egrediatur, neque ambulet de loco, in quo habitat: si quando eas iuxta literam ceperimus artare, vt non iaceant, non ambulent, non stent, sed tantum sedeant, si velint præcepta seruare: solent respondere, & dicere* Rab Akiba, & Simeon, & Hillel, Magistri nostri, tradiderunt nobis, vt bis mille pedes ambulemus in Sabbato *: & cetera istiusmodi, doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei.* Vbi obserua *pedes* dici ab Hieronymo, qui *cubiti* sunt; quemadmodum apud Talmudistas in verbis R. Nachman Cod. עירובים cap. IV. fol. XLII. מהלך אלפים פסיעות בנוניות וזו היא תחום שבת *Bis mille passus mediocres sunt ὁδὸς Σαϐϐάτου. Passus mediocres* sunt *cubiti*, vt ibid. interpretantur Scholia: פסיעות בנוניות דרך הליכתו של ארם אמה & passim in sequentibus αὐτὸ τοῦ vsurpatur אלפים אמה אלפים פסיעות בינוניות *bis mille cubiti*. Verum ex eo, quod apud B. Hieronymum

non tantum *Rab Akiba* huius δευτερώσεως auctor perhibetur, sed etiam *Simeon*, & *Hillel*, existimamus vbi à *Rab Akiba* primum imperata est, nonnullos reclamasse, itaque opus fuisse, vt à *Simeone* Gamalielis Iafuensis Filio denuo sanciretur, cumque iterum desciretur à δευτερώσει *Rab Akibæ*, quam suo *Simeon* confirmauerat decreto, eam de nouo tulit *Hillel* Patriarcha: Atque ab hinc passim obtinuit apud Iudæos, ne quis iter *bis mille cubitis* maius emetiretur die Sabbati: Origenes Lib. V. Floridorum apud OEcumenium ad cap. 1. Πραξαποστόλου. μίλιον ἕν, ἡ τοῦ Σαββάτου ὁδὸς, ὥς φησιν Ὠριγένης ἐν τῷ πέμπτῳ Στρωματεῖ, δισχιλίων πηχῶν ὑπῆρχε. Maimonides Tractatu שבת, cap. XXVII. §. 1. מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה אסור שאלפים אמה הוא מגרש העיר *Secundum Sapientum* δευτερώσεις, *extra vrbem ambulare licet* bis mille cubitos, *non tamen vrbe exire licet* bis mille cubitos *vltra*; *nam* bis mille cubiti *sunt vrbis suburbium.* Quanquam etiam suburbia longius, puto, distabant: itaque ea in voce obiter emendabimus Itinerarium Benjamini, in cuius elegantissima editione Hebræolatina, quam maximo Reipublicæ literariæ bono adornauit Vir Clarissimus atq; eruditissimus Constantinus L'Empereur, ita leges: משם ג' פרסאות לנ'יגרש הנקרא בורק רשל גיל *Hinc tribus parasangis abest oppidum* Nogres, *quod dicitur Burgus Ægidij.* Ignoscet mihi Vir præstantissimus, si dixero, nunquam S. Ægidij fanum appellatum fuisse *Nogres*, quod vernaculè dicimus *Saint Gilles*. Qua-

re reponendum est לפנרש, (facile namque est & procliue è litera פ facere istas duas נו) *in suburbium:* Est namque S. Ægydij fanum in hac nostra vicinia, reuera clarissimæ huius Romanorum coloniæ Nemansi *suburbium:* Emendationem nostram firmat quod sequitur; addit enim, quodnam sit nomen proprium huius *suburbij* siue loci, quod dicit esse בורק דשל גיל *Bourg de Sainct Gilles.* Verum ista satis, ne plus quam *bis mille cubitos* ambulemus, eoque nomine pœnas demus; quemadmodum apud Iudæos cædebatur, qui egressus esset hos *bis mille cubitos*, cùm intra vrbem, etiam Niniue minorem liceret huc illuc cursitare, neque vllus positus esset modus, & extra vrbem intra hos *bis mille cubitos* liceret quoquouersum ad omnem cæli plagam ambulare: qui itaque in hanc διατίρωσιν commiserat, vapulabat; at vero si progressus esset ad duodecimum vsque milliarium (quod tamen licitum fuisse è Lege olim sibi persuaserant) vapulabat verbere rebellionis: ita boni isti viri definiunt apud Maimonidem loco laudato, §. 11.

נמצאת למד שמותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה ובן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח מרובעות כטבלה מרבעות כדי שיהיה נשכר את הזויות ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל *Traditum inuenimus, licere cuiuis Sabbato discursare per vrbem, etiam non minorem Niniue, siue castris mœnibus munita, siue ἀτείχιστος. Licet quoque extra vrbem, ad omnem cæli plagam quoquouersum ambulare, in-*

tra bis mille cubitos, *quem terminum si egreditur, vapulat verbere rebellionis, si ad duodecimum milliarium progressus sit.* Itaque passim legas in Rabbinorum Commentarijs ex hac deuterosi, תחום שבת הוא אלפים אמה מהלך ἡ τοῦ Σαββάτου ὁδὸς *bis mille cubit.* Atque hinc Paraphrastes Chaldæus Ruth. 1. למטר שביא ויומי טבא כדיל להלכא בר מתרין אלפין אמין Nam siue is sit R. Iosephus cæcus, siue *Aquila*, vt nonnulli volunt, omnino posterior est traditione *Rab Akiba*: nam, vt ex Auctore צמח דוד constat, *Aquila*, imperante Hadriano, in Ecclesiam Iudaïcam cooptatus est: Rabbi vero Iosephus longe posterior est.

CAP. II.

Docentes apud Iudæos sedebant, discipuli stabant: Paullo ante excidium Vrbis constitutum est, vt etiam discipuli adsiderent. Verbis Pauli apud Lucam lux prælata. Postea discipuli in solo super mattas erant proiecti. Verba Iosæ Filij Joëzeri exponuntur: eius ætas. Codex Talmudicus emendatur.

Olim apud Iudæos docentes sedebant, vt constat è multis Euangelij locis, vnde mentio cathedræ Moysis, Matth. XXIII. 2 ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Discipuli vero stabant: idque obtinuit ad tempora vsque Simonis Filij Gamalielis: nam Ga-

maliele mortuo paullo ante excidium Hierosolymitanum constitutum est, vt discipuli etiam adsiderent: ita interpretanda sunt Talmudis verba, Codice מגילה cap. ווז הקורא העומד fol. XXI. תנו רבנן מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למידין תורה אלא מעומד כשמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למידין תורה מיושב *Tradiderunt Magistri nostri: A diebus Moysis ad Rabban Gamaliel non didicerunt Legem nisi stantes: ex quo mortuus est Rabban Gamaliel, venit in seculum infirmitas, & didicerunt Legem sedentes.* Ita vt interpretemur facit, quod מעומד omnino non possit referri ad docentem: nam ætate Domini nostri Iesu Christi, vti diximus, Doctores sedebant: Ad discentes igitur refertur, vt & opposita vox מיושב, quæ ita punctuanda sunt מְיוּשָּׁב & מֵעוֹמֵד Habemus quoque summum virum Maimonidem nobis in hanc sententiam præeuntem, Tractat. תלמוד תורה cap. IV. הרב יושב בראש והתלמידים מוקפין לפניו כעטרה כדי שיהו כולם רואים הרב ושומעים דבריו ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או על הכסאות ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והם יושבים *Doctor sedet in capite, discipuli adsident in circuitu, tanquam corona, ita vt omnes possint videre Doctorem, & audire verba eius: neque sedet Doctor in cathedra, & discipuli in pauimento: sed aut omnes in pauimento sedent, aut in cathedris: In principio sedebat tantum Doctor, discipuli vero stabant: sed ante excidium Templi secundi obtinuit, vt discipuli sedentes docerentur.* Magnam à nobis iniuit gratiam Maimonides, qui & Talmudi-

ſtarum verba illuſtrauit, & mutaſſe oſtendit mores huius gentis: Igitur בראשונה היה הרב יושב ותלמידים עומדים *In principio ſedebat tantum Doctor, diſcipuli vero ſtabant.* Nempe à Moyſis temporibus ad Gamalielem vſque, vt eſt in laudatis Talmudiſtarum verbis, quæ ita repræſentat Scholiaſtes in Animaduerſionibus ad Maimonidem, תנו רבנן מימות משה עד ר״ג היו לומדין תורה מעומד *Tradiderunt Magiſtri noſtri: A diebus Moyſis ad Rabban Gamalielem vſque, didicerunt Legem ſtantes.* Vbi vero ſuum obiit diem bonus iſte Gamaliel, conſtitum eſt, vt etiam diſcipuli adſiderent; habes apud Talmudiſtas verbis iam ante laudatis, quæ Animaduerſor in Maimonidem ita repræſentat משמת ר״ג היו לומדין תורה מיושב *Ex quo mortuus eſt Rabban Gamaliel, didicerunt Legem ſedentes.* Tempus iſtud deſcribit Maimonides, dicitque fuiſſe ante excidium Templi ſecundi: ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל ללמד תלמידים והם יושבים. *Sed ante ſecundi excidium Templi obtinuit, vt diſcipuli adſidentes docerentur.* Optime; quod Talmudiſtæ dixerunt, משמת רבן גמליאל *ex quo mortuus eſt Rabban Gamaliel*, expreſſit Maimonides his verbis, מקודם חורבן בית שני *ante excidium Templi ſecundi:* Nam hic Rabban Gamaliel, Hillelis è Simeone filio Nepos, fato ſuo functus eſt, decimo octauo ante excidium Templi anno: Auctor צמח דוד ex Abrahamo Zacutho. היה ר״ג הזקן לדברי היוחסין דף נ״ד עד שנת י״ח קודם החורבן שהיא שנת תת״י *Superfuit Rabban Gamaliel Senex, vt ſcribit Auctor Libri Juchaſin folio LIV. ad annum*

usque decimum octauum ante Excidium Templi, qui fuit annus Iudaïcus termillesimus octingentesimus decimus. Tempore igitur Rabban Simeonis, id est, intra interuallum istud annorum octodecim, qui numerantur à morte Gamalielis ad excidium Templi, constitutum est, vt etiam discipuli adsiderent, cùm antea starent: Qua ex obseruatione intelligenda putamus B. Pauli verba Πράξ. ἀποστόλων XXII. 3. quæ secùs interpretantur Viri summi: *ἐγὼ μέν εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ, πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου.* Vir illustris in Elencho Trihæresij probat ex hoc loco, discipulos proiectos in solo dedisse operam præceptoribus, ad eorum pedes: Verum ætate B. Pauli stabant discipuli, non vero proiecti erant in solo ad suorum pedes præceptorum: B. enim Paulus *ἐμαθήτευσε* Gamalieli illi, à cuius morte desierunt discipuli stantes discere: adde quod, τὸ *ἀνατεθραμμένος παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ*, non significat animi cultum, de quo verbis sequentibus, *πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου*, sed potius Paulum fuisse educatum Hierosolymis in contubernio Gamalielis, quocum quotidie cibum caperet, eodem cum Gamaliele accumbens in lecto; nam id significant ista, meo iudicio, *ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ.* Ergo Paulus apud Gamalielem educatus, in eodem lectulo accumbebat, & eius pedes assidebat, aut, si admodum puer domum Gamalielis

deductus

deductus est, ad lecti tricliniaris, in quo accumbebat Gamaliel, fulcra, id est, ad pedes adsidebat, vt tunc temporis moris erat: (vnde videre est, quam charus Gamalieli fuerit, vt qui ab eo domi táquam filius educaretur.) non autem inter discendum proiectus in solo ad Gamalielis pedes operam ei dabat, quippe cùm tunc temporis discipuli stantes à præceptoribus erudirentur: Post Gamalielis demum obitum, paullo ante Templi secundi excidium, ceperunt discipuli præceptoribus suis adsidere inter discendum: ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או על הכסאות *Neque Doctor sedebat in cathedra, & discipuli in solo erant proiecti: sed aut omnes in solo erant proiecti, aut omnes in cathedris sedebant.* Postea istud mutauit, & discipuli, cùm primum discere incipiebant, in solo super mattas erant proiecti. B. Ambrosius Commentariis in caput XIV. Epistolæ I. ad Corinthios: *Hæc traditio Synagogæ est, vt sedentes disputent, seniores dignitate in cathedris, sequentes in subselliis, nouissimi in pauimenta super mattas.* Neque ad hunc morem trahenda sunt verba Iose Filij Ioëzeri, quæ habentur apud Talmudistas, Cod פרקי אבות cap. I. fol V. יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלם קבלו מהם יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם *Iose Ioëzeri Filius Tzaridensis, & Iose Iohannis Filius Hierosolymitanus, τὰς παραδόσεις acceperunt ab illis. Iose Ioëzeri Filius dicebat: Esto domus tua, domus in quam conueniant Sapientes; & luctator in puluere pedum eorum, & bibito*

cum siti verba eorum. Referunt viri summi ista verba, הוי מתאבק בעפר רגליהם *luctator in puluere pedum eorum*; ad hunc morem, quo discipuli in solo proiecti ad pedes Doctorum suorum, iis dabant operam; itaque vertunt, *& pulueriza te puluere pedum eorum.* Sed vox התאבק *luctatorum* est, & *luctari* significat: est autem *luctatorum* τὸ κονίζεσθαι, καὶ τὸ κονίζειν ἀντίπαλον. Id autem fieri volebat Iose Ioëzeri Filius puluere pedum Sapientum: metaphora igitur petita est à *luctatoribus*, quæ significabat, etiam in remissionibus & ludis, (quemadmodum in compotationibus & conuiuiis, quod indicant sequentia, והוי שותה בצמא את דבריהם & bibito cum siti verba eorum) non esse remittendum quicquam de sapientia & doctrina, quam sibi compararunt ex assiduo Sapientũ vsu: vult enim eum vti Sapientibus adeo familiariter, vt frequentes domũ eius conueniant: יהי ביתך בית ועד לחכמים *Esto domus tua, domus, in quam conueniant Sapientes,* quod ita explicat Maimonides. ביתך ועד ביתך מועד רל שתשים ביתך מוכן להתקבץ חכמים תמיד בבתי כסניות ובבתי מדרשות בית ועד *Vox ista* עד שכשיאמר אדם לחברו אנה אתחבר עמך אנה אועד עמך יאמר לו בבית פלוני *significat domum conuentus: Vult dicere: Adornato domum tuam ad recipiendum Sapientes, vt in eam conueniant: semper in ædibus tuis sit Synagoga, itemque Schola, vsque dum, si quis dixerit socio suo, Vbinam locorum socius tuus fieri potero? quo in loco tecum conueniam? hoc responsum ferat: In ædibus* τοῦ δεῖνα. Certe non poterat Iose hic Ioëzeri Filius quicquam dicere de discipulis proiectis, cùm docerentur, in solo

ad pedes Doctorum suorum, cùm Iosæ huius ætate discipuli starent: Fuit quippe hic Iose longe ante tempora Gamalielis: atqui à Gamalielis morte ceperunt discipuli suis adsidere præceptoribus: Nam Iose Ioëzeri Filius fuisse dicitur, & præesse cepisse anno Iudaïco termillesimo quingentesimo: Auctor צמח דוד ad hunc annum : יוסי בן יועזר ויוסי
בן יוחנן קבלו מאנטיגנס והיה זה לדברי היוחסין דף טו בשנת
תק והיא הקבלה הכט מסיני והם תחילה הזוגות ונמשכו בתי
הזוגות חמשה דורות עד הלל הזקן וכתב ביוחסין דף יו שכל
אלו הזוגות המוזכרים היה אחד כהם נשיא והשני אב בד וראש
ישיבה *Iosè Ioëzeri Filius, atque alter Iose Johannis Filius* τὰς παραδόσεις *acceperunt ab Antigono, idque accidit, vt refertur in Libro Iuchasin, folio* XV. *anno termillesimo quingentesimo; fuitque hæc successio vicesima nona à monte* Sinaï: *Atque ab his ceperunt paria* Sapientum, *quæ durarunt quinque generationes, ad Hillelem vsque seniorem. Scribitur autem in Libro Juchasin, folio* XVI. *quod horum omnium, quæ memorauimus, parium vnus fuit Princeps*, siue *Patriarcha; alter vero Pater domus iudicij, & Scholæ præfuit.* Atque ex his verbis, vt hoc obiter addam, manifesti arguitur vitij hæc scriptura è Codice Talmudico פרקי אבות; ita namque legitur : יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש
ירושלם קבלו מהם *Iosè Ioëzeri Filius domo Tzaridensis, atque alter Iose Johannis Filius domo Hierosolymitanus, acceperunt ab illis* τὰς παραδόσεις. Sed quinam sunt illi, à quibus acceperunt vterque Iose? In hoc ipso Libro פרקי אבות ita traditur Sapientum, qui Scholis præfuerunt, successio:

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה ואנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלם קבלו מהם *Moyſes τὰς παραδόσεις accepit in monte Sinaï, & tradidit eas Ioſuæ: Joſuas autem tradidit Senioribus; Seniores vero tradiderunt Prophetis: Prophetæ vero tradiderunt Viris Synagogæ Magnæ: Fuit autem Simeon iuſtus è Viris Magnæ Synagogæ: A* Simeone *vero iuſto accepit Antigonus* Sochæus: *Ioſe autem Joëzeri Filius domo Tzaridenſis, atque alter Joſe Iohannis Filius Hieroſolymitanus acceperunt ab illis.* Ex his vides neminem eſſe, à quo accipere potuerint, præter *Antigonum* Sochæum, qui immediate præcedit, & à quo non eſt dubium accepiſſe. Verum is *vnus* eſt, à quo acceperunt, ac proinde ὁ מהם in *plurali* numero non eſt huius loci, קבלו מהם *acceperunt ab illis.* Non ignoro *Antigoni* æqualem & coæuum fuiſſe *Eliezerum* Charſomi Filium, cuius meminit Maimonides Præfatione ad סדר זרעים, cap. IV. והחבורה השנייה אנטיגנוס איש סוכו ור׳ אלעזר בן חרסום *Secunda æqualium ſucceſſio, Antigonus Sochæus, & Rabbi Eliezer Charſomi Filius*. Quibus in verbis caſtiganda eſt ἀπροσεξία præſtantiſſimi Scriptoris, qui *Eliezerum* Charſomi Filium *Rabbi* titulo ornat, contra quam obſeruatum fuiſſe, hac ipſa Præfatione teſtatur: nam ad mortem Hillelis vſque; לא נקראו לא בשם רבן ולא בשם רבי רק נקראו בשמם וזה לגודל מעלתם שאי אפשר למצא כנוי ראוי להם כמו שאין כנוי לנביאים. *non dicebantur* Rabban, *aut* Rabbini, *ſed ſuo tantum*

quique nomine: idque propter magnitudinem excellentiæ eorum, quod fieri nequiret, vt reperirent cognomina illis digna, quemadmodum nullis titulis Prophetæ honeſtabantur, vt ex hac Maimonidis Præfatione ſcribit Auctor צמח דוד. Sed iſta miſſa faciamus πάρεργα, vt de re ipſa dicamus. Quanquam igitur *Antigoni* Sochæi æqualis eſſet *Eliezerus* Charſomi Filius, non tamen vna cum eo Scholæ præerat, in tradendis ταῖς παραδόσεσι occupatus, ſed ſummo fungebatur Sacerdotio, vt è cap. I. Codicis Talmudici יומא docet Auctor צמח דוד ad annum Iudaïcum termilleſimum quadringenteſimum ſexageſimum, quo item anno, in Scholaſtico docendi munere Antigonũ ſucceſſiſſe Simeoni iuſto tradit: רבי אלעזר בן חרסום היה ברורו של אנטיגנס והיו לו אלף עירות ביבשה ואלף ספינות בים ושמש בכהונה גדולה יא שנים *Rabbi Eliezerus Charſomi Filius vixit ætate Antigoni: erant illi mille vrbes ἐν τῇ ἠπείρῳ, totidemque in mari naues: & ſummo Sacerdotio fructus eſt annos vndecim.* Adde his, ante Ioſem vtrumque, Ioëzeri ſcilicet & Iohannis Filios, duos non fuiſſe, qui ſimul præeſſent in Scholaſtico docendi munere, vt optime obſeruatum in צמחדוד legimus: יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן והם תחילה הזוגות *Ioſe Ioëzeri Filius, & alter Ioſe Iohannis Filius; Fuerunt hi duo primum par Sapientum*, qui ſcilicet ſimul in Schola docebant; ante eos vero bini non fuerunt, qui ſimul docerent. Quare etiã à ſolo *Antigono* τὰς παραδόσεις accepiſſe dicuntur vterque Ioſe: Auctor צמח דוד loco iam ante laudato: יסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן קבלו מאנטיגנוס *Ioſe Ioëzeri Filius, atque alter Io-*

ſe Iohannis Filius , *τὰς παρ' αὐτοῦ παραδόσεις acceperunt ab Antigono.* Nec aliud , puto , voluit Auctor , cui hanc Apophthegmatum *συναγωγὴν* debemus veterum Sapientum Hebræorum , ſed corruptus eſt locus in hac voce מהם, ci corrumpendo fuit ſcriptura illa, quam currentem vocant , in qua facilis lapſus fuit è litera א in literam ה , vt & literæ ס in literam ם finalem : Nam exiſtimamus ſcriptum olim fuiſſe compendioſe , מאס, id eſt , מאנטיגנוס סוכו *ab Antigono Sochæo* , pro quo peſſime , מהם , *ab illis*, legerunt.

CAP. III.

De Patriarchis *Iudæorum : Eorum syllabus ab Herodis Magni temporibus ad annum Christi Dionysianum* CCCCXXIX. *quo non amplius fuerunt. Quo anno* Hillel , *qui primus eorum fuit , constitutus est, non idem cum* Pollione. *De alterius* Hillelis *ætate accurate inuestigatum. Vixit temporibus Constantini Magni : quo anno Christi suum ediderit Computum. Epiphanius huius* Hillelis *meminit, vt & Origenes. Obiter Hadriani Epistola apud Vopiscum illustratur. De* Gamaliele *item Patriarcha multa. Vnus tantum erat Patriarcha. De successione Sapientum apud Hieronymum, cuius codices emaculantur. Auctores δευτερώσεων apud Epiphanium, qui aut illustratur , aut emendatur.*

QVæ superioribus capitibus occurrunt passim veterum Patriarcharum, נשיאים eos vocant Iudæi, id est, *Principes*, nomina, nos admonent, vt hoc capite, si Deus dederit, eorum historiam, eademque opera Sapientum successionem illustremus: En tibi autem primo in Tabella Patriarcharum nomina, quorum tres vltimi comitati nostræ debebunt, quòd eorum nomina hic legentur, neque enim Iudæi eorum, quod sciam, meminerunt.

IVDÆORVM PATRIARCHÆ. AB. HERODIS. MAGNI. TEMPORIBVS. AD. annum Christi Dionysianum CCCCXXIX.

Hillel Babylonius	הלל הזקן הבבלי
Simeon Hillelis F.	רבן שמעון בנו
Gamaliel Simeonis F.	רבן גמליאל הזקן
Simeon Gamalielis F. Martyr.	ר׳ שמעון בן גמליאל הנהרג
Gamaliel Iabnensis Simeonis F.	ר׳ גמליאל דיבנה
Simeon Gamalielis Iabnensis F.	ר׳ שמעון השלישי
Iuda Simeonis F. Patriarcha.	ר׳ יהודה הנשיא
Gamaliel Iudæ F.	ר׳ גמליאל בנו
Juda Gamalielis F.	ר׳ יהודה נשיאה
Hillel Iudæ F. Patriarcha.	ר׳ הלל הנשיא בנו
Iuda Hillelis F.	ר׳ יהודה בנו
Hillel Iudæ F.	ר׳ הלל בנו
Gamaliel Hillelis F.	ר׳ גמליאל בנו

Sed de singulis nonnulla, quæ ad institutum nostrum faciant, cum bono Deo, videamus: *HILLEL BABYLONIVS* familiæ auctor *Patriarcha* siue נשיא factus est propter peritiam: Historiam habes apud Talmudistas, Codice פסחים, cap. אלו דברים VI. §. I. in Gemara, fol. LXVI. Cùm enim quæstio agitaretur inter Consistorianos illos Senatores, אם פסח דוחה את שבת אם לאו *An Pascha impellat Sabbatum, necne,* quo se verterent autem plane nescirent, illisque aqua hic hæreret, succurrit nescio

neſcio quis, qui Hillelis meminit cum laude: אדם אחר יש שעלה מבבל הילל הבבלי שמו ששימש שני דולי הדור שמעיה ואבטליון ויורע אם פסח דוחה את שבת אם לאו *Vir quidam eſt, qui Babylone aſcendit, ei nomen eſt* Hilleli *Babylonienſi: duo illa maxima ſeculi ornamenta Semaiam & Abtalionem ſectatus eſt; nouit ille, an Paſcha impellat Sabbatum, necne.* Accerſitur igitur, cúmque de ea re peritè reſpondiſſet, & cum auditorum plauſu, מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם *ſtatim in principe ſede conſtituerunt, ſibique in Principem præfecerunt.* Eſt autem conſtitutus *Patriarcha* ſiue *Princeps* centum ante excidium Templi annis; præfuitque ipſos quadraginta annos. Auctor צמח דוד ad annum Iudaïcum termilleſimum ſeptingenteſimum viceſimum octauum: הלל הנזכר הוא הנקרא הלל הזקן הנשיא הוא עלה מבבל לירושלם ומצא שם בני בתירא שנתמנו אחרי מות שמעיה ואבטליון והם נתנו הנשיאות להלל ותחילת נשיאתו היה מאה שנים קודם החרבן היה מאה ועשרים שנה כמרע״ה בן ארבעים שנה מבבל ארבעים שנה לימד תורה מעוני וארבעים שנה פירנס את ישראל *Hillel hic, cuius meminimus, dictus eſt Hillel Senior, Princeps hic fuit, aſcenditque Babylone in Vrbem Hieroſolymorum, inuenitque illic Principes,* (Gloſſa R. Salomonis ad Gemaram, quam modo laudauimus, בני בתירא נשיאים היו) *qui eum ſibi præfecerunt poſt obitum Semaiæ atque Abtalionis, dederuntque Principatum Hilleli: cepitque eius Principatus annis centum ante excidium Templi. Vixit autem annos centum atque viginti, quemadmodum Moyſes Magiſter noſter ὁ ἐν ἁγίοις. Annos natus quadraginta aſcendit Babylone: Quadraginta annis*

dedit operam studio Legis : Demum annis quadraginta Princeps præfuit in Israële. Ab eoque posteri eadem dignitate successionis iure ornati sunt, patrémque in ea filius excepit, vt ex Auctore hoc aliisque constat. *Hillelem* hunc Babyloniensem eundem esse putat Vir Incomparabilis, in Exercitationibus ad Annales Cardinalis Baronij, cum *Pollione*, de quo Iosephus non semel, vt Lib. XV. cap. I. ἐτιμῶντο δὲ μάλιστα παρ' αὐτῷ Πολλίων Φαρισαῖος καὶ Σαμέας ὁ τούτου μαθητής. πολιορκουμένων γὰρ τῶν Ἱεροσολύμων οὗτοι συνεβούλευον δέξασθαι τοῖς πολίταις τὸν Ἡρώδην, ἀνθ' ὧν καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀπελάμβανον. Rursum eodem Lib. XV. cap. XIII. συνεπείσθη δὲ καὶ τοὺς περὶ Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον, καὶ τὸν Σαμέαν καὶ τῶν ἐκείνοις συνδιατριβόντων τοὺς πλείστους ὀμνύειν. οἱ δ' οὔτε συνεχώρησαν, οὔθ' ὁμοίως τοῖς ἀρνησαμένοις ἐκολάσθησαν, ἐντροπῆς διὰ τὸν Πολλίωνα τυχόντες. *Sameæ* mentio fecit, vt *Pollionem* eundem esse cum *Hillele* sibi persuaderet Vir summus, cum *Hillel* & *Sammai* coniungantur perpetuo in Iudæorum Commentarijs : atque etiam impostor Gorionides vbique ἀντὶ τοῦ *Pollionis* הלל *Hillelem* substituit, & ex eo ceteri Iudæi. Sed vt sibi persuaserit Vir maximus, cras, si forte, credam, hodie nihil: Nam *Sammaï* inter τοὺς μαθητὰς *Hillelis* non fuit, sed cum *Hillele* in disciplinam se tradidit Semaiæ atque Abtalioni: Germen Dauidis : הלל ושמאי קבלו משמעיה ואבטליון בשנת תשכח *Hillel & Sammaï instituti sunt à Semaia atque Abtalione, anno termillesimo septingentesimo vicesimo octauo.* Sameas vero apud Iosephum est è discipulis *Pollionis:*

Πολλίων ὁ Φαρισαῖος καὶ Σαμέας ὁ τούτου μαθητής. Præterea *Pollio* apud Ioſephum ſedet inter iudices Synedrij, cùm Herodes homicidij reus cauſam diceret, Hyrcano regnante: ὁ δὲ Πολλίων σύνεδρος καὶ κρινομένου ποτὲ Ἡρώδου, τὴν ἐπὶ θανάτῳ προεῖπεν ὀνειδίζων Ὑρκανῷ καὶ τοῖς δικάζουσιν, ὡς περισωθεὶς Ἡρώδης ἅπαντας αὐτοὺς ἐπελεύσεται. Quod tamen *Sameæ* tribuit idem Lib. præcedenti, ſed eſt μνημονικὸν ἁμάρτημα præſtantiſſimi Scriptoris, qui ibidem docet Herodem tunc vix ſedecim annorum fuiſſe. At vero *Hillel* cùm primùm Hieroſolymitanis Senatoribus innotuit, eorum *Princeps* renunciatus eſt, vt è Gemara modo laudata conſtat. *Pollio* autem, de quo Ioſephus, non Princeps Senatus, ſed Senatorum vnus eſſe dicitur. Deinde Hillelis Principatus cepit centum ante Excidium Templi annis, durauit quadraginta. Excidium Templi contigit anno Chriſti Dionyſiano ſeptuageſimo: Ergo Principatus Hillelis cepit anno triceſimo ante primum Chriſti Dionyſianum, & deſiit anno Dionyſiano decimo. Erat ergo Herodes Rex, quando Principatum adijt *Hillel*; itaque optime צמח דוד, id eſt, Germen Dauidis initia regni Herodis ſcribit antecedere annis quatuor Principatum Hillelis: nam initia regni Herodis adſcribit anno Iudaïco termilleſimo ſeptingenteſimo viceſimo quarto: Principatum vero Hillelis anno termilleſimo ſeptingenteſimo viceſimo octauo. *Sameæ* tamen idem Scriptor tribuit, quod *Pollioni* Ioſephus, cùm cædis accuſaretur Herodes adhuc puer: והורדוס זהכבר

היה עבדו של המלך הורקנס הוא אשר המלך הורקנוס כבר הצילו ממיתת בד״ של שמאי לבלתי הרגו בשביל דמי הזקיה *Hic Herodes modo in ministerio fuerat Regis Hyrcani, qui eũ eripuit à morte, ad quã damnabatur in Synedrio è sententia Sameæ, ne occiderent eum propter cædem Ezechiæ.* Habet à plano illo Gorionide, cuius hæc sunt verba de Samea: אז ענה שמאי תלמיד אשר לחלל הזקן : *Tunc respondit Sameas discipulus Hillelis Senioris.* Sed Sammaï non fuit discipulus Hillelis, verum eius συμφοιτητὴς atque æmulus. Itaque inscitia est & stupor impostoris, qui *Sameam* discipulum facit *Hillelis*, cùm esset *Pollionis*, vt è Iosepho palam est: Quem *Pollionem* facile mihi persuaderi sinerem eundem esse cum *Abtalione*, nisi intercederet Iosephi auctoritas, qui ad decimum septimum Herodis annum superfuisse Pollionem cum Samea testatur: Atqui Abtalion & Semaia rebus humanis exempti sunt anno Herodis tertio circiter, ante Nisan anni Iudaïci termillesimi septingentesimi vicesimi octaui. Germen Dauidis. ad annum termillesimum septingentesimum vicesimum secundum· שמעיה ואבטליון קבלו מיהודה בן טובאי ומשעון בן שטח בשנת תשכב ולא האריכו ימים על ממלכתם רק שש שנים ער שנת תש״כח *Semaia & Abtalion* κατηχήθησαν *à Juda Tobæi Filio, & à Simeone Satachi Filio, anno termillesimo septingentesimo vicesimo secundo: attamen diu non præfuerunt, sed tantum sex annos, scilicet ad annum vsque termillesimum septingentesimum vicesimum octauum.* Certe post eorum fata *Hillel* Princeps renunciatus est, circa Paschatis solenne anni termillesi-

mi ſeptingenteſimi viceſimi octaui: Annum indicant Iudæorum Chronologi, Auctor צמח דוד, alij. Anni tempeſtatem docent Talmudiſtæ loco iam ante à nobis laudato, & characterem apponunt, quo facile deueniſſemus ad annum Iudaïcum termilleſimum ſeptingenteſimum viceſimum octauum, quamuis Iudæi non monuiſſent: Nam eo anno, quo *Hillel* factus eſt Princeps, dies quartusdecimus mẽſis Niſan in Sabbatum incidit. Talmudiſtæ loco laudato. פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פכח דוחה את השכת אם לאו *Accidit quadam vice*, hoc ipſo ſcilicet anno, *vt dies quartus decimus menſis Niſan incideret in* Sabbatũ*: non autem meminerant, neq; nouerant, an Paſcha impellat* Sabbatũ, *necne*. Cùm autem perite ea de re reſpondiſſet tunc *Hillel*, in Principem creatus eſt illico. Annus Iudaïcus termilleſimus ſeptingenteſimus viceſimus octauus, eſt termilleſimus nongenteſimus viceſimus ab Orbe condito, Cyclo Solis octauo, litera Dominicali E, in Cyclo emendato. Fuit igitur annus quartus prioris noſtræ Octaëteridis Iudaïcæ, (nondum enim quicquam mutatum puto ab Herode tunc temporis, quanquam ante Natalem Domini obtinuit altera noſtra Octaëteris Iudaïca.) cuius Niſan cepit die triceſimo Martij, feria prima. Fuit igitur dies quartus decimus Niſan pridie Eidus Aprileis, feria ſeptima, vt optime obſeruarunt Talmudiſtæ. Quæ certe mirifice confirmant ea, quæ à nobis in *Eclogis* noſtris *Chronologicis* ſunt diſputata de Iudæorum Octaëteride ac

Cyclo Paschali, & adeo nos delectarunt, cùm primum à nobis deprehensa sunt, vt nondum nos nostræ pœnitere debeat operæ ἐν ταύτῃ τῇ μεταλλείᾳ collocatæ. Atque hæc quidem in præsentiarum satis de *Hillele*, cuius posteri ad *Hillelem* alterum vsque satis noti è Iudæorum scriptis, itaque pauca nos de ijs, nisi vltro sese alia de causa offerant: *Simeonis*, qui *Hillelis* fuit pronepos, meminit cum inuidendo elogio Iosephus Lib. de Vita sua: ὁ δὲ Σίμων τοῦ Γαμαλιήλου υἱὸς πόλεως μὲν Ἱεροσολύμων, γένους δὲ σφόδρα λαμπροῦ, τῆς δὲ Φαρισαίων αἱρέσεως, οἳ περὶ τὰ πάτρια νόμιμα δοκοῦσι τῶν ἄλλων ἀκριβείᾳ διαφέρειν. ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ πλήρης συνέσεώς τε καὶ λογισμοῦ, δυνάμενός τε πράγματα κακῶς κείμενα φρονήσει τῇ ἑαυτοῦ διορθώσασθαι. *Hillelis* Principis tempus male, meo quidem iudicio, à recutitis Iudæis adsignatur, illud nos accurate inuestigabimus, cum bono Deo. *Juda* Princeps, Magister noster sanctus dictus, ad tempora Imperatoris Commodi produxisse ætatem narratur in צמח דוד ad annum Iudaïcum termillesimum nongentesimum decimum: רבי יהודה הנשיא הנקרא רבינו הקדוש והוא שביעי להלל מזרע המלוכה משפטיה בן אביטל אשת דוד המלך עליו השלום והיה לנשיא ולראש הישיבה עם שבעים סנהדרין באו׳ וזמן תחילת נשיאתו לא נודע לנו ושלשה קסרים היו בימיו קיסר אנטונינוס ואחריו מרקוס אנטונינוס ואחריו קמאדוס *Rabbi Iuda Princeps, qui dictus est Magister noster Sanctus. Hic septimus est ab Hillele, Regibus oriundus, vt qui genus ducat suum à Schephatia Filio Dauidis Regis* τοῦ ἐν ἁγίοις, *ex Abitale vxore. Fuit caput Scholæ, & Princeps.*

ſummi Senatorum Synedrij in terra Cananitide: Notum autem nobis non eſt tempus, quo Princeps eſſe cepit. Trium Imperatorum temporibus vixit, nempe Imperatoris Antonini Pij, & Marci Aurelij Antonini, & Commodi. Demus Iudæis quod volunt, hunc Rabbi Iudam ſuperfuiſſe Marco Aurelio, ad mortem vſque Commodi: Ergo ad annum vſque Chriſti Dionyſianum centeſimum nonageſimum ſecundum vixit. Sequitur eius Filius Rabbi Gamaliel, de quo in צמח דוד ad annum Iudaïcum termilleſimum nōgenteſimum ſeptuageſimum nonum: רבן גמליאל השלישי ורבי שמעון הרביעי הם בניו של ר' יהודה הנשיא היו ר' גמליאל קבל נשיאתו בחיי אביו *Rabban Gamaliel huius nominis tertius, & Rabbi Simeon, eius nominis quartus, Filij fuerunt Rabbi Judæ principis. Rabban Gamaliel Principatum ſuperſtite patre adijt.* Habet hic Auctor è Talmudiſtis, qui Codice כתובת cap. הנושא את האשה XIII. folio CIII. ex Rabbi Iudæ principis nuncupatiuo teſtamento iſta referunt: רבי אמר להן חכמי ישראל אני צריך נכנסו אצלו חכמי ישראל אמר להן אל תספדוני בעיירות והושיבו ישיבה לאחר שלשים יום שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב בראש *Dixit Rabbi* Iuda Magiſter noſter ſanctus *Sapientibus Iſraëlis, Ego egenus. Congregati ſunt ad eum Sapientes Iſraëlis, dixit eis: Ne lugete me in vrbibus: & conuenite in Synagogis veſtris poſt dies triginta. Filius meus Simeon* Sapiens (dignitatis id nomen apud Iudæos) *eſto: Filius meus* Gamaliel Princeps *eſtq: Chanina Filius Chama præſideto.* De hoc *Gamaliele* intelligenda ſunt B. Epiphanij verba ex Hæreſi XXX. ὁ ᾗ Πατειαρ-

χῆς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἐλλὴλ τοὔνομα ὤν· νομίζω γὰρ ὅτι οὕτως τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰώσηππος ἔλεγεν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου σφάλλομαι. ἐκ γένους δὲ Γαμαλιὴλ ἐτύγχανε, τοῦ παρ' αὐτοῖς γενομένου Πατριάρχου. Non fuit autem admodum longæuus *Gamaliel* hic, de quo agimus: nam ad annum termillesimum nongentesimum septuagesimum nonum,. id est, annum Christi Dionysianum ducentesimum decimum octauum, obseruant, רבן גמליאל קבל נשיאתו בחיי אביו *Rabban Gamalielem successisse patri suo in Patriarchatu, cùm adhuc pater superesset.* At vero Rabban Gamalielis Filius Iuda Princeps fuit æqualis R. Iochanan: והאריך ימים הרבה והיה בזמן ר׳ יוחנן *Ætatem produxit R. Juda Princeps, fuitque temporibus R. Iochanan.* Floruit autem hic R. Iochanan circa annum Christi Dionysianum ducentesimum vicesimumnonum: nam ita leges in צמח דוד de Iochanã: רבי יוחנן נעשה לראש הישיבה באי אחרי מות חנינא סביב לשנת התקץ *Rabbi Jochanan factus est præses Synagogæ in terra Cananitide, post mortem R. Chaninæ, circa annum termillesimum nongentesimum nonagesimum.* qui annus est Christi Dionysianus ducentesimus vicesimus nonus: Vnde etiam constat, Chaninan Chamæ Filium, qui à Rabban Gamaliele præesse iussus est Synagogæ, vt ex eius nuncupatiuo testamento vidimus, paucos annos in eo munere fuisse. Addit Auctor צמח דוד de R. Iuda Principe Gamalielis Filio: והיה בזמן רב אמי ורב אסי *Fuit quoque temporibus Rab Amæi, & Rab Asæi*, quorum ætatem confert in annum Iudaïcum quatermillesimum sexagesimum,

mum, id eſt, Chriſti Dionyſianum ducenteſimum nonageſimum nonum: רב אמי ורב אסי כנהני חשיבי דארץ ישראל היו לראשי הישיבות בא״י אחר מות רבי יוחנן הנ״ל שניה היו בטבריה בשנת ש״ש״ים לאלף החמישי *Rab Amaus, & Rab Aſaus Sacerdotes magni nominis è terra Cananitide, fuerunt Præſidentes Synagogarum in terra Cananitide poſt mortem Rabbi Iochanan, cuius in ſuperioribus meminimus: Fuerunt autem ambo Tiberiade anno quatermilleſimo ſexageſimo.* Floruit igitur Rabbi Iuda Princeps Filius Rabban Gamalielis ab anno Chriſti ducenteſimo viceſimo nono ad annum ducenteſimum nonageſimum nonum, id eſt, annis ſeptuaginta, ſi Iudæis credimus, ſed ſequentia docebunt, Deo dante, non eſſe illis credendum: Iudæ huius Filius fuit Hillel Princeps, qui Kalendarium Iudaïcum, quo Iudæi vtuntur, ordinauit: Auctor צמח דוד ad annum Iudaïcum quatermilleſimum ſexageſimum: רבי יהורה נשיאה אמוראי גם הוא היה כביב לזמן הזה והוא בן רבן גמליאל בן ר׳ יהורה הנשיא ורבי יהורה זה הוא אביו של ר׳ הלל הנשיא שתקן העבור *Rabbi Iuda Princeps Amoræorum vnus: etiam hic fuit circa hæc tempora: Filius hic fuit Rabban Gamalielis, Nepos Rabbi Iudæ Principis. Hic autem Rabbi Iuda pater fuit Rabbi* Hillelis *Principis, qui Computum compoſuit.* Floruiſſe autem ſcribit idem auctor hũc *Hillelem* Principem anno Iudaico quatermilleſimo centeſimo decimo octauo: ita enim ad hunc annum habet: הלל הנשיא בנו של ר׳ יהורה נשיאה שהוא בן בנו של ר׳ יהורה הנשיא הנקרא רבינו הקרוש והוא הלל רור עשירי כהלל הוקן: הלל הנשיא תקן סרר העיבור על דרך תקופת רב אדא

Princeps Hillel. Fuit hic Filius Rabbi Judæ Principis, Nepotis Rabbi Judæ Principis, qui dictus est Magister noster Sanctus. Fuit hic Hillel decimus à seniore Hillele. Ordinauit autem hic Hillel seriem Computi super Tekupha Rab Adda. Sed non possumus ire in Iudæorum sententiam: nam *Hillel* hic Princeps non floruit anno Iudaico quatermillesimo centesimo decimo octauo, siue Christi Dionysiano tercentesimo quinquagesimo septimo. Senex iam quippe Hillel vixit temporibus Constantini Magni. Rationes nostræ hæ sunt: Eusebius Vercellensis Episcopus ab Imperatore Constantio in exilium pulsus est anno Christi Dionysiano tercentesimo quinquagesimo quinto. Pulsus igitur venit Scythopolim, vbi à Iosepho Apostolo quondam *Iudæ* Patriarchæ Tiberiadensis, sed tunc Christiano, excipitur hospitio, quò eum inuisit Epiphanius, vt ipse testatur in Hæresi XXX. ὁ δὲ Ἰώσηπος ἐμοὶ αὐτῷ διηλέχθη. ἐκ στόματος γὰρ αὐτοῦ ἀκήκοα πάντα ταῦτα, καὶ οὐκ ἀπὸ ἄλλου τινὸς, ἐν τῇ γηραλέᾳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, ὡς περί που ἐτῶν ἑβδομήκοντα γεγονότος αὐτοῦ, ἢ καὶ πλειόνων. παρ' αὐτῷ γὰρ κατήχθην ἐν Σκυθοπόλει. μεταστὰς γὰρ τῆς Τιβεριάδος, κτῆσιν ἐκεῖ ἐν Σκυθοπόλει διαφερόντως ἐκτήσατο. ἐν γὰρ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ μακαρίτης Εὐσέβιος ὁ τῆς Ἰταλίας Ἐπίσκοπος Βερκέλλας πόλεως, ἐξορισθεὶς ὑπὸ Κωνσταντίου, διὰ τὴν πίστιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐξενίζετο. καὶ ἐπὶ τὴν ἐπίσκεψιν τούτου ἐγώ τε καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ ἐκεῖσε γενόμενοι, καὶ αὐτοὶ παρ' αὐτῷ κατήχθημεν. Epiphanius igitur venit domum Iosephi ad inuisendum Vercellensem Episcopum Eusebium, qui recens Italia

erat pulsus ab Imperatore Constantio: Fuit ergo annus Christi Dionysianus tercentesimus quinquagesimus sextus, quo anno natus erat Iosephus annos septuaginta circiter, quos si retro numeres, Iosephi natalis incidit in annum Christi Dionysianum ducentesimum octagesimum sextum. Eius ætate fuit Tiberiade Patriarcha *Hillel* è Gamalielis posteris. Epiphanius ibidem ὁ δὲ Πατριάρχης κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἐλλὴλ τοὔνομα ἦν. νομίζω γὰρ ὅτι οὕτως τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰώσηππος ἔλεγεν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου σφάλλομαι. ἐκ γένους δὲ Γαμαλιὴλ ἐτύγχανε, τοῦ πρὸ αὐτοῦ γενομένου Πατριάρχου. ἔστι δὲ διαγνωσθῆναι ὡς καὶ ἄλλοι οὕτως ὑπέθεντο, τοῦτο εἶναι γένος ἐκείνου τοῦ πρώτου Γαμαλιήλ, τοῦ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος τοῦ κατὰ Θεὸν συμβουλεύσαντος, ἀπέχεσθαι τῆς κατὰ τῶν Ἀποστόλων ἐπιβουλῆς, τελευτῶν δὲ ὁ Ἐλλὴλ ἠξίωσε τὸν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἐπίσκοπον πλησιόχωρον τῆς Τιβερίων ὄντα. Moriens Patriarcha *Hillel* filium suum adhuc infantem credidit fidei huius Iosephi, atque alterius amici, quos tutores dedit filio suo. Epiphanius ibidem ἐκοιμήθη ὁ Πατριάρχης μετὰ καλῆς ἀποθέσεως, παραδοὺς τὸν ἴδιον υἱὸν κομιδῆ νέον ὄντα Ἰωσήππῳ τε καὶ ἄλλῳ τινὶ ἐπιτ-ρόποις τὰ πάντα τὰ ἴδια ἐπετρέψατο διὰ τῶν δύο τούτων, διὰ τὸ ἔτι τὸν Πατριάρχην παῖδα ὄντα νηπιάζειν, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν ἀνατρέφεσθαι. Duplex est apud Iudæos pubertas *plena*, atque *ciuilis*: hæc definitur anno tertiodecimo; illa anno vicesimo. *Ciuilem* pubertatem vbi essent assecuti, id est, annos nati tredecim, ad sua metri poterant negotia habebantque testamenti factionem, & dicuntur בני מצוה *filij præ-*

cepti: At vero publica non obibant munia ante *plenam* pubertatem, id eſt, annum ætatis viceſimum, aut etiam ante annum viceſimum, ſi modo habitum puberum iam præferrent, vt conſtat exemplo Ariſtobuli, qui ad Pontificatum admiſſus eſt anno ætatis decimo ſeptimo: nam etiam plena pubertas eſt ante annum viceſimum, nempe quãdo יקיף השער כל הגיר *pubes totum veſtiuit pudendum*: Ad annum tamen viceſimum vſque definitur, quia etiam in imbecillioribus, ſi modo vnquam eruptura eſt pubes, ea ætate erumpit. Hanc igitur ætatem aſſecutus *Judas* Hillelis Filius, tutela Ioſephi exit, in quem gratus alumnus contulit Apoſtolatus munus. Epiphanius ibidem. συμβέβηκε γὰρ τὸν Ἰώσηπον μετὰ τὸ ἀδρυνθῆναι Ἰούδαν τὸν Πατριάρχην, ὃν προειπόμην (τάχα γὰρ οὕτως ἐλέγετο) ἀμοιβῆς ἕνεκα γέρας τοῦ Ἰωσήπου τῆς Ἀποστολῆς δοῦναι τὴν ἐπικαρπίαν καὶ μετ᾽ ἐπιστολῶν οὗτος ἐπιστέλλεται εἰς τὴν Κιλίκων γῆν. Cùm in Ciliciam veniſſet Ioſephus, paullo poſt à ſuis Iudæis odio religionis Chriſtianæ male multatur: qua de cauſa ad Conſtantini Magni comitatum venit. Epiphanius ibidem. ἀθρόως εἰσέφρησαν οἴκαδε εἰς τὸ αὐτοῦ ἐφέστιον, καὶ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν τὰ Εὐαγγέλια διερχόμενον, τήν τε βίβλον κατέχουσι, τὸν δὲ ἄνδρα ἁρπάζουσι, σύροντες χαμαί, καὶ βοῶντες, καὶ αἰκίας ἐπιφέροντες, οὐ τὰς τυχούσας, ἀπάγουσι μὲν εἰς τὴν Συναγωγήν, καὶ μαστίζουσι τοῦτον, ἄλλοτε δὲ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν ἐν ὁδοιπορίᾳ τινί, καὶ ῥίπτουσιν αὐτὸν εἰς Κύδνον τὸν ποταμόν. ἄνεισι δὲ ἐπὶ τὸ κομιτάτον, καὶ Βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ φιλιοῦται, καὶ διέθετο αὐτῷ τὰ καθ᾽

ἑαυτὸν ἄπαιδα. Conſtantinus autem Magnus obiit die viceſimo ſecundo Maij, anno Chriſti Dionyſiano tercenteſimo triceſimo ſeptimo: Ergo ante annum Chriſti Dionyſianum tercenteſimum triceſimum ſeptimum *Iudas Patriarcha* exiuerat tutela Ioſephi, cuius curæ creditus cùm primum fuit, erat νηπιάζων, itaque Ioſephus tutelam eius geſſiſſe videtur annos plus minus ſedecim. Vnde colligere licet, Patriarcham *Hillelum* ab Epiphanio memoratum viuere deſiiſſe circa annum Chriſti Dionyſianum tercenteſimum viceſimum, aut paullo minus. Eſt autem hic *Hillel Patriarcha* Epiphanianus, is ipſe, quem Iudæi הלל הנשיא *Hillelem Principem* dicunt, decimum ab Hillele ſeniore Babylonienſi. Vterque enim *Tibariadenſis* eſt: Deinde *Hillel* apud Epiphanium ἐκ γένους Γαμαλιὴλ ἐτύγχανε, à *Gamaliele* genus ſuum ducebat; ducebat quoque *Hillel* Iudæorum. Præterea *Hillel* Epiphanianus eſt Iudæorum *Patriarcha*, qui Magiſtratus non fit, ſed naſcitur: filius enim patrem excipit. Epiphanius ibidem. ὡς γὰρ ἐν τούτοις κατπείθετο, ἀδρωέται ὁ παῖς καταλειφθεὶς ὑπὸ Ελλὴλ εἰς Πατριαρχίαν πεφόμενος· οὐδεὶς γὰρ ἄλλος αρπάζει τὰς ἀρχὰς παρὰ τοῖς Ιουδαίοις, ἀλλὰ υἱὸς πατέρα διαδέχεται. *Hillel*, cuius meminerunt Iudæi, eſt נשיא, qui patri *Iudæ* ἐν τῇ נשיאה ſucceſſit, quemadmodum Rabbi *Iudas* ſucceſſerat Rabban *Gamalieli* patri: *Gamaliel* autem patri ſuo *Iudæ* Magiſtro noſtro ſancto. *Hillel* igitur hic Iudæorum idem eſt cum Epiphaniano, ac proinde eſſe deſiit circa annum Chriſti Dionyſianum ter-

centesimum vicesimum, qui erat annus Iudaicus quatermillesimus octagesimus primus, aut paullo ante annis aliquot. Edidit autem Computum suum *Hillel Princeps*, atque caput Enneadecaëteridis suæ statuit annum Iudaicum quatermillesimum sexagesimum septimum, qui est Christi Dionysianus tercentesimus sextus, Cyclo Solis septimo, litera Dominicali F. Huius nostræ assertionis auctores sunt Iudæi, qui adnotant, הלל הנשיא תקן סדר העיבור על דרך תקופת רב אדא *Hillelem Principem Computasse super Tekupha Rab Addæ.* Hoc Iudæorum effatum quomodo coniecturis suis explicet Vir Illustris, norunt omnes eruditi ex eius scriptis. Caput autem Enneadecaëteridis Hillelis Principis statuit annum Iudaicum quatermillesimum centesimum quintum, siue Christi Dionysianum tercentesimum quadragesimum quartum, quo anno Neomenia Tisri fuit vicesimo quarto Septembris die, feria secunda, hora quinta, scrupulo duce[n]tesimo quarto, Cyclo Solis decimoseptimo, litera Dominicali A G.

ANNI.	DIES.	FER.	HOR.	SCRVP.	☉
4105					
4104					
1.	280.	2.	5.	204.	1.
4104	13	7.	1.	0.	12.
	267	2	4	204.	17

Quod optime conuenit cum medio Lunæ motu ad meridianum Hierosolymitanam. Nouilunium namque fuit ad hanc Hierosolymitanam meri-

diem, viceſimo tertio Septembris die, feria prima, hora viceſima ſecunda, ſcrupulis primis, vndecim: ſecundis, triginta.

ANNI.	DIES.	FER.	HOR.	I.	II.	☉.	☽.
4293.							
4256.							
37.	103.	6.	6.	57.	22.	17.	3.
4256.	13.	6.	15.	23.	11.	0.	
	89.	6.	15.	34.	11.	17.	3.
	177.	2.	4.	24.	19.		
	266.	1.	19.	58.	30.		
			2.	13.			
	266.	1.	22.	11.	30.		

Sed in eius ſententia non poſſumus acquieſcere, nam, vt tempus, quo vixit Hillel, mittamus, qui ante annum Chriſti Dionyſianum tercenteſimum viceſimum non erat amplius in viuis, minime explicat, quomodo Hillel Princeps Computum ſuũ ordinarit על דרך תקופת רב אדא *ſuper*, ſiue *ſecundum Tekupham Rab Addæ*. Dicemus igitur quod conijcere nobis dedit Deus, μεγάλα χάρις αὐτῷ. Tekupha *vernalis* Rab Addæ ſtatuitur primo anno Enneadecaëteridis illius, repetito initio ab Orbis conditu, die quarto Nonas Aprileis, feria quarta ineunte Iudaïce, eſtque character illius, 4, 0, 0: atque anteceſſit Nouilunium primi Niſan horis nouem, ſcrupulis ſexcentis quadraginta duobus · itaque character Nouilunij huius primi Niſan eſt 4, 9, 642. Primus vero annus Enneadecaëteridis ab

Hillele Principe publicatæ est, vti iam diximus, Christi Dionysianus trecentesimus sextus, siue Iudaïcus quatermillesimus sexagesimus septimus: quo anno Neomenia Tisri incidit in diem sextum Kalendas Octobreis, siue vicesimum sextum Septembris feria quinta.

ANNI IVD.	DION.	DIES.	FER.	HOR.	SCRVP.	ℶ.
4067.						
4028.	267.					
39.	39	280.	7.	14.	374.	11.
4028.		12.	3.	19.	220.	4.
4067.	306.	267.	3.	19.	94.	7.

Sed hic duplex Anomalia occurrit: Nam primo Astronomice propter horas nouemdecim transferenda est Neomenia in diem sequentem, qui est ducentesimus sexagesimus octauus à Kalendis Ianuarijs, feria quarta: Rursum, quia hic dies incidit in feriam quartam, eaque feria reijcula est propter hunc Gamalielis canonem: לעולם לא אדו ראש השנה *Nunquam Neomenia Tisri incidit in feriam primam, aut quartam, aut sextam*, politice diffindenda est Neomenia Tisri in diem ducentesimum sexagesimum nonum à Kalendis Ianuarijs, id est, in diem vicesimum sextum Septembris, feria quinta. Atque ita optime interpretamur illud Iudæorum scitum de Hillelis Computo, ab eo secundum Tekupham Rab Addæ ordinato: הלל הנשיא תקן העיבור על דרך תקופת רב אדא *Hillel Princeps Computum suum ordinauit secundum Tekupham Rab Addæ*. Nam Tisri sui

ſui Neomeniam ſtatuit Hillel Princeps eo die, in quem incidit Neomenia primi Tiſri Rab Addæ: Tekupha enim primi Niſan Rab Addæ fuit die quarto nonas Aprileis, vt & eiuſdem primi Niſan Rab Addæ Neomenia: Adde ſex menſes, ſiue dies centum ſeptuaginta ſeptem; Neomenia igitur primi Tiſri Rab Addæ cadit in diem ducenteſimum ſexageſimum nonum à Kalendis Ianuariis, ſiue viceſimum ſextum Septẽbris diem, quo etiam die ſtatuit Hillel Princeps Neomeniam Tiſri primi anni ſuæ Enneadecaëteridis, atque ita תקן העיבור על דרך תקופת רב ארא perinde ac ſi ipſe eaſdem amplecteretur Tekuphas, cùm tamen in his Samuelem ſequeretur, & longe aliter quam à Rab Adda factum ſit, in ſua Enneadecaëteride interkalaret: Nouilunium tamen commiſſum erat medium die viceſima quarta Septembris, feria tertia, vt non tantum è Tabulis Iudaïcis, ſed etiam è Pariſinis colligimus:

ANNI. CHRISTI.	DIES.	HORÆ.	I.	II.
306.				
301.	4.	6.	13.	8.
5.	24.	15.	12.	46.
September.	6.	18.	7.	35.
	35.	15.	33.	29.
Nouilunium ſubtrah.	60.	1.	28.	6.
	35.	15.	33.	29.
	24.	9.	54.	37.

Igitur viceſimo quarto Septembris die fuit No-

nilunium medium, sed Neomeniam sui Tisri diffidit Hillel Princeps in diem vicesimum sextum Septembris propter duplicem Anomaliam, astronomicam vnam, alteram politicam, atque ita על דרך תקופת רב ארא secundum Tekupham primi Nisan Rab Addæ Enneadecaëteridem suam ordinauit, atque digessit Hillel Princeps. Huius *Hillelis* meminisse quoque Origenem facile mihi persuadeo, quem tamen *Patriarcham Ægyptiensium Iudæorum* fuisse volunt Viri Incomparabiles, sed vnus tátum erat omnium, vbicumque degerent, Iudæorum *Patriarcha*, vt mox, Deo dante, dicemus, sed Ægyptum forte venerat *Huillus* siue *Hillel*, quod videtur vsurpatum fuisse Iudæorum *Patriarchis*, vt colligere est ex Hadriani Epistola. *Hadrianus Aug.* Seruiano *Cos.* S. *Ægyptum, quam mihi laudabas*, Seruiane *charissime, totam didici, leuem, pendulam, & ad omnia famæ momenta volitantem. Illi, qui Serapin colunt*, Christiani *sunt; & deuoti sunt Serapi, qui se* Christi Episcopos *dicunt. Nemo illic Archisynagogus Iudæorum, nemo Samarites, nemo* Christianorum Presbyter, *non mathematicus, non aruspex, non aliptes. Ipse ille* Patriarcha, *cùm Ægyptum venerit, ab alijs* Serapidem *adorare, ab alijs cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, iniuriosissimum: ciuitas opulenta, diues, fœcunda, in qua nemo viuat otiosus. Alij vitrum conflant, ab alijs charta conficitur, alij linyphiones sunt: omnes certe cuiuscumque artis & videntur, & habentur: Podagrosi, quod agant, habent; habent cæci, quod faciant; ne chiragrici quidem apud eos otiose viuunt. Vnus illis Deus est, hunc Christiani, hunc* Iu-

dæi, hunc omnes venerantur & gentes. Plura hic descripsimus, vt eadem illustrare conemur. Hoc vult dicere Hadrianus, fuisse duo summa in Ægypto numina, *Serapin*, & CHRISTVM, atque id probat, quod de *Patriarcha* scribit, ab aliis cogi adorare *Serapin*, ab aliis vero cogi adorare *Christum* : Sunt igitur duæ istæ in religione factiones, quæ apud Ægyptios præualent, *Christianorum*, atque eorum, qui *Serapin* colunt. Quanquam & ita leues erant Ægyptij, vt etiam alter in alterius transiret sacra, nec putes id accidisse iis, qui de vulgo, solebant hoc etiam, qui sacrorum quisque suorum curæ erant præfecti atque præsidebant, *Serapi* deuoti scilicet, & *Christi Episcopi.* Certe *Christianorum* Ægyptiorum leuitatem in religionis negotio, non vno exemplo notam habemus ex historia Ecclesiastica. Præterea non vni studio dediti erant Ægyptij, aut vni vacabant curæ: nam Iudæorum Archisynagogi erant mathematici; Samaritæ erant aruspices; denique Christianorum Presbyteri fiebant aliptæ : ita putamus reddenda esse Hadriani verba : *Nemo illic Archisynagogus* Iud*æorum, non mathematicus: nemo Samarites, non aruspex: nemo Christianorum Presbyter, non aliptes,* Et quidem, quod ad Iudæos attinet, certum est, eos solitos fuisse τὴν τύχην λέγειν καὶ μοῖραν, facta dicere iis, qui futuram suam sortem scire desiderabant. Iuuenalis Satyra VI.

Cophino, fænoque relicto,
Arcanam I*udæa tremens mendicat in aurem,*
I*nterpres legum* S*olymarum, & magna* S*acerdos*

Arboris, ac summi fida internuncia cœli.
Implet & illa manum, sed parcius, ære minuto.
Qualiacumque voles Iudæi somnia vendunt.

Ergo *mathematici*, siue *fatidici* erant Iudæi, qui ex hac arte lucrum captabant, æsque corradebant. Quare vero de *Samaritis* dixerit, *neminem* illic esse *Samaritem, non aruspicem*, ego nullus dicam, qui diuinus non sum. Sed quod ad *Christianorum Presbyteros* attinet, eos *alyptas* esse dixit, id est, ἰατραλείπτας, quomodo Vopiscus est interpretatus, qui *medicos* dixit, quos Hadrianus *aliptas*. Ratio autem hæc est, mea sententia, quia à valetudinibus remediabantur homines per *oleum*, quo vngebantur à *Christianorum Presbyteris*. Non autem soli Christiani per hoc *oleum* curabantur à valetudinibus, sed etiam Ethnici; atque id passim fiebat. Tertullianus L. ad Scapulam, cap. IV. *Et quanti honesti viri (de vulgaribus enim non dicimus.) aut à dæmonijs, aut valetudinibus remediati sunt. Ipse etiam Seuerus pater Antonini, Christianorum memor fuit. Nam & Proculum Christianum, qui Torpacion cognominabatur, Euhodeæ procuratorem, qui eum per* oleum *aliquando curauerat, requisiuit, & in palatio suo habuit vsque ad mortem eius: quem & Antoninus optime nouerat, lacte Christiano educatus.* Quia igitur Christianorum Presbyteri *per oleum* ægrotos curabant, *aliptæ*, siue *iatraliptæ* ab Hadriano appellantur. Sequitur de *Patriarcha*, cuius caussa instituta est hæc disputatio, in Hadriani Epistola: *Ipse ille* Patriarcha *cum Ægyptum venerit, ab alijs* Serapidem *adorare, ab alijs cogitur* CHRISTVM. Interpretantur ista viri summi de

Epiſcopo Alexandrino, qui totius Ægypti *Patriarcha* fuerit. Sed, vt cetera argumenta, quæ aliunde peti poſſunt, mittam, conſtat ex his Hadriani verbis, *Patriarcham*, de quo loquitur, fixas in Ægypto non habuiſſe ſedes, ſed Ægyptum veniſſe aliquando tantum: Atqui certiſſimum eſt, *Epiſcopum Alexandrinum* in Ægypto ſedem fixam habuiſſe, non autem aliunde in Ægyptum veniſſe, certis tantum temporibus. Facit præterea ne de Chriſtianorum *Patriarcha* Hadriani verba interpretemur, quod ſcribit, *ab alijs* Serapidem, *ab alijs* Chriſtum *adorare cogi*. Etenim ſi *Patriarcha* is eſſet *Chriſtianorum*, minime *cogeretur*, adorare *Chriſtum*: volenti quippe animo eum adoraret, vt qui *Chriſtianus* non tantum eſſet, ſed & *Chriſti Epiſcopus*: Fuiſſet is quidem *cogendus* adorare *Serapidem*. At vero *Iudæorum Patriarcha*, neque *Serapidem*, neque *Chriſtum*, niſi inuitus, & coactus, vnquam adoraſſet: Itaque duabus his factionibus in Ægypto obtinentibus, *Chriſtianorum*, & eorum qui *Serapidem* colunt, vt in hos, vel in illos inciderat, cogebatur aut *Serapin* adorare, aut *Chriſtum*. Sunt igitur iſta de *Patriarcha Iudæorum* intelligenda: nam *Patriarchæ* tantum fuerunt, vel apud *Iudæos*, vel apud *Chriſtianos*: quod enim vir ſummus Iſacius Caſaubonus contendit inter *Gentiles* fuiſſe etiam *Patriarchas*, eo non id probat exemplo, quod laudat. Meminit quidem *Gamalieli Patriarchæ* Marcellus Empiricus, cap. XXIII. his verbis: *Ad ſplenem remedium ſingulare, quod de experimentis probatis* Gamalielus Patriarcha *proxime oſtendit*. Sed fuit

Patriarcha Gamalielus, quod nomen satis indicat, vt etiam monuit Cl. Salmasius ὁ ϑαυμάσιος, *Iudæorum Patriarcha*: Nam is est, certe tempus optime conuenit, eo quippe tempore scribebat Marcellus Empiricus, is, inquam, est, cuius meminit Imperator Theodosius (illius namque est, vt è loco, in quo scripta dicitur Constitutio, liquet.) L. XXII. Cod. Theod. *de Iudæis & Cælicolis.*

Impp. Honorius & Theodosius A A. Aureliano PF. P. II.

Quoniam Gamalielus *existimauit se posse impune delinquere, quod magis est erectus fastigio dignitatis, illustris auctoritas tua sciat nostram serenitatem ad virum inlust. Mag. Officiorum direxisse præcepta, vt ab eo* codicilli *demantur* honorariæ præfecturæ: *ita vt in eo sit* honore, *in quo ante* præfecturam *fuerat constitutus, ac deinceps nullas condi faciat Synagogas: & si quæ sint in solitudine, si sine seditione possint deponi, perficiat, & vt in Christianos nullam habeat copiam iudicandi: & si qua inter eos ac Iudæos sit contentio, à Rectoribus* Prouinciæ *dirimatur. Si Christianum, vel cuiuslibet secta hominem ingenuum, seruumue, Iudaïca nota fœdare temptauerit; vel ipse, vel quisquam Iudæorum, Legum seueritati subdatur. Mancipia quoque Christianæ sanctitatis, si qua apud se retinet, secundum Constantinianam Legem, Ecclesiæ mancipetur. Dat.* XIII. *Kalend. Const. Honorio* X. *& Theodosio* VI. *AA. Coss.* Quænam hæc sit *honoraria præfectura*, in cuius fastigium euectus fuerat *Gamalielus* Iudæorum *Patriarcha*, nemo temere dixerit: Non ignoro *Medicinæ* deditum fuisse *Patriarcham Gamalielum*, in eaque

tantos feciſſe progreſſus, vt etiam remedia ſingularia ad morbos curandos de probatis experimentis oſtenderit, vt teſtatur verbis laudatis Marcellus Empiricus; Scio quoque *Medicos* aliquando donatos fuiſſe *comitiuæ* honore, idque conſuetudo poſcebat in Archiatris, vt habes L. XII. Cod Th. *de Medicis & Profeſſoribus*, quæ eſt ad *Vindicianum*: Erat autem hic *Vindicianus*, vt hoc obiter moneam, *Comes Archiatrorum*, Valentiniano A. imperante, eiuſque ad Imperatorem Valentinianum A. Epiſtola legitur apud Marcellum Empiricum: Sed tamen de hoc *Comitiuæ* honore non poſſunt intelligi Legis Theodoſianæ verba; cùm *Gamalielus* pro iure huius *honorariæ præfecturæ* etiam in Chriſtianos copiam haberet iudicandi. At vero nullus dubito eum *honorem*, in quo ante *præfecturam* conſtitutus erat, fuiſſe *Iudæorum Patriarchatum*. Meminit quoq; *Gamalielis Patriarchæ* B. Hieronymus in Epiſtola ad Pammachium de Optimo genere interpretandi. *Dudum Eſychium virum Conſularem, contra quem* Patriarcha Gamaliel grauiſſimas *exercuit inimicitias, Theodoſius Princeps capite damnauit, quod ſollicitato notario, chartas illius inuaſiſſet.* An vero idem hic eſt cum eo, de quo Marcellus Empiricus, & Theodoſius Auguſtus L. XXII. Cod. Theod. *de Iudæis & Cælicolis*? Scripta eſt hæc Lex à Theodoſio, anno Chriſti Dionyſiano *quadringenteſimo quintodecimo*: Epiſtola vero B. Hieronymi ſcripta eſt anno Dionyſiano *tercenteſimo nonageſimo quarto*, cùm fere biennio ante, id eſt, anno *tercenteſimo nonageſimo ſecundo*,

famoſam illam ſanctiſſimus Papa Epiphanius ad Iohannem Hieroſolymitanum Epiſcopum epiſtolam ſcripſiſſet: Interuallum igitur eſt annorum *viginti*: Sed *dudum* ante hanc epiſtolam ab Hieronymo ad Pammachium ſcriptam *Gamaliel* erat *Patriarcha*: ergo aliquot annis maius eſt interuallum iſtud, quam *viginti*: tantum autem non eſt, vt negandum ſit eundem eſſe *Gamalielum*: Eſt igitur, vt puto, vnus idemque, *Iudæ* illius *Patriarchæ*, de quo B. Epiphanius in Ebionitarum hæreſi, Nepos quod ſeries temporum de qua mox, indicat; *Hillelis Principis* Kalendarij Iudaïci auctoris Pronepos. Sed ad Epiſtolam Hadriani redeundum eſt, De *Patriarcha* igitur *Iudæorum* iſta ſcripſit Hadrianus. *Ipſe ille* Patriarcha, *cùm Ægyptum venerit, ab aliis Serapidem adorare, ab alijs cogitur* Chriſtum. Sed dices, annon ſinguli Iudæorum ἀποδημοὶ ſuum habuerunt *Patriarcham?* Ita nos cum magnis viris opinati ſumus in *Varijs* noſtris *Lectionibus*. Atqui ſi id verum eſt, habuere *Ægyptienſes* Iudæi ſuum *Patriarcham*, qui aliunde non veniret Ægyptum, ſed in Ægypto ſedes haberet fixas. Itaque meminit B. Hieronymus Apologia aduerſus Ruffinum, *Huilli Patriarchæ*, qui Alexandriæ Origenis temporibus fuit *Certe etiam Origenes* Patriarchen Huillum, *qui temporibus eius fuit, nominat: & triceſimum tomum in Eſaïam, in cuius fine ediſſerit*, Væ tibi ciuitas Ariel, quam expugnauit Dauid, *illius expoſitione concludit, vt cum aliter prius ſenſiſſe ſe dicat, doctum ab illo id quod eſt verius, confitetur. Octogeſimum quoque nonum* P*ſalmum*,

Psalmum, qui scribitur, Oratio Moysi hominis Dei, *& reliquos vndecim, qui non habent titulos, secundum* Huilli *expositionem, eiusdem Moysi putat.* Verum re penitius perspecta; & accuratius expensa, dicendum est, *vnum* tantum fuisse apud Iudæos *Patriarcham*, non autem plures, eodem tempore, qui omnibus, vbicumque essent, Iudæis præesset, quem נשיא dixerunt, id est, *Principem*, Hellenistæ vero *Patriarcham*; nam

> Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
> Εἷς βασιλεὺς,

vt est apud Poëtarum principem: & certe Origenes tanquam de *vnico* tantum loquitur περὶ ἀρχῶν Lib. IV. cap. I. *Dicunt permanere adhuc Principem ex genere Iudæ,* istum *videlicet, qui est gentis eorum* Princeps, *quem nominant* Patriarcham, *nec deficere posse de semine eius, qui permaneat vsque ad aduentum eius Christi, quem sibiipsi describunt.* Vides hic *vnum* esse tantum *Patriarcham*, qui totius Iudæorum gentis sit *Princeps*. Certe nullus erat in *Occidentalibus* partibus Iudæorum *Patriarcha*, sed Iudæi harum *Occidentalium* partium parebant *Patriarchæ*, qui in *Oriente* erat, eidémque anniuersarium canonem conferebant: habes in Lib. vltimo Cod. Theod. *de Iudæis & Cælicolis*; estque Theodosij Iunioris Constitutio, vt quæ Constantinopoli data sit.

Impp. Theodosius & Valentinianus A A. Ioanni Com S. L.

Iudæorum Primates, qui in vtriusque Palæstinæ Synedrijs nominantur, vel etiam in alijs Prouincijs degunt, quæ-

cumque post excessum Patriarcharum *pensionis nomine suscepere, cogantur exsoluere. In futurum vero periculo eorundem anniuersarius canon de Synagogis omnibus Palatinis compellentibus exigatur, ad eam formam, quam* Patriarchæ *quondam coronarij auri nomine postulabant: Quæ tamen quanta sit, sollerti inquisitione discutias, & quod de* Occidentalibus *partibus* Patriarchis *conferri consueuerat, largitionibus nostris inferatur. Dat. III. Kal. Iun. Const. Florentio & Dionysio Coss.* Habeturque Leg. XVII. C. *eod.* sed expunctis his verbis, *quæcumque post excessum* Patriarcharum *pensionis nomine suscepere, cogantur exsoluere. In futurum vero:* Neque enim istis opus erat verbis, cùm iam seculum elapsum esset, quando hanc Theodosij Constitutionem transcribebat Tribonianus in Iustiniani Codicem, ex quo desierant esse *Patriarchæ:* Nam in hac Constitutione memoratur *excessus Patriarcharum*, id est, eos amplius non esse: vnde dixit Theodosius, *Patriarchas* quondam *postulasse aurum coronarium*, quando scilicet erant; non erant autem tunc temporis, id est, anno Christi Dionysiano *quadringentesimo vndetricesimo, Florentio & Dionysio Coss.* vt ex hac Lege patet: Erant tamen anno Christi Dionysiano *quadringentesimo quarto, Honorio A. VI. & Aristæneto Coss.* Nam eo anno scripta est Lex XVII. Cod. Theod. *eod.* qua cauetur licere *Patriarchis aurum à Iudæis exigere.* Erat quoque *Gamalielus Patriarcha* anno Christi Dionysiano *quadringentesimo quintodecimo, Honorio X. & Theodosio VI. AA. Coss.* vt è Leg. XXII. Cod. Theod. *eod.* quæ huius

est anni; constat: fuitque hic *Gamalielus* vltimus, vt videtur *Patriarcharum*. Conferebant igitur Iudæi de *Occidentalibus* partibus pensionem *Patriarchæ* in Oriente posito; itaque Orientis Imperator pensionem illam, quam *Patriarchæ* quondam ab *Occidentalium* partium Iudæis exigebant, vult à Iudæis suæ ditionis exigi, & suis largitionibus inferri. Idem probatur ex eo, quod Honorius Occidentis Imperator noluerit ad *Patriarcham*, qui scilicet in Oriente, aurum mitti ab *Occidentalibus* Iudæis.

Impp. Arcadius & Honorius AA. Messalæ PF. P. Superstitionis indignæ est, vt Archisynagogi, siue Presbyteri Iudæorum, vel quos ipsi Apostolos vocant, qui ad exigendum aurum adque argentum à Patriarcha *certo tempore diriguntur, à singulis Synagogis exactam summam adque susceptam ad eundem reportent. Qua de re omne quidquid considerata temporis ratione confidimus esse collectum, fideliter ad nostrum dirigatur ærarium. De cetero autem nihil prædicto decernimus esse mittendum. Nouerint igitur populi Iudæorum remouisse nos deportationis huius functionem. Quod si qui ab illo depopulatore Iudæorum ad hoc officium exactionis fuerint directi Iudicibus offerantur, ita vt tanquam in Legum nostrarum violatores sententia proferatur. Dat. III. Id. April. Med. Theodoro V. C.* Cons. Leg. XIV. Cod. Theod. *eod.* Sed rursum anno post scriptam hanc Constitutionem quinto, idem Honorius potestatem fecit, & copiam concessit Iudæis, aurum coronarium ad Patriarcham mittendi, Leg. XVII. Cod. Theod. *eod.*

Impp. Arcadius & Honorius AA. Hadriano PF. P.

Dudum iusseramus, vt ea, quæ Patriarchis *à Iudæis* istarum partium *ex consuetudine præbebantur, minime præberentur. Verum nunc amota prima iussione, secundum veterum Principum statuta priuilegia, cunctos scire volumus, Iudæis mittendi copiam à nostra clementia esse concessam. Dat.* VIII. *Kalend. Aug. Rom. Honorio A.* VI. *& Aristæneto Coss.* Quemadmodum autem in partibus *Occidentalibus* non fuisse *Patriarcham* è superioribus probauimus, neque item fuit in *Cilicia*: nam ex Epiphanio in Ebionitarum Hæresi constat *Patriarcham*, qui erat *Tiberiade* in Iudæa, aurum exegisse à Iudæis *Cilicibus*, missis Apostolis, qui illud exigerent: Συμβέβηκε γὰρ αὐτὸν τὸν Ἰώσηπον μετὰ τὸ ἁδρυνθῆναι Ἰούδαν τὸν Πατριάρχην, ὃν προείπομεν (τάχα γὰρ οὕτως ἐλέγετο ἀμοιβῆς ἕνεκεν) γέρας τοῦ Ἰωσήπου τῆς ἀποστολῆς δοῦναι τὴν εὐκαρπίαν. καὶ μετ' ἐπιστολῶν αὐτὸς ἀποστέλλεται εἰς τὴν Κιλίκων γῆν, ὃς ἀνελθὼν ἐκεῖσε ἀπὸ ἑκάστης πόλεως τῆς Κιλικίας τὰ ἐπιδέκατα καὶ τὰς ἀπαρχὰς παρὰ τῶν ἐν τῇ Επαρχίᾳ Ἰουδαίων εἰσέπραττεν. Neque fuit Iudæorum *Patriarcha* in *Ægypto*, vt ex his Hadriani verbis omnino colligitur, *Ille ipse* Patriarcha, *cùm Ægyptum venerit, ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christum.* Nam si in *Ægyptum* aliquando tantum & certis temporibus venit, dicendum sane est, eum in *Ægypto* fixas non habuisse sedes, quod certę verum est: Post excidium enim Vrbis sacræ, *Tiberiade*, si *Gamalielum* secundum excipias, sedem habuit fixam *Patriarcha* Iudæorum, vt è Iudæorum Libris Historicis, & B. Epiphanio in Ebionitarum Hæresi probari potest. Quod igi-

tur *Patriarchen Huillum* vidit in *Ægypto* Origenes, atque conſuluit de quorumdam Sacræ Scripturæ locorum interpretatione, factum eſſe poteſt, quia tunc temporis *Tiberiade Ægyptum* venerat *Patriarcha Huillus*; nam videtur, ex Hadriani Epiſtola, Iudæorum *Patriarcha* in more habuiſſe poſitum, certis temporibus *Ægyptum* luſtrare. Quanquam opus non eſt dicere, *Huillum Patriarcham* veniſſe *Ægyptum* temporibus Origenis, ſiquidem fieri poteſt vt *Huillum Patriarcham* viderit Origenes, & conſuluerit in ipſa *Palæſtina*: nam Alexandria *Cæſaream* profugit Origenes, ab Epiſcopo Alexandrino Demetrio vexatus, anno Chriſti Dionyſiano *ducenteſimo triceſimo primo*, ibidémque diu reſedit, Athenas tamen petiit poſt illa, & rurſum in *Palæſtinam* rediit, atque Tyri obiit: Vnde liquet non abhorrere à vero, ſi dixerimus Origenem, poſtquam Athenis rediit, eo, quo in *Palæſtinæ* commoratus eſt, tempore vidiſſe, atque conſuluiſſe *Huillum Patriarchen*, qui erat *Tiberiade*: Eſt enim is *Hillel*, qui Iudæis dicitur הנשיא, auctor Kalendarij Iudaïci: Obiit quippe Origenes circa annum Chriſti Dionyſianum *ducēteſimum quinquageſimum quartum*, cùm iam *Hillel* eſſet *Patriarcha*, atque etiam egregie Sacrarum Literarum cognitione imbutus, vt teſtatur Origenes loco laudato B. Hieronymi: idem tamen *Hillel* ætatem produxit ad annum Chriſti Dionyſianum circiter tercenteſimum viceſimum. Quare videtur *Hillel Patriarcha* annos præfuiſſe minimum *ſeptuaginta*, quot anni præſidentiæ adſcri-

buntur eius patri *Iudæ Patriarchæ* à Iudæis Historicis: sed illi interualla commode temporibus non diuidunt; itaque quod ad *Hillelis Patriarchæ* tempora attinet, tutius Origeni, & Origenis inimico acerrimo sanctissimo Papæ Epiphanio credemus, *Patriarcham Hillelem* fuisse in hac dignitate annos, vt minimum *septuaginta*, obijsséque circa annum Christi Dionysianum *tercentesimum vicesimum*. Sed obiter Epistolæ Hadriani verba δυσπρμλώθυτα expendamus: *ne chiragrici quidem apud eos otiosi viuunt. Vnus illis Deus est: hunc Christiani, hunc Iudæi, hunc omnes venerantur & gentes.* Sed quomodo *vnus illis Deus*, si alij *Christum*, alij *Serapin* coluerunt. Lego igitur: *Ne chiragrici quidem apud eos otiosi viuant, vnus illis Deus est: hunc Christiani, hunc Iudæi, hunc omnes venerantur & gentes.* Docet Hadrianus Alexandriæ neminem otiosum esse, omnes habere, quod agant, idque adeo verum esse comprobat, vt addat, *vnum illis Deum esse, ne chiragrici quidem*, vt ceteros mittat, *òtiosi viuant*. Ludit autem elegantissime Hadrianus in notatione nominis *Deus*, deducitur namque ἀπὸ τοῦ δεῖσθαι, à *metuendo*; atque id vult dicere Hadrianus, omnibus, quiqui sunt Alexandriæ, siue Iudæi, siue Christiani, vnum esse *metum*, ne qui, ac ne ipsis quidem chiragricis exceptis, otiosi apud se viuant, elegantissime autem κοινὸς *metum*, quem omnes Alexandrini venerentur, cùm *Deus* ipse à Græca voce, qua *metus* significatur, deducatur; adde quod id cui studet quisque maxime, illius *Deus* esse dicitur, vt apud B. Paulum de ganeoni-

bus, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία Philipp. III. 19. Sed de his satis superque. Videamus autem, cum bono Deo, vnde factum sit, vt Iudæi *Hillelis Principis* tempora in annum Christi Dionysianum tercentesimum quinquagesimum septimum conijciant. Nempe confundunt annum cum nepote: Habuit enim *Hillel Princeps*, quem *Huillum* Origenes, & ex eo B. Hieronymus nominant, filium *Iudam* in *Patriarchatu* successorem, vt ex B. Epiphanio iam ante diximus: *Iudas* hic filium habuit ac successorem in *Patriarchatu* alterum *Hillelem*, quem *Huillum* appellant: Cum igitur vterque hic *Hillel* esset *Iudæ* filius, ex vtroque vnum fecerunt Iudæi, & aui tempora in nepotis ætatem conijciunt: Nam hic *Hillel* Iudæ filius, *Hillelis Principis* auctorisque Kalendarij Iudaïci Nepos, eo floruit æuo, quo celebrem fuisse *Hillelem Principem* memorant Iudæi: Iuliani enim Augusti Epistola XXV, quæ *Iudæorum Communi* est scripta anno Christi Dionysiano tercentesimo sexagesimo secundo vertente, aut certe sexagesimo tertio ineunte, meminit huius Iudæorum *Patriarchæ* Ἰουλιανὸς Ἰουδαίων τῷ κοινῷ. & ad locum: ἐπὶ πλέον δὲ ὑμᾶς εὐωχεῖσθαι βουλόμενος, τὸν ἀδελφὸν Ἴουλον τὸν αἰδεσιμώτατον Πατριάρχην παρῄνεσα, καὶ τὴν λεγομένην εἶναι παρ' ὑμῖν Ἀποστολὴν κωλυθῆναι, καὶ μηκέτι δύνασθαι τὰ πλήθη ὑμῶν τινὰ ἀδικεῖν τοιαύταις φόρων εἰσπράξεσιν, ὡς πανταχόθεν ὑμῖν τὸ ἀμέριμνον ὑπάρχειν τῆς ἐμῆς βασιλείας· ἵνα ἀπολαύοντες, ἔτι μείζονας εὐχὰς ποιῆτε τῆς ἐμῆς βασιλείας τῷ πάντων κρείττονι καὶ δημιουργῷ Θεῷ. Habes hic Iudæorum *Patriar-*

cham, ſed corrupto tranſpoſitione literarum nomine, *Iulum*, reſcribendum eſt, τὸν ἀδελφὸν Οὔϊλον τὸν αἰδεσιμώτατον Πατριάρχην. Eſt autem Οὔϊλος quomodo apud Origenem & B. Hieronymum, *Hulus*, hoc eſt, הלל *Hillel*: Ne quis autem exiſtimet *Hillelem* hunc auctorem eſſe Kalendarij Iudaïci, qui hoc anno Chriſti Dionyſiano tercenteſimo ſexageſimo tertio, Cyclo Solis octauo, litera Dominicali E, ſuam publicarit Enneadecaëteridem: ratio in promptu eſt, quia hoc anno nō potuit computare על דרך תקופת רב אדא *ſuper Tekupha Rab Addæ*: Neomenia enim Tiſri menſis incidit hoc anno, propter anomaliam duplicem, id eſt, cum politicam, tum aſtronomicam, in diem viceſimum quintum Septembris.

ANNI IVD.	DION.	DIES.	FER.	HOR.	SCRVP.	☉.
4124.						
4104.	343.	13.	7.	1.	0.	12.
20.	20.	280.	4.	21.	799.	20.
4124.	363.	280.	4.	21.	799.	20.
4104.		13.	7.	1.	0.	12.
4124.	363.	267.	4.	20.	799.	8.

Non computauit igitur *ſuper Tekupha Rab Addæ*, id eſt, à die viceſimo ſexto Septembris. Non poſſumus autem, vt hoc obiter addam, hunc locum interpretari cum nupero editore; nam exiſtimo nihil aliud vetari à Iuliano, quam τὴν λεγομένην Ἀποστολήν, id eſt, modum exigendi anniuerſarium canonem, qui Patriarchæ mittebatur: Nam *Apoſtoli* à Pa-

à Patriarcha directi exigebant à Synagogis hunc anniuerſarium canonem, idque maximo ſuo cum compendio : itaque quibus factum diſcupiebant Patriarchæ, id munus iis iniungebant. Epiphanius Hæreſi XXX. de Iuda Patriarcha, & Ioſepho eius tutore, γέρας τῷ Ἰωσήπῳ τῆς Ἀποςολῆς δοῦναι δὶ καρπίαν. Eorum autem compendium, populi Iudaïci erat diſpendium : cum enim definita ſumma ad Patriarcham eſſet reportanda, & ſibi quoque aliquid exigebant Apoſtoli τῆς Ἀποςολῆς nomine, quod in poſterum fieri noluit Iulianus.

Habemus igitur *Patriarcharum* ſeriem, ab *Herodis* ætate ad annum Dionyſianum Chriſti *quadringenteſimum quintumdecimum*, & ſi qui ſunt, qui excurrant ad annum vſque *quadringenteſimum viceſimum nonum*, quo *Patriarcham* non amplius fuiſſe eſt certiſſimum: eorum autem tres poſtremos notos non habent ipſi Iudæi, *Iudam* Hillelis Filium, *Hillelem* Iudæ Filium, Hillelis nepotem & *Gamalielum* Hillelis Filium, Iudæ nepotem, Hillelis Principis pronepotem, quorum primi meminit Epiphanius, alterius memoriam fugitiuam retraximus ex tenebris, beneficio Iuliani; tertij denique ex B. Hieronymo, Marcello Empirico, & Theodoſiano Codice. Atque hæc de ſucceſſione *Patriarcharum*, nam quod illam *Sapientum* attinet, paullo alia eſt : Eam repræſentat B. Hieronymus, ab *Hillele & Sammaï*, ad euerſam funditus ab Hadriano, vt volebant veteres, Hieroſolymorum vrbem, poſt bellum Iudaïcum aduerſus *Cochebam* ab Hadriano geſtum. Verba

Hieronymi sunt ad cap. VIII. Esaïæ, Commentario III. *Duas domus Nazaræi, (qui ita Christum recipiunt, vt obseruationes Legis veteris non amittant) duas familias interpretantur,* Sammaï *&* Hillel*: ex quibus orti sunt Scribæ & Pharisæi: quorum suscepit scholam* Akibas, *quem Magistrum Aquilæ Proselyti autumant, & post eum* Meïr: *cui successit* Iohanam *Filius Zachæi: & post eum* Eliezer, *& ordinem* Delphon: *& rursum* Ioseph *Galilæus, & vsque ad captiuitatem Hierusalem* Iosue. Vixit *Hillel*, vt in superioribus diximus, vsque ad annum Christi Dionysianum *decimum*: Cùm primum autem præesse cepit, collegam non habuit *Sammaï*, sed quendam *Manahemum*. vterque autem, cùm *Hillel*, tum *Sammaï* ab Abtalione & Semaia κατηχήθησαν. Dauid Gauz in צמח דוד *Germine Dauidis*: הלל ושמאי קבלו משמעיה ואבטליון בשנת תשכח וכראשונה חיו הלל ומנחם ויצא מנחם לעבודת המלך *Hillel atque Sammaï* κατηχήθησαν *à Semaia & Abtalione, anno termillesimo septingentesimo vicesimo octauo: Fueruntque primo* Hillel *&* Manahemus: *sed abijt ad* Comitatum Manahemus, *vt in Regis palatio militaret.* Cum hoc *Manahemo* optime conueniebat Hilleli. Kabala R. Abrahami: והיה חברו מנחם ומת בימיו ולא נחקלו ויצא מנחם ונכנס שמאי *Socius eius,* Hillelis, *fuit Manahemus, excessitque vita, eo superstite: non autem inter se dissidebant Hillel atque Manahemus, sed abijt Manahemus, venitque Sammaï:* quocum acres contentiones *Hilleli* fuerunt. Post *Manahemum* igitur in eiusque locum venit *Sammaï*. Successit autem *Hilleli* Rabbi *Iohanan* Filius Zachaï circa annum termillesimum septingentesimum sexage-

simum octauum , צמח דוד ad eum annum : רבי יוחנן בן זכאי קבל גם הוא מהלל ושמאי *Rabbi Johanan Filius Zachæi etiam institutus est ab Hillele & Sammaï.* Itaque plerique successisse scribunt *Hilleli* , ibidem. סדרו בסדר הקבלה את ריבז למקבל אחר הלל הזקן *Recensent in recensione Kabalæ, Rabbi Iohanam Filium Zachæi scholam suscepisse post Hillelum seniorem.* Alij vero nonnisi post excidium Templi & cædem Simeonis Filij Gamalielis, repetunt eius successionem : Ibidem: אחרו את קבלת ריבז ולא סדרו אותו עד אחר שלשה דורות עד אחר רשבג הנהרג *Posteriorem faciunt successionem Rabbi Iohanan Filij Zachæi, neque recensent nisi post tertiam generationem, hoc est, post martyrium Rabbi Simeonis* [illegible] *Filij Gamalielis.* Præfuit autem post mortem huius Simeonis annis *quinque.* Auctor צמח דוד ad annum Iudaïcum termillesimum octingentesimum tricesimum tertium: ריבז והוא נעשה לנשיא אחר שנהרג רשבג ונהג נשיאתו עד חמשה שנים אחר החירבן עד שנת תתלג *Rabbi Iohanan Filius Zachæi in Principem electus est post martyrium Rabbi Simeonis Filij Gamalielis, præfuitque annis quinque post excidium Templi, ad annũ vsque termillesimũ octingentesimũ tricesimum tertium*- Eũ excepit Rabbi *Eliezer.* Multi fuerũt *Elie*z*eri* ea tẽpestate. Sed intelligi putant viri illustres , *Eliezerum* Magnum Hircani Filium, qui successisse dicitur Rabbi *Johanan* Zachæi Filio. Auctor צמח דוד ad annum Iudaïcum termillesimum octingentesimum tricesimum tertium : רבי אליעזר הגדול בן הורקנוס הוא קבל מרבו ריבז *Rabbi Eliezer Magnus Hircani Filius successit* [illegible] *Rabbi Johanan Filio Zachæi.* Sed vt

alium intelligamus, facit quod sequitur apud B. Hieronymum, *& per ordinem Delphon.* Nomen hoc exercitos habuit viros eruditissimos, qui tandem putant legendum *Terphon*, qui & *Tarphon*, & *Tryphon*, si modo is est *Terphon*, qui cum Iustino disputauit, certe tempora non repugnant; Imo certe repugnant boni: nam hæc successio est, *vsque ad captiuitatem Hierusalem*, vt loquitur B. Hieronymus. Quæ verba non sunt referenda ad excidium Templi; post excidium quippe Templi vixit Rabbi *Johanan* Zachæi Filius; qui igitur illi successerunt, posteriores sunt excidio Templi: Intelligit igitur eam, quam commenti sunt veteres, euersionem Hierusalem sub Hadriano. B. Hieronymus ipse testis in cap. XXXI. Ieremiæ: *Alij vero, quod vltima captiuitate sub Hadriano, quando & vrbs Hierusalem subuersa est.* Quod contigit post debellatos ab Hadriano Iudæos, qui *Cocheba* duce rebellauerant. Idem Commentario in Danielem. *Hæc loquuntur Hebræi, non magnopere curantes, à primo anno Darij Regis Persarum, vsque ad extremam subuersionem Hierusalem, quæ sub Hadriano eis accidit, supputare Olympiadas centum septuaginta quatuor, id est, annos sexcentos nonaginta sex, qui faciunt hebdomadas Hebraïcas nonaginta nouem, & annos tres, quando Cochebas Dux Iudæorum oppressus est, & Hierusalem vsque ad solum diruta est.* Ergo is *Delphon*, non est B. Iustini Martyris *Tryphon*, cùm aliquot saltem ante hanc extremam subuersionem Hierusalem, & Iudæorum captiuitatem, *Delphon* diem suum obierit: nam *Iose* Galilæus ei successit, & *Eliezerum* exce-

pit *Iosue* vsque ad captiuitatem Hierusalem. *Tryphon* vero B. Iustini in Græcia versabatur, quo tempore bellum aduersus Hebræos gerebat Hadrianus: ita enim ipse de se dicit apud B. Iustinum: Τρύφων, φησί, καλοῦμαι· εἰμὶ δὲ Ἑβραῖος ἐκ περιτομῆς, φυγὼν τὸν νῦν γενόμενον πόλεμον, ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Κορίνθῳ τὰ πολλὰ διάγων. Non igitur hic est *Triphon.* Non ignoro memorari *Tharphonem*, de quo, cùm ambigatur atque controuertatur, an fuerit *Akibæ* præceptor, an vero γνώριμος. Germen Dauidis. רבי תרפון הכהן העשיר יא שהיה רבו של ר׳ עקיבא ויא שהיה חבירו *Rabbi Tarphon Sacerdos diues. Sunt qui dicant fuisse præceptorem Rabbi Akibæ: alij vero eiusdem fuisse* γνώριμον *dicunt:* is profectò non est, de quo B. Hieronymus, cùm hic *Tarphon* aut maior sit, aut paullo infra eius ætatem. Sed præcedentia B. Hieronymi verba de *Eliezero* ista illustrabunt, vt & hæc vicissim præferent facem *Eliezero* inuestigando: Ita igitur habet B. Hieronymus: *& post eum Eliezer, & per ordinem Delphon:* Exceperunt isti Rabbi *Iohanan* Zachæi Filiũ; nam *post eum* fuerunt Rabbi *Gamaliel* Rabbi Simeonis Martyris filius excepit R. *Iohanan* Filium Zachæi in Principatu, dictusque est *Iafnensis*, siue *de Iabno.* Germen Dauidis: רבן גמליאל השני בן רבן שמעון הנהרג ונקרא רג דיבנו והוא היה לנשיא אחר ריבז חמשה שנים אחר החורבן בשנת תתלג *Rabban Gamaliel secundus Filius Rabban Simeonis Martyris, cui cognomen fuit Rabban Gamalieli* de Iabno: *isque fuit Princeps post Rabbi Johanan Filium Zachai, quinto post Excidium Templi anno, nempe anno termillesimo octingentesimo tricesimo*

tertio. Verum cùm hic Rabban *Gamaliel* in odium ſeniorum incidiſſet, Magiſterio Scholæ excidit, ſuffectuſque eſt in eius locum Rabbi *Eliezer* Azariæ Filius: Rediit tamen in gratiam cum ſuis Rabban *Gamaliel,* atque priſtinæ reſtitutus eſt dignitati; ita tamen vt hic Rabbi *Eliezer* Scholæ præeſſet, ſuo quiſque ordine, & per vices: nam Rabban *Gamaliel* duobus Sabbatis præerat Scholæ, Rabbi vero *Eliezer* vno. Rabbi Abraham in Kabala Hiſtorica: רבן גמליאל בן רשבג הנהרג בגזרה הוא חיה ראש ישיבה ונשיא אחר פטירת ריבז וזעפו שבעים וקנים חבריו ונמנו והוסר רבן גמליאל מחיות ראש ישיבה והוקם רבי אלעזר בן עזריה היה לראש ואחר כן נתפייסו הזקנים לרבן גמליאל והחזירוהו ולא הוסר רבי אלעזר בן עזריה אלא היה רבן גמליאל דורש ב׳ שבתות ורבי אלעזר בן עזריה שבת אחת *Rabban Gamaliel Filius Rabban Simeonis ex Imperatoris decreto martyrio affecti, Rabban Gamalielis Nepos, præfuit Scholæ, fuitque Princeps, poſt exceſſum Rabbi* Iohanan *Filii Zachæi: ſed aduerſus eum iræ ſunt commoti Septuaginta Seniores eius collegæ, deque concilii ſententia eum Magiſterio Scholæ mouerunt, in eiuſque locum ſuffectus eſt Rabbi Eliezer Azariæ Filius.* Paullo *poſt in gratiam cum Gamaliele redierunt Seniores, atque eum priſtinæ reſtituerunt dignitati, neque tamen amouerunt Rabbi Eliezer Azariæ Filium:* Sed *Rabban* Gamaliel *concionem habebat duobus* Sabbatis, *vno vero. Rabbi Eliezer Azariæ Filius.* Id vero accidiſſe Rabban *Gamalieli,* vt in ſuorum odium incurreret, eo ipſo, quo ad hoc Magiſterium admiſſus eſt, anno, in eiuſque locum ſuffectum fuiſſe Rabbi *Eliezerum*, teſtis eſt Auctor צמח דוד, qui ad annum Iudaïcum termil-

lesimum octingentesimum tricesimum tertium, confert in hunc annum initia Rabban *Gamalielis*, & suffectum Rabbi *Eliezerum* : רבי אלעזר בן עזריה כהן ועשיר גדול והוא נתמנה ראש תחת רג ואחר כך נהגו שניהם הנשיאות והיה רבן גמליאל דורש שתי שבתות ורבי אלעזר בן עזריה שבת אחת *Rabbi Eliezer Azariæ Filius, Sacerdos, & valde diues, suffectus est Magister* Scholæ *in locum Rabban* Gamalielis *: sed postea præfuerunt ambo simul per ordinem & vices; nam Rabban* Gamaliel *concionem habebat duobus* Sabbatis*, & Rabbi Eliezer Azariæ Filius vno* Sabbato. Facem proculdubio hæc allucent B. Hieronymi verbis: nam & post Rabbi I*ohanan* Zachæi Filiũ scholam suscepit Rabbi *Eliezer*, & per ordinem vicesque præfuit cum Rabban *Gamaliele*, qui etiam Rabbi I*ohanan* Zachæi Filio successit, & suo indicatur cognomine à B. Hieronymo, sed cognomen corruptum est, *Delphon* : est enim ביבנה *De Iphno* ; quomodo rescribendum est in codicibus B. Hieronymi, id est, I*afnensis*. Omnia certe, quæ à B. Hieronymo dicuntur, huic Magistrorum pari conueniunt: vterque enim, *Eliezer*, & *De* I*phno*, id est, G*amaliel* I*afnensis*, successit Rabbi I*ohanan* Zachæi Filio, & quidem *per ordinem* & vices, ita vt G*amaliel De* I*phno* duobus præesset Sabbatis, Eliezer vero vno. Addit B. Hieronymus. *Rursum* I*oseph* G*alilæus*, *& vsque ad captiuitatem* H*ierusalem* I*osue*. Quibus verbis intelligit rursum I*oseph* G*alilæum*, atque I*osue* successisse, & per ordinem præfuisse : Sed nomen I*oseph* corruptum est; nam intelligit I*ose* G*alilæum*, de quo in Kabala Rabbi Abrahami, vbi de Rabban G*ama-*

liel Jafnensi agit : והכריו רבי יוסי. הכהן הגלילי *Æquales illius* Rabban Gamalielis Iafnensis, *Rabbi Iose Sacerdos Galilæus*, qui vt puto, Gamalielis sententias turbatur, quas ibat impugnatum *Josue*, de quo B. Hieronymus: atque is est, de quo in Kabala Historica R. Abrahami : נפטר רבן גמליאל כימי רבי יהושע ועמד ר׳ יהושע לסתור דבריו וכעס ר׳ יוחנן בן נורי והעל״ו את רבן שמעון בנ לראש בנשיאות *Excessit è viuis Rabban Gamaliel, superstite Rabbi* Iosue: *stetit autem Rabbi* Iosue *ad refutanda dicta ab eo; quod in irām dēdit Rabbi Johanan Filium Nuri, qui constituit* Principem *& Magistrum Scholæ Rabba i Simeonem Rabban Gamalielis Filium*. Sed nonnisi post mortem Rabbi *Akibæ* hoc munus adiit Rabban Simeon Gamalielis Filius, vt est apud eundem Abrahamum in Kabala: רבן שמעון בן גמליאל השני הוא היה לראש אחרי מות רבי עקיבא *Rabban Simeon Gamalielis secundi Filius præfuit post mortem Rabbi Akibæ:* id est, anno Iudaïco termillesimo octingentesimo octagesimo primo. Germen Dauidis. רבן שמעון השלישי בן רבן גמליאל השני והוא היה לנשיא אחרי מות רבי עקיבא סביב לשנת תתפא *Rabban Simeon tertius Rabban Gamalielis secundi Filius, præfuit post mortem Rabbi Akibæ, circa annum termillesimum octingentesimum octagesimum primum*. Nam periit Rabbi *Akiba* anno termillesimo octingentesimo octagesimo. Sed *Iosue* ad vltimam vsque captiuitatem illam Hierusalem sub Hadriano docuit; de eo enim B. Hieronymus; in quo omnia certè תהו, contra quā existimarunt viri eruditissimi, quod ad hanc Sapientum successionem attinet: neque enim voluit Balbi *Johanan* Filium Zachæi succedere Rabbi *Meiro*

Meiro; verum cùm vſq; ad Excidium Templi poſteros *Hillelis* præfuiſſe perſuaſerit B. Hieronymo Iudæus, qui alios habet ſuæ adſtipulatores ſententiæ, vt iam ante vidimus, poſt excidium Templi duos conſtituit, qui eis ſucceſſerint, nempe Rabbi *Akibam*, & Rabbi *Johanan*: deinde addit, quis Rabbi *Akibæ* ſucceſſerit, quis item Rabbi *Johanan*: itaque apud B. Hieronymum legendum eſt, *cuis ſucceſſit Iohanan Filius Zachaï*: Scriptum fuit *cuis*, pro *queis*: vnde facile excidit litera finalis *s*, maxime ſequente eadẽ, quaſi Rabbi *Iohanan* ſucceſſerit Rabbi *Meiro*, cùm potius tamen hic Rabbi *Iohanan* ſuſceperit; non minus quam Rabbi *Akiba*, ſuſceperit, inquam, ſcholam familiarum *Sammaï* atque *Hillelis*, ſiue poſterorum eius. Admodum longæuus fuit Rabbi *Akiba*, nam annos centum & viginti vixit non minus quam Rabbi *Iohanan* Zachæi Filius: ſed Rabbi *Iohanan* Filius Zachæi obijt anno quinto poſt excidium Templi, hoc eſt, anno Iudaïco termilleſimo octingenteſimo triceſimo tertio: Rabbi vero *Akiba* annis triginta ſeptem poſt Rabbi *Iohanan*, quinquaginta duobus poſt excidium Templi, anno Iudaïco termilleſimo octingenteſimo octageſimo. Germen Dauidis: עקיבא בן יוסף נולד בשנת תשם היה קך שנה כמשה והלל וריבז *Akiba Ioſephi Filius natus eſt anno termilleſimo ſeptingenteſimo ſexageſimo, vixitque annos centum viginti, quot vixerunt Moyſes, & Hillel, & Rabbi Johanan Zachæi Filius.* Celeberrimus autem fuit inter ſuos Iudæos Rabbi *Akiba*; elogium eius ſane quantiuis pretij, extat apud

Rabbi Dauid Ganz in Germine Dauidis: היה רבי עקיבא אוכתחילת ישיבתו בן שמונים שנה ושמו היה יוצא מסוף העולם עד סופו וכל תורה שבעל פה מידו היתה לנו *Fuit Rabbi Akiba, quando cepit ſcholam ſuſcipere, annorum octoginta, & nominis ſui famam per vniuerſum terrarum orbẽ ſparſit, & quicquid hodie δευτερώσεων ſupereſt, eius beneficio habemus.* Illuſtrant iſta mirifice B. Epiphanium in ijs, quæ ab eo Hæreſi XV. referuntur. δευτερώσεις δὲ παρ᾽ αὐτοῖς τέσσαρες ἦσαν· μία μὲν εἰς ὄνομα Μωϋσέως τοῦ προφήτου, δευτέρα δὲ εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτῶν Ἀκιβᾶν οὕτω καλούμενον, ἢ Βαραχιβᾶν. ἄλλη δὲ εἰς τὸν Ἀδδᾶν ἢ Ἀνναν, τὸν καὶ Ἰούδαν. ἑτέρα δὲ εἰς τοὺς υἱοὺς Ἀσαμωναίου. Iterum Hæreſi XXXIII. αἱ γὰρ παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων, δευτερώσεις παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις λέγονται. εἰσὶ δὲ αὗται τέσσαρες· μία μὲν, ἡ εἰς ὄνομα Μωϋσέως φερομένη. δευτέρα δὲ, ἡ τοῦ καλουμένου Ραββιακιβά. τρίτη, Ἀδδά, ἤτοι Ἰούδα· τετάρτη τῶν υἱῶν Ἀσαμωναίου. Vides poſt Moyſem, principem τῶν δευτερώσεων cenſeri Rabbi *Akibam*, Ραββὶ Ἀκιβὰ, quomodo reponendum eſt apud Epiphanium: nã כל תורה שבעל פה מידו חיתה לנו, inquit Iudæus ſcriptor, *quicquid δευτερώσεων hodie ſupereſt, beneficio & traditione Rabbi Akibæ habemus.* Sequitur apud Epiphanium, τρίτη Ἀδδά, ἤτοι Ἰούδα, in ſuperioribus appellatur Ἀνδᾶς, ἢ Ἀννᾶς, ὁ καὶ Ἰούδας. Nomina iſta, *Addas*, *Andas*, & *Annas*, ſunt corrupta, ſed illud, *Iudas*, nos ad verum deduxit: nam puto *Annas* propius accedere; eſt enim celeberrimus ille רבינו הקדוש *Iudas*, qui etiam הנשיא *Annaſi* dicebatur; vnde factum *Annas*. Auctores quartæ δευτερώσεως dicuntur οἱ υἱοὶ Ἀσαμωναίου, ſed voce corrupta: nam ne-

mo est, qui non bene norit, τοὺς υἱοὺς Ἀσαμωναίου, in historia Iudaïca alios non esse à Matathia, eiusque liberis, atque posteris, qui in Iudæa ante Herodem rerum sunt potiti: Atqui isti longe ante *Akibam*, longe ante *Iudam Annasi* floruerunt, neque iis possunt postponi: Intelligit itaque *Mar* Filium *Ase Amoræi*, eiusque discipulos, qui vltimam manum Talmudi imposuerunt. Auctor צמח דוד ad annum Iudaïcum quatermillesimum centesimum octagesimum septimum: מרימר ומר בר רב אשי וחבריהם עסקו בסיום התלמוד הבבלי· *Merimar*, *&* *Mar Filius* Ase, *eorúmque collegæ vltimam manum imposuerunt Talmudi Babylonico.* Ceperat quidem Rab *Ase* colligere in vnum τὰς παραδόσεις eorum, qui ante se vixerant, à temporibus Rabbi *Iudæ* הנשיא Magistri nostri Sancti, cum quo sanctitate, aliisque virtutibus comparatur à Dauide Ganz ad annum Iudaïcum quatermillesimum centesimum vicesimum septimum מימות ר׳ הקדוש עד רב אשי לא מצינו תורה חסידות ענוה וגדולה במקום אחר והוא התחיל לכתוב כל תלמוד על הסדר וקבץ כל הדברים הקדומים מימות רבי עד זמנו *A diebus Magistri nostri Sancti ad Rab* Ase *vsque non inuenimus in eodem homine tantam Legis peritiam, sanctitatem, humilitatem, & magnificentiam: Ipse autem cepit scribere Talmud, & in ordines suos digerere, collegitque omnia præcedentia dicta à diebus Magistri nostri Sancti, ad suam vsque ætatem.* Non alio commentario est opus ad intelligendam seriem τῶν δευτερώσεων apud Epiphanium: nam *Iudam Annasi* excepit Rab *Ase* cum filio atque discipulis, itaque apud

Epiphaniũ reſcribo: τετάρτη ϛ΄, τῆς ἡγῶν Ἀσα Ἀμορραίου. Rab *Aſe* fuit inter אמוראים, de quibus Elias: נקראו חכמי המשנה תנאים אשר הראשון מהם שמעון הצדיק ואחרון רבינו הקדוש ואחר כך התחילו האמוראי אשר הראשון מהם רבא והאחרונים רבינא ורב אשי שחברו התלמוד ונקראים אמוראים *Sapientes Miſnæ appellantur* Tanaïm οἱ δευτερωταὶ, *quorum primus fuit Simeon cognomento Juſtus, & vltimus Magiſter noſter Sanctus: Poſt illos ceperunt* Amoræi οἱ γνωμολόγοι, *quorum primus fuit Rabba, vltimi vero Rabbinà, atque Rab* Aſe, *qui Talmud digeſſerunt, ſuntque* Amoræi *dicti*. Sed ad *Akibam* redeamus. Præfuit autem Rabbi *Akiba* annis quadraginta, hoc eſt, præeſſe cepit anno termilleſimo octingenteſimo quadrageſimo, qui erat duodecimus, vt Iudæi numerant, ab Excidio Templi: ita Auctor צמח דוד ad hunc annum adſcribit initia præfecturæ Rabbi *Akibæ*, eique quadraginta annos imputat: והצבתי זמן תחילת ישיבתו לשנת תתם ואבעים שנה פרנס את ישראל *Adſcripſi initia Magiſterij illius in hunc annum termilleſimum octingenteſimum quadrageſimum, præfuitque Iſraëli annos quadraginta*. Rabbi Abraham in Kabala Hiſtorica: רבי עקיבא היה ראש ישיבה אחר רבן גמליאל *Rabbi Akiba ſcholam ſuſcepit poſt mortem Rabban Gamalielis*. Intelligit *Gamalielem* דיבנה *Iafnenſem*, qui paucis præfuit annis, ſiquidem vera hi Iudæorum Chronologi ſcribunt: nam obijt Rabbi *Iohanan* Zachæi Filius, cui ſucceſſit Rabban *Gamaliel Japhnenſis*, anno poſt excidium Templi quinto, Rabbi vero *Akiba* ſucceſſit *Gamalieli Japhnenſi*, anno duodecimo poſt excidium Templi: Quare Rabban *Gama-*

liel Iaphnensis sex tantum annis, aut paullo plus præfuit. Verumtamen, quod ad Rabbi *Akibam* attinet, non desunt, qui plures annos eius Magisterio imputent: nam Rabbi Samson in Libro, cui titulus כריתות, collegam facit in Magisterio cum Rabban *Simeone Martyre* Filio *Gamalielis*, qui periit in Vrbis sacræ excidio: sed Iudæus, qui hæc B. Hieronymo tradidit, ab excidio Templi statuit eius Magisterium, quemadmodum & illud Rabbi *Iohanan* Filij Zachæi. Rabbi *Akibæ* successit Rabbi *Meir*, adhuc tamen superstite sed in paucum vt puto, tempus, Rabbi *Akiba*. Germen Dauidis:
רבי מאיר היה תלמיד רבי עקיבה ונתמנה רבי מאיר לראש
הישיבה בימי רבי עקיבה ואמר רבי עקיבה ישב מאיר תחילת
Rabbi Meir fuit discipulus Rabbi Akibæ, scholamque suscepit, Rabbi Akiba adhuc superstite: dixit enim Rabbi Akiba: Præesse incipiat Meir. Nam Rabbi *Akiba* sibi suffecit hunc *Meir* in Magisterio, quod ipse eierauit, togamque sago mutauit, factus *armiger Ben-Chosibæ*, vt habes in Libro Iuchasin è Maimonide: hoc est, vt ego interpretor, quando ab hoc impostore *Bar Cocheba* ad arma ventum est, ex quo vix vnus ad cædem Rabbi *Akibæ* vertit annus. Existimarunt tamen nonnulli promotionem Rabbi *Meiri* non esse legitime factam à Rabbi *Akiba*: itaque cum promotum fuisse à Rabbi Iuda Babæ Filio scribunt: habes in Gemara, Cod. סנהדרין, cap.
ודיני ממונות בשלשה .fol.XIV. מה עשה יהודה בן בבא הלך
וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני
תחומי שבת בין אושא לשפרעם ךסמן שם חמשה זקנים ואלו

הם רבי מאיר *Quid fecit Rabbi Juda Babæ Filius? Abijt, & sibi sedem collocauit inter duos magnos montes, & inter duas magnas vrbes, atque inter duos terminos Sabbati, inter Vscham scilicet & Schepharham, ibique ad Magisterium promouit quinque Seniores, quorum hæc sunt nomina, Rabbi Meir*, &c. de quo paullo post sequitur ורבי מאיר רבי יהודה בן בבא סמכיה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האומר רבי מאיר לא סמכו רבי עקיבא אינו אלא תועה סמכיה רבי עקיבא ולא קיבלו סמכיה רבי יהודה בן בבא וקיבלו *Quod ad Rabbi Meir attinet, eum ad Magisterium promouit Rabbi Juda Babæ Filius. Dixit Rabbah Barbar Channa: dixit Rabbi Johanan; Quisquis dicit de Rabbi Meiro, Rabbi Akiba eum non promouit ad Magisterium, ex vero id non dicit: Sed Rabbi Akiba errans* (id est, non legitime) *eum promouit ad Magisterium; vnde non admissus est. Promouit postea eum ad Magisterium Rabbi Iuda Babæ Filius, & admissus est.* In Excerptis Gemaræ, quæ V. CL. Iohannes Coch edidit, & vertit, rationem habes, quare promotio Rabbi *Meiri* à Rabbi Akiba facta illegitima iudicata sit, isque non admissus: אלא תועה סמכיה רבי עקיבא ולא קיבלו דאכתי הוה יניק *Sed Rabbi Akiba eum rite non promouit ad Magisterium, vnde nō admissus est: nam is tunc tēporis erat iunior*, quam par fuit scilicet. Sed non ita diu post, cùm ad legitimam iam peruenisset ætatem, à Rabbi Iuda promotus est ad Magisterium, & scholam rexit *vsque ad captiuitatem Hierusalem*; hoc enim termino definit & circumscribit successionem Magistrorum B. Hieronymus, cuius verba ita scribenda sunt. *Duas domus Nazaræi (qui ita Christum recipiunt,*

vt obseruationes Legis veteris non amittant.) duas familias interpretantur, Sammaï, *&* Hillel, *ex quibus orti sunt Scribæ, & Pharisæi: quorum suscepit scholam* Akibas, *quem Magistrum Aquilæ Proselyti autumant; & post eum* Meir: *queis successit* Iohanan *Filius Zachaï: & post eum* Eliezer, *& per ordinem* Delphno; *& rursum* Iose *Galilæus, &, vsque ad captiuitatem Hierusalem*, Iosue. Quemadmodum duæ fuerunt familiæ, ita & duo successores, qui ambo eodem tempore scholam susceperunt, eorúmque successores *ad* vltimam *vsque captiuitatem Hierusalem* sub Hadriano recenset: En tibi in Tabella.

AKIBA.	IOHANAN.	
	GAMALIEL. IAPNENSIS.	ELIEZER.
MEIR	IOSE.	IOSVE.

CAP. IV.

Bis aduersus rebellantes Iudæos, imperante Hadriano, pugnatum: Sub priore Cocheba *perijt R.* Akiba: *Sub posteriore* Cocheba, Bether *est expugnata. B. Hieronymus non semel castigatur.*

QVÆ superiori capite disputata sunt à nobis de Magistrorum Iudæorum successione *ad captiuitatem vsque Hierusalem*, vt loquitur B. Hieronymus, nos admonent, vt pauca, si Deus dederit,

de bello, quod aduersus rebellantes Iudæos, imperante Hadriano, non semel gestum est, dicamus. Referunt Iudæi, *Cozibam* quendam, siue *Bar-Cozibam*, quem *Bar-Chochebam*, mutato nomine, dixerunt, se pro Messia venditasse, idque imperante Hadriano; huic impostori filium *Rufum* nomine successisse addunt. quem etiam in regno exceperit filius *Romulus* dictus, qui periit in excidio vrbis *Bether*. Rabbi Abraham in Kabala Historica: ובימי אלו עמד אחד ששמו כוזיבא וטען שהיה משיח בן דוד ומלך כוזיבה זה בביתר שנת נב לחרבן הבית ומת במלכותו ומלך בנו ושמו רופוש ומת גם הוא ומלך בנו ושמו רומולוש ונקבצו אל כוזיבא ובניו עם רב מישראל ששבו מכל מקומותיהם ובימי רומולוש בן רופוש בן כוזיבא התחזק אדריינוס ועלה לארץ ישראל ולקח ביתיר בתשעה באב שנת עג לחרבן הבית *Atque in his diebus*, Rabbi Akibæ, *fuit quidam, cui nomen erat* Coziba, *quia argumentis demonstrabat se esse Messiam Dauidis Filium: Regnauit iste* Coziba *in vrbe* Bether, *anno quinquagesimo secundo post excidium Templi: & mortuus est in regno suo: regnauitque post eum filius eius, cui nomen erat* Rufo, *qui item mortuus est: & post eum regnauit eius filius, cui nomen fuit* Romulo: *& coïtione facta accesserunt ad* Cozibam, *eiusque filios, multi ex Israëlitis, qui conuenerunt è suis quisque locis: Temporibus autem* Romuli Rufi *Filij*, Cozibæ *Nepotis, magno exercitu coacto Hadrianus terram Cananitidem inuasit, & vrbem* Bether *cepit, die* nono *mensis* Ab, *anno septuagesimo tertio post Excidium Templi.* Hunc locum excussit Dauid Ganz in צמח דוד ad annum Iudaïcum termillesimum

millesimum octingentesimum octagesimum: בזמן מעשה בן כוזיבא וחורבן ביתר יש בו דעות שנות לפי דעת הראבד היה תחלת מלכות בן כוזיבא בימי קיסר דומסטיאן שהוא היה אחיו של טיטוס בשנת נב לחורבן הבית וכתב שכוזיבא זה מת במלכותו ושבנו רופוס מלך תחתיו ואהריו מלך בן בנו רומולס אשר גם הוא נקרא בשם זקני כוזיבא וכתב שבימיו היה ההרג רב בביתר בשנת עג לחורבן הבית אב לדבריו נמשך ימי מלכות כוזיבא ובניו כא שנה *In adſignãdo tempore hiſtoriæ* Filij Cozibæ, *& excidij vrbis Bether, diſcrepant ſententiæ, propterea, quod Rabbi Abraham Dauidis Filius exiſtimat* Bar Cozibam *regnare cepiſſe temporibus Imperatoris Domitiani, qui frater fuit Titi, anno poſt excidiũ Templi quinquageſimo ſecundo, & ſcribit hunc* Cozibam *in ſuo regno mortuum eſſe, quem in eodem regno exceperit* Rufus *Filius, poſt quem regnauit eiuſdem* Cozibæ *Nepos è Filio* Romulus, *qui dictus eſt etiam de nomine Aui Coziba; ſcribitque in diebus eius multa hominum millia cæſa fuiſſe in vrbe Bether, anno poſt excidium Templi ſeptuageſimo tertio. Quod ſi ita eſt, imperium Cozibæ, & filij eius, nepotiſque, annos viginti & vnum ſtetit.* Huic ſententiæ de duratione imperij *Cozibarum* videtur aduerſari, quod in Seder Olam legitur, referente Dauide Ganz, regnaſſe *Cozibam* duos tantum annos, & menſes ſex: Verum idem Dauid Ganz reſpondet locum è Seder Olam intelligendum eſſe, de minore *Coziba*, maioris Nepote: Verba eius ſunt immediate ſequentia ea, quæ iam deſcripſi: ואין זה נגד מאמר רזל שאמרו בסדר עולם פ׳ ל׳ שבן כוזיבא מלך שתי שנים ומחצה וכן אמרו בפרק חלק מפני שיש לומר שרזל כוונו על כוזיבא אחרון *Neque id contra-*

rium est dicto Magistrorum nostrorum τῶ μακαρίτῶ, *qui dixerunt in Libro, cui titulus est Seder Olam, cap.* XXX. Filium Cozibæ *regnasse duos annos, menses sex; quomodo etiam habetur Codice* סנהדרין *cap.* חלק XI. *propterea quod dicendum est, Magistros nostros* τοὺς μακαρίτας *in animo habuisse loqui de minori Coziba.* Verba illa habentur in Gemara: בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא Bar Cozibæ *regnauit duobus annis, sexque mensibus:* & à suis cæsus est, vt ibid. habes: אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין כיון דחזיוה מריח דלא ודאין קטלוה. *Dixit Magistris nostris,* Ego sum Messias: *Illi responderunt: Scriptum est de Messia, Olfacit & iudicat: Videamus num iste olfaciat & iudicet: Cùm autem vidissent non olfacere, neque iudicare, occiderunt eum.* At tamen verum est, quod idem Dauid Ganz obseruat, Rabbi Abrahamum imperite dixisse, minorem hunc *Cozibam* periisse in casu vrbis Bether sub Hadriano, anno post excidium Templi septuagesimo tertio; nam anno post excidium Templi septuagesimo tertio non amplius in viuis supererat Hadrianus: אך מה שכתב שסוף מלכות כוזיבא וההרג רב אשר בביתר היה בשנת עג לחורבן הבית נראה שחשבון זה איננו מכוון לא לימי הקסרים טריאנוס ואדריאנוס *Tamen quod attinet ad id, quod scribitur,* Cozibam *regnare desiisse, capta urbe Bether, & cæsis multis hominum millibus, anno septuagesimo tertio post Templi excidium, videtur calculus hic accuratus non esse nec quidem quod Traiani & Hadriani tempora spectat.* Quemadmodum peccant in adsignando casu

Vrbis ſacræ, & Templi, biennij prochroniſmo, cùm eum caſum adſcribant anno Iudaïco termilleſimo octingenteſimo viceſimo octauo, ſiue Chriſti Dionyſiano ſexageſimo octauo; qui tamen reuera eſt Chriſti Dionyſianus ſeptuageſimus; ita etiam peccat Rabbi Abraham in anno excidij vrbis *Bether* indicando, quem vult fuiſſe annum ab excidio Templi ſeptuageſimum tertium, id eſt, Iudaïcum termilleſimum nongenteſimum primum, ſiue Chriſti Dionyſianum centeſimum quadrageſimum primum; peccat, inquam, annorum ſeptem metachroniſmo, eoque anno quartum Principatus ſui inibat Antoninus Pius: peccant item reliqui Iudæorum Hiſtorici, qui & vnius tantum meminerunt *Barchochebæ*, eiuſque caſum cum vrbis *Bether* excidio conferunt in annum Iudaïcum termilleſimum octingenteſimum octageſimum, ſiue Chriſti Dionyſianum centeſimum viceſimum; nam ad hunc annum termilleſimum octingenteſimum octageſimum ita ſcribit Dauid Ganz: בן כוזיבא הנקרא בר כוכבא מרד ברומיים ועשה את עצמו משיח והיהודים אשר בביתר משחוהו וכתרוהו עליהם למלך ועשו הרג רב ברומיים וביונים אשר באפריקא עם גדול רב וכן עשו במצרים גם תושבי באלכסנדריאה של מצרים הרגו גם הם ברומיים והיהודים אשר בגפרי (היא ציפרן) הרגו גם הם כל הגויים עד בלתי השאיר להם שריד עד שקיסר טריאנוס שלח עליהם את שר צבאו בן אחותו אדריאנוס ועשה בהם הרג אשר לא נשמעה ולא נראתה לא בימי נבוזראדן ולא בימי טיטוס *Filius Cozibæ, qui dictus eſt* Barchochèba,

aduersus Romanos rebellauit, atque seipsum pro Messia venditauit. itaque Iudæi, qui incolebant urbem Bether, *sibi in Regem eum præfecerunt, ac diadema regium eius capiti imposuerunt, multosque è Romanis & Græcis, qui erant in Africa, occiderunt, quod & patrarunt in Ægypto incolæ urbis Alexandriæ Ægypti: nam & hi Romanos occiderunt: Iudæi quoque, qui in Insula Cypro habitabant, occiderunt & ipsi Gentiles, ita ut ne unum quidem reliquerint superstitem, donec Imperator Traianus misit aduersus eos ducem sui exercitus, suum è sorore nepotem, Hadrianum, qui maximam Iudæorum stragem edidit, cui parem nemo fando accepit, aut oculis hausit, ne quidem in diebus Nebuzardani, vel in diebus Titi.* Hoc ipso anno termillesimo octingentesimo, octagesimo clade affectos volunt Alexandriæ Ægypti ab Hadriano, superstite adhuc Traiano. Dauid Ganz ibid. נב▭ סכיב לזמן הזה היה ההרג רב אשר באלסנריאה של מצרים אשר לא נשמעה מעולם הריגה מרובה כמוהו והיה ההרג רב הנזכר בסוף ימי קיסר טריאנוס עי שר צבאו אדריאנוס בשנת נב לחורבן הבית שהיא שנת תתפ *Fuit quoque circa hæc tempora edita magna Iudæorum strages Alexandriæ Ægypti, cui par nunquam fando est accepta. Incidit autem hæc calamitas in extrema vitæ Imperatoris Traiani tempora per manum Ducis exercitus eius Hadrianum, anno quinquagesimo secundo post excidium Templi, qui est annus termillesimus octingentesimus octagesimus.* Sed pleraque istorum sunt Iudaïca, id est, inepta, habent tamen quædam de vero admixta, quæ iam colligemus, cum bono Deo. Sciendum igitur est,

non vnum, ſed duos fuiſſe *Cozibas*, ſiue *Chochebas*, atteſtatione Rabbi Abrahami, à quorum priori cepit, in poſteriori vero deſiit Regnum iſtud Iudaïcum. Obſeruandum præterea eſt, Regnum iſtud duraſſe annos viginti & vnum. Dauid Ganz è Rabbi Abrahami Kabala Hiſtorica: אכ לדבריו נמשך ימי מלכות כוזיבא ובניו כא שנה *Quod ſi ita eſt, Regnum* Cozibæ, *& filij eius, nepotiſque, annos viginti & vnum ſtetit.* Atque iſta facile nos deducent ad veri inueſtigationem. Circa extrema Traiani Auguſti tempora, ad arma verſi ſunt Iudæi, atque magnas clades dederunt, & acceperunt viciſſim, in Cyrenaïca, Ægypto, Çypro, alibi. Euſebius in Chronico ad numerum CIƆ CIƆ CXXX. anno Traiani decimoſeptimo. *Iudæi qui in Libya erant, aduerſum cohabitatores ſuos alienigenas dimicant. Similiter in Ægypto, & Alexandria. Apud Cyrenem quoque & in Thebaïde magna ſeditione contendunt. Verum Gentilium pars ſuperat in Alexandria.* Sed vnius anni prochroniſmus eſt, nam iſta acciderunt anno Traiani decimo octauo, M. Valerio Meſſala, C. Popillio Caro Pedone Coſſ. vt ex eodem, Hiſtoria IV. & Dione ſiue Xiphilino conſtat. Anno quoque ſequenti pugnatum eſt aduerſus Iudæos. Idem in Chronico, numero CIƆ CIƆCXXXII. anno Traiani decimonono: *Iudæis Meſopotamiæ rebellantibus, præcepit Imperator Traianus Lyſiæ Quieto, (*γρ: *Luſio.) vt eos Prouinciæ exterminaret. Aduerſum quos Quietus aciem inſtruens infinita millia eorum interfecit, & ob-*

hoc Procurator Iudaeae ab Imperatore decernitur. Salaminam Cypri, interfectis in ea Gentilibus, subuertêre Iudaei. Idem Eusebius Hist. L. IV· τὰ δὴ τῆς Ἰουδαίων συμφορᾶς κακοῖς ἐπαλλήλοις ἤκμαζεν. ἤδη γοῦν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς ἐνιαυτὸν ὀκτωκαιδέκατον ἐλαύνοντος, αὖθις Ἰουδαίων κίνησις ἐπαναστᾶσα, πάμπολυ πλῆθος αὐτῶν διαφθείρει. ἔν τε γὰρ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Αἰγύπτῳ, καὶ προσέτι κατὰ Κυρήνην, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος δεινοῦ τινὸς καὶ στασιώδους ἀναρριπισθέντες, ὥρμηντο πρὸς τοὺς συνοίκους Ἕλληνας στασιάζειν. αὐξήσαντές τε εἰς μέγα τὴν στάσιν, τῷ ἐπιόντι ἐνιαυτῷ πόλεμον οὐ σμικρὸν συνῆψαν, ἡγουμένου τηνικαῦτα Λούππου τῆς ἁπάσης Αἰγύπτου. καὶ δὴ ἐν τῇ πρώτῃ συμβολῇ ἐπικρατῆσαι αὐτοὺς συνέβη τῶν Ἑλλήνων, οἳ καὶ καταφυγόντες εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τοὺς ἐν τῇ πόλει Ἰουδαίους ἐζώγρησάν τε καὶ ἀπέκτειναν. τῆς δὲ παρὰ τούτων συμμαχίας ἀποτυχόντες οἱ κατὰ Κυρήνην, τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου λεηλατοῦντες, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ νομοὺς φθείροντες, διετέλουν. ἡγουμένου αὐτῶν Λουκούα, ἐφ' οὓς ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψε Μάρκιον Τούρβωνα σὺν δυνάμει πεζῇ τε καὶ ναυτικῇ, ἔτι δὲ καὶ ἱππικῇ. ὁ δὲ, πολλαῖς μάχαις οὐκ ὀλίγῳ τε χρόνῳ τὸν πρὸς αὐτοὺς διαπονήσας πόλεμον, πολλὰς μυριάδας Ἰουδαίων, οὐ μόνον τῶν ἀπὸ Κυρήνης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ Αἰγύπτου συναιρομένων Λουκούα τῷ βασιλεῖ αὐτῶν ἀναιρεῖ. ὁ δ' Αὐτοκράτωρ. ὑποπτεύσας καὶ τοὺς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ Ἰουδαίους ἐπιθήσεσθαι τοῖς αὐτόθι, Λουκίῳ Κυίντῳ (γρ. Λουσίῳ Κοΐντῳ) προσέταξεν ἐκκαθᾶραι τῆς ἐπαρχίας αὐτούς. ὃς καὶ παραταξάμενος, πάμπολυ πλῆθος τῶν αὐτόθι φονεύει. ἐφ' ᾧ κατορθώματι, Ἰουδαίας ἡγεμὼν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀνεδείχθη. Dio

Caſſius, ſiue potius Xiphilinus è Dione L. LXVIII extremo: καὶ ἐν τούτῳ οἱ κατὰ Κυρήνην Ἰουδαῖοι Ἀνδρέαν τινὰ προεστησάμενοι σφῶν, τούς τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ἕλληνας ἔφθειρον, καὶ τάς τε σάρκας αὐτῶν ἐσιτοῦντο, καὶ τὰ ἐν ἔντερα αἰεδοῦντο, τῷ τε αἵματι ἠλείφοντο, κατὰ τὰ ἀπολέμματα ἐνεδύοντο. πολλοὺς δὲ καὶ μέσους ἀπὸ κορυφῆς διέτεμον· θηρίοις ἑτέρους ἐδίδοσαν, καὶ μονομαχεῖν ἀλλήλους ἠνάγκαζον· ὥστε τὰς πάσας δύο καὶ εἴκοσι μυριάδας ἀπολέσθαι. ἔν τε Αἰγύπτῳ πολλὰ ἔδρασαν ὅμοια, καὶ ἐν τῇ Κύπρῳ, ἡγουμένου σφίσιν Ἀρτεμίωνος· καὶ ἀπώλοντο καὶ ἐκεῖ μυριάδες τέσσαρες καὶ εἴκοσι. καὶ διὰ τοῦτο οὐδενὶ Ἰουδαίῳ ἐπιβῆναι αὐτῆς ἔξεστιν, ἀλλὰ, κἂν ἀνέμῳ τις βιασθεὶς εἰς τὴν νῆσον ἐμπέσῃ, θανατοῦται. ἀλλ' Ἰουδαίους μὲν ἄλλοι τε καὶ Λούσιος ὑπὸ Τραϊανοῦ πεμφθεὶς κατεστρέψαντο. De Salamine Cypri Auctor de Locis Actuum Apoſtolicorum inter opera B. Hieronymi: *Salamis ciuitas in Cypro inſula, nunc Conſtantia dicta, quam Traiani Principis tempore Judæi, interfectis omnibus accolis, deleuerunt.* Paulus Oroſius L. VII. cap. XII. *Terræmotus Antiochiam pæne totam ſubruit ciuitatem. Incredibili deinde motu ſub vno tempore Iudæi, quaſi rabie efferati, per diuerſas terrarum partes exarſerunt: Nam & per totam Libyam aduerſus incolas atrociſſima bella geſſerunt, quæ adeo tunc interfectis cultoribus deſolata eſt, vt niſi poſtea Hadrianus Imperator collectas illuc aliunde colonias deduxiſſet, vacua penitus terra, abraſo habitatore, manſiſſet. Ægyptum vero totam, & Cyrenem, & Thebaïda, cruentis ſeditionibus turbauerunt. In Alexandria autem commiſſo prælio victi & attriti ſunt. In Meſopotamia quoque rebellantibus, iuſſu Imperatoris, bellum illatum eſt. Itaque multa millia eorum vaſta cæde deleta ſunt. Sane Salami-*

nam Cypri, interfectis omnibus accolis, deleuerunt. Vita functo Trajano, cùm Hadrianus esset in Syria, Iudæi clandestina de rebellione consilia agitabant, profecto vero in Italiam Hadriano, apertum bellum professi sunt, quos per Martium Turbonem graui clade affectos compressit Hadrianus. Spartianus in eius Vita. *Lusium Quietum, sublatis gentibus Mauris, quos regebat, quia suspectus imperio fuerat, exarmauit, Martio Turbone Iudæis compressis, ad deprimendum tumultum Mauritaniæ destinato.* Fuit hic *Lusius Quietus* Maurus gente, & auxiliarium Maurorum præfectus. Excerpta Dionis, quæ edidit Vir Clarissimus & eruditissimus Henricus Valesius noster: ὅτι Κυΐντος Λούσιος Μαῦρος μὲν ἦν, καὶ αὐτὸς τῶν Μαύρων ἄρχων. Iudæam procurauit extremis vitæ Trajani diebus, vt ex Eusebio constat. Excerpta Dionis ibidem. καὶ τέλος εἰς τοσοῦτον τῆς τε ἀνδραγαθίας ἅμα καὶ τῆς τύχης ἐν τῷ δὲ τῷ πολέμῳ προεχώρησεν, ὥστε ἐς τοὺς ἐστρατηγηκότας ἐγγραφῆναι, καὶ ὑπατεῦσαι, τῆς τε Παλαιστίνης ἄρξαι. Cùm autem, Hadriano imperium capessente, Mauri lacesserent, Palæstina rebelles animos efferret, & *Lusius Quietus* imperio suspectus esset, vt est apud Spartianũ, Hadrianus *Lusium Quietum* Iudææ Procuratorem, cui præsidiarij milites dati erant populares Mauri, exarmauit, sublato illo militum Maurorum, quos regebat, præsidio, ne quid nouarum rerum moliretur, & commissa est Palestina Martio Turboni ad comprimendos Iudæos, qui & id feliciter præstitit, anno Hadriani secundo affecto, & tertio inituro

Eusebius

Eusebius in Chronico ad num. cIↃcIↃ cxxxiv. *Hadrianus Judæos capit secundo contra Romanos rebellantes.* Annus erat Christi Dionysianus centesimus nonus, Imperatore Cæsare Ælio Hadriano III. Quinto Iunio Rustico Coss. idémque Iudaïcus vertens termillesimus octingentesimus septuagesimus nonus. Chronicon Alexandrinum, siue Casaubonianum, ad annum tertium Hadriani, Indictione prima.

ΥΓ. ΑΙΛΙΟΥ. ΑΔΡΙΑΝΟΥ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. καὶ ΡΟΥΣΤΙΚΙΟΥ.

Ἐπὶ τούτων τῶν Ὑπάτων, Ἰουδαίων στασιασάντων ἦλθεν Ἀδριανὸς εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἔλαβε τοὺς Ἰουδαίους αἰχμαλώτους εἰς τὴν λεγομένην Τερέβινθον, καὶ ἔστησεν πανήγυριν, καὶ πέπρακεν αὐτοὺς εἰς ταγὴν ἵππου ἕκαστον, καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας ἔλαβεν εἰς Γάζαν, καὶ ἐκεῖ ἔστησεν πανήγυριν, καὶ ἐπώλησεν αὐτούς. καὶ ἕως τοῦ νῦν ἡ πανήγυρις ἐκείνη λέγεται Ἀδριανή. Postremam hanc vocem legi malim in gignendi casu, Ἀδριανοῦ, nam Latine est *Panegyris Hadriani.* Hanc ipsam historiam indicat B. Hieronymus Commentario in cap. XXXI. Ieremiæ. RACHEL IPLORANTIS FILIOS SVOS. *Quidam Judæorum hunc locum sic interpretantur, quod capta Jerusalem sub Vespasiano, hanc viam Gazam & Alexandriam infinita millia captiuorum Romam directa sunt. Alij vero, quod vltima captiuitate sub Hadriano, quando & vrbs Ierusalem subuersa est, innumerabilis populus diuersæ ætatis, vtriusque sexus in* mercatu Tere-

binthi *venundatus sit: & idcirco execrabile esse Judæis mercatum celeberrimum visere.* Idem Commentario in cap. XI. Zachariæ: PASCE GREGEM OCCISIONIS. *Hoc est: nunc interim nutriatur & crescat, qui postea ab hostibus occidendus est: quas oues & pecora Principes Romanorum, qui possidebant ea & obtinebant iure victoriæ, interficiebant, & non miserabantur: siue immolabant; & non sentiebant dolorem: Id est, nihil mali pro tanta crudelitate patiebãtur. Et vendebãt ea, quæ non propter clementiã, sed propter pretium reseruabant. Legamus veteres historias & traditiones plangentium Judæorum: quod in* Tabernaculo Abrahæ, *vbi nunc per annos singulos mercatus celeberrimus exercetur, post vltimam euersionem, quam sustinuerunt ab Hadriano, multa hominum millia venundata sunt: &, quæ vendi non potuerunt, translata in Ægyptum: & tam naufragio, & fame, quam Gentium cæde truncata.* Hunc casum conferunt quoque Iudæi in annum termillesimum octingentesimum octagesimum, vnius anni, vt iam ante diximus, metachronismo, in eoque periit procul dubio *maior Cochebas*, cuius regnum cepit, meo iudicio, anno Christi Dionysiano centesimo tertiodecimo, qui erat Iudaïcus termillesimus octingentesimus septuagesimus tertius, Traiani sextus decimus, L. Publio Celso II. C. Claudio Crispino Coss. Nam videntur Iudæi, inaugurato in Regem *Cocheba*, qui se pro Messia venditabat, clandestina toto pæne biennio agitasse consilia, quæ altero post anno, Christi Dionysiano centesimo quintodecimo, Traiani decimo octauo, magnas turbas dederunt: nam ad

arma vndique conclamatum est à Iudæis, quibus animos addebat impostor ille *Cochebas* dictus, sub quo vixit Rabbi *Akiba*; martyrium enim eius conferunt Iudæi in annum suum termillesimum octingentesimum octagesimum, profligatis Iudæis eo bello, cuius incentor fuit hic Magister, cùm crederet *maiorem Cochebam* esse verum Messiam, qualem se iactabat planus ille: ורבי עקיבה עצמו כאשר ראוהו אמר עליו היינו מלכא משיחא *Etiam ipse Rabbi Akiba, quotiescumque eum viderent, dicebat de eo*, Cocheba: *Est nobis Rex Messias.* vt docet Dauid Ganz è maiore in Lamentationes Ieremiæ Commentario: באיכה רבתא בפסוק בלע יהוה Quare longe fallebamur in *Eclogis* nostris *Chronologicis*, cùm summorum fidem virorum secuti, tempus istud conijceremus in posterius bellum gestum *minore Cocheba* duce: nam, vt iam dixi, priori bello periit secutus partes *maioris Cochebæ*: vnde etiam explicandum est, quod scribunt Iudæi, duos annos continuos fuisse interkalatos à Rabbi Akiba. Aben-Ezra in cap. XXIII. Leuitici: אמרו על ר׳ עקיבא שקבע שתי שנים מעוברות שנה אחר שנה לפי צורך השעה *Dicitur de Magistro Akiba, quod duos annos continuos embolimæos fecerit, propter necessitatem temporis.* [illegible] Inter causas interkalandi extra ordinem; & hæc numeratur, si longe ab Vrbe & Cananitide distitus est διασκορπισμὸς gentis Iudaïcæ: Maimonides Tractat. קדוש החדש cap. IV. §. V. מפני גלות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו לירושלם מעברין את השנה כדי שיהיה להם פנאי להגיע *Propter διασκορπισμὸν gentis Iu-*

daicæ longe semotos à sedibus suis, id est, à Cananitide, *& hactenus*, hoc est, ordinario tempore, *non possunt ad Vrbem sacram accedere, annum interkalant, quousque liceat illis per ocium accedere.* Hæc fuit, meo iudicio, causa, cur duos continuos annos embolimæos fecerit Rabbi Akiba: Anno Christi Dionysiano centesimo decimo septimo vertente, cùm Hadrianus esset in Syria, quamuis Iudæi clandestina de rebellione inirent consilia, *maiore Cocheba* animos faciente, tamen apertum ausi non sunt bellum profiteri: Martius Turbo Iudæam, post discessum Hadriani, procurauit, & Iudæos oppressit, anno Christi centesimo decimo nono. Annus centesimus decimus septimus est sextus posterioris nostræ Octaëteridis Iudaïcæ, qui embolimæus est ordinarius: sequens annus septimus posterioris nostræ Octaëteridis embolimæus itaque non est, cuius Nisan cepit die tricesimo Martij anni Dionysiani centesimi decimi octaui; sed factus est interkalaris à Rabbi Akiba, eo quidem prætextu, vt Iudæorum διασποραὶ longe dissiti possent in Cananitidem conuenire ad solenne Azymorum, sed reuera, vt possent præsto esse, & conuenire ad *Cochebam*, qui bellum illaturus erat Romanis circa huius, puto, solennis tempora, anno Dionysiano centesimo decimo nono: itaque hunc annum interkalauit Rabbi Akiba, vt dies quartusdecimus mensis Nisan, qui futurus erat ordinarie, anno hoc centesimo decimonono, die tricesimo primo Martij, mẽse Adar interkalato, in diem tricesimum Apri-

lis differretur, quo facilius possent conuenire vndique Iudæi & è toto orbe ad suum *Cochebam*, quod & factum est: ונקבצו אל כוזיבא עם רב מישראל ששבו מכל מקומותיהם *& coïtione facta accesserunt ad* Cozibam *multi ex Israëlitis, qui è suis quisque locis conuenerunt.* Hunc quoque titulum temporis *maioris Cochebæ* valide probat quod scribunt Iudæi, vt in superioribus diximus, regnum *Cochebarum* stetisse annis viginti & vno: ומשך ימי מלכות כוזיבא ובניו כא שנה *Regnum* Cozibæ, *& filij, nepotisque eius, annos viginti atque vnum stetit:* Nam si id ita est, vt esse nullus dubito, necessum est, *maiorem Cochebam* regnare cœpisse anno Christi Dionysiano centesimo quartodecimo, siquidem *minor Cochebas* periit in casu vrbis *Bether*, anno Hadriani decimo octauo iam affecto, Christi Dionysiano centesimo tricesimo quarto, C. Iulio Seruilio, C. Vibio Iuuentio Vero Coss. quod iam probabimus, Deo dante. Iudæi male multati priore bello sub Rege suo atque impostore *Cocheba maiore*, paululum quieuerunt, donec tandem *minore Cocheba* auctore ac duce, bellum Romanis intulerunt: ἐςρατήγει δὲ τῆς Ἰουδαίων τηνικαῦτα Βαρχοχεβᾶς ὄνομα, ὃ δὴ ἀςέρα δηλοῖ, inquit Aristo Pellæus apud Eusebium Historia IV. anno Christi Dionysiano centesimo tricesimo secundo, Hadriani sextodecimo vertente, vt & Iudaïco termillesimo octingentesimo nonagesimo secundo: Eusebius in Chronico ad annum Hadriani sextumdecimum: *Judæi in arma versi Palæstinam depopulati sunt, tenente Prouinciam Tinio Rufo, cui*

ad opprimendos rebelles Hadrianus misit exercitum; imò *exercitus*, & optimos quosque Duces, in his Iulium Seuerum è Britannia, vt est apud Dionem Lib. LXIX. sed *Rufus* is est, vt qui Prouinciam teneret, cui confecti belli gloria adscribitur, vt est apud Eusebium Lib. IV. cap. VI. & B. Hieronymum Commentario in cap. IX. Danielis, cui dicitur *Tinius Rufus:* Sed nullus dubito vbique rescribendum esse, *T. Anio Rufo:* neque enim *Tenius*, siue *Tinius*, nomen est Romanum. *Cochebas* igitur populo huic præfectus tunc temporis, ad hanc rebellionem populares suos adegit, Messiam se venditans, qui *nolentes sibi Christianos*, vt ad annum sequentem in Chronico scribit Eusebius, *aduersum Romanum militem ferre subsidium omnimodis cruciatibus necabat:* verùm non hoc tantum nomine, sed etiam alio. B. Iustinus Apologetic. καὶ γὰρ ἐν τῷ νῦν γεγενημένῳ Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ Βαρκοχεβᾶς ὁ τῆς Ἰουδαίων ἀποστάσεως ἀρχηγέτης Χριστιανοὺς μόνους εἰς τιμωρίας δεινὰς, εἰ μὴ ἀρνοῖντο Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, καὶ βλασφημοῖεν, ἐκέλευσεν ἀπάγεσθαι. Anno demum Christi centesimo tricesimo quarto, Hadriani decimo octauo vertente, vt & Iudaïco termillesimo octingentesimo nonagesimo quarto, C. Iulio Seruilio, C. Vibio Iuuentio Vero Coss. vrbs *Bether* capta, & Iudæi ad internecionem deleti sunt. Eusebius in Chronico ad hunc annum Hadriani decimum octauum. *Bellum Judaïcum, quod in Palæstina gerebatur, finem accipit; rebus Iudæorum penitus oppressis: ex quo tempore etiam introëundi in Ierosolyma licentia ablata, primum Dei nutu,*

sicut Prophetæ vaticinati sunt, deinde Romanis interdictionibus. Idem Historia IV. cap. VI. ex Aristone Pellæo: ἀκμάσαντος δὲ τοῦ πολέμου, ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου τῆς ἡγεμονίας Ἀδριανοῦ, κατὰ Βήθηρα πόλιν, ἥτις ἦν ὀχυρωτάτη, τῶν Ἱεροσολύμων οὐ πόρρω σφόδρα διεστῶσα, τῆς τε ἔξωθεν πολιορκίας χρονίου γενομένης, λιμῷ τε καὶ δίψῃ τῶν νεωτεροποιῶν εἰς ἔσχατον ὀλέθρου περιελαθέντων, καὶ τοῦ τῆς ἀπονοίας αὐτοῖς αἰτίου τὴν ἀξίαν ἐκτίσαντος δίκην, τὸ πᾶν ἔθνος ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα γῆς πάμπαν ἐπιβαίνειν εἴργεται νόμου δόγματι καὶ διατάξεσιν Ἀδριανοῦ, ὡς ἂν μηδ᾽ ἐξ ἀπόπτου θεωροῖεν τὸ πατρῷον ἔδαφος, ἐγκελευσαμένου. Ex his Aristonis Pellæi verbis colligebat Vir Illustris in Animaduersionibus Eusebianis, hoc bellum profligatum fuisse circiter finem imperij Hadriani, & medium belli incidisse in annum decimum octauum Hadriani: Ego vero non video, cur non in interpretandis Aristonis Pellæi verbis ad Eusebium accedamus, & dicamus affecto Hadriani decimo octauo anno vrbem *Bether* captam esse; maxime cum paria faciat Iudæorum calculus, qui *minori* huic *Cochebæ* biennium cum mensibus sex tantum imputat: ואין זה נגד מאמר רז"ל שאמרו בסדר עולם פ' ל' שבן כוזיבא מלך שתי שנים ומחצה וכן אמרו בפרק חלק מפני שיש לומר שרז"ל כוונו על כוזיבא אחרון *Neque id contrarium est dicto Magistrorum nostrorum τῶν μακαριτῶν, qui dixerunt in Libro, cui titulus est* Series Mundi, *cap.* XXX. Filium Cozibæ *regnasse annos duos, menses sex, quomodo etiam habetur* Cod. סנהדרין *cap.* חלק XI. *propterea quod dicendum est, Magistros nostros* ἐπὶ

μαντεῖ̈ας *in animo habuisse loqui de minore Coziba:* Quod optime conuenit cum ijs, quæ iam ante diximus; cepit enim bellum cum imperio *minoris* huius *Cochebæ*, anno Hadriani sextodecimo, Christi centesimo tricesimo secundo; finem accepit vertente centesimo tricesimo quarto, τῦ τῆς ἀπονοίας αὐτῷ αἰτίου τὴν ἀξίαν ἐκτίσαντος δίκην, nempe iam ante cæsus fuerat à suis hic *minor Cochebas*, vt est in Gemara Codicis סנהדרן, cap. הלק XI. אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין כיון דחזיוה דלא מריח ודאין קטלוה *Dixit Magistris nostris* minor Cochebas, *Ego sum Messias: Illi responderunt, Scriptum est de Messia, Olfacit, & iudicat: Videamus num iste olfaciat & iudicet; Cùm autem vidissent non olfacere, neque iudicare, eum occiderunt.* Cùm autem capta est vrbs *Bether*, maxima Iudæorum strages est facta: ובימי רומולוס אשר גם הוא נקרא בשם זקני כוזיבא היה ההרג רב בביתר *In diebus Romuli, qui* Coziba *etiam dictus est de nomine aui, multa hominum millia cæsa sunt in vrbe Bether*: Atque ad hoc excidium referenda puto, quæ de misera sorte aut cæde tot millium hominum Iudæorum habentur apud B. Hieronymum, & Chronicon Alexandrinum, & iam ante descripsimus, cum de bello gesto à *maiore Cocheba* ageremus: ad illud enim tempus refert & initia Hadriani Auctor Chronici Alexandrini. Ad priorem Iudæorum cladem, acceptam anno Christi centesimo decimo nono, *maiore Cocheba* rerum apud illos potiente, refero B. Hieronymi verba Commentario in cap. IX. Danielis.

Et

Et quid dico de Christo occidendo, & populo penitus deserendo auxilio Dei: cùm ciuitatem & Sanctuarium dissipaturus sit populus Romanus, cum duce venturo Vespasiano? Quo mortuo transactis septem hebdomadis, id est, annis quadraginta nouem, Ælius Hadrianus, à quo postea de ruinis Hierusalem vrbs Ælia condita est, rebellantes Iudæos, Tinio Rufo Magistro exercitus pugnante, superauit. Gemina tamen hic est B. Hieronymi hallucinatio; vna est, quod dicat, hoc temporis Iudæos ab Hadriano superatos fuisse, *T. Annio* (ita rescribendum est) *Rufo Magistro exercitus pugnante.* Nam, vt iam ante diximus, *T. Annio Rufo pugnante,* ad internecionem vsque deleti sunt, anno Hadriani decimo octauo affecto, Christi Dionysiano centesimo tricesimo quarto vertente: Hic vero superati dicuntur, *transactis septem hebdomadis, id est, annis quadraginta nouem,* à morte Vespasiani, quæ est altera hallucinatio; nam *à morte Vespasiani* ineundus non est harum *septem hebdomadum,* id est, *annorum quadraginta nouem* numerus: Vespasianus quippe obijt octauo Kal. Iulias anni Dionysiani septuagesimi noni: adde *annos quadraginta nouem:* ergo anno Christi Dionysiano centesimo vicesimo octauo, Hadrianus, cuius annus vndecimus vertebat, Iudæos superauit. Sed id nemo veterum dixit, neque verum est: imo potius Hebræi, quorum sententiam breui hoc sermone perstringit B. Hieronymus, intelligunt hos *annos quadraginta nouem* ab excidio Templi: Excisum autem est Templum anno Christi Dionysiano septuagesimo: Adde *annos*

quadraginta nouem: Ergo anno, vt diximus, centeſimo decimo nono, *maiore Cocheba* Iudæorum Rege, ij debellati ſunt ab Hadriano. Sentētiam noſtram tuetur, quod ſequitur ibidem apud B. Hierónymum ex Hebræorum ſententia. *Tres autem anni & ſex menſes ſub Hadriano ſupputantur, quando Hieruſalem omnino ſubuerſa eſt: & Iudaorum gens cateruatim cæſa: ita vt Judæa quoque finibus pellerentur*, *quando* Cochebas *Iudaorum Dux oppreſſus eſt, & Hieruſalem vſque ad ſolum diruta eſt.* Nonnulla hic quoque ſunt ex hallucinatione, puta illud, *ita vt Judæa quoque finibus pellerentur:* hoc namque eſt vltimi illius belli, quod ſub Hadriano geſtū eſt, in caſu vrbis *Bether*; quod & idem Hieronymus in cap. VI. Eſaïæ teſtatur: *Denique poſt extremam vaſtitatem etiam Leges publicæ pependerunt, & prohibiti ſunt Iudæi terram, de qua eiecti fuerant, ingredi*: quod tamen de Hieroſolymis tantum ſcribit Pellæus Ariſto, cuius verba antea ex Euſebio deſcripſimus: Iuſtinus quoque Martyr, homo Palæſtinus, ſcribens paullo poſt belli illius exitum, Apologetico. καὶ ὅτι ἠρήμωτο Ἱερουσαλὴμ, ὡς προειρητο γενήσεσθαι, πεπεισμένοι ἐστέ. εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς ἐρημώσεως αὐτῆς, καὶ περί του μὴ ἐπιτραπήσεσθαι μηδένα αὐτῶν οἰκεῖν διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου οὕτως, &c. ὅτι δὲ φυλάσσεται ὑφ' ὑμῶν, ὅπως μηδεὶς ἐν αὐτῇ γένηται, καὶ θάνατος κατὰ τοῦ καταλαμβανομένου Ἰουδαίου εἰσιόντος ὥρισται, ἀκριβῶς ἐπίστασθε. Sed quod habet B. Hieronymus de tribus annis, menſibus ſex: *Tres autem anni, & ſex mènſes, ſub Hadriano ſupputantur*, manifeſto indicat agi de priori illo bello,

quo *maior Cochebas Iudæorum Dux oppressus est:* Nam anno centesimo sextodecimo Dionysiano bellum cepit, centesimo decimo nono sub Hadriano debellatum est. De hoc quoque bello agi probat, quod eo *Hierusalem vsque ad solum dirutam fuisse* scribit: Quanquam enim falsissima ista sint, vt probauit Illustris Heros in Eusebianis Animaduersionibus, tamen si *ab Hadriano Hierusalem omnino subuersa fuisset*, dicendum foret, subuersam fuisse priore isto bello, non posteriore: Priori quippe bello, Ἰουδαίων στασιασάντων ἦλθεν Ἀδριανὸς εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἔλαβε τοὺς Ἰουδαίους αἰχμαλώτους εἰς τὴν λεγομένην τερέβινθον, vt est in Chronico Alexandrino. Posteriori vero bello ad vrbem *Bether* pugnatum est, vt docet Eusebius Lib. IV. ex Aristone Pellæo: Vrbs quippe Hierosolymorum iam ante ab Hadriano instaurata posteriori bello causam dedit, vt docet Dio Lib. LXIX. ἐς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν αὐτοῦ ἀντὶ τῆς κατασκαφείσης οἰκίσαντος, ἣν καὶ Αἰλίαν Καπιτωλίναν ὠνόμασε, καὶ ἐς τὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τόπον, ναὸν τῷ Διὶ ἕτερον ἀντεγείραντος, πόλεμος οὔτε μικρὸς, οὔτ' ὀλιγοχρόνιος ἐκινήθη. Ἰουδαῖοι γὰρ, δεινόν τι ποιούμενοι τὸ ἀλλοφύλους τινὰς εἰς τὴν πόλιν σφῶν οἰκισθῆναι, καὶ τὸ ἱερὰ ἀλλότρια ἐν αὐτῇ ἱδρυθῆναι, &c. fuitque *colonia* Leg. I. §. VI. D. *de censibus*, quæ licet *ius Italicum non haberet*, id est, quando Diuus Hadrianus *Capitulenses* colonos fecit, non adiecerit, vt & *iuris Italici essent*, tamen, quemadmodum & Cæsariensibus in eadem Palæstina, & *tributum capitis remissum*, & *solum immune factum est* Leg. VIII. D. *eod.* Estque *colo-*

nia iſta *Ælia Capitolina* deducta anno altero poſtquam debellati fuerant Iudæi à Martio Turbone, id eſt, Dionyſiano centeſimo viceſimo, vt colliges ex his B. Hieronymi (quicquid alibi ex Euſebio ſcribat in Chronico) verbis, Epiſtola ad Dardanum extrema: *Ad extremum ſub Veſpaſiano & Tito vrbs capta, Templúmque ſubuerſum eſt. Deinde ciuitatis vſque ad Hadrianum Principem per* quinquaginta annos *manſere reliquiæ.* Templum ſubuerſum eſt anno Chriſti Dionyſiano ſeptuageſimo; adde *annos quinquaginta*: Ergo anno centeſimo viceſimo, vel centeſimo viceſimo primo colonia *Ælia capitolina* deducta eſt ab Hadriano, prudenti conſilio, vt ea ratione in officio contineret Iudæos, quos altero ante anno tumultuantes vndique compreſſerat, & grauiſſima clade per Martium Turbonem affecerat.

CAP. V.

Canon III. Arelatenſis Synodi illuſtratus: Clypei militum inſcripti Chriſti nomine, galeis crux *impoſita. B. Ambroſius illuſtratur è Codice Theodoſiano.* Comes Orientis *etiam aliquando* Magiſter militum per Orientem.

REfert Euſebius Lib. de Vita Conſtantini Magni IV. cap. XXI. Conſtantinum Magnum iuſſiſſe inſcribi militum ſuorum clypeis Chriſti nomen, & galeis imponi ſuperne crucem:

ἤδη δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὅπλων τὸ τοῦ σωτηρίου τροπαίου σύμβολον κατασημαίνεσθαι ἐποίει. Sed magis expresse Prudentius Lib. I. contra Symmachum:

Clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux *addita cristis.*

Faciunt autem ista ad præferendam lucem Canoni III. *Synodi Episcoporum, qui in ciuitate Arelatensium, apud Marinum Episcopum Ecclesiæ Catholicæ, temporibus Constantini Augusti, Volusiano & Anniano Coss. conuenerunt.* Canon est in hæc verba: *De his, qui arma proijciunt in pace, placuit abstineri eos à communione.* Annalium Ecclesiasticorum eruditissimus Conditor hos interpretatur, qui nulla persecutione vrgente, nimia quadam animi leuitate à fide exciderent. Sed bene est, quod nemini cordato persuasit Eminentissimus Cardinalis. Obseruat Binius in MS. codice peruetusto scribi, *in bello*, non autem, *in pace:* viderique magis consentaneum, tales tanquam desertores puniri. Verum nihil est, meo quidem iudicio, mutandum, sed tantum interpungendum post vocem *proijciunt*: itáque scribendum: *De his, qui arma proijciunt, in pace placuit abstineri eos à communione.* Scilicet, qui in pugna ignauè arma abiecerant sua, interdicebatur illis sacra communione, vbi, pace facta, nullum amplius vitæ discrimen adibant; nã quamdiu pugnandum erat, ὁ γὰρ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται, nullus dubito gratiam illis factam, atque instructos fuisse hoc viatico corporis sanguinisque Domini. Quare titulus ita videtur concipiendus vocibus transpositis: *Vt qui arma proiecerint, excom-*

municentur in pace. Cur autem istud institutum sit ab Arelatensium Patrum Synodo, dicendum est paucis, cum bono Deo. Qui arma abiecerat in bello, multabatur Romanorum Legibus: *Miles, qui in bello arma amisit, capite punitur: humane, militiam mutat* L. III. §. XIII. D. *de re militari*. Sed Arelatenses Patres multandos etiam censuerunt propria de causa, quæ est à Constantini instituto, de quo iam diximus; Quia igitur clypei militum erant inscripti *Christi* nomine, & galeis superne *crux* imposita, veneratione atque religione sacratissimi huius nominis ac signi tacti Arelatenses Patres, quasi piaculum aliquod contrahi putant, si clypei, quibus sacrosanctum *Christi* nomen inscriptum, si galeæ, quibus *crux* imposita esset, abijcerentur. Suum quoque idem Constantinus Magnus *Christi* nomine signauit labarum, διὰ τῶν πρώτων χαρακτήρων, χιαζομένου τοῦ Ρ κατὰ τὸ μεσαίτατον X, ☧ & *crucem* in hasta præferri voluit, teste Eusebio L. I. de Vita Constantini Magni, cap. XXV Quare pollutam crediderunt Iudæi Synagogam, cui labarum, *Christi* nomine & *cruce* sacratum signum, illatum esset. Obseruauit id B. Ambrosius, Epistola ad Theodosium Augustum, quæ est XXIX *Habebis, Imperator*, Comitem *præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic* labarum, *hoc est*, Christi sacratum nomine signum, *qui Synagogam instauret, quæ Christũ nesciat? Iube* labarum *Synagogæ inferri, videamus si non resistunt*. Atque ex his argumentabatur B. Ambrosius; Synagogam, quæ Christum nesciat, non esse

instaurandam, quod tamen fieri iusserat Imperator Theodosius suo Rescripto, cùm *Callinici* Synagoga incensa fuisset: nam *Callinici* fuisse Synagogam probant verba B. Ambrosij: *Quid igitur dignius, vt* Callinici *castri in parte aliqua ædificiorum incendium, an vrbis Romæ vindicandum existimaretur, si oporteret tamẽ?* De hoc autem Synagogæ incendio relatum fuerat ad Imperatorem Theodosium à *Comite Oriẽtis*; Rescripserat Theodosius Augustus vindicandum esse, & Synagogam exædificandam ab Episcopo. B. Ambrosius ibidem: *Relatum est à* Comite Orientis militarium partium *incensam esse Synagogam, idque auctore factum Episcopo: iussisti in ceteros vindicari, Synagogam ab ipso exædificari Episcopo.* Sed quid est, quod *Comitem Orientis* etiam dicat B. Ambrosius esse *militarium partium?* Ciuilis enim erat Magistratus *Comes Orientis*, quem ita describit Zosimus Lib. V. ὃ δὲ Κόμητα τῆς Ἑῴας πεποίηκεν. αὕτη δὲ ἡ ἀρχὴ βούλεται τὸ περιβεβλημένον αὐτῆς ἐφεστάναι πᾶσι τοῖς τῆς Ἑῴας ἐπαρχίας ἰθύνουσι, καὶ ἐπὶ τοῖς οὐ κατὰ τὸ δέον περιπλομένοις εὐθύνων. *Sedet in Antiochena,* inquit Scholion in Nouellam XVII. Iuliani Antecessoris, *& habet sub se multas Prouincias.* Prouincias has recenset Notitia Imperij *Sub dispositione Viri Spectabilis* Comitis Orientis, *Prouinciæ infra scriptæ:*

Palæstina.	*Phœnice.*	*Syria.*
Cyprus.	*Palæstina secunda.*	*Palæstina Salutaris.*
Phœnice Libani.	*Eufratensis.*	*Syria Salutaris.*
Osrhoëna.	*Mesopotamia.*	*Cilicia secunda.*
Cilicia.	*Isauria.*	*Arabia.*

At vero *Milites* erant *sub dispositione Viri Illustris Magistri Militum per Orientem.* Sunt igitur distincti hi Magistratus, *Comes Orientis,* atque *Magister Militum per Orientem:* Verum aliquando vtraque in eundem potestas confertur, quod accidit hoc ipso tempore, quo B. Ambrosius Epistolam hanc ad Imperatorem Theodosium scripsit, vt liquido probabimus cum bono Deo. *Comes Orientis* retulit ad Imperatorem Theodosium de incensa Synagoga Iudæorum *Callinici*, quod est in *Osrhoëna* castrum, vt è B. Ambrosio constat, itaque vindicandum in incendiarios istos esse rescripsit Imperator Theodosius. Ad *Comitem* quoque *Orientis*, sed & eundem *Magistrum Militum per Orientem* rescribit Imperator Theodosius de cohibendis congrua seueritate iis, qui Synagogas destruunt, vt habes L. VIII. Cod. Th. *De Iud. Cælic. & Samarit.*

Impp. Theodosius, Arcadius, & Honorius AAA. Addeo Comiti & Magistro vtriusque militiæ per Orientem.

Iudæorum sectam nulla Lege prohibitam satis constat. Vnde grauiter commouemur interdictos quibusdam locis eorum fuisse conuentus. Sublimis igitur magnitudo tua hac iussione suscepta nimietatem eorum, qui sub Christianæ religionis nomine inlicita quæque præsumunt, & destruere Synagogas adque expoliare conantur, congrua seueritate cohibebit. Dat. III. Kalend. Decembr. Const. Theodosio A. III. & Abundantio Coss.

Fatale istud autem fuit, vt Theodosio imperante, Synagogas Iudæorum destruerent Christiani, Christianus aduocatus apud Imperatorem super-

esset

ſet Ambroſius: en tibi exemplum apud Cedrenum in rebus geſtis Theodoſij Magni, pag. 268. ἐν Μεδιολάνῳ ὑπάρχοντος τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Ἰουδαῖοι, ἐκ προστάξεως Ὀνωράτου ἐπάρχου συναγωγὴν ἐν τῷ Χαλκοπρατέου πόλιν ταλαντῶν εἰργάσαντο. τῶν δὲ Χριστιανῶν δυσφημούντων κατὰ τοῦ ἐπάρχου, αὐτὸ οὐ προσέσχεν. οἱ γὰρ Ἕλλην. πῦρ ἔσω ἐμβαλόντος νυκτὸς, ταύτην κατέκαυσαν. γράφει τοῦτο ὁ ἔπαρχος πρὸς Θεοδόσιον, ἐγκαλῶν τοῖς πολίταις. ὁ δὲ ὁρίζει ζημίαν ἀποστῆναι τοὺς τοῦτο δρασαμένους, καὶ κτισθῆναι τὴν συναγωγήν. προσφεύγουσιν οἱ πολῖται πρὸς τὸν μέγαν Ἀμβρόσιον. ὁ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων ἐνστάσης, καὶ τοῦ βασιλέως εἴσοδον ποιήσασθαι μέλλοντος, δημηγορεῖ ὁ μέγας Ἀμβρόσιος ὀλίγα μὲν περὶ τῆς ἑορτῆς, τὰ πλεῖω δὲ τοῦ βασιλέως καταπτόμενος σφοδρῶς, φάσκων οὕτως ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ. οὐκ ἐγώ σε ποιμένα ὄντα προβάτων ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβον, καὶ τοῦ λαοῦ μου ποιμένα καὶ βασιλέα κατέστησα; οὐκ ἐγώ σου τὴν κεφαλὴν αὐχμῶσαν καὶ φθειριῶσαν, χρυσῷ στεφάνῳ κατεκαλλώπισα, καὶ ταινίᾳ χρυσοπορφύρῳ ἐκόσμησα; καὶ ἵνα τί τοὺς σφαγέας τοῦ υἱοῦ μου προσκειτέον ἄγεις; καὶ τὸν ἐμὸν λαὸν καταπτύχεις, ποινηλατῶν τὴν κληρονομίαν μου; καὶ ὁ βασιλεύς. τί ποιεῖς ἐπίσκοπε; τὴν ἑορτὴν καταλιπών, ὅλην, ἐπ' ἐμὲ τὴν δημηγορίαν ἐξήρτησας; καὶ ὁ Ἀμβρόσιος· οὐ κατὰ σοῦ βασιλεῦ, ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ. τί γὰρ ἔσται Χριστιανοῖς ἄλλο δεινότερον, ἵνα καὶ ἰουδαϊκὰς συναγωγὰς ἀνοικοδομήσωσι; καὶ ὁ βασιλεύς· καὶ δίκαιόν ἐστιν, ἵνα ὃ ἐὰν δόξῃ δήμῳ ἀτάκτῳ ἐπὶ βασιλικῇ πόλει κατεργάζηται; καὶ ὁ Ἀμβρόσιος· καὶ τοῦτο δίκαιόν ἐστι, βασιλέων εὐσεβέστατε, ἵν' ἐπὶ πόλεως βασιλευούσης Ἰουδαῖοι βλασφήμους ᾠδὰς ἀναπέμπωσι; μὴ τοῦτο

σοιχήσης βασιλέων πολυάριςε, αἱ γὰρ ἐκείνων εὐχαὶ βλασφημίαι καὶ ὕβρεις καὶ ἀῤῥητολογίαι τυγχάνουσι. καὶ ταῦτα λέγοντος Ἀμβροσίου, ἀφῆκεν ὁ βασιλεὺς τὸ ἐπιτίμιον, νόμον ἐκθέμενος, μὴ ἔχειν Ἰουδαίους ἐν Βυζαντίῳ συναγωγὴν, μήτε τολμᾶν δημοσίᾳ προσεύχεσθαι.

Ergo *Comes* ille *Orientis*, de quo B. Ambroſius, *Addeus* eſt, qui etiam eodem tempore fuit *Magiſter Militum per Orientem*, ad quem extat Reſcriptum hoc Imperatoris Theodoſij: Nam de eodem Synagoga incenſa atque deſtructa agi, cùm ab Ambroſio, tum ab Imperatore Theodoſio in hoc Reſcripto; veriſimile mihi videtur; quanquam enim pars illa Reſcripti Imperatorij, qua iubebatur, *Synagogam ab ipſo*, quo auctore incenſam fuiſſe vulgo ferebatur, *exædificari Epiſcopo*, non extet in Lege iam ante à nobis deſcripta, nihil intereſt, neque certe debuit referri in hunc Codicem, ſiue quia priuatim iſtud erat in hunc Epiſcopum conſtitutũ, quod ius in omnes non faciebat, ſiue etiã quia id B. Ambroſij interceſſione remiſſum fuerat, quemadmodum ſperat reuocatum iri B. Ambroſius his Epiſtolæ verbis: *Eſto tamen, nemo Epiſcopum ad hoc munus conueniat: Rogaui enim clementiam tuam: & licet ipſe hoc reuocatum adhuc non legerim, reuocatum tamen conſtituamus.* At vero cùm apud B. Ambroſium, tum in Reſcripto Codicis Theodoſiani legitur de animaduertendis iis, qui Synagogam incenderint, atque deſtruxerint, quod ius facit, & quidem publicum: Non igitur ſine cauſa ſcripſit B. Ambroſius, *relatum fuiſſe à Comite Orientis militarium partium*, rela-

tum quippe eſt ab *Addeo*, qui non tantum *Comes Orientis* erat, ſed etiam *Magiſter Militum per Orientem:* Quare etiam puto excidiſſe literam M ex Ambroſij codicibus: *Relatum eſt à Comite Orientis M.* (id eſt, *Magiſtro*) *militarium partium.* Eſt igitur hæc Epiſtola à B. Ambroſio ſcripta, ineunte anno Chriſti Dionyſiano tercentesimo nonageſimo quarto: nam anno præcedenti a. d. III. Kal. Decembreis reſcripſit Imperator Theodoſius *Addeo Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ per Orientem.* Quis autem fuerit is Epiſcopus, quo auctore incenſa eſt Synagoga Iudæorum *Callinici*, dicere non poſſumus, neque enim diuinare mihi magnus dedit Apollo: Scimus tamen *Callinicum* ſuum habuiſſe Epiſcopum: En tibi in Epiſtola Epiſcoporum *Oſroënæ* Prouinciæ ad Leonem Imperatorem, quæ legitur Parte III. Actorum Concilij Chalcedonenſis in editione Romana, qua vtor, ſubſcribit *Damianus Epiſcopus Callinici*; qui etiam in Latino Indice ſubſcribit Chalcedonenſi ipſi Concilio, *Damiano Callinicopolis.* In ea vrbe excubabant Equites Promoti Illyricani. Notitia Imperij. *Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Ducis Oſroënæ, Equites Promoti Illiricani, Callinico.*

χοσπέντε· οὔτε δὲ Αναγνώστην ἐλάττονα τῶν ὀκτὼ καὶ δέκα ἐνιαυτῶν. In Nomocanone Photij, Titulo I. cap. XXVIII. ita legitur: ἡ μὲν τοι Βα. διάταξις τοῦ Α^{ου} τίτλου τῶν Νεαρῶν οὐ θέλει Διακόνισσαν Εκκλησίας γίνεσθαι πεντήκοντα ἐνιαυτῶν ἧττονα. ἡ αὐτὴ δὲ διάταξις φησὶ τὸν χειροτονούμενον Πρεσβύτερον μὴ ὀφείλειν εἶναι ἧττονα τῶν Λ ἐτῶν· καὶ ΚΕ τὸν Διάκονον, τὸν δὲ Αναγνώστην Κ. καὶ τὸν Επίσκοπον ΛΕ. Eſt autem eadem Nouella, vt è Balſamone ad hunc locum liquet: ἡ Β^{α} διάταξις τοῦ Α^{ου} τίτλου τῶν Νεαρῶν ἐστι Νεαρὰ Ιουστινιάνειος ΡΚΓ. κεῖται δὲ ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν Γ^{ῳ}, τίτ. Α^{ῳ}., κεφ. ΚΘ^{ῳ}, ἔχοντι οὕτως, Διακόνισσαν δὲ ἐν ἁγίᾳ Εκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶν ἐνιαυτῶν Μ, ἢ εἰς δεύτερον ἦλθε γάμον. ὡσαύτως φησὶ τοῦ αὐτοῦ τίτλου κεφ. ΚΗ^{ου}, μέρος ὂν τῆς αὐτῆς Νεαρᾶς, τοῦτο, Πρεσβύτερον δὲ ἐλάττονα τῶν Λ ἐνιαυτῶν γίνεσθαι, οὐκ ἐπιτρέπομεν· ἀλλὰ οὐδὲ Διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον ἧττονα τῶν ΚΕ ἐνιαυτῶν· οὔτε Αναγνώστην ἐλάττονα τῶν ΙΗ ἐνιαυτῶν. Ergo habes in hac Nouella, vt vulgo editur, & vt eſt relata in Libros Baſilicon, *Lectorem* ordinari *annos* natum *octodecim*: Photij codex repræſentat *annos* natum *viginti*. Diximus tamen, ex hac Nouella Iuſtiniani ordinari potuiſſe *Lectorem* natum *annos octo*, quod iam eſt, cum bono Deo, probandum: id ab ipſo docemur Balſamone, qui verbis iam laudatis iſta immediate ſubiicit: πάλιν γίνωσκε ὅτι ἡ μὲν Νεαρὰ Ιουστινιανοῦ εἰς πλάτος διεισκομένη, λέγει γίνεσθαι Αναγνώστην τὸν ὄντα χρόνων Η. καὶ Επίσκοπον

τὸν ὄντα χρόνων Λε. καθὼς τοῦτο φησὶ καὶ τὸ παρὸν βιβλίον. ἐν δὲ τῇ Ανακαθάρσει ὁ μὲν χρόνος τοῦ Επισκόπου παρελείφθη τελείως, ὁ δὲ χρόνος τοῦ Αναγνώστου ἐπλεόνασεν. ἀντὶ γὰρ Η χρόνων, ΙΗ χρόνων εἶναι φησὶ τὸν Αναγνώστην. ὀφέλλεις οὖν προσέχειν πλέον τοῖς γεγραμμένοις ἐν τοῖς Βασιλικοῖς παρὰ τοῖς περιεχομένοις ἐν τοῖς βιβλίοις τοῖς ἐνεργοῦσι περὶ τῆς Ανακαθάρσεως καὶ σχολάζουσιν. Quibus è verbis obſerua, primo, nos habere, ſaltem quod ad hoc de ætate Clericorum argumentum pertinet, Nouellam Iuſtiniani CXXIII. vt in Baſilicon Codicem fuit relata, non autem ab ipſa Iuſtiniani manu: Nam & repurgata eſt; ac præterea in ſynopſim contracta: Opponit quippe Balſamo τὴν Νεαρὰν Ιουστινιανοῦ εἰς πλάτος διειλημμένην eidem in codicem Baſilicon relatæ μετὰ τῆς Ανακαθάρσεως: adde & in ſynopſim contractæ, nam τὸ πλάτος τῇ συνόψει opponitur, vt apud Pſellum primis Legum Synopſeos verſibus:

Πολὺ καὶ δυσθεώρητον, τὸ μάθημα τοῦ νόμου,
Εν πλάτει δυσπερίληπτον, ἀσαφὲς ἐν συνόψει.

Et certe nihil habet vulgata huius Nouellæ editio de Epiſcopi ætate, quia ἐν τῇ Ανακαθάρσει ὁ χρόνος τοῦ Επισκόπου παρελείφθη τελείως. cuius rei cauſa eſt, quia Nouella CXXXVII, Iuſtiniani, quod quidem ætatem Epiſcopi ſpectat, abrogat Nouellam CXXIII. Epiſcopum namque ordinari præcipit eum, qui annum exceſſerit triceſimum: εἰδότας αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως, καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος εἶναι, τοὺς ἐπιλέξοιντο Επισκόπους. Relata autem eſt hæc Nouellæ pars in Librum

Baſilicon III. Tit. 1. cap. VIII. vt docet ibidem Balſamo: Quod vero ætatis *Lectoris* erat, immutatum eſt; nam *decennium* eſt additum, cùm Iuſtiniani Nouella εἰς πλάτος διεσκοπημένη permittat *Lectorem* ordinari *annos* natum *octo*: γίνεσθαι Αναγνώστην τὸν ὄντα χρόνων Η, quomodo legendum eſt apud Photium, vt innuit Balſamo: καθὼς τοῦτο φησὶ καὶ ὁ παρὼν βιβλίον: & certe facilis lapſus τοῦ H in ὁ K. Legit quoque *octo annos* in hac ipſa Nouella Iuſtiniani CXXIII. & in Libris Baſilicon, Euſtathius περὶ χρονικῶν διαστημάτων, titulo περὶ Η χρόνων, *de annis octo*. ὁ Αναγνώστης ἐλάττων ὢν τῶν Η χρόνων, οὐ χειροτονεῖται· ὡς Νεαρὰ ΡΚΓ, κεφαλ. Κ. τῶν δὲ Βασιλικῶν βιβλ. Γ. Τιτ. Α. κεφαλ. ς. Nam Photius ante edita à Conſtantino Porphyrogeneta Baſilica repetitæ prælectionis ſcripſit, vt habet Balſamo in ſua ad Nomocanonem Præfatione: καὶ τὰ μὲν ἐν τούτοις, Photij Nomocanone, πάντα νόμιμα καὶ ἐνεργοῦντα παραδηλῶσαι, τὰ δὲ σχολάσαντα καὶ μὴ δεχθέντα κατὰ τὴν τελευταίαν Ανακάθαρσιν τῶν νόμων τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, αὖθις διαδιδάξαι, ὡς ἂν μήποτε ἐντυγχάνοντες τούτοις, καὶ τὰ ἀπρακτήσαντα νόμιμα ὡς ἐνεργοῦντα καὶ ἔμπρακτα δέχωνται. & paullo poſt: καὶ πρῶτα μὲν τὰ ἐν τοῖς εἰρημένοις δίχα πρὸς τοῖς τέσσαρσι τίτλοις συγγραφέντα νόμιμα παρὰ τοῦ Πατριάρχου τοῦ σοφωτάτου ὁ Νομοκάνονος πρὸ τῆς τῶν νόμων Ανακαθάρσεως, ὡς εἴρηται, κατασκευασάμενοι, εἰς δύο αὐτὰ διείλομεν, καὶ ἐσαφηνίσαμεν ποῖα ἐξ αὐτῶν ἐνεργοῦντά εἰσιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ἐδάφεσι τῶν ἑξήκοντα νομίμων βιβλίων κείμενα, καὶ τίνα τελείως, ὡς μὴ δεχθέντα

ἐν τῇ Ἀνακαθάρσει, ἠπερεξέκτισαν. εἶτα παρεδηλώσαμεν τινὰ ἐκ τούτων ἐν τοῖς πεντήκοντα βιβλίοις τῶν διγέστων, καὶ τοῖς IB βιβλίοις τῶν κωδίκων περὶ τούτου κείμενα· ἄρτι ἐν ποίοις βιβλίοις καὶ τίτλοις τῶν Βασιλικῶν κατεστρωμένα εὑρίσκονται. ὡσαύτως καὶ τὰ ἀπὸ τῶν Ἰουστινιανείων Νεαρῶν μὴ δεχθέντα ἐν τῇ Ἀνακαθάρσει, καὶ παρὰ τοῦ Πατριάρχου ὡς ἐνεργοῦντα καταγραφέντα ὡς πέτραι σκανδάλου περιειλόμενα. Nempe, quod etiam adnotauit maximus Iurisconsultorum in Obseruationum Libris, Leo Philosophus promulgauit Basilicorum Libros sexaginta, vt Harmenopulus scribit, & Balsamo in versibus Heroïcis aperte testatur, in quos coniecerat Constitutiones Imperatorum, & Iustiniani Nouellas, in epitome quidem, sed vt erant à Iustiniani manu. Hanc Basilicorum editionem vidit & expressit Photius Patriarcha in Nomocanone: secutus quoque Eustathius Antecessor, vt ex his, quæ de eius Libro descripsimus, constat: Leonem Philosophum excepit Constantinus Porphyrogeneta, patrem filius, qui Basilica repetitæ prælectionis edidit, id est, vt Balsamo docet. τὴν πλατείαν Ἀνακάθαρσιν τῶν νόμων, qua editione non tantum repurgati sunt Basilicorum Libri, multaque ex iis sublata, aut correcta, sed etiam ordo ipse immutatus est: Nam ecce, quæ de Clericorum ætate habet Nouella Iustiniani CXXIII leguntur L. Basilicorum III. Tit. I. cap. XXVIII. è Basilicis repetitæ prælectionis Constantini Porphyrogenetæ. Balsamo verbis iam semel laudatis· ὡσαύτως φησὶ τοῦ αὐτοῦ τίτλου κεφ. ΚΗ, μέρος ὂν τῆς αὐτῆς Νεαρᾶς, ταῦτα,

Πρεσβύτερον

πρεσβύτερον δὲ ἐλάττονα τῶν Λ ἐνιαυτῶν γίνεσθαι, οὐκ ἐπιτρέπομεν, ἀλλ' οὐδὲ Διάκονον ἢ Ὑποδιάκονον ἥττονα τῶν ΚΕ ἐνιαυτῶν, οὔτε Αναγνώστην ἐλάττονα τῶν ΙΗ ἐνιαυτῶν. At vero in priori editione Basilicorum à Leone Philosopho procurata, eadem, vt ediderat Iustinianus, referuntur L. III. Basilicorum, Titulo I. cap. VI. Habes apud Eustathium, qui hanc editionem secutus est; cuius verba hic iterum merentur à nobis adscribi: ὁ Αναγνώστης ἐλάττων ὢν τῶν ὀκτὼ χρόνων, οὐ χειροτονεῖται· ὡς Νεαρὰ ΡΚΓ, κεφ Κ. τῶν δὲ Βασιλικῶν βιβ. Γ. τίτ. Α. κεφ. ϛ. Sed de his satis, ad *Lectorum* ætatem redeamus. Constitutione igitur Nouella CXXIII. Iustiniani, *Lectores* poterant ordinari, qui nati tantum essent *annos octo*: legere quippe iam sciebant, cùm, vt plurimum septennes pueri literatoribus instituendi darentur: Constantinus vero Porphyrogeneta ἐν τῇ τῶν Βασιλικῶν Ανακαθάρσει, *Lectorum* ætatem definiuit *anno decimo octauo*. Sed quidquid definiuerit Iustinianus, aut immutauerit Constantinus Porphyrogeneta, sæpius tamen *Lectores* ordinabantur *annos* nati *sex* tantum, *tres* etiam aliquando. Memorat id alterum Scholion ad laudatum è Nomocanone Photij locum: ὃ δὲ περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ χρόνου τῶν Αναγνωστῶν, ὅπως οὐκ ἐνεργεῖ, ἀγνοῶ. τοῦ γὰρ νόμου λέγοντος ΙΗ χρόνων ὀφείλειν εἶναι τὸν Αναγνώστην, σήμερον σφραγίζονται Αναγνῶσται Κληρικοὶ ἑξαετεῖς, ἔστι δ' ὅτι καὶ τριετεῖς. Quod sane non erat ferendum: nam saltem omnino necesse erat, vt bene legeret, qui *Lector* ordinabatur: Adde quod priori-

bus ſeculis inſtitutum erat, vt ingenij ſui, fidei, atque vitæ morumque integritatis ſpecimen edidiſſet futurus *Lector*, de eius quippe ordinatione ita ſtatuunt Carthaginenſes Patres: *Lector, cùm ordinatur, faciat de illo verbum Epiſcopus ad plebem, indicans eiuſdem fidem, ac vitam, atque ingenium: poſthac ſpectante plebe tradat ei codicem, in quo lecturus eſt, dicens,* ACCIPE. ET. ESTO. RELATOR. VERBI. DEI. HABITVRVS. SI. FIDELITER. ET. VTILITER. IMPLEVERIS. OFFICIVM. TVVM. PARTEM. CVM. EIS. QVI. VERBVM. DEI. MINISTRAVERVNT. Quare, cùm iam ad annos pubertatis perueniſſent, aut etiam paullo ante pubertatem, *Lectores* olim ordinabantur: ita Iulianus, qui Imperator leuatus à fide Chriſtiana defecit, *Lector* ordinatus eſt. Theodoritus L. III. cap. II. καὶ τοῦ τῶν Ἀναγνωστῶν ἠξιώθη Iulianus χοροῦ, καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἐν ταῖς Ἐκκλησιαστικοῖς συλλόγοις ὑπανεγίνωσκε τῷ λαῷ. Sozomenus item L. V. cap. II. de Iuliano agens: ὡς καὶ κλήρῳ ἐγκαταλεγῆναι, καὶ ὑπαναγινώσκειν τῷ λαῷ τὰς ἐκκλησιαστικὰς βίβλους. Eſt autem *Lector* ordinatus, *annos*, vt, qui plures referunt, obſeruant, natus *ſedecim*: alij paullo minorem faciunt. Vetus Epigramma Brixiæ, ad S. Fauſtinum, de Proculo.

ATTIO. PROCVLO.
LECTORI. FILIO DVLCIS
SIMO. QVI. VIXIT. ANN. XVIII.
M. VIII. D. VII. FABIA. SECVN

DA. CONTRA. VOTVM. MENSAM. POSVIT.

B. M.

Quod hinc probare contendit Vir Clarissimus, ætatem *Lectorum* definitam fuisse *anno decimo octauo*, etiam ante τὴν Αναγνώστων Nouellæ Iustiniani CXXIII. vereor ne frustra sit: Neque enim vllo argumento probat, recenter ad *Lectoris* munus lectum fuisse, & post *annum decimum octauum*: suspicor potius ante hunc annum ordinatum fuisse. Quod ad *Diaconissarum* ætatem attinet, extat Imperatoris Valentiniani Constitutio, L. VIII. *C. de Episcopis.*

Impp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius, AAA. Tatiano P. P.

Nulla, nisi emensis quinquaginta *annis, secundum praeceptum Apostoli, ad* Diaconissarum *consortium transferatur. Dat. XI.* Kalend. *Iul. Mediolani, Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss.*

Atqui præceptum Apostoli est, de *annis sexaginta*, χήρα καταλεγέσθω, μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα. I. Timoth. V. 9. Neque aliter olim Imperator Valentinianus, vt habes Leg. XXVII. Cod. Theod. *eod.*

Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius, AAA. Tatiano PF. P.

Nulla, nisi emensis sexaginta *annis, cui votiua domi proles sit: secundum praeceptum Apostoli, ad* Diaconissarum *consortium transferatur. Dat. XI.* Kal. *Iul. Med. Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss.*

Sed mutauit, quia Synodi Chalcedonensis Canon XV. ad *Diaconissarum* consortiam transfert eam, quæ *quadraginta* sit *annorum* : Διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα. Idem quoque definiuit Synodus Constantinopolitana in Trullo, Canone XIV. At vero Iustinianus ibat medius inter præceptum Apostoli, & Canonem Chalcedonensem, atque Trullanum, quando hunc suum Codicem instaurauit : Nam anni sequentis est, id est, *Belisario V. C. Cos.* XVIII. *Kalend. Aprileis*, Nouella VI. cap. VI. περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι Διακόνους μὴ πεντήκοντα ἔτος ἀγούσας. Verba Iustiniani sunt : καὶ ἀμφοὶ τοὺς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς, κατὰ τοὺς θείους κανόνας, ἀγούσας. Sed imprudentes Iureconsulti, quorum opera vsus est Iustinianus in faciendo atque emendando suo Codice non expunxerunt è Constitutione Valentiniani, τὸ, *secundum præceptum Apostoli*; vnde etiam in Nouella habes, κατὰ τοὺς θείους κανόνας, cùm tamen Canon Apostolicus annum *sexagesimum* definiat : bene tamen, quod ista induxerunt è Constitutione Valentiniani, *cui votiua domi proles sit*, quod Græce dixit Apostolus, ἐτεκνοτρόφησε. Nam Apostolus de *viduis* tantum agit, quæ solæ ætate iam prouecta ad hoc ministerium deputabantur : At vero Iustiniani seculo, & paullo ante, etiam *virgines* ad *Diaconissarum* consortium transferebantur : Græci obseruant ad Canonem XV. Synodi Chalcedonensis: ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων χήρα μὴ καταλεγέσθω, φησὶν, ἐλάττων Ξ ἐτῶν. διὰ τί οὖν

οὕτως διαταξαμένου τοῦ Παύλου, ἡ Σύνοδος αὕτη πεντήκοντα ἐτῶν εἶναι τὴν χειροτονουμένην εἰς Διακόνισσαν διετυπώσατο; φασὶν οὖν, ὅτι ὁ μὲν Ἀπόστολος περὶ χηρῶν διωρίσατο. ἡ δὲ σύνοδος αὕτη περὶ παρθένων. Postea Iustinianus annum definiuit *quadragesimum* Nouella CXXIII. cap. XIII. Διακόνισσαν δὲ ἐν ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶ τῶν Μ ἐτῶν.

CAP. VII.

B. Asterius quando Homiliam IV. *habuerit. Quando habitus sit à B. Augustino Sermo* IV. *eorum, quos edidit V. C. Sirmundus. de Gladiatorio munere, &* Kalendario *edito ab A. V. Heruuarto. XX. Martyres Hipponenses non ijdem cum XX. Tarsensibus. Titulus Epistolæ Constantinianæ apud Eusebium emendatur.*

Coniiciemus in hoc miscellum caput, quicquid vltro se primum offeret: Extant aliquot B. Asterij Amaseæ Episcopi Homiliæ, quas Latine vertit V. C. Philippus Rubenius, publici vero iuris fecit eruditissimus Brantius: Eum Asterium Iuliani Imperatoris σύγχρονον, aut eius ætati supparem fuisse probat Brantius ex Homilia III. Sed licet paullo exactius tempus circumscribere ex Homilia IV. ποῦ οἱ ὕπατοι, τοὺς χθὲς καὶ πρώην ἀοίδιμοι. οὐχ ὁ μὲν, ὡς οἱ κακοῦργοι, τῆς κεφαλῆς ἀπετμήθη, πλήθους ὁπλιτεύοντος ἀθρόα κινήσει περιπεσών· ἐπομπεύθη δὲ μετὰ θάνατον μᾶλλον, ἢ ὅτε φερόμενος.

ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐγκαυχεία τοῦ ἀξιώματος; *Rufinum* hic intelligit, qui Arcadio iterum Consuli collega fuit, Indictione V. anno Christi Dionysiano tercentesimo nonagesimo secundo, estque cæsus Indictione VIII. Olybrio, & Probino Coss. anno Christi Dionysiano tercentesimo nonagesimo quinto. Marcellinus Comes in Chronico ad hunc annum: *Porro detecto dolo suo* Rufinus *ab Italicis militibus olim cum Gaïna Comite Arcadio missis, ante portam Vrbis merito trucidatus est. Caput eius manusque dextra per totam Constantinopolim demonstrata.* Quæ verba vicem sunt Commentariorum B. Asterio, eique clarissimam præferunt facem. Sed habitam fuisse à B. Asterio hanc concionem in Kalendas Ianuarias anni Dionysiani quadringentesimi, qui Consules habuit Stiliconem & Aurelianum certo euincit, quod dixit B. Asterius de Consule, qui anno proxime præterito ante quam hæc pro concione diceret B. Asterius, Fastos signauerat: ὁ δὲ τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ πῶς ἐφρόντισεν μείζονα τῶν Γιγάντων, γυναιξὶν ὢν καὶ ἀνδράσιν ἀμφισβητήσιμος; ῥάβδους κρείων φυγών, ῥάβδων Ὑπατικῶν ἐπεθύμησεν· ἐκτήσατο μὲν, ὅσον οὐδὲ εἰπεῖν εὔκολον· ἐτάφη δὲ ἐν τοσαύτῃ, ὅσης ὁ ἐλεήσας μετέδωκεν. Manifesto ista indicant *Eutropium* Eunuchum, qui cum Manlio Theodoro Consul fuit anno Christi Dionysiano tercentesimo nonagesimo nono. Dixit enim B. Asterius, γυναιξὶν ὢν καὶ ἀνδράσιν ἀμφισβητήσιμος; quia *Eunuchus* erat: Seruitutem quoque seruiisse indicat,

ῥάβδοις κυρίων φυγὼν, ῥαβδῶν Ὑπατικῶν ἐπεθύμησεν. quod *Eutropio* quoque obiicit Claudianus L. II. in Eutropium, Prologo:

> *Qui modo sublimes rerum flectebat habenas*
> *Patricius, rursus verbera nota timet.*

Quod de eius diuitiis obseruauit Asterius, ἐκτήσατο γῆν, ὅσην οὐδὲ εἰπεῖν εὔκολον, narrant alij: Marcellinus Comes ad Indictionem IX. Arcadio IV. & Honorio III. Coss. *Eutropius sacri palatij cubicularius omnes opes arripuit, auaritiamque transgressus est.* Paullo ante apud Asterium legitur de quodam Consule, quem non clare designat: ἄλλος δὲ μετὰ στρατηγίας τῆς αὐτῆς ταύτης (Ὑπατικῆς) ἐπιτυχὼν τιμῆς, κακῶς ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης ἀπώλετο, φεύγων τῆς καταδίκης τὴν τιμωρίαν, εἶτα ταῖς ψάμμοις ἐντελευτήσας. Vnus est ex iis hic Consul, quos *Eutropius* pessumdedit, de quo Claudianus L. I.

> *Qui nihil optasset plus libertate mereri,*
> *Iam iam dissimulat dominos, alteque tumescunt*
> *Seruiles animi: procerum squalore repletus*
> *Carcer, & exulibus Meroë, campique gemiscunt*
> *Æthiopum: pœnis hominum plaga personat ardens:*
> *Marmaricus claris violatur cædibus Ammon.*

Sed quid tricamur? Consul hic est *Timasius*, qui

anno Christi Dionysiano tercentesimo octagesimo nono, Indictione II. cum Promoto Consul fuit, vt habes apud Marcellinum Comitem, idemque exercitus duxit, vt habet Asterius, cui plane concinit Sozomenus Historia VIII. cap. VII. de Eutropio loquens: τὸν Τιμάσιον Στρατηγὸν δυνατὸν καὶ φοβερώτατον γενόμενον εἰς τὴν κατ᾽ Αἴγυπτον Ὄασιν ἀϊδίῳ φυγῇ ἐξημίωσε τυραννίδος ἐπαγαγὼν αἰτίαν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἢ δίψῃ πιεζόμενος, ὥς τινος ἐπυθόμην, ἢ δεδιὼς μή τι χεῖρον ὑπομείνῃ, ἐν τοῖς αὐτόθι ψάμμοις εἰλώμενος εὑρέθη νεκρός. Nullo alia commentario opus est ad lucem eorum, quæ dixit B. Asterius. Edidit Vir Clarissimus Iacobus Sirmundus Sermones aliquot B. Augustini, inter quos quartus hunc præfert titulum: *Habitus in Basilica Restituta die munerum. De versu Psalmi* L. *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco.* Eius autem hoc est initium. *Cantantes Dominum rogauimus, vt auertat faciem suam à peccatis nostris, & omnia facinora nostra deleat. Sed animaduertere potestis, fratres, quod in eodem Psalmo audierimus: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum ante me est semper.* Habemus in sequentibus; vnde inuestigetur annus, quo hic sermo est habitus. *Terræ motus magni de Orientalibus nuntiantur, nonnullæ magnæ repentinis collapsæ sunt ciuitates. Territi apud Hierosolymam qui inerant Iudæi, pagani, catechumeni., omnes sunt baptizati. Dicuntur forte baptizati septem millia hominum. Signum Christi in vestibus Iudæorum baptizatorũ apparuit.*

Relatu

Relatu fratrum fidelium conſtantiſſimo iſta nuntiantur. Habuit igitur hunc Sermonem B. Auguſtinus Carthagine, *in baſilica Reſtituta*, anno Chriſti Dionyſiano quadringenteſimo decimo nono extremo, Monaxio & Plinta Coſſ. quo anno terrà mouit motu illo, cuius meminit Vir ſanctiſſimus. Marcellinus Comes:

I N D. II. *Monaxio & Plinta Coſſ.*

Multæ Palæſtinæ ciuitates villæque terræmotu collapſæ. Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſemper vbique præſens, & ſuper montem Oliueti Hieroſolymæ vicinum ſeſe de nube manifeſtauit. Multæ tunc vtriuſque ſexus vicinarum gentium nationes, tam viſu, quam auditu perterritæ, atque credulæ, ſacro Chriſti fonte ablutæ ſunt, omniumque baptizatorum in tunicis crux Chriſti Saluatoris, diuinitatis nutu, extemplo impreſſa refulſit. Qua de re retulit ad Eccleſias Chriſti per Epiſtolam Ioannes Hieroſolymorum Epiſcopus, vt habes in Faſtis Idatij:

Monaxio & Plinta.

His Coſſ. S. Ioannes Hieroſolymorum Epiſcopus, qui ſupra, Epiſtolam dirigit, per Eccleſias orbis terrarum, quæ habetur, de ſignis terroribúſque diuinitus perpetratis. Cyclus erat ſolis octauus, litera Dominicali E. Quare putamus Sermonem hunc habitum fuiſſe à B. Auguſtino, *Carthagine*, in Baſilica *Reſtituta*, anno Chriſti Dionyſiano *quadringẽteſimo decimo nono*, feria *ſecũda*, die *ſexto Eidus Decẽbreis*, qui vnus è *diebus munerũ* erat, quorum hic eſt numerus, & hæc ſeries, in veteri Kalendario, quod Conſtantini Magni temporibus, ipſo anno Chriſti CCCXXV. quo Synodus

prima Nicæna celebrata est, confectum volunt:

DECEMBER.

G. IV. *Nou. Decemb.*	*Jnitium muneris.*		
B. *Prid. Non. Decemb.*	*Munus arca.*	*dies Ægyptiacus.*
C. *Non Decemb.*	*Munus arca.*	
D. VIII. *Jd. Decemb.*	*Munus arca.*	
F. VI. *Id. Decemb.*	*Munus*	*Kandida.*
C. XIV. *Kal. Januar.*	*Munus arca.*	
D. XIII. *Kal. Januar.*	*Munus*	*Kandida.*
E. XII. *Kal. Ianuar.*	*Munus arca.*	
G. X. *Kal.* Ianuar.	*Munus arca.*	
A. IX. *Kal.* Ianuar.	*Munus arca.*	*Consumat.*

Constat autem ex ipso B. Augustini Sermone, habitum fuisse *feria secunda*, nam ea feria, qua Sermonem hunc habuit Augustinus, *Psalmus* hic *quinquagesimus* in Ecclesia cantatus est. Constat autem in Ecclesia hunc Psalmum cantari solitum *feria secunda*: vnde concludimus hunc Sermonem habitum fuisse *feria secunda*, in quam incidit dies sextus Idus Decembreis: nam hoc anno Christi quadringentesimo decimo nono nullus *dies munerum* cadit in *feriam secundam*, præter hunc *sextum Eidus Decembreis*: atque hoc die *munus* dabatur à *Kandidatis Quæstoribus*, vt & die *tertiodecimo Kal.* Ianuar. nam hoc significant hæc verba ad illos dies *Munus Kandida.* id est, *munus Kandidatorum*: ceteris vero *munerum diebus*, ea exhibebantur ab *Arcarijs*, sed nec tanto sumptu, nec tanto gladiatorum numero, quanto *Kandidati* exhibebant: Atque id vtrumque ab Alexandro

Seuero primum institutum. Lampridius in eius Vita: *Quæstores* candidatos *ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed vt post Quæsturam Præturas acciperent, & inde Prouincias regerent:* Arcarios *vero instituit, qui de arca fisci ederent munera, eadémque parciora.* Sed, vt hoc obiter obseruem, Constantinum Magnum non fuisse huius Kalendarij auctorem id probat, quod ad Decembrem mensem adscribitur, quibus diebus Gladiatorum munera ab *Arcarijs* è fisco, aut à Quæstoribus *Kanditatis* darentur: Atqui tantum abest, vt voluerit Constantinus Magnus gladiatorum munera è fisci sui arca populo dari, vt contra etiam ante Nicænam Synodum, omnino gladiatores esse prohibuerit, qua de re Constitutio eius legitur Leg. I. Cod. Theod. *de gladiatoribus.*

Imp. Constantinus A. Maximo PF. P.

Cruenta spectacula in ocio ciuili & domestica quiete non placent. Quapropter qui omnino gladiatores esse prohibemus, eos qui forte delictorum causa hanc condicionem adque sententiam mereri consueuerant, metallo facies magis inseruire, vt sine sanguine suorum scelerum pœnas agnoscant. PP. Beryto, Kal. Octob. Paulino & Iuliano Coss.

Sublato de viuis Constantino, reditum est ad hæc gladiatorum munera, vt constat è Constantij Constitutione, quæ habetur Leg. II. Cod. Theod. *eod.*

Impp. Constantius A. & Iulianus Cæs. ad Orfitum P.V.

Vniuersi qui in vrbe Roma gladiatorium munus impendunt, prohibitum esse cognoscant, sollicitandi auctorandos milites, vel eos qui palatina sunt prædıti dignitate, sex auri librarum multa imminente, si quis contra tentauerit. Sponte

etiam ad munerarium adeuntes per officium sublimitatis tuæ ad Magistros equitum ac peditum, aut eos qui gubernant officia palatina, oneratos ferreis vinculis mitti conueniet: vt huius Legis statuto palatij dignitas à gladiatorio detestando nomine vindicetur. Dat. XVI. Kal. Nouemb. Constantio A. VIIII. *& Iuliano Cæs. II. Coss.*

Gladiatorum igitur munera populo data sunt iterum, Constantio imperante, & exinde ad Honorij vsque tempora, sed ex *arca* fisci, aut à *Kandidatis* Quæstoribus, solo mense Decembri, vt ex hoc Kalendario constat: atque huc maxime spectat Constitutio Constantij, meo iudicio, quæ duobus fere mensibus data est, antequam munera ista ab *Arcarijs* atque *Kandidatis* darentur mense Decembri, ne auctorandos milites aut eos qui palatina sunt præditi dignitate, sollicitarent Arcarij aut Kandidati, à quibus exhibenda erant munera. Neque puto exhibita fuisse ab alijs, alijs mensibus, gladiatoria munera, ad hæc enim illustre exemplum referendum est, quod causam præbuit pientissimo Imperatori Honorio nefandum hoc spectaculum prorsus tollendi: Historiam habes apud Theodoritum, alios, sed referam Epiphanij Scholastici siue Cassiodori verbis, Historiæ Tripertitæ Lib. X. *Honorius itaque suscipiens Occidentis imperium, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabantur, huiusmodi de causa remouit. Quidam Telemachus conuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente venit Romam. Cumque nefandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descendens nitebatur pugnantes in-*

terse gladijs separare. Cúmque spectatores aduersus eum sæuirent, & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc vbi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nefandum vero spectaculum prorsus sustulit. Tria ex his verbis colligimus; primum est istud accidisse circa initia imperij Honorij; secundum est, munus istud gladiatorium exhibitum fuisse quotannis pro more solenni, vnde necesse est dicere, fuisse munus gladiatorium quód quotannis mense Decembri ab *Arcarijs* è fisco, aut à *Kandidatis* Quæstoribus populo dabatur: tertium est, Honorium Imperatorem Roma absfuisse tunc, ex relatione enim ista accepit & cognouit Imperator Honorius, quæ *Telemacho* accidisse memorant Scriptores Ecclesiastici: Cœlo receptus est Theodosius Magnus anno Christi Dionysiano tercentesimo nonagesimo quinto, Olybrio & Probino Coss. die sextodecimo Kalendas Februarias. Sed ad hunc annum nō potest referri historia de *Telemacho* narrata: Historia enim Tripertita verbis, quæ iam descripsimus, ista subijcit in continenti, quæ tempus circumscribunt: *Cùm vero modicum tempus transisset, etiam Nectarius Constantinopolitanus Episcopus defunctus est, Consulatu Cæsarij & Attici, septimo & vicesimo die Septembris mensis.* Atqui à munere gladiatorio Decembris mensis anni tercentesimi nonagesimi quinti ad diem vicesimum septimum mensis Septembris anni tercentesimi nonagesimi septimi, annus intercedit cum mensibus nouem; non est

igitur *modicum* illud *tempus*, quod *transiisse* dicunt à nefaria illa *Telemachi cæde ad Nectarij Episcopi Constantinopolitani excessum*: interuallum namque intelligunt, quod sit *anno minus*: Quare existimamus *Telemachum* occisum fuisse *die* aliquo *munerum*, mense *Decembri*, anno Dionysiano *tercentesimo nonagesimo sexto*, Arcadio IV. Honorio III. AA. Coss. *nouem* ante obitum Nectarij *mensibus*: Erat Honorius *Mediolani* mense *Decembri medio*, anno *tercentesimo nonagesimo sexto*: ita colliges è Constitutione Honorij, ad Arrianum Consularem Liguriæ, quæ est *data XV. Kalend. Jan.* Mediolani, *Arcad. IV. & Hon. AA. Coss.* Leg. IV. Cod. Theod. *vnde vi.* Ibidem quoque erat *extremo* mense *Januario* anni *tercentesimi nonagesimi septimi*: vide Legem XXI. Cod. Theod. *de extraordinarijs siue sordidis muneribus*, *Dat. prid. Kal. Feb. Med. Cæsario & Attico Coss.* & Legem XXX. Cod. Theod. *de Episcopis, Ecclesiis, & Clericis*, quæ eiusdem est diei: Fuit quoque *quintodecimo Kalend. Martias* eiusdem anni *Mediolani*, Leg. VII. Cod. Theod. *de suariis, pecuariis, & susceptoribus, &c.* Fuit item ibidem *sextodecimo* & *quintodecimo Kalend. April.* eiusdem anni Leg. III. Cod. Theod. *Quemadmodum munera ciuilia indicuntur*, & Leg. III. Cod. Theod. *de priuilegiis corporatorum vrbis Romæ.* Suspicio igitur nostra est, mense Ianuario, *Cæsario & Attico Coss.* id est, anno Christi Dionysiano *tercentesimo nonagesimo septimo*, cum relatum esset ad Honorium Augustum, qui *Mediolani* erat, de *Telemachi*, cæde, in *die* aliquo *munerum* mensis *Decembris*

anni proxime præcedentis, Imperatorem Honorium hæc gladiatorum nefanda spectacula Lege prorsus sustulisse. Quæ cum ea Lege sublata essent, mense *Aprili* sequenti cauit, ne dissipatæ gladiatorum familiæ, cum nulla amplius eorum essent munera, ad Senatoria seruitia transirent: habes Leg. III. Cod. Theod *de gladiatoribus*.

Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Populum. Post alia. Si quos è gladiatorio ludo ad seruitia Senatoria transisse constabit, eos in extremas solitudines amandari decernimus. Dat. PP. Romæ, Cæsario & Attico Coss.

Quando Legem hanc scripsit Honorius, *Romæ* erat, nam *Romæ* non tantum *proposita* est, sed etiam *data*, quemadmodum & Lex II. Cod. Theod. *De Habitu quo vti oportet intra vrbem*: & Lex vnica Cod. Theod. *de Campo Martio vrbis Romæ*. Fuit autem *Romæ* Honorius mense *Aprili*, constat è Leg. vn. Cod. Theod. *Quibus militantibus ad vrbem non liceat accedere*.

Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Populum. Post alia. Agentes in rebus adque palatinos, aliósque milites inferioris militiæ (exceptis his quibus negotium aliquod, aut munus fuerit iniunctum) omni penitus arceri Vrbis venerabilis iubemus accessu; ita vt si quis nostri edicti auctoritatem violare tentauerit, deportatione plectatur, &c. Dat. & PP. Romæ, VII. *Id. April. Cæsario & Attico* Coss.

Eodem tempore scriptam fuisse Legem hanc de *Gladiatoribus*, nulli dubitamus, vt & L. II. Cod. Theod. *de Habitu, quo vti oportet intra vrbem*, & L. vn. Cod. Theod. *de Campo Martio vrbis Romæ*: Nam

hæ omnes sunt *ad Populum, datæ & propositæ Romæ in foro Traiani*, vt ex his duabus posterioribus constat. Quanquam *Mediolanum* aliquot post diebus rediit: nonnullæ enim Leges leguntur in Codice Theodosiano datæ *Mediolani XVII. Kal. Maij*, & XII. *Kal. Maij, Cæsario & Attico* Coss. Sed de his satis: Inter eosdem B. Augustini Sermones, XXX. est *in Natali viginti Martyrum*. Martyres hi Eminentissimo Cardinali Baronio in Notis ad Martyrologium, & in Annalibus Ecclesiasticis ad annum CCCV. num. XIV. visi sunt ijdem habendi cum *Martyribus viginti*, qui apud *Tarsum* Ciliciæ passi sub Diocletiano leguntur VIII. *Eidus Junias*. At V. C. Iacobus Sirmundus, qui hunc edidit Sermonem, certum retur, diuersos à *Tarsensibus* fuisse *Hipponenses*, de quibus hic agitur, & Sermone X. *de Diuersis*, itémque Lib. XXII. *de Ciuitate Dei*, cap. VIII. & id quidem bene: Natalis enim *viginti Martyrum Tarsensium* est dies *octauus Eidus Junias*, cùm dies sunt longissimi: at vero Natalis horum *viginti Martyrum Hipponensium*, quo hunc Sermonem habuit B. Augustinus, cadit in eam anni tempestatem, qua breues sunt dies: En testem ipsum B. Augustinum hoc Sermone extremo: *Hæc caritati vestræ pro exhortatione in hoc sancto loco sufficiant, quoniam* dies parui *sunt, & adhuc nobis in maiori Basilica restant, quæ agamus cum caritate vestra*. Si dies Natalis horum viginti Martyrum è *paruis* est, vt est, teste Augustino, profectò non est *octauus Eidus Junias*, qui è *longissimis*. Vnde sequitur hos *Martyres viginti Hipponenses*

ponenses non eosdem esse cum illis *Tarsensibus viginti*, qui *octauo Eidus Iunias* die passi sunt. Extat apud Eusebium L. X. cap. V. Constantini Magni Epistola ad Miltiadem Romanum Pontificem, de cogendo in Cæciliani Carthaginensis Episcopi causa Concilio, sed misere corruptus est Epistolæ titulus, qui hic est:

Κωνσταντῖνος σεβαστὸς Μιλτιάδῃ Επισκόπῳ ῥωμαίων καὶ Μάρκῳ.

Quis enim sit iste *Marcus*, nemo temere dixerit: nam nullus *Marcus* in hoc Concilio sedit iudex: eorum quippe nomina recēset Optatus, sed nusquam in optati albo comparet *Marci* nomen: Emendatio Eminentissimi Annalium Ecclesiasticorum scriptoris, rescribentis ἀντὶ τοῦ, καὶ Μάρκῳ, τῷ Ιεράρχῃ, dicis causa potius ab illo in medium adfertur, quā quod putet huius loci esse germanam: nam, vt mittam longius esse petitam, non puto illo æuo Episcopos dictos *Hierarchas* fuisse; neque certe, etiā si demus fuisse titulum Miltiadis, apponere vllum erat operæ pretium, præcedebat enim ille Επισκόπου Ρωμαίων, quo idem significatur. Existimo legendum esse:

Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Μιλτιάδῃ Επισκόπῳ Ρωμαίων χαι. μακρῷ.

Constantinus Augustus Miltiadi Episcopo Romanorum Salutem Plurimam.

Vox χαίρειν, quia vsitatissima frequentissimaque in literarum epigraphis, integrè non erat adscripta; itaque in καὶ facile mutauit: è μακρῷ autem

(ſupple χεῖρα) nullo negotio factum eſt Μάρκος nomen viri proprium.

CAP. VIII.

De Memoriis, Baſilicis, & Oratorijs: Quomodo inter ſe differant. B. Hieronymus, Cedrenus, & Itinerarium Hieroſolymitanum caſtigantur.

DEcreuit Synodus VII. Canone VII. non licere Eccleſiam cum altari ſine cineribus aut reliquiis alicuius, ſiue Sancti, ſiue Martyris, ſuperſtruere, & dedicare. Canon eſt in hæc verba: ὅσοι οὖν σεπτοὶ ναοὶ καθιερώθησαν ἐκτὸς ἁγίων λειψάνων Μαρτύρων, ὁρίζομεν ἐν αὐτοῖς κατάθεσιν γίνεσθαι λειψάνων, μετὰ καὶ τῆς συνήθους εὐχῆς. ὁ δὲ ἄνευ ἁγίων λειψάνων καθιερῶν ναὸν, καθαιρείσθω, ὡς παραβεβηκὼς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις. Erat autem hæc *traditio Eccleſiaſtica*, ἔθος τὸ Ἐκκλησιαστικὸν, inquit Balſamo ad hunc Canonem, τοὺς θείους ναοὺς καθιεροῦσθαι διὰ ἁγίων λειψάνων μαρτυρικῶν & quidem obſeruatæ *traditionis* huius ſatis antiqua leguntur exempla: nam habes apud B. Ambroſium Epiſtola ad Marcellinam ſororem. *Quoniam nihil eorum, quæ hic te abſente, geruntur, ſanctitatem tuam celare ſoleo, ſcias etiam, dilectiſſima Soror, ſanctos Martyres à nobis repertos: Nam cum ego Baſilicam dedicare vellem, multi tanquam vno ore interpellare ceperunt, dicentes,* Sicut in Romana, ſic Baſilicam dedices: *Reſpondi, Faciam, ſi* Martyrum reliquias *inuenero.* Sed hic locus eſt obiter illuſtrandus.

cum bono Deo. Aliæ editiones præferunt, *Sic in Romana Basilicam dedices*: Vnde colligebant Viri eruditissimi, *Mediolani* fuisse *Romanam regionem*, in qua fuit ista ab Ambrosio, vt volunt, dedicanda Basilica: In Regiis codicibus MSS. quibuscum paria faciunt illi Bibliothecæ Vaticanæ, vt referunt viri præstantissimi, legitur, *Sic & Romanam Basilicam dedices.* Atque hinc putant colligi Viri vndecumque doctissimi, hanc, quæ *Romana*, dicitur, Basilicam eandem esse, quam de ipsius B. Ambrosij nomine populus *Ambrosianam* appellauit. Sed neque ad hos, neque ad illos possumus accedere, si verum amamus dicere: Nam quod ad hos posteriores attinet, liquido demonstrabimus Basilicam *Ambrosianam* non eandem esse cum *Romana*. In Basilicam *Ambrosianam* translata sunt corpora SS. *Protasii* & *Geruasii*, vt docet B. Ambrosius ibidem *Sequenti die transtulimus ea in Basilicam, quam appellant Ambrosianam.* In Basilicam vero *Romanam* translatum est corpus S. *Nazarij*. Paulinus in Vita B. Ambrosij. *Quo in tempore S.* Nazarij *Martyris corpus, quod erat in horto positum extra ciuitatem, leuatum ad Basilicam Apostolorum, quæ est* Romana, *transtulit.* Quanquam non est audiendus Paulinus in notatione temporis, quasi post obitum Theodosij Magni ista contigissent: At cõtra prima Ecclesiarum, quas, eo translatis SS. Martyrum reliquiis, dedicauit B. Ambrosius, fuit hæc *Romana*. Constat id attestatione illius Manuscripti codicis Bibliothecæ Regiæ, quo Mediolanensium Episcoporum historia summatim perstringitur.

Mortuo Constantio Imperatore, Valentinianus Imp*erator efficitur, qui beatum Ambrosium in ciuitate Mediolanensi suum delegauit Vicarium generalem, vt ciuitatem Mediolanensem, & totam Liguriam, atque Æmiliam* Prouincias *gubernaret. Hunc Christus viua voce in Archiepiscopum Mediolanensem elegit, & infra octo dies ordinatus fuit.* Dein appingitur figura Ecclesiæ, pro cuius valuis inscriptum legitur, ECCLESIA. ROMANA. & S. AMBROSIVS. COLVMNA. TOTIVS. ECCLESIÆ. Post alia quædam. *Beatissimus & sanctissimus Ambrosius dum adhuc in carne viueret, & in Archiepiscopatu Mediolanensi sederet, fundauit quatuor pulcerrimas Ecclesias: videlicet* primam *in honorem B. Petri, & omnium Apostolorum, quæ modo dicitur S.* Nazarij: Secundam *in honorem* SS. *Geruasii &* Protasii, *& omnium Martyrum, quæ modo dicitur* S. Ambrosij: Tertiam *in honorem omnium Confessorum, quæ modo dicitur* S. Dionysij: Quartam *in honorem omnium Virginum, quæ modo dicitur S.* Simpliciani. Basilica illa, quam *primam* fundauit B. Ambrosius, post eius tempora dicta est S. *Nazarij*, quia in eam transtulerat B. Ambrosius corpus S. *Nazarij* In Basilicam autem *Romanam* translatum fuisse à B. Ambrosio corpus S. *Nazarij* testatur Paulinus. Quare ea Basilica, *Romana* est, quam cùm iam ante dedicasset B. Ambrosius, translato in eam corpore S. *Nazarij*, populus exigebat ab Ambrosio, vt *Ambrosianam* quoque dedicaret Basilicam, translatis in eam corporibus SS. Martyrum, quod se facturum pollicitus est B. Ambrosius, si reliquias Martyrum inuenisset,

quibus inuentis, iiſque in Baſilicam *Ambroſianam* tranſlatis, populo morem geſſit: Eſt igitur reſcribendum in Epiſtola B. Ambroſij: *Sicut Romanam, ſic Baſilicam dedices*. Quorum verborum ſenſus planus eſt ex iis, quæ iam diſputauimus. Atque hinc facile euincemus, non poſſe ex iis concludi, fuiſſe *Mediolani* quandam regionem, quæ *Romana* diceretur: Nam Baſilica non dicitur fuiſſe *in Romana*, ſed potius ipſa *Romana* appellatur, vt expreſſis verbis habes apud Paulinum, & in veteri illo MS. codice Bibliothecæ Regiæ, ECCLESIA. ROMANA. quomodo etiam præferunt ſcripti B. Ambroſij codices. Suſpicor autem hanc Baſilicam, *Romanam* fuiſſe appellatam, quia cùm Mediolani nonnihil ritus Eccleſiaſtici in diuerſum abirent à ritibus Eccleſiæ Romanæ, ſacra in ea Eccleſia, quæ *Romana* dicitur, ſecundum ritus Eccleſiæ Romanæ peragebantur. Adde quod in honorem B. Petri, qui Eccleſiæ Romanæ Chriſtianam ſuo cum ſanguine profudit doctrinam, fundata erat. Sed hæc obiter; redeamus ad *Memoriarum* dedicationem atque conſtitutionem. Canon LXXXIII. Codicis Canonum Eccleſiæ Africanæ, non ad ſolas Martyrum ſiue Sanctorum reliquias coarctat, ſed originem alicuius habitationis, vel paſſionis, vel poſſeſſionis, dummodo fideliſſima origine tradatur, valere definit ad conſtituendas Martyrum *Memorias*. Verba autem Canonis hæc ſunt.

De falſis Memoriis *Martyrum*.

Item placuit, vt altaria, quæ paſſim per agros, & per vias,

tanquã Memoriæ *Martyrũ constituũtur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrũ cõditæ probãtur, ab Episcopis, qui eisdẽ locis præsunt, si fieri potest, euertantur: Si autem hoc per tumultus populares nõ sinitur, plebes tamen admoneãtur, ne illa loca frequẽtẽt, ut qui rectè sapiũt, nulla ibi superstitione deuincti teneãtur, & omnino nulla* Memoria *Martyrũ probabiliter acceptetur, nisi vbi corpus, aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis, fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi reuelationes quorumlibet hominum vbicũque constituuntur altaria, omnino improbentur.*

Vbi obserua ὡς ἐν παρόδῳ, Græcũ huius Canonis Interpretem legisse, *quæ passim per agros, & per vineas:* vertit nãque: ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα πανταχοῦ ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς ἀμπελῶνας θυσιαστήρια &c. nẽpe putauit cõpẽdiose scriptum esse, *per vias*, id est, *per vineas*: Ista vero verba: *Et omnino nulla* Memoria *Martyrũ probabiliter acceptetur, nisi vbi corpus, aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis, fidelissima origine traditur;* ita vertit: καὶ παντελῶς μηδὲ μνήμη Μαρτύρων ἐπιτελεσθῇ, εἰ μὴ τοῦ ἢ σῶμα; ἢ τινα λείψανα ὦσιν, ἢ ἀρχαιότητα παραδιδῶνται. Quibus in verbis videtur tantũ legisse, *vbi corpus, aut aliquæ reliquiæ sunt, aut fidelissima origine traditur*, quæ ita interpretatur Zonaras: εἰ μὴ Σῶμα μάρτυρος, μηδὲ λείψανα ἐκεῖ κεῖνται, ἢ δὲ ἀρχαίων χρόνων τῶν ᾠκοδομημένων τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖνο. At lõge melius Balsamo, & ex mente Patrũ Africanorũ: καὶ μὴ ἔχοντα σώματα, ἢ λείψανα Μαρτύρων, μηδὲ ἀρχῆθεν ἀνεγερθέντα διὰ τὸ οἰκῆσαι ἐν αὐτοῖς Ὁσίους, ἢ μάρτυρας, ἢ κτησείδια εἶναι τούτων, ἢ ἐν αὐτοῖς πάθη μαρτυρείων ὑποστῆναι. quãquã in hoc falsus, quod scribit: μηδὲ ἀρχῆθεν ἀνε-

χρηθέντα διὰ τὸ οἰκῆσαι ἐν αὐτοῖς ὁσίους. &c. Nam de nouo *Memorias* Martyrũ, aut Sanctorũ, excitare poterãt, in locis, vbi origo alicuius *habitationis*, vel *possessionis*, vel *passionis* fidelissima origine tradebatur, non tãtũ vbi *corpora*, aut aliquæ *reliquiæ* erant. Itaque optim: Christiani *Chebrone* statuunt Ecclesiam siue *Memoriam Abrahami*, quia sãctissimi huius Patriarchæ *habitatio* & *possessio* olim fuit Chebrone, quæ satis superque erant, vt *Memoria Abrahami* illic constitueretur, cuius meminit Itinerariũ Hierosolymitanũ, siue Burdegalẽse mauis: *Inde Therebinto Cebrõ, mil.* II. *vbi est* Memoria *per quadrum ex lapidibus miræ pulchritudinis, in quo positi sunt Abraham, Isaac, Iacob, Sara, Rebecca, & Lia.* Habes quoq; apud Scriptorẽ Iudeum, Rabbi Beniaminũ in Itinerario: ושם הבכה הגדולה שקורין סנט אברהם והיא היתה כנסת יהודים בימי ישמעאלים עשו שם הגוים ששה קברים על שם אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקוב ולאה ואומרים להולכים שרם קברי האבות ונותנין שם ממון *Hic*, id est, Chebrone, in agro Maopela, *est* Memoria *amplæ magnitudinis, cui nomen* Sancti Abrahami: *olim vero, Ismaëlitarũ tẽporibus, fuit Iudæorũ Synagoga. Christiani hic sex sepulcra fecere, quibus ab Abrahamo, Sara, Isaaco, Rebecca, Iacobo, & Lia, imposuere nomina: & peregrinãtibus dicũt hæc esse* Patriarcharũ *sepulcra, quo nomine pecuniã erogãt.* Facta est hæc *Sancti Abrahami in Memoria*, vt hinc liquet, postquã bello sacro Europæi Christiani à Sarracenorũ tyrannide Palæstinã vindicarũt, & sibi eius imperiũ asseruerũt: Nostis quippe rerum potientibus in Palestina peregrinatus est Beniaminus, vt qui anno Christi Dionysiano millesimo centesimo septuagesimo,

tertio è peregrinatione illa in patriam redierit: Ex his coniecturam facere licet, Itinerarium Hierosolymitanum non esse ab vna vnius auctoris manu, sed è variis contextum: multa enim habet anterioris æui: Ecce tibi verba; *Item ambulauimus Dalmatio & Dalmaticei, Zenofilo Cons. III. Kalend. Iun. à Calcidonia, & reuersi sumus Constantinopolim* VII. *Kalend. Ian. Consule suprascripto.* Atque hic locus est, ex quo colligebant Viri summi Auctorem huius Itinerarij scripsisse ante Iuliani imperium. Sed, vt hoc ὡς ἐν παρέργῳ moneam, Consulum nomina ita sunt rescribenda: *Item ambulauimus Dalmatio Dalmati Ce. F. & Zenofilo Coss.* Dalmatius est Dalmatij *Censoris* Filius, de quo Chronicon Alexandrinum, de Constantino Magno agens: καὶ Δαλμάτιον τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δαλματίου τοῦ Κένσωρος Καίσαρα ἀνηγόρευσεν. ἦν δὲ Δαλμάτιος ὁ υἱὸς Δαλματίου τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Εὐσεβοῦς στρατηγὸς Ῥωμαίων, καὶ Ὕπατος πρὸ τοῦ αὐτὸν ἀναγορευθῆναι Καίσαρα. quem locum descripsit etiam Cl. atque doctissimus Henricus Valesius noster in Notis ad Ammianum Marcellinum. In hunc quoque censum veniunt, quæ habentur in vrbis Hierosolymorum descriptione in hæc verba: *Est & non longe de statuis lapis pertusus, ad quem veniunt Iudæi singulis annis, & vnguunt eum, & lamentant se cum gemitu, & vestimenta sua scindunt, & sic recedunt.* Hoc Iudæis vsurpatum ab Hadriani æuo, puto, aut non longe infra, ad B. Hieronymi ætatem: nam id memorat B. Hieronymus Commentariis in cap. II. Sophoniæ. At vero, quæ hic habet Itinerarium

Hierosolymitanum

Hierosolymitanum de *Memoria S. Abrahami*, scripta sunt post occupatam ab Europæis Christianis, ductu atque auspiciis Godofridi Ducis Bullionij, Palæstinam, vt hic locus comparatus cum Rabbi Beniamini verbis, satis probat. Sed ad alia properemus. In consecrandis Ecclesiis siue *Memorijs* Martyrum διὰ ἁγίων λειψάνων μαρτυρικῶν, nihil erat necesse in illas referre *reliquias Sancti* illius, siue *Martyris*, in cuius honorem dedicabantur, dummodo alicuius *Sancti*, quisquis ille esset, *reliquiæ* inferrentur; illustre habes exemplum in Ecclesiis illis quas fundauit B. Ambrosius, de quibus in superioribus diximus. Illatione igitur horum reliquiarum *Memoriæ* consecrabantur, adeoque etiam omnia publica loca, etiamsi ad hunc vsum destinata non essent. Quare Monachi, alijque, illatione reliquiarum SS. Martyrum loca populi voluptatibus fabricata occupabant, vt illic Deus coleretur, quod fieri vetat Leo Augustus. *Decernimus, vt posthac neque Monachi, neque quicumque alij cuiuscumque status atque fortunæ, in ædes publicas, vel in quæcumque loca populi voluptatibus fabricata, venerabilem crucem, & SS. Martyrum reliquias illicite inferre conentur, vel occupare ea, quæ vel ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta constructa sunt. Cùm enim religiosæ ædes non desint, possunt ibi, consultis prius (vt oportet) religiosissimis Episcopis, reliquias* SS. *Martyrum, non quorumdam vsurpatione, sed arbitrio reuerendissimorum Antistitum collocare. Ideo patientiam & modestiam suam, quam Leges nostræ, & publica disciplina, & ipsorum Monachorum nomen exposcit, studiosè vnus-*

quiſque tam Monachus, quam cuiuſlibet alterius profeſſionis retineat, & perpetuo obſeruare procuret, L. XXVI. C. *de Epiſcopis & Clericis*. Atque vt id neque audeant, neque conentur Monachi, aut quilibet alterius profeſſionis, Epiſcopalis erat curæ: eo enim refero Imperatoris Iuſtiniani verba: δεῖ δὲ τὸν θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον, τόν τε πατέρα, τούς τε λοιποὺς ἐν ὑπολήψει κτήτορας προνοεῖν τοῦ μηδένα τόπον πολιτικὸν ἢ δημόσιον πρὸς τοῖς τείχεσι, ἢ ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἢ πλατείαις, ἢ ὅπου δήποτε κείμενον, συγχωρεῖν ὑπό τινος ἀλόγως κατέχεσθαι, μηδὲ ἐκδιδόναι πολιτικόν τινα τόπον χωρὶς ἡμετέρου θείου τύπου ἐστί. L. XXVI. C. *de Epiſcopali audientia*. Ab his Martyrum *Memorijs* diſtinguenda ſunt *Dominica*, de quibus aliter, quam de *Memorijs* pronunciandum eſt, vt in ſequentibus, Deo dante, dicemus: ſed primo diſtinguenda ea eſſe probandum eſt è verbis XXVII. Canonis Synodi Laodicenæ: ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς Κυριακοῖς, ἢ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν· itéque Canone LXXIV, Synodi VI. Oecumenicæ, è quo Ioannes Epiſcopus Citri in Reſponſis, ἀλλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ ΟΔ τῆς οἰκουμενικῆς ϛ Συνόδου ταῦτα διαγορεύει, ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς Κυριακοῖς, ἢ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ ἐσθίειν, καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν, οἱ δὲ τοῦτο τολμῶντες ποιεῖν, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ καθαιρείσθωσαν. Nullam autem putat eſſe diſtinctionem Zonaras, inter *Dominicum*, vt vertit B. Hieronymus τὸ Κυριακὸν, & *Eccleſiam*. Eius autem hæc ſunt verba ad hunc Canonem LXXIV. πολλαχοῦ δὲ τὸ τοῦ Κυριακοῦ ὄνομα εὕρηται ἐν τοῖς κανόσι ἐπὶ τῆς Ἐκ-

κλησίας λαμβανόμθμον, μόνος ϗ ὁ χανὼν οὗτος διαςέλλει τάχα τίω Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κυριακόν. οἶμαι ϗ τὸ, ἢ, ἐνταῦθα μὴ διαζευκτικῶς κεῖσθαι, ἀλλ' εἰς ἐφερμlωευτικὸν, καὶ αὐτὶ τοῦ, ἤτοι. quo sensu Laodicenum Canonem interpretatur Dionysius Exiguus his verbis: *Quod non oporteat in domicilijs diuinis, id est, in Ecclesiis, conuiuia, quæ vocantur Agapæ, fieri*: item Amalarius Fortunatus de Ecclesiastico Officio L. III. cap. II. *Ecclesia est conuocatus populus per ministros Ecclesiæ ab eo, qui facit Vnanimes habitare in domo. Ipsa domus vocatur* Ecclesia, *quia Ecclesiam continet. Ipsa vocatur* Κυριακὴ, *quia est Dominicalis.* At vero Balsamo ad eundem LXXIV. Canonem, differitatem aliquam agnoscit inter *Dominicum*, & *Ecclesiam*, in quo tamen ea posita sit, non statuit. ἐπεχείρησάν δέ τινες εἰπεῖν τὸ αὐτὸ εἶναι Κυριακὸν τόπον, καὶ Ἐκκλησίαν, καὶ ἡρμήνευσαν τὸ ἢ συμπλεκτικὸν, καὶ οὐ διαζευκτικὸν, ἐμοὶ δὲ οὐκ ἔδοξε. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, μὴ γίνεσθαι ἀγάπας ἐν Κυριακοῖς, ἢ ἐν Ἐκκλησίαις, κωλύει τὸ ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν εἰς μόνους τοὺς οἴκους, ἤγουν τὰς Ἐκκλησίας. ὥστε διαφορά ἐστιν Ἐκκλησιῶν, καὶ παρεκκλησίων, καὶ ἄλλων Κυριακῶν τόπων. Sed ratio Antiocheni Patriarchæ nobis non probatur: nam tum hoc Canone, cùm etiam Laodiceno cauetur, ne omnino in *Dominicis*, aut *Ecclesiis* Agapæ agitentur, siue intra ædem sacram, siue extra ipsam in pronao, aut alio loco, qui sit intra Ecclesiæ terminos: at vero cibum capere intra ædem ipsam tantum vetatur: καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐσθίειν, καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν, inquiunt Laodiceni Patres, καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ ἐσθίειν καὶ ἀκούβιτα

στρωννύειν, vt eſt ſancitum à Conſtantinopolitanis in Trullo. Non vero prohibetur intra Eccleſiæ terminos, iis in cellulis, locisque, qui vſibus eorum, qui Eccleſiæ miniſtrabant, erant deputati: quid enim tum miniſtris ipſis Eccleſiæ, tum illis alioqui fieret, qui ad Eccleſias confugiebãt? Nam iis licebat, præterquam ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ τὰ Κυριακά, id eſt, in ipſo Dei Templo, aliis in locis, inquam, licebat, intra Eccleſiæ terminos, cibum capere, veſpere cubare, & pernoctare, vt conſtat è Conſtitutione Theodoſij & Valentiniani, L. IV. Cod. Theod. *de his qui ad Eccleſias confugiunt;* & L. III. C. *eod.* Diſtinguuntur igitur τὰ Κυριακά, *Dominica*, eo maxime, vt puto, à *Martyrijs*, quod ad conſecrationem ſiue dedicationem *Dominicorum* nihil opus erat illatione reliquiarum alicuius Sancti, ſiue Martyris: En tibi apud Cedrenum dedicatio *Dominici* ſub Conſtantio in vrbe Regia, ſine vlla aliquarum reliquiarum illatione, ἄνευ ἁγίων λειψάνων, quanquam poſtea in illud intulit Euſebius Nicomedienſis. Cedreni verba ſunt: τῷ Θ ἔτει, ἐλθὼν δὲ Κωνστάντιος εἰς τὸ Βυζάντιον, Παῦλον τὸν Ἐπίσκοπον τοῦ θρόνου ἀπήλασε, καὶ τὸν ἀσεβέστατον Εὐσέβιον τὸν Νικομηδίας εἰσήγαγε λῃστρικῶς καὶ ἀθέσμως τὸ τῶν κακῶν καταγώγιον, καὶ συντελεσθεῖσαν τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλου Ἐκκλησίαν ὑπὸ Κωνσταντίνου, κατὰ τὴν ἐνδέκατην ἀπολείαν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, Εὐσέβιος ἐγκαινίζει· καὶ τὰ λείψανα ἀπὸ Ἀντιοχείας κομίζει, καὶ ἐν αὐτῷ κατατίθησι, τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Παμφίλου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, Θεοδούλου, Πορφυρίου, καὶ Παύλου. Sed eſt aliquot annorum meta-

chronismus apud Cedrenum : nam ista contigerunt anno Constantij quarto, Christi Dionysiano tercentesimo quadragesimo. Vide Socratem L. II. & Sozomenum L. III. Obserua autem dedicationem huius *Ecclesiæ* factam esse αὐτῶν ἁγίων λειψάνων. Nam ea intulit, quæ paullo post transtulit Antiochia Eusebius, quo profectus erat cum Imperatore Constantio, vt Athanasium damnaret, coacta Synodo Encæniorum *Dominici aurei* prætextu: Ergo dedicata est illa Ecclesia Constantinopoli ab Eusebio, αὐτῶν ἁγίων λειψάνων: nempe nullius Sancti, siue Martyris honori atque nomini erat consecrata: Eam quippe dicit Cedrenus fuisse τὴν τῆς θεοῦ μεγάλου Ἐκκλησίας, quæ ædificari cepit à Constantino Magno, eiusque, puto, meminit Codinus in Excerptis Chronici Constantinopolitani: ᾠκοδόμησε δὲ Constantinus Magnus καὶ τὴν Μαγναύραν, καὶ τὴν τῆς Κυρίου Ἐκκλησίας, quam proprie *Dominicũm* siue τὸ Κυριακὸν dixeris: Nomẽ habes apud B. Hieronymũ in Chronico, num. Eusebiano CIↃ CIↃ CCCXLIV. *In Antiochia* Dominicum, *quod vocatur* aureum, *ædificari ceptum* & num. CIↃ CIↃ CCC LVIII *Antiochiæ* Dominicũ aureum *dedicatur:* atque in his Encæniis coacta Synodus, vt diximus, Athanasium τὸν τῆς ὀρθοδοξίας πατέρα damnauit. Sed est prochronismus apud Hieronymum in adsignando anno, quo ædificari cepit hoc *Dominicum aureum*, & metachronismus in anno dedicationis: nam dedicatum constat Christi Dionysiano tercentesimo quadragesimo primo. Athanasius. ἤδη δὲ οἱ συνελθόντες ἐν τῇ

Ἐγκαινίοις Ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα, Ὑπατείᾳ Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου, ἰνδικτιῶνος ΙΔ. Ergo numero præcedenti. Dedicatum autem est hoc *Dominicum aureum* anno, ex quo ædificari cœpit, decimo. Socrates L. II. cap. VIII. κατασκευάζει οὖν Σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γενέσθαι, προφάσει μὲν τῶν ἐγκαινίων τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ὁ πατὴρ μὲν τῶν Αὐγούστων κατασκευάζειν ἤρξατο, μετὰ τελευτὴν δὲ αὐτοῦ. ὁ υἱὸς Κωνστάντιος δεκάτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως συνετέλεσεν, nisi quis forte dicat, aliquot post peractum ædificium annis fuisse dedicatum, quod tamen non est verum, meo iudicio. Nam Cedrenus ædificari cœpisse scribit anno vicesimo quinto Constantini Magni: τῷ ΚΓ, καὶ Δ, καὶ Ε, ἔτει Constantini Magni τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀκτάγωνον Κυριακὸν ἤρξατο οἰκοδομεῖσθαι. Cùm hæc autem *Dominica*, tum & illæ *Martyrum Memoriæ* significantur nomine *Ecclesiæ*: Vbi vero *Ecclesiæ* opponitur vnum ex his duobus, siue etiam tribus, si τὰ Εὐκτήρια *Oratoria* addas, reliqua duo *Ecclesiæ* nomine intelliguntur: sic L. XIII. & XVI. C. *de sacrosanctis Ecclesiis*, opponuntur *Ecclesiæ*, & *Martyria*: contra Canone Laodiceno, & Constantinopolitanorum Patrum in Trullo, *Ecclesiæ*, & *Dominica*. Sed Dominica, vt diximus, ἄνευ ἁγίων λειψάνων Μαρτυρικῶν dedicabantur: *Martyria* vero διὰ ἁγίων λειψάνων Μαρτυρικῶν, aut eo, quo præscribit Canon Carthaginensis, modo. Eodem sensu scriptum est apud Photium Nomocanonis Tit. II. cap. I. καὶ περὶ καθιερώσεως Ἐκκλησιῶν καὶ Μαρτυρείων μὴ ἐχόντων λείψανα ἁγίων, Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ς. ΠΓ.

Συνόδου Νικαίας ζ΄ B, κανὼν Z, IZ. Nam *Ecclesiæ* hic distinguuntur à *Martyrijs*: nam de *Martyrijs* agit Canon LXXXIII. Codicis Canonum Ecclesiæ Africanæ: at vero quod hic laudatur Canon VI. eiusdem Codicis, falsum est: Verum ego existimo à studioso aliquo appositam fuisse numeri senarij notam ϛ ad vocem Καρθαγένης. Est enim LXXXIII. hic Canon Codicis Canonum Ecclesiæ Africanæ conditus à Synodo Carthaginensi sexta earum, quarum Canones in hunc Codicem sunt relati, vt facile est colligere ex ipso Codice, qui id αὐτόθεν. at postea sedem mutauit hæc litera numeralis ϛ, & alienam occupauit, scilicet, post vocem κανὼν, mendose, vt iam diximus. De iisdem *Martyrijs* est intelligendns Canon VII. Nicænæ II. Synodi: At vero Canon XVII. eiusdem Synodi agit de *Oratorijs*, quæ erant certe αἰδῶν ἁγίων λειψάνων. Nam quomodo dedicarentur docet Balsamo ad Canonem VII. Synodi VII. & ad Canonem XXXI Synodi VI. in Trullo. Fiebat igitur dedicatio Ecclesiarum, quæ proprie *Dominica* dicebantur, ἐνθρονισμῷ, αἰωνίοις, καὶ ἐγκαινίοις, vt est apud Balsamonem loco proxime laudato: in eoque etiam post consecrationem & dedicationem inferebantur reliquiæ Sanctorum, si libitum esset, vt videre est in iis, quæ iam ante obseruauimus, de dedicato *Dominico* Constantinopoli à Nicomediensi Eusebio, imperante Constantio: Atque hæc reliquiarum illatio erat quasi eius consummatio. In dedicandis autem *Martyrum Memorijs* omnino opus erat τῶν τῶν

ἁγίων λειψάνων καταθέσει reliquiarum Sanctarum illatio-ne, aut aliis monumentis, quæ præscribit Carthaginensis Canon. *Oratoria* verò διὰ τῶν Ἀνημλωσίων. dedicabantur.

CAP. IX.

Vestes, quibus inuoluebantur Judæorum mortui, poterant esse polymita. Mortuus solutus omnibus Legibus, vt & superstites in procurando eius funere. B. Paulo lux prælata.

DE vestibus, quibus inuoluebantur apud Iudæos mortui, nonnulla obseruauit Eminentissimus Cardinalis Baronius, quæ excussit Incomparabilis Casaubonus, qua occasione factum est, vt quædam de iisdem adnotauerimus, quæ in hoc coniiciemus caput. Vestes eæ תכריכין Iudæis appellantur. Maimonides Commentariis ad Talmudis Codicem כלאים, cap. IX. §. IV. fol. XXXIII. תכריכי המת הבגדים שילבשו המת *Vestes sunt, quibus mortuos induunt.* Eas autem non erat vetitum, habere pannum assutum alterius generius: Id docent Talmudistæ Cod. נדה ר״תנו רבנן בגד שאבד בו כלאים, cap. האשה שהוא עושה IX. fol. LXI. in Gemara: הרי זה לא ימכרנו לגוי אבל עושה ממנו תכריכין למת *Tradiderunt Magistri nostri, non licere vestem, cui assutus sit pannus alterius generis, vendere Gentili, sed licere mortuum ea inuoluere.* Male hic editur cum *Daleth* אבד, est enim cum *Resch*, אבר, id est, membrum, pars aliqua,

qua, Latinis hac in re *pannus*; vernacule diceremus, *vne piece*: quod vel ſenſus huius loci indicat, & è Gloſſa R. Salomonis Iarhij conſtat, quanquam male אכר etiam ſcribatur: שאכר בו בלאים שאם היה כביר חוט הצמר בבגר הפשתן נותקו וכשר *Cui aſſutus ſit pannus alterius generis; Si quis vendit filium è lana in veſte linea, euellunt illud filium, tuncque veſtem induere licitum eſt.* Sed ad veſtes mortuorum redeamus: Eas totas eſſe polymitas nihil vetabat: ita nos docent Talmudiſtæ, Cod. כלאים ca. IX. §. IV. fol. XXXIII. תכריכי המת אין בהם משום כלאים, *Veſtes, quibus inuoluuntur mortui, nihil vetat eſſe de polymitis.* Quæ eadem verbis totidem habes Cod. Hieroſolymitano *eod.* cap. vltimo, §. IV. fol. XXXI. Hic tamen in partes eunt Magiſtri: nam alij exiſtimant, mortuos indutos fuiſſe has veſtes polymitas, quando conclamabantur, & plangebantur; non autem, quando efferebantur & deponebant: alij vero depoſitos etiam fuiſſe in his veſtibus aſſerunt: habes Cod. נדה cap. IX. fol. LXI. רמא ר׳ ינאי לא שנו אלא לספדו אבל לקוברו אסור האשה שהיא עושה א״ר יוחנן אפילו לקוברו (è quo R. Salomo Iarhius in Gloſſa ad laudatum è Cod. כלאים locum.) *Dixit Rabbi Iannæus: Non tradiderunt, niſi quando conclamatur plangiturque mortuus: vetitum autem eſt, in polymita veſte eum deponere: Dixit Rabbi Iohannes; etiam licere in veſte polymita eum deponere.* Quare autem liceat, mortuum veſtem polymitam indutum conclamare atque plangere in eademque veſte deponere, rationem adferunt Iudæi, quod omnibus Legibus ſolutus ſit mortuus: Ha-

bes Hierosolymitano Cod. כלאים ad §, IV. iam à nobis laudatum: תכריכו המת כו׳ כתיב במתים חפשי כיון שארם מת נעשה חפשי מן המצות *Vestes, quibus inuoluuntur mortui &c. Scriptum est*, Psalmo LXXXVIII. 6. Inter mortuos liber: *Quamprimum homo mortuus est, liber factus est ab obseruatione Legis.* Item in Gemara Cod. נדה, loco laudato: אר יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי ביון שמת ארם נעשה חפשי מן המצות *Dixit Rabbi Iohannes: Jllud est, quod scriptum est*, Inter mortuos liber: *Simul ac mortuus est homo, liber factus est ab obseruatione Legis*: quæ αὐτολέξει descripsit R. Salomo Iarhius in Glossa ad Cod. כלאים. Maimonides Cõmentariis ad eundem Cod. תכריכי המת הבגדים שילבשו המת שהאדם כשימות בטלו ממנו כל המצות ואינם חייבים החיים לנהוג בהם איסור ולא שום מצוה ממצות הכתוב *Vestes, quibus inuoluuntur mortui: quia ex quo homo mortuus est, solutus est omnibus Legis præceptis: neque qui supersunt tenentur obseruare in procurando eorum funere, rem vllam vetitam, aut aliquod præceptum Scripturæ.* Quare, etiam Lege prohibitum sit, Leuitici XIX. 19. vestem gestare polymitam, tamen in ea efferebatur, & deponebatur mortuus: Quanquam religiosiores volebant efferri in veste, quam sibi viuentibus gestare liceret. Habes super hac re votum supremum Magistri, Hierosolymitano Cod. iam laudato: ר׳ צוה שלשה רברים בשעת פטירתו מן העולם אל תזוו אלמנתי מביתי ואל תספדוני בעיירות ומי שניטפל בי כחיי יטפל בי במותי *Tria præcepit Magister, cùm in communem abiret locum: Vidua mea ab ædibus meis ne discedito: Ne oppidatim me plangunto: Eadem in veste mortuum me deponunto, quam*

viuus valensque gestauero. Paullo pluribus ista excussimus, quia lucem, vt puto, aliquam præferunt verbis Apostoli Roman. VI. 7. ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Nam nititur ista Apostoli propositio hac Iudaïci Iuris regula ; כיון שארם כת נעשה חפשי מן המצות, *Simulac homo mortuus est, Legis præceptis est solutus.* Quare is qui olim viuebat sub imperio peccati, mortuus iam cum Christo, Legibus peccati non tenetur amplius, adde quod ne peccatum quidem illi imputatur, certumque est eum δεδικαιῶσθαι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, siquidem is נעשה חפשי כן המצות Legibus solutus est. Paulo comitem addamus B. Matthæum, apud quē cap. IX. 6. ita loquitur Dominus, ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, ἐγερθεὶς ἆρόν σου τὴν κλίνην. Obscuram reddit hanc orationem istud comma, τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, itaque parenthesi includunt, quæ non magis expeditam facit hanc orationem: Vir Clarissimus, qui ex Hellenistica lingua interpretatur ἁπλῶς λέγει, μόνον λέγει nobis hanc suam interpretationem non probat: Legendum est meo periculo, τὸ, τί λέγει τῷ παραλυτικῷ, & vt sciatis, inquit, filium hominis potestatem habere in terra remittendi peccata, *hocce dicit paralytico:* Nihil planius, nihil certius, credo, adferri ad lucem huius loci potest.

CAP. X.

De anno Judæorum Solari. Talmudistæ & Epiphanius illustrati, atque hic etiam emaculatus.

VBI sationis tempora describuntur à recutitis Magistris, ista leguntur in Gemara Babylonica, Cod. בבא מציעא, cap. המקבל IX.fol.CVI.b. ועד אימת אמר רב פפא עד דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה ארישיהו *Quousque serere differunt? Respondit Rab Papa: Vsque dum redeant domum villici ex agro, sitque illis cauda Arietis verticalis.* Auctor Postillæ ad hanc Gemaram merito castigat eorum errorem, qui existimant his Gemaræ verbis קיימא כימה ארישיהו, *sitque illis cauda Arietis verticalis*, denotari mensis Adar ineuntis primos dies, & quidem eorum horam decimam vertentem, nam ij, qui ruri opus faciunt, non se domum recipiunt, nisi post stellarum exortum; hora autem diei decima nondum Sol est occasus; Quare longe melius censet indicari hac nota nouum mensem Sebat *Solarem*, non autem *Lunarem*; eius verba sunt: ומה שפי׳ בקו׳ דביום ראשון של אדר בסוף שעה עשירית קיימא כימה באמצע הרקיע קשה דפועלין לא אתו מדברא עד צאת הכוכבים כדפי׳ בריש הפועלין ותו דבסוף עשר שעות הן עוד היום גדול אין נראין הכוכבים ומשמע שבא ליתן סימן לאריסין להכיר שעה שיבאו מן השדה וזה דוחק לומר דהק כשיחשיך לילה אז רואין למפרע שבשעת הליכתו היתה בימה להדי רישייהו ונראה לפר׳ דאתו אריסי מדברא בתחילת הלילה וקיימא בימה להדי רישייהו היינו בתחילת שבט

ואז לבה זמן הזרע והא דאמר בפרק כל הקרבנות שהיו זורעים קודם הפסח ע׳ יום וזהו חמשה יומי בתוך השבט התם שקרקע חשובה היא שזורעין בה לצורך העומר נמשך שם ימי הזרע יותר אינמי דבתחילת שבט של חמה הוא דקיימא כימה לחריךישייהו יאין תחילת של שבט של חמה כתחיל ברוב שנים יותר מע׳ יום לפני הפסח *Est autem huius quinternionis expositio, nempe, caudam Arietis die primo mensis Adar, affecta eius hora decima, medio vertere incommoda* καὶ ἄτοπος. *Ij namque, qui ruri opus faciunt, ex agro non redeunt ante exortum stellarum, quemadmodum id exponitur in principio capitis* הפועלין *His adde insuper, quod adhuc hora diei decima multum superest diei, nec apparent stellæ: Constat autem his verbis signum dari villicis, quo agnoscant tempus, quo ex agris redeundum est; idque cogit dicere, quod sic dicat quando tenebras nox offundit, tunc aspiciunt retro, ea quippe hora, qua redeunt, Arietis cauda apparet circa eorum capita, videturque coma, quia redeunt villici ex agris circa noctis initium, & cum apparet Arietis cauda circa eorum capita, idque accidit initio mensis* Sebat, *tuncque desinit sementis tempus; atque id est, quod dicitur capite,* כל הקרבנות, *illos serere septuagesimo ante Pascha die, hoc est, intra quintum ineuntis mensis Sebat diem; namque in illo, in quo serere destinarunt agro ad vsus manipuli frugum* Deo *offerendi, sementem differunt paullo amplius; etiamsi initium mensis* Sebat *Solaris tempus sit, quo Arietis cauda apparet circa caput; neque initium mensis* Sebat *Solaris in plerisque annis vltra septuagesimum ante Pascha diem cadit.* Existimat Postilla auctor, verba ista Gemaræ, קיימא כימה ארישיהו intelligenda esse de Neomenia mensis *Sebat*; nam

è calculo Iudæorum, tunc cauda Arietis verſaretur circa capita eorum, qui noctе ineunte, poſt exortum ſtellarum, ex agris domum redeunt: Primæ enim horæ duæ diurnæ Kalendarum menſis *Sebat* adſcribendæ ſunt aſcenſui Aquarij, ſequentes duæ ſunt Piſcium, quinta & ſexta adtribuuntur Arieti, quare hora duodecima Arietis cauda verſabitur circa capita eorum, qui ex agris redibunt, cum iam Sol eſt occaſus, & exortæ ſunt ſtellæ nocte ineunte; nam hora duodecima diei numeratur octaua, ex quo cepit ſignum Arietis adſcendere.

AQVARIVS.		PISCES.		ARIES.	
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
				1.	2.
TAVRVS.		GEMINI.		CANCER.	
VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
3.	4.	5.	6.	7.	8.

Menſem autem *Solarem* intelligit *Sebat*, בתחילת שבט של חמה הוא דקיימא כימה להרי רושייהו Habuerunt Iudæi ſuos menſes *Solares*, nempe *Iulianos*, quomodo hic fit mentio *Solaris* menſis *Sebat*, cuius neomenia ſtatuitur die viceſimo quarto Ianuarij Iuliani, cum pridie Sol ingreſſus eſſet Aquariũ: Neomenia vero Tebeth incidit in diem viceſimum quintum Decembris, ſuntque omnes menſes tricenûm dierum cum Epagomenis reponendis ante Neomeniam menſis Tiſri; en tibi autem in Laterculo.

IVDÆORVM. ANNVS. SOLARIS.

TISRI. VI. KAL. OCTOBR.

MARCHESVVAN. VII. KAL. NOV.

CASLEV.	VII. KAL. DECEMBR.
TEBETH.	VIII. KAL. IANVAR.
SEBAT.	IX. KAL. FEBRVAR.
ADAR.	VII. KAL. MART.
NISAN.	VIII. KAL. APRIL.
IIAR.	VIII. KAL. MAI.
SIVVAN.	IX. KAL. IVNI.
TAMVZ.	IX. KAL. IVLI.
AB.	X. KAL. AVGVST.
ELVL.	XI. KAL. SEPTEMBR.
ΕΠΑΓΟΜΕΝΑΙ.	XI. KAL. OCTOBR.

Ex hoc Laterculo exponendus eſt Epiphanius, Hæreſi LI. vbi agit de die Natali Domini, & Baptiſmatis eiuſdem, quem fruſtra illuſtrare cônati ſumus in *Eclogis* noſtris *Chronologicis*, ſed ex hac Iudæorum Magiſtrorum obſeruatione capiendus eſt: Scribit ille Dominum eſſe natum ſexto Ianuarij die, ἐν ὑπατείᾳ Αὐγούστου τρισκαιδέκατον, καὶ Σιλανοῦ, περὶ τὸν Ιανουάριον μῆνα, τουτέστι πρὸ ὀκτὼ εἰδῶν Ιανουαρίου, ἥτις ἐστὶ κατ' Εβραίους Τεβὴθ ΙΓ, Dies *tertius decimus* menſis *Tebeth* comparatur cum die *ſexto Ianuarij*, hoc eſt, VIII. Eid. Ianuar. optime ex hoc noſtro Laterculo anni Iudæorum Solaris, ſiue Iuliani: Nam cepit mēſis Tebeth ex a.d. VIII. Kal. Ianuar. ergo dies tertiusdecimus menſis Tebeth cadit in diem VIII. Eid. Ianu. Nemo auté ex anni typo Iudæorum Lunaris poterit comparare diem tertiumdecimum menſis Tebeth cum die ſexto Ianuarij, quo tandem cumque ſe vertat. Sequitur de Baptiſmo, καὶ ἐβαπτίσθη ἐν τῇ τριακοστῇ ὑπα-

τεία Σιλουανοῦ καὶ Νερούα περὶ τὸν δέκατον μῆνα τοῦ τετρα-κοσιοστοῦ ἔτους τῆς ἐνσάρκου γεννήσεως, πρὸ ἓξ εἰδῶν νοεμβρίων, κατ' Ἑβραίους Μαρεσουὰν ἑβδόμη. Numerus dierum menſis Marcheſvvan proculdubio corruptus eſt, neque comparari poteſt dies eius ſeptimus cum die octauo Nouembris; nam cepit Marcheſvvan ex a. d. VIII. Kal. Nouemb. ergo dies ſextus Eid. Nouemb. erit quartusdecimus menſis Marcheſvvan; eſt itaque reſcribendum, κατ' Ἑβραίους Μαρεσουὰν τεσσαρεσκαιδεκάτη. Corrumpendo loco fuit numerus conceptus nota non voce, numerali, nam ita olim ſcriptum fuit ΔIIII, vnde excidit primo. litera numeralis, deinde ex IIII. factum eſt ΠII.

LAVS. DEO. OPT. MAX.